

НАЦІОНАЛЬНЕ
АГЕНТСТВО
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РІЧНИЙ ЗВІТ
НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ЗА 2020 РІК

УДК 378(477)
Р 56

Авторський *Артем Артюхов, Андрій Бутенко, Михайло Винницький,*
колектив: *Ганна Денискіна, Микита Євстіфеев, Олена Єременко,*
Валентина Журавленко, Сергій Квіт, Костянтин Крамаренко,
Катерина Куницька, Іван Назаров, Неоніла Наконечна,
Олександра Осіюк, Леся Пізнюк, Наталія Стукало,
Віталій Терещук, Тарас Фініков, Олександр Хименко,
Леонтій Шупілов

Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти
Р 56 / За заг. ред. С. Квіта та О. Єременко. — К. : Національне агентство із
забезпечення якості вищої освіти, 2021. — 364 с.

УДК 378(477)

НАЗЯВО-А/2021/1

© Національне агентство із забезпечення якості
вищої освіти, 2021

ЗМІСТ

<i>Переднє слово голови Національного агентства</i>	7
ДОПОВІДЬ ПРО ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	17
<i>РОЗДІЛ 1. Кількісні показники розвитку системи вищої освіти в Україні</i>	18
1.1. Заклади вищої освіти.....	18
1.2. Здобувачі вищої освіти.....	24
1.3. Викладацький склад ЗВО	47
<i>РОЗДІЛ 2. Системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у вітчизняних ЗВО</i>	50
2.1. Загальна інформація про заклади вищої освіти, що взяли участь в опитуванні.....	50
2.2. Наявність системи внутрішнього забезпечення якості	52
2.3. Якість освітніх програм.....	59
2.4. Якість викладання	68
2.5. Якість результатів навчання.....	76
2.6. Якість робіт здобувачів	81
2.7. Якість інфраструктури	84
2.8. Студентоцентрованість.....	86
<i>РОЗДІЛ 3. Академічна доброчесність: погляд на проблему у вищій освіті зсередини і ззовні</i>	89
ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	105
<i>РОЗДІЛ 1. Звіт самооцінювання Національного агентства</i>	106
1. Вступ.....	106
2. Розробка звіту самооцінювання.....	107
3. Вища освіта та забезпечення якості вищої освіти в Україні.....	107
4. Історія, профіль та діяльність Агентства	118
5. Процес та методологія забезпечення якості Національним агентством	126
6. Процедури внутрішнього забезпечення якості Національного агентства	130
7. Міжнародна діяльність Агентства	131
8. Відповідність Стандартам та рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015) (Частина 3).....	134
9. Відповідність Стандартам та рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015) (Частина 2).....	148
10. Інформація та думки основних стейкхолдерів Національного агентства.....	157
11. Сучасні виклики та напрями подальшого розвитку	160
12. SWOT-аналіз.....	163

<i>РОЗДІЛ 2. Рішення Національного агентства щодо акредитації освітніх програм (2019–2020 рр.)</i>	166
<i>РОЗДІЛ 3. Показники діяльності Національного агентства у 2020 році</i>	172
3.1. Відділ акредитації освітніх програм	172
3.2. Відділ по роботі з експертами	175
3.3. Відділ по роботі з галузевими експертними радами та незалежними установами оцінювання якості вищої освіти	182
3.4. Департамент наукових ступенів і аналітики.....	183
3.5. Відділ правового забезпечення та апеляції	184
3.6. Відділ зв'язків з громадськістю і міжнародного співробітництва	189
3.7. Фінансова звітність за 2020 рік	191
<i>РОЗДІЛ 4. Інтернаціоналізація діяльності Національного агентства</i>	200
4.1. Членство у міжнародних організаціях	200
4.2. Співробітництво з іноземними агентствами забезпечення якості та консультації з міжнародними експертами	202
4.3. Участь у Міжнародних форумах, конференціях, конгресах і міжнародна публікаційна активність	203
4.4. Міжнародні проекти та підтримка міжнародних донорів	203
4.5. Визнання іноземних акредитацій	205
4.6. Консультативна рада.....	205
4.7. Внутрішня політика забезпечення якості та самооцінювання Національного агентства.....	206
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	209
<i>Проект закону «Про академічну доброчесність»</i>	210
<i>Проект положення «Про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти»</i>	230
<i>Проект «Порядку присудження наукових ступенів»</i>	246
<i>Проекти змін до нормативно-правових актів, що стосуються діяльності Національного агентства</i>	273
<i>Проекти змін до нормативно-правових актів, що стосуються присудження наукових ступенів</i>	284
<i>Проекти змін до нормативно-правових актів, що стосуються акредитації</i>	292
ДОДАТКИ	297
<i>Додаток А. Публікації щодо проблем забезпечення якості вищої освіти в Україні та діяльності Національного агентства</i>	298
<i>АВШЕНЮК Наталя</i> Про якісну вищу освіту	298
<i>АЛЬКЕМА Віктор</i> Якість вищої освіти та карантин: нові можливості.....	300
<i>АЛЬКЕМА Віктор</i> Чи є ваша освітня програма ідеальною?	301
<i>АЛЬКЕМА Віктор</i> Чому є важливим спілкування зі стейкхолдерами освітньої програми?.....	303

<i>АРТЮХОВ Артем</i> Створення університетської системи забезпечення академічної доброчесності: нормативна база <i>or/and/versus</i> дієві механізми	305
<i>АРТЮХОВ Артем</i> Результати акредитаційної експертизи: чи були/є/будуть порушення академічної доброчесності у ЗВО?	306
<i>БУТЕНКО Андрій</i> Про співпрацю з роботодавцями	308
<i>ВИННИЦЬКИЙ Михайло</i> Навіщо студентам і батькам абітурієнтів турбуватися про статус Національного агентства?.....	310
<i>ДЕНИСКИНА Ганна</i> За результатами вивчення відомостей про самооцінювання освітніх програм	311
<i>ДЕНИСКИНА Ганна</i> Відомості про самооцінювання: камінці спотикання	312
<i>ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ Олександр</i> Критерій «Навчання та викладання» при акредитації освітніх програм	314
<i>ЄРЕМЕНКО Олена</i> Спільна мова комунікації.....	316
<i>ЄРЕМЕНКО Олена</i> Освітня програма не зможе існувати без кадрового забезпечення....	318
<i>ЄРЕМЕНКО Олена</i> Обережно: зразкова!.....	319
<i>ЗОЛОТАРЬОВА Ірина</i> Мобільність для здобувачів вищої освіти третього циклу навчання	320
<i>КВІТ Сергій</i> Досягнені цілі та плани Агентства на майбутнє	321
<i>КУНИЦЬКА Катерина</i> Рецепт формування експертної групи	323
<i>МЕДВЕДЄВ Володимир</i> Кожен працівник вкладає свою частину душі і праці у якість підготовки здобувача	324
<i>МЕДВЕДЄВ Володимир</i> Про новий процес акредитації.....	326
<i>МОРКЛЯНИК Богдан</i> Про національну рамку кваліфікацій	328
<i>НАЗАРОВ Іван</i> Як подати апеляцію на рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти	328
<i>НАЗАРОВ Іван</i> Про рішення призупинити розгляд скарг, заяв і повідомлень щодо порушення академічної доброчесності Комітетом з питань етики.....	330
<i>ПІЗНЮК Леся</i> Посвячення в таємниці GER	332
<i>ПРИХНА Тетяна</i> Про українських вчених та науку	334
<i>СМИРНА Леся</i> Щодо забезпечення неперервності вищої мистецької освіти	336
<i>СМИРНА Леся</i> Дистанційна практика в мистецькій освіті.....	338
<i>СМИРНА Леся</i> Доктор мистецтва: установче підґрунтя атестаційної новації	339
<i>СТУКАЛО Наталя</i> Про інтернаціоналізацію.....	341
<i>СТУКАЛО Наталя</i> Концепція незалежності у вищій освіті та науці тісно пов'язана із такими принципами як університетська автономія, академічна свобода та відповідальність.....	343
<i>СТУКАЛО Наталя</i> Надзвичайне віддалене навчання vs онлайн освіта	344
<i>ФЕСЕНКО Лідія</i> Про якісне середовище в університеті.....	346
<i>ФЕСЕНКО Лідія</i> Дипломна робота — втілення мрій чи забезпечення радянських стандартів?	347
<i>ФЕСЕНКО Лідія</i> Яка роль ОСС в процедурі акредитації?	348
<i>ЦАРЕНКО Петро</i> Акредитація PhD-програм та її наукова складова	349
<i>ГЕЛЕС Анна</i> Експерти як ключові учасники нової акредитаційної експертизи: дискусійні питання	350
<i>Додаток Б. Перелік міжнародних публікацій</i>	362

ПЕРЕДНЄ СЛОВО ГОЛОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА

Здобутки і виклики Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти у 2020 році

На виконання своєї місії та стратегічних цілей, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі — Національне агентство) у 2020 році продовжило роботу над удосконаленням процедури акредитації освітніх програм, розвитком внутрішніх систем забезпечення якості вищої освіти, консультативно-інформаційною роботою із стейкхолдерами, спрямованою на поширення кращих практик освітньої діяльності.

Упродовж 2020 року Національне агентство продовжило розвиток вітчизняної системи забезпечення якості в умовах нових викликів і загроз. Зокрема пандемія COVID 19 змінила як підходи до організації освітнього процесу у закладах вищої освіти (ЗВО), так і акредитаційні процедури. Публічний інтерфейс, який цього року доповнив унікальну інформаційну систему (онлайн платформу), дозволив усім бажаючим отримати доступ до всіх документів акредитаційних справ (<https://public.naq.gov.ua/>), що засвідчує безпрецедентну прозорість політики Національного агентства.

Подібної онлайн системи не має жодна країна Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), можливо, через те, що там існує належна довіра між інституціями і в самому суспільстві. Натомість у сучасній Україні така відкритість просто необхідна. На створення згаданої онлайн платформи у теперішньому вигляді Національним агентством була залучена потужна донорська підтримка (на суму понад 4 млн грн.).

Окрім того, Національне агентство долучилося до реалізації проекту із створення онлайн платформи «Всеукраїнський портал студентських опитувань», що також був реалізований без залучення бюджетних коштів. Цей ресурс сприятиме наданню можливостей проводити валідні студентські опитування стосовно якості викладання та якості навчальних курсів. Застосування функціоналу цієї платформи буде корисним при запровадженні інституційної акредитації та розвитку внутрішніх систем забезпечення якості у ЗВО.

Протягом звітнього року Національне агентство активно працювало над подальшим входженням української вищої освіти у процеси та структури ЕНЕА. Зокрема, Національне агентство стало асоційованим членом Європейської мере-

жі із забезпечення якості вищої освіти (ENQA) та повноправним членом ще трьох міжнародних організацій у сфері забезпечення якості та академічної доброчесності, а саме: Міжнародної мережі агентств із забезпечення якості вищої освіти (INQAANE), Центрально-Європейської мережі агентств з якості (CEENQA) та Міжнародного центру з академічної доброчесності (ICAI). Згідно з міжнародною практикою, Національне агентство цього року підготувало власний Звіт самооцінювання (Self-Assessment Report). Ці кроки є необхідними для подальшого визнання українських акредитованих програм та документів про вищу освіту в країнах ЕНЕА.

Для отримання експертної підтримки, консультацій та пропозицій при Національному агентстві була створена міжнародна Консультативна рада, куди увійшли визначні фахівці із забезпечення якості вищої освіти з різних країн світу.¹

Важливим напрямом діяльності Національного агентства була і є наша співпраця з Комітетом освіти, науки та інновацій Верховної Ради України. У контексті цієї співпраці постійно обговорювалися та формулювалися конкретні пропозиції змін до законодавства України, спрямовані на покращення процесів забезпечення якості вищої освіти. Зокрема, Національне агентство неодноразово наголошувало на необхідності державної фінансової підтримки акредитації освітніх програм. Практика компенсації державою витрат на акредитацію університетам також поширена в країнах ЕНЕА. Варто відзначити ініціативу Комітету з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України, пов'язану зі створенням окремої бюджетної програми, з якої фактично мають оплачуватися послуги за акредитацію.

Цей шлях є перспективним. Він потребує широкої суспільної підтримки, зосереджених зусиль не лише політиків, але також цілої освітянської спільноти. Ще один спосіб фінансової підтримки закладів вищої освіти — це створення конкурентного середовища на ринку акредитаційних послуг через започаткування діяльності незалежних організацій, які б також проводили акредитації.

В умовах пандемії COVID 19 Національне агентство першим у світі ще з весни 2020 року розпочало масові візити експертів в рамках процесу акредитації освітніх програм у дистанційному режимі. Ця практика виявилася успішною. Окремо варто відзначити обов'язкову відеофіксацію всіх онлайн зустрічей, що сприяє більшій об'єктивності при ухваленні рішень. Через значну кількість ОП, що потребували акредитації, ми доклали максимум зусиль, щоб студенти вчасно змогли отримати документи про вищу освіту.

¹ Консультативна рада Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://bit.ly/3qVhT4T>

Для налагодження роботи в нових умовах були напрацьовані нові алгоритми взаємодії між підрозділами Національного агентства, рекомендаційні та нормативні документи, проведені публічні обговорення і навчання усіх учасників акредитаційного процесу.

Агентства забезпечення якості низки країн, зокрема Великої Британії та Саудівської Аравії, визнали успішність українського досвіду дистанційних візитів і звернулися за консультаціями із цього приводу, оскільки самі вони перейшли до них лише з осені 2020 року.

Зусилля Національного агентства були відзначені в контексті моніторингу виконання Україною «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» (далі — Угода про асоціацію).² Український центр європейської політики відзначає помітні успіхи Національного агентства (забезпечення якості вищої освіти відноситься до третього з восьми зобов'язань України) на тлі невиконання інших зобов'язань нашої держави.

Важливо наголосити, що діяльність Національного агентства має велику соціальну значимість та конкретних адресатів. Ідеться про інтереси здобувачів освіти, їхніх родин та всього українського суспільства, що потребує справжніх фахівців, лідерів і науковців. Усі ці аспекти якісної освіти належать до національних інтересів української держави.³ Виходячи з місії Національного агентства бути каталізатором позитивних змін у вищій освіті, ми завжди підкреслюємо важливість стратегічного погляду на майбутнє української освіти.

З одного боку, якість вищої освіти залежить від сучасної системи забезпечення якості, здобутків академічної автономії ЗВО, включно з розвитком внутрішньої культури якості, що власне відноситься до сфери відповідальності Національного агентства. З іншого боку, важливо, щоб надалі в освітній політиці України не було відхилень від обраної державою концепції реформ, пов'язаних з реалізацією всебічної університетської автономії.⁴ Наступним кроком у цьому напрямі повинно стати забезпечення повної фінансової автономії українських ЗВО, тобто зміна економіки вищої освіти, рішуча відмова від практики стороннього втручання у діяльність університетів.

Ще один стратегічний напрям у сфері забезпечення якості вищої освіти, на якому слід наголосити, — це інтеграція вищої освіти та наукових досліджень,

² Угоді 5 років. Що зробила Україна? Дослідження УЦЄПу. «Україна та Угода про асоціацію з ЄС. Моніторинг виконання 2014-2019» // Український центр європейської політики, 16 липня, 2020. URL: <https://cutt.ly/QgWIPrj>

³ *Квіт Сергій*. Забезпечення якості вищої освіти має конкретних адресатів // Дзеркало тижня, 3 вересня 2020. URL: <https://bit.ly/2Wb1s6h>

⁴ *Kvit, Serhiy*. Higher Education in Ukraine in the Time of Independence: Between Brownian Motion and Revolutionary Reform // *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, # 7 (2020). P. 141–159. URL: <http://kmhj.ukma.edu.ua/article/view/219666>

подолання адміністративних перепон на шляху розвитку досліджень та зміна пріоритетів держави для збільшення фінансування вищої освіти і науки. Відповідні зміни в державній політиці і розуміння важливості таких інвестицій у майбутнє українського суспільства мають стати національним пріоритетом.

Прикро відзначати, що з червня 2020 року взаємодія між Національним агентством та Міністерством освіти і науки України (далі — МОН) перестала бути результативною. Це проявилось в дезінтеграції зусиль, спрямованих на входження вищої освіти України до ЕНЕА. Так, з ініціюванням т.в.о. Міністра освіти і науки С. М. Шкарлета законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України» (вих. № 1/12-3604 від 30.07.2020 р.),⁵ фактично були здійснені неодноразові спроби ліквідувати Національне агентство як незалежний колегіальний орган, перетворивши його на центральний орган виконавчої влади.

Метою таких дій є втручання у діяльність Національного агентства, обмеження його повноважень та, зрештою, позбавлення Агентства інституційної незалежності. Слід відзначити, що концепція забезпечення якості вищої освіти в ЕНЕА спирається на співпрацю відповідних незалежних Агентств та автономних ЗВО, які є самостійними у прийнятті важливих відповідальних рішень. Викликають занепокоєння спроби МОН обмежити університетську автономію, зберегти практику «ручного управління». Як приклад, можна навести намагання залишити під своїм контролем функції колишнього ВАКУ щодо присудження наукових ступенів. Такі кроки суперечать Угоді про асоціацію.

Власне, Національне агентство було створене на виконання Закону України «Про вищу освіту» (2014) та діє в рамках реалізації стандартів і настанов ESG-2015⁶, які, у свою чергу, стали частиною Угоди про асоціацію, де визначені шляхи реалізації задекларованого у Преамбулі Конституції України європейського та євроатлантичного курсу нашої держави.

Відповідно до Додатку XLII до Угоди про асоціацію, обов'язковими для України стають Рекомендації Європейського Парламенту та Ради від 15 лютого 2006 року про подальшу співпрацю в галузі забезпечення якості вищої освіти (№ 2006/143/ЄС)⁷, які передбачають,⁸ що державам-підписантам слід створити

⁵ Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України» (вих. № 1/12-3604 від 30.07.2020 р.). URL <https://bit.ly/3aEjzKg>; порівняльна таблиця: <https://bit.ly/3aHAPyK>

⁶ Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Ухвалено на Міністерській конференції у Єревані 14-15 травня 2015 року. URL: <https://bit.ly/348BYe3>

⁷ ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part // Official Journal of the European Union, 29.5.2014, P. L 161/1987. URL: <https://bit.ly/3mNN3b1>

⁸ RECOMMENDATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 15 February 2006 on further European cooperation in quality assurance in higher education (2006/143/EC) // Official Journal of the European Union, 4.3.2006, P. L 64/60-L 64/61: <https://bit.ly/3rrNg7k>. Також українською мовою на сайті Верховної Ради України: Рекомендація Європейського Парламенту і Ради від 15 лютого 2006 року про подальшу європейську співпрацю у сфері забезпечення якості вищої освіти (2006/143/ЄС). URL: <https://bit.ly/3nSHBVM>

незалежні та надійні агентства із забезпечення якості з метою їхнього подальшого включення до відповідного реєстру (EQAR) та у відповідності до Європейських стандартів та настанов із забезпечення якості (ESG), розроблених Європейською мережею агентств з якості (ENQA).⁹

У відповідь на згадані кроки МОН, 29 вересня 2020 року президент ENQA Крістоф Гролімунд звернувся до Голови Верховної Ради України та Прем'єр-міністра України на підтримку незалежності та збереження повноважень Національного агентства.¹⁰ 1 жовтня президент EQAR Карл Дітріх адресував подібний лист до т.в.о. Міністра освіти і науки України.¹¹ Також 5 листопада Європейська спілка студентів ESU оприлюднила Постанову щодо діяльності т.в.о. Міністра освіти і науки, яка, на їх думку, ігнорує євроінтеграційний курс України, зазіхає на незалежність Національного агентства, не зважає на думку здобувачів вищої освіти та унеможлиблює членство в НАЗЯВО студентів, що також суперечить настановам ESG-2015.¹² Нарешті на шостому засіданні Комітету з асоціації між Україною та Європейським Союзом, що відбулося 13 листопада 2020 року, сторона ЄС окремо наголосила на тому, що Україна має забезпечити незалежність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.¹³

Існують всі підстави вважати, що спроби ліквідувати Національне агентство мали системний характер. Так, 27 липня 2020 року на сайті Національної академії педагогічних наук була опублікована Аналітична записка «Про перспективи та проблеми розвитку вищої освіти в Україні»,¹⁴ у якій зокрема відзначалося: «В Україні діє нераціональна й неефективна система зовнішнього оцінювання якості освіти. Нині у цій системі працює 1140 осіб, які уособлюють УЦОЯО, ДСЯО та НАЗЯВО. Ці організації слід об'єднати, а членів такої об'єднаної організації обирати на відповідних з'їздах освітян й науковців. Це, по-перше, підвищило б довіру до цього органу з боку освітньо-наукового співтовариства, по-друге — відповідало б міжнародним вимогам до такого роду організацій...».

Слід зазначити, що всі наведені у цитаті судження є абсурдними. Фактично, такий текст був спрямований на дезорієнтацію українського суспільства щодо стану справ у сфері вищої освіти та покликаний поставити під сумнів обраний

⁹ Звернення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти з приводу намагань ліквідувати здобутки в реформуванні вищої освіти й відмовитися від європейської інтеграції України, 31 липня 2020. URL: <https://bit.ly/39UGyk3>

¹⁰ ENQA addressed the Prime Minister of Ukraine and the Chair of the Verkhovna Rada of Ukraine with a letter in support of NAQA independence. URL: <https://en.naqa.gov.ua/?p=948>

¹¹ "... This might jeopardise the substantial efforts taken by you and your predecessors over the past years ..." — The EQAR President addressed the Acting Minister of Education and Science of Ukraine. URL: <https://en.naqa.gov.ua/?p=954>

¹² BM79: Resolution on the Acting Minister of Education and Science of Ukraine Serhii Shkarlet // ESU european students' union. URL: <https://bit.ly/33H4i6Y>

¹³ Ensure independence of the National Agency for Quality Assurance of Higher Education // Draft of the Operational conclusions 6th EU-Ukraine Association Committee 13 November 2020, # 125/119.

¹⁴ Аналітична записка НАПН "Про перспективи та проблеми розвитку вищої освіти в Україні". URL: <https://bit.ly/2MgPvKX>

шлях розвитку. Особливо це стосується маніпулятивного посилення на «міжнародні вимоги».

На підтвердження існування політики цілеспрямованої дискредитації сучасної європейської системи акредитації, 4 серпня, під час прес-брифінгу щодо модернізації системи якості вищої освіти на адресу Національного агентства був висловлений ряд неправдивих тверджень і маніпулятивних звинувачень.¹⁵

Далі, 13 серпня, на сайті МОН та в соціальних мережах було оприлюднено т. зв. «звернення освітян-патріотів» від імені Ради проректорів з наукової роботи закладів вищої освіти та директорів наукових установ, що є постійно діючим дорадчим органом МОН.¹⁶ Намагаючись дискредитувати Проєкт «Порядку присудження наукових ступенів», концептуально погоджений з робочою групою Наукового комітету і виставлений МОН на громадське обговорення,¹⁷ «освітяни-патріоти» зокрема поширили завідомо неправдиву інформацію про те, що Національне агентство планує мати із цього прибутки. У відповідь НАЗЯВО зробило власну заяву, в якій спростувало ці голослівні звинувачення.¹⁸

Прикро, що замість конструктивної співпраці, представники нової команди МОН активно виступали в пресі з подібними маніпулятивними публікаціями щодо діяльності Національного агентства. Щоправда, досі достеменно невідомо, чи вони зумисне вводили в оману масову аудиторію, чи просто не мали повного розуміння того, про що висловлювали свої судження.

Дивно виглядали спроби вульгаризувати поняття забезпечення якості вищої освіти (ототожене з «перевірками»), зокрема, стверджувалося, що «ідея» НАЗЯВО була «висунута» у 2014 році, спираючись на рекомендації «іноземних аналітичних центрів», висловлювалося обурення тим фактом, що досі «агентство не видало іншим юридичним особам жодного дозволу на таку роботу».¹⁹ Під час оспорювання повноважень Національного агентства навіть порівнювалася кількість слів у відповідних статтях Закону «Про вищу освіту» та Статуту НАЗЯВО, однак чомусь ніде не згадувалися настанови ESG-2015.²⁰

¹⁵ Повідомлення НАЗЯВО за результатами прес-брифінгу щодо модернізації системи якості освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/2020/08/5984/>

¹⁶ Звернення освітян-патріотів (Ради проректорів з наукової роботи закладів вищої освіти та директорів наукових установ) від 13 серпня 2020 року № 66-02/48. URL: <https://bit.ly/2JNHITm>

¹⁷ Проєкт Порядку присудження наукових ступенів. URL: <https://bit.ly/2JL2aUL>

¹⁸ Заява Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти з приводу оприлюдненого МОН листа від Ради проректорів з наукової роботи закладів вищої освіти та директорів наукових установ. URL: <https://bit.ly/37CZwbN>

¹⁹ Сергій Захарін: про «акредитаційну схему НАЗЯВО» // Освіта, 8 вересня 2020. URL:

<https://osvita.ua/blogs/76230/> Насправді основні дискусії з приводу концепції Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти відбувалися у 2012 році в рамках Робочої групи, очолюваної академіком Михайлом Згуровським, яка працювала над законопроектом «Про вищу освіту». Цей документ ліг в основу прийнятого у 2014 році Закону «Про вищу освіту».

²⁰ Сергій Захарін: про незалежність НАЗЯВО // Освіта, 5 жовтня 2020. URL: <https://osvita.ua/blogs/76898/>

Багаторазово демагогічно заперечувалася необхідність інституційної незалежності Національного агентства,²¹ поширювалися завідомо неправдиві твердження про те, що НАЗЯВО стягує із ЗВО зайві кошти і не повертає їх, зокрема ніби оплачуючи двічі відрядження експертів.²² Від Національного агентства навіть вимагалися доповіді та звіти за 2016, 2017 та 2018 роки,²³ хоч Агентство фактично запрацювало з початком 2019 року, після затвердження свого складу Розпорядженням КМУ від 27 грудня 2018 р. № 1063-р.

Окрім того, члени нової команди МОН стверджували, що, не зважаючи на карантин й відсутність можливості для експертів бути фізично присутніми на акредитаційних процедурах, ціна за акредитацію освітніх програм не зменшилася, що не відповідає дійсності. Також, на їхню думку, підходи ESG-2015 до акредитації освітніх програм, імplementовані Національним агентством, нічим суттєвим не відрізняються від раніше узвичаєних в Україні практик.²⁴ І цей перелік маніпуляцій є далеко не повним. Викладене вище призвело до «заморожування» необхідних робочих процесів.

Повертаючись до неправдивих звинувачень стосовно того, що Національне агентство нікому більше «не видає дозволу» на надання акредитаційних послуг,²⁵ нарікань на те, що незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, яких «наразі немає», повинні надавати акредитаційні послуги,²⁶ зауважу, що для створення таких незалежних агентств мають бути затверджені відповідні нормативні документи.

Так, ще 15 квітня 2020 року МОН, за поданням Національного агентства, виставив на громадське обговорення проєкт Положення «Про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти».²⁷ Тобто Положення вже могло б запрацювати, якщо б Міністерство освіти не припинило б комунікацію з Національним агентством стосовно розвитку національного законодавства в цій частині забезпечення якості вищої освіти. Міністерство освіти і науки залишило без руху це Положення. Тому незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти в Україні досі не можуть бути створені.

До переліку «завислих» документів слід віднести проєкт змін до Положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка

²¹ Сергій Захарін: про організаційно-правовий статус НАЗЯВО // Освіта, 20 жовтня 2020. URL: <https://osvita.ua/blogs/77044/>

²² Сергій Захарін: про фінанси НАЗЯВО // Освіта, 12 листопада 2020. URL: <https://osvita.ua/blogs/77426/>

²³ Сергій Захарін: де доповідь про якість вищої освіти в Україні? // Освіта, 20 листопада 2020. URL: <https://osvita.ua/blogs/77567/>

²⁴ Андрій Вітренко про НАЗЯВО. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=B9437QoFYeo>

²⁵ До цієї теми нова міністерська команда поверталася нав'язливо і багаторазово. Наприклад, Сергій Захарін: про монопольне становище НАЗЯВО // Освіта, 15 грудня 2020. URL: <https://bit.ly/3gOcYhv>

²⁶ Сергій Захарін: «європейські цінності» в роботі НАЗЯВО // Освіта, 24 грудня 2020. URL: <https://bit.ly/3pms3tv>

²⁷ МОН пропонує для громадського обговорення проєкт Положення про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://bit.ly/39JW95B>

здобувачів вищої освіти», запропонований Агентством Міністерству освіти на громадське обговорення ще 10 лютого 2020 року.²⁸ Оскільки він уже втратив свою актуальність, Національне агентство на початку 2021 року буде виносити новий проєкт змін до Положення.

Також Національне агентство планує представити на Комітетські слухання (які вже двічі переносилися через пандемію COVID-19) ряд пропозицій змін до законодавства, спрямованих на унормування акредитаційних процедур, покращення процесів забезпечення якості вищої освіти та уможливлення підготовки Положення про інституційну акредитацію, що значно збільшить права і можливості українських університетів.

Найбільш резонансним нормативним документом, підготовка якого перебуває у сфері відповідальності Національного агентства, що пройшов громадське обговорення ще у квітні 2019 року, а також міжнародне рецензування,²⁹ є Порядок скасування рішення спеціалізованих вчених рад про присудження наукових ступенів.³⁰ Прикро, що цей проєкт уже перебував на погодженні в Міністерстві юстиції України ще в липні 2020 року і потім, після кількох раундів листування між МОН і Національним агентством, також був покладений Міносвіти «під сукно».

На жаль, МОН не лише не прояснює якусь власну нову (чи оновлену) політику в галузі вищої освіти, але створює атмосферу різночитань і хаосу. Єдиним міністерським документом минулого року, який міг би претендувати на статус стратегічного, був проєкт «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки»,³¹ який після громадського обговорення у вересні 2020 року зник з поля зору освітянської громадськості. Цей документ був еkleктичним, у ньому не відобразилося розуміння реформ у вищій освіті й засобів, якими ця мета може бути досягнена.

Намагаючись подекуди вживати проєвропейську риторичку, редактори проєкту «Стратегії...» не взяли до уваги концепцію всебічної університетської автономії, на яку спирається Закон України «Про вищу освіту» (2014), продемонстрували хибне уявлення про те, як працює система забезпечення якості вищої освіти в ЕНЕА, в якому напромі слід розвивати вітчизняне законодавство та чому необхідно подолати відомчий характер т.зв. «університетської науки». Національне агентство в установленому порядку передало Міносвіти свої пропозиції

²⁸ МОН пропонує для громадського обговорення проєкт змін до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. URL: <https://bit.ly/39PIETd>

²⁹ Leah Wortham, Professors Emerita of Law, the Catholic University of America. Enhancing Academic Integrity in Ukrainian Higher Education. Comments on Proposed Procedure for the Annulment of Decisions of Specialized Academic Councils to Confer a Research Degree. URL: <https://bit.ly/37LU2LY>

³⁰ Порядок скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня. URL: <https://bit.ly/3ox4j5u>

³¹ Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. URL: <https://bit.ly/2VMtPHw>

в рамках діяльності відповідних робочих груп та громадського обговорення цього документу.

Досвід Національного агентства 2020 року у відстоюванні принципів академічної доброчесності під час акредитації, у публічному контексті та в судах призвів до висновку, що сучасна Україна не може обійтися без спеціального закону, який би також вмщував деякі норми процедурного характеру. Тому Агентством був розроблений проєкт Закону України «Про академічну доброчесність»,³² який вже одержав схвальні відгуки від фахівців Національної академії правових наук і був переданий до Комітету з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України.

Вивчивши досвід першого року проведення акредитацій за принципами ESG-2015, Національним агентством були оновлені «Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми».³³ Передбачається вдосконалення Рекомендацій для експертів Національного агентства щодо акредитації освітніх програм третього рівня, що обумовлено певними проблемними питаннями. Так, підсумок акредитаційної роботи Агентства довів, що збільшення кількості освітніх програм третього рівня освіти, які проходили акредитацію з початком 2020–2021 н.р. (до початку 2021 календарного року) призвело до **збільшення позитивних рішень Національного агентства**. Проаналізований досвід дозволив зрозуміти, що акредитація PhD програм вимагає вироблення нових підходів до методичного інструментарію для проведення акредитації власне наукової складової PhD програм.

В Україні практично всі ЗВО, які мали таке бажання, відкрили в себе структуровані аспірантські програми. На противагу цьому, в країнах ЕНЕА вимогливо підходять до того, які ЗВО можуть мати PhD програми, до наявності в них «критичної маси» дослідників, лабораторної бази, інтернаціоналізації, оцінювання реальних наукових здобутків тощо. Тому дуже важливою є тісна співпраця Національного агентства з МОН, НАН України та Науковим комітетом у цьому напрямі. Ще одне проблемне питання — недостатня увага до дослідницької складової у багатьох університетських аспірантурах й відповідне «дзеркальне» ставлення до освітньої складової на третьому рівні освіти в системі інститутів НАН України та галузевих академій.

Аналіз розвитку системи вищої освіти у 2020 році змушує нас звернути увагу на необхідність синхронізації інституційної взаємодії, зміцнення позицій

³² Проєкт Закон України «Про академічну доброчесність». URL: <https://bit.ly/2K1ewZt> Поруч з тим, ми даємо собі звіт у тому, що такий підхід суперечить кращим міжнародним практикам, які здебільшого спираються не на відповідне законодавство (через його відсутність), а на інституційну автономію ЗВО.

³³ Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми (Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 року). URL: <https://bit.ly/3rCMdBE>

українських закладів вищої освіти в сенсі збільшення їхньої реальної автономії, самоврядності, суспільної відповідальності.

На мою думку, імплементація нових підходів до забезпечення якості вищої освіти в Україні повинна узгоджуватися з можливістю для ЗВО капіталізувати свої академічні здобутки, залучити більше ресурсів для свого розвитку. Чим кращий заклад вищої освіти, чим він більш якісний в організації освітнього процесу, чим солідніший він має репутаційний капітал, тим більше ресурсів до нього має потрапляти з різних джерел. Тому, окрім вдосконалення формульного підходу до фінансування ЗВО, що ґрунтується на аналізі фактичних результатів діяльності закладів, в Україні повинна бути запроваджена повна фінансова автономія (змінена економіка вищої освіти), збільшене державне фінансування вищої освіти та наукових досліджень, відкриті шляхи для залучення приватних інвестицій.

Сергій Квіт,

доктор філологічних наук, професор

ДОПОВІДЬ ПРО ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

-
- Кількісні показники розвитку системи вищої освіти в Україні
 - Системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у вітчизняних ЗВО
 - Академічна доброчесність: погляд на проблему у вищій освіті зсередини і ззовні
-

РОЗДІЛ 1.

КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1.1. Заклади вищої освіти

1.1.1. Загальні показники

Кількість закладів вищої освіти (ЗВО) нерідко є предметом для багатьох дискусій, пов'язаних насамперед із способами їх обрахунку та методикою класифікації.

У Реєстрі суб'єктів освітньої діяльності «Заклади вищої освіти» Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО) станом на грудень 2020 року було представлено 1251 заклад. З них 1089 належать до категорії «Заклад вищої освіти», і 162 — до категорії «Наукові інститути (установи)». Перша категорія, у свою чергу, містить такі підгрупи (див. рис 1.1.1):

- університети, академії, інститути — 455 закладів;
- коледжі, технікуми, училища — 493 заклади;
- відокремлені підрозділи — 140 закладів;
- інші наукові установи (організації) — 1 заклад.

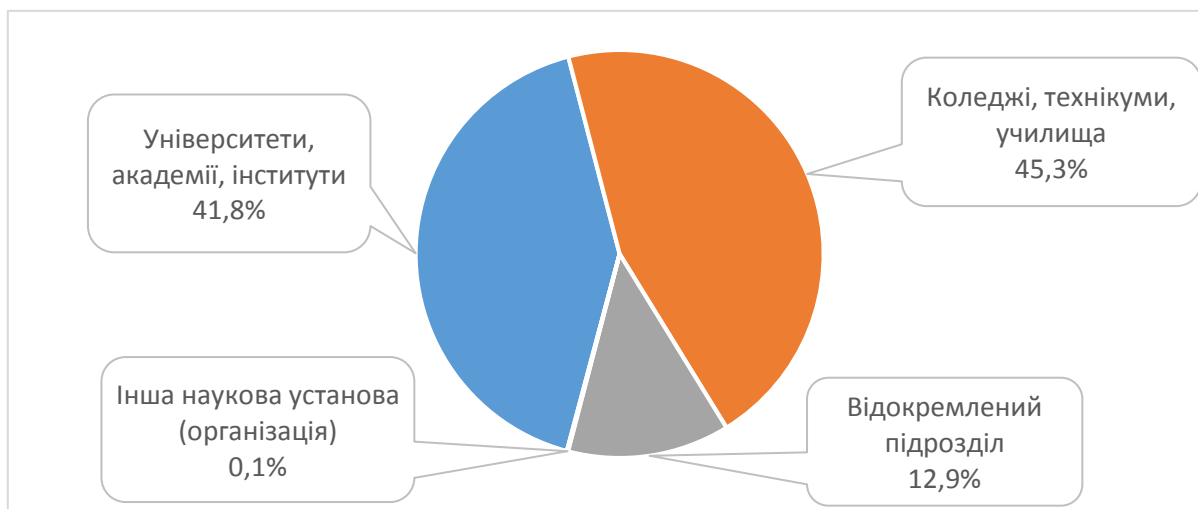

Рис. 1.1.1. Типи ЗВО, представлені в Реєстрі ЄДЕБО

Заклади, що віднесені в ЄДЕБО до категорії ЗВО, за формами власності розподіляються таким чином: 650 закладів державної форми власності, 344 — приватної, 94 — комунальної і 1 заклад — корпоративної.

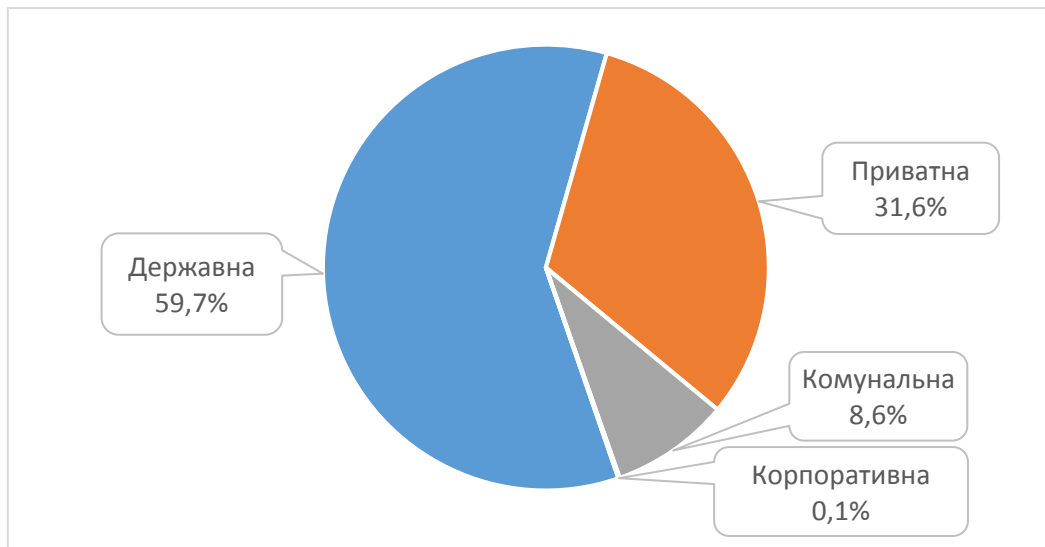

Рис. 1.1.2. Розподіл ЗВО за формами власності

Регіональний розподіл демонструє концентрацію переважної частини закладів вищої освіти у м. Києві, а також Дніпропетровській, Львівській, Одеській та Харківській областях (див. рис. 1.1.3).

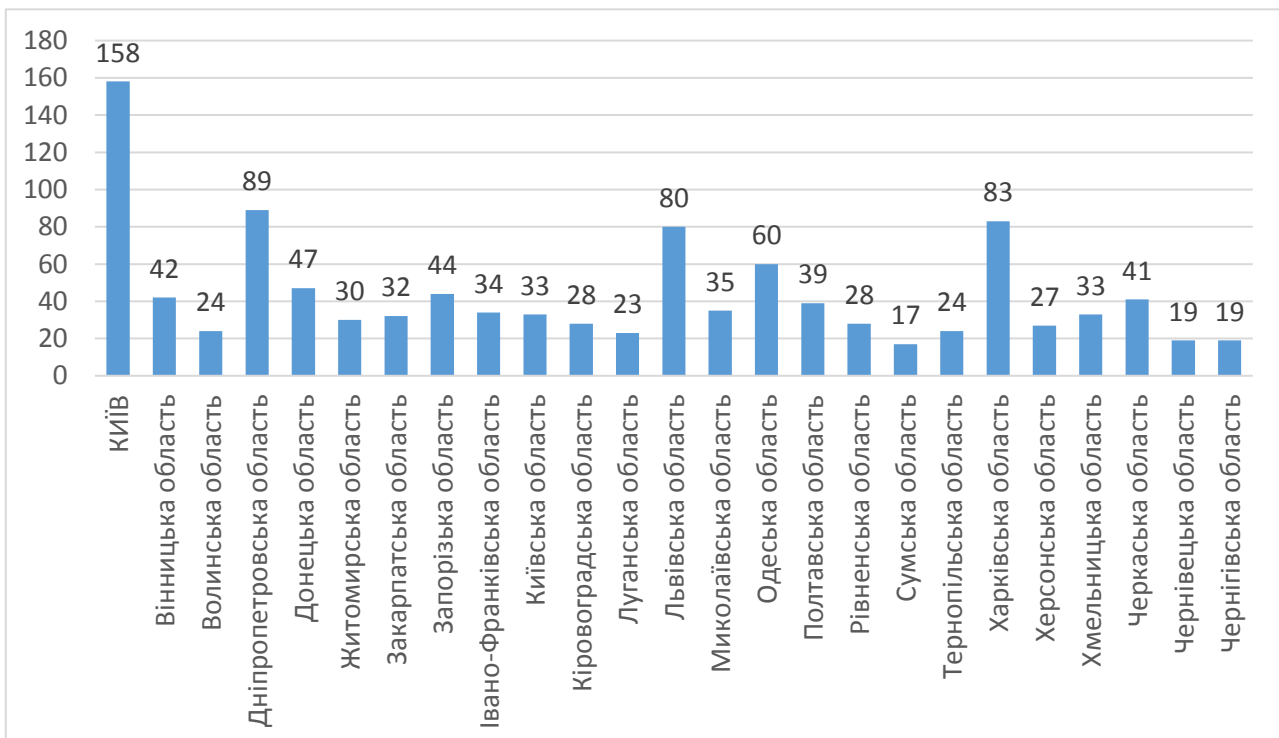

Рис. 1.1.3. Регіональний розподіл ЗВО³⁴

³⁴ Тут і далі: регіональний розподіл визначався за місцем фактичного розташування закладу; дані по Київській області вказані без урахування міста Києва.

1.1.2. Університети, академії та інститути

Як вже відзначалося, цю групу утворюють 455 закладів вищої освіти. З них більше половини є державними (262 заклади), більше третини — приватними (167) і 26 — комунальними (див. рис. 1.1.4).

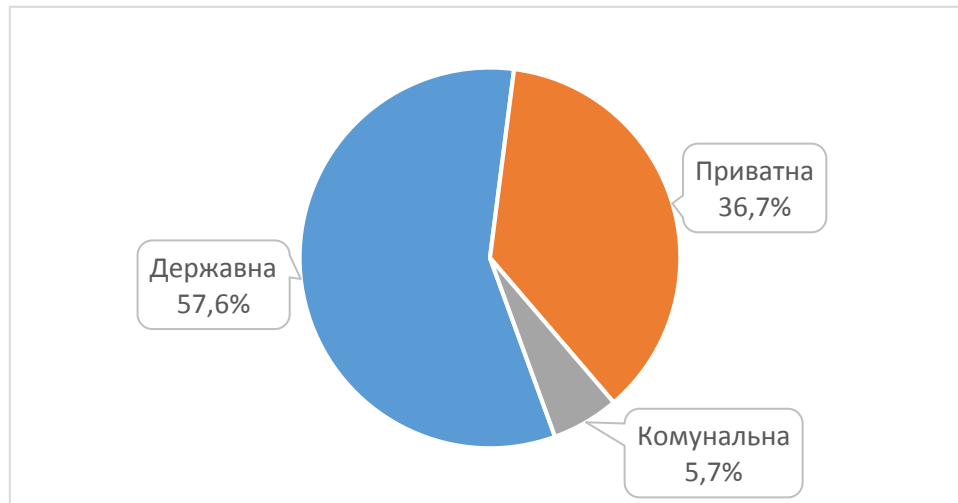

Рис. 1.1.4. Розподіл ЗВО університетського рівня за формами власності

Регіональний розподіл цієї групи ЗВО є подібним до розподілу закладів вищої освіти загалом: лідерами також виявилися м. Київ, Дніпропетровська, Львівська, Одеська та Харківській області (див. рис. 1.1.5). Більш детальний аналіз дозволив виявити п'ять міст, що є виразними «університетськими хабами»: Київ, Харків, Львів, Одеса та Дніпро (див. рис. 1.1.6).

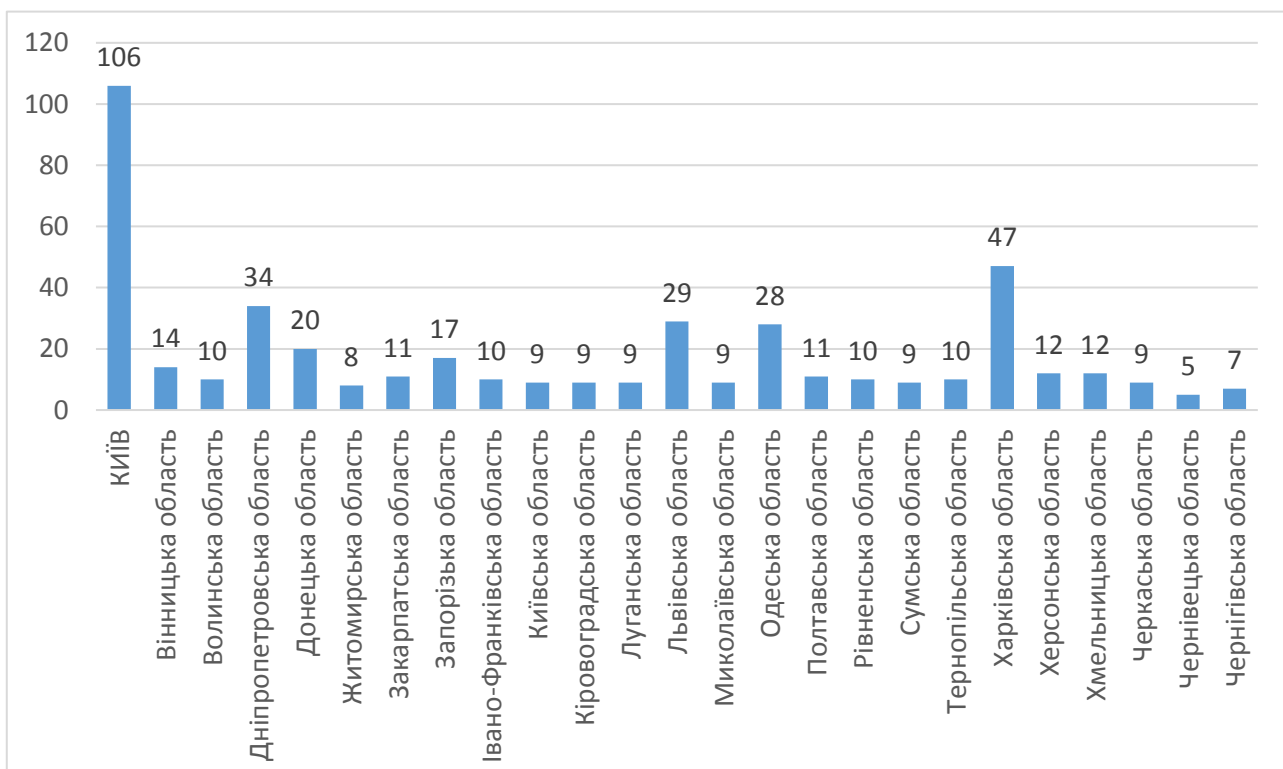

Рис. 1.1.5. Регіональний розподіл ЗВО університетського рівня

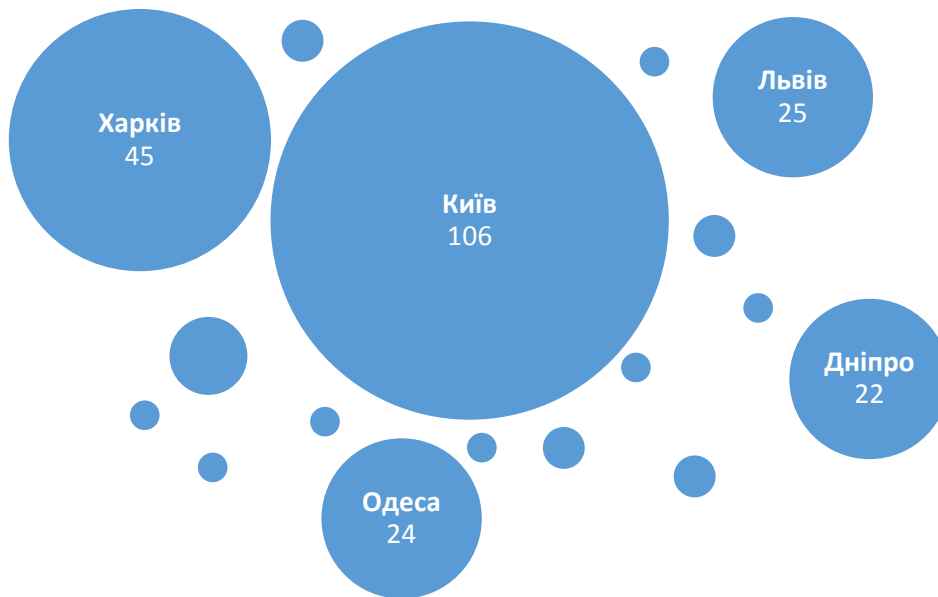

Рис. 1.1.6. Найбільші міста — університетські хаби, за кількістю університетів, академій та інститутів

1.1.3. Відокремлені структурні підрозділи

У базі ЄДЕБО в категорії «Заклади вищої освіти» представлено 140 закладів, віднесених до типу «Відокремлений підрозділ». Основна частина цієї групи закладів належить до державної форми власності (80), решта — до приватної (60).

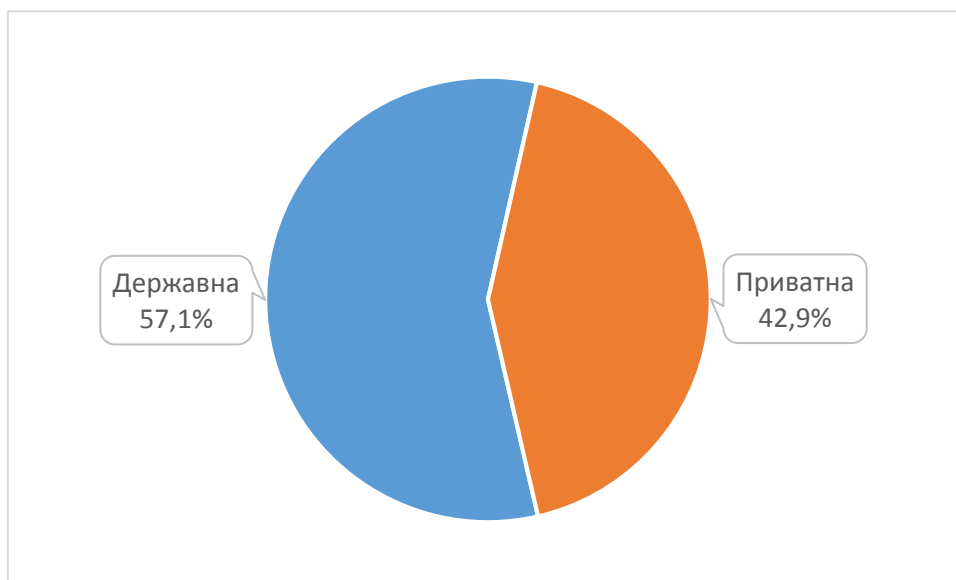

Рис. 1.1.7. Розподіл ВСП за формами власності

Регіональний розподіл представлений на рис 1.1.8. Найбільше закладів цієї групи (чотири і більше) розташовано у таких містах, як Львів (17), Вінниця (8), Житомир (6), Миколаїв (5), Запоріжжя (5), Біла Церква (4), Дніпро (4), Дрогобич (4), Івано-Франківськ (4), Кривий ріг (4), Маріуполь (4), Ужгород (4), Черкаси (4).

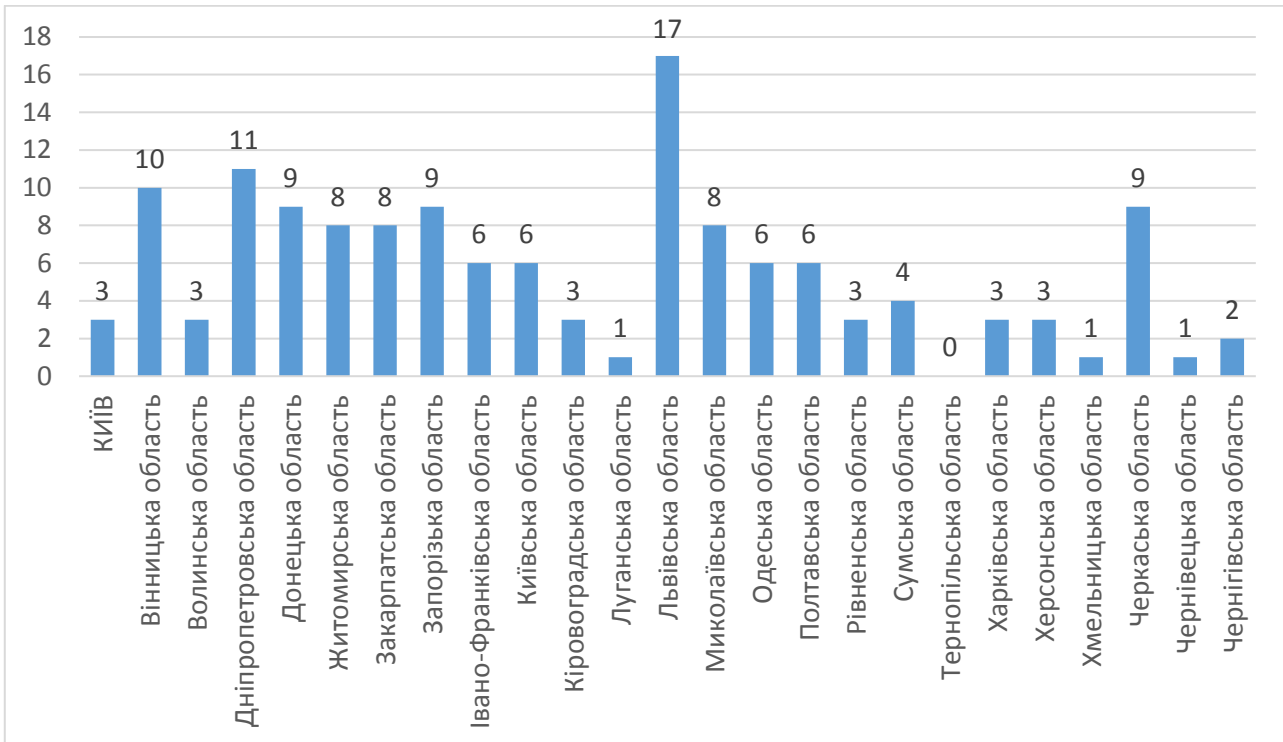

Рис. 1.1.8. Регіональний розподіл ВСП

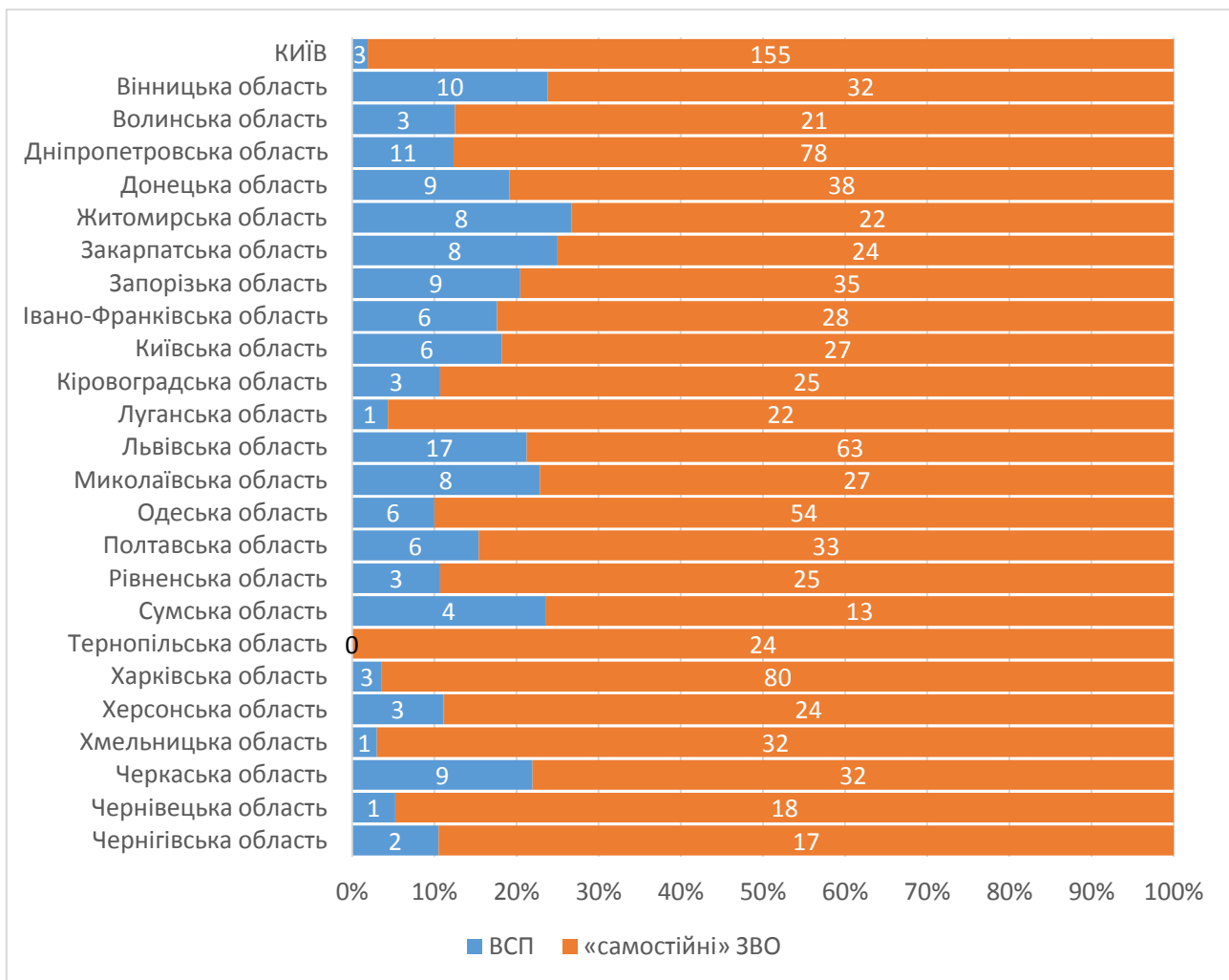

Рис. 1.1.9. Кількість ВСП vs «самостійних» ЗВО

Варто відмітити, що співвідношення кількості ВСП та самостійних ЗВО у різних регіонах є відчутно різним (див. рис. 1.1.9). Так, питома вага відокремлених підрозділів є найбільшою у Житомирській (26,7 %), Закарпатській (25 %), Вінницькій (23,8 %), Сумській (23,5 %), Миколаївській (22,9 %), Черкаській (22 %), Львівській (21,3 %) та Запорізькій (20,5 %) областях; найменшою — у м. Києві (1,9 %), Хмельницькій (3 %), Харківській (3,6 %), Луганській (4,3 %), Чернівецькій (5,3 %) областях, і в Тернопільській області ВСП взагалі відсутні.

Ці ВСП сукупно належать 53 закладам вищої освіти, у т.ч. 39 закладам державної форми власності та 14 приватної.

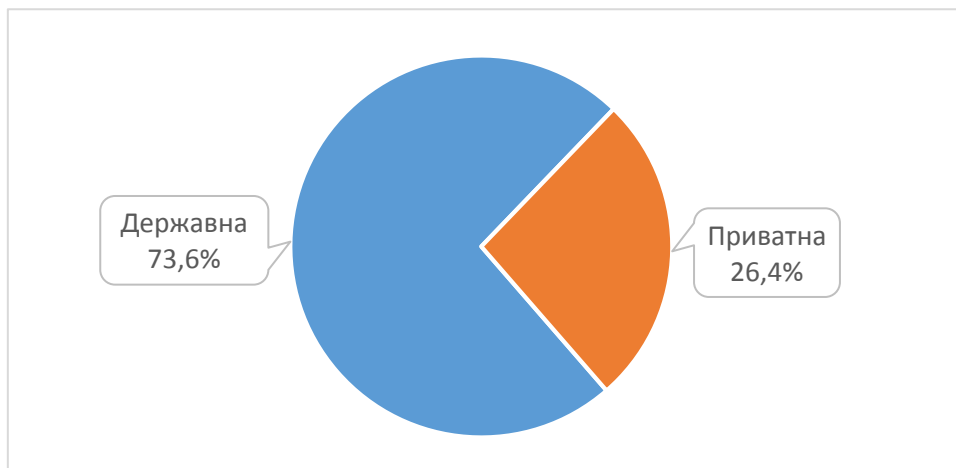

Рис. 1.1.10. Розподіл ЗВО, які мають ВСП, за формами власності

Найбільше відокремлених підрозділів створили ЗВО м. Києва (15), м. Харкова (6), м. Дніпра (5), м. Львова (4) та м. Одеси (4). Таким чином, найбільшу активність у створенні ВСП проявляють заклади вищої освіти міст, які є найбільшими університетськими центрами країни.

1.1.4. Національні ЗВО

Із набуттям 16 січня 2020 року чинності змін до Закону України «Про вищу освіту» статус національного закладу вищої освіти став лише почесним. Відповідно, зникли як передбачені раніше специфічні права, так і потреба для цих закладів готувати річні звіти про виконання критеріїв надання та підтвердження статусу національного закладу вищої освіти, а також форми самоаналізу виконання критеріїв надання та підтвердження статусу національного. Фактично можна говорити про «заморожування» статусу: його не забирають у тих, хто його має, але й не присвоюють новим закладам.

У кількісному вимірі такий статус мають 118 ЗВО, з них 117 — державної форми власності, і один заклад — комунальної.

Розподіл за регіонами національних ЗВО подібний до розподілу всіх закладів вищої освіти (див. рис. 1.1.11): більшість таких закладів розташовані у великих містах — «університетських хабах».

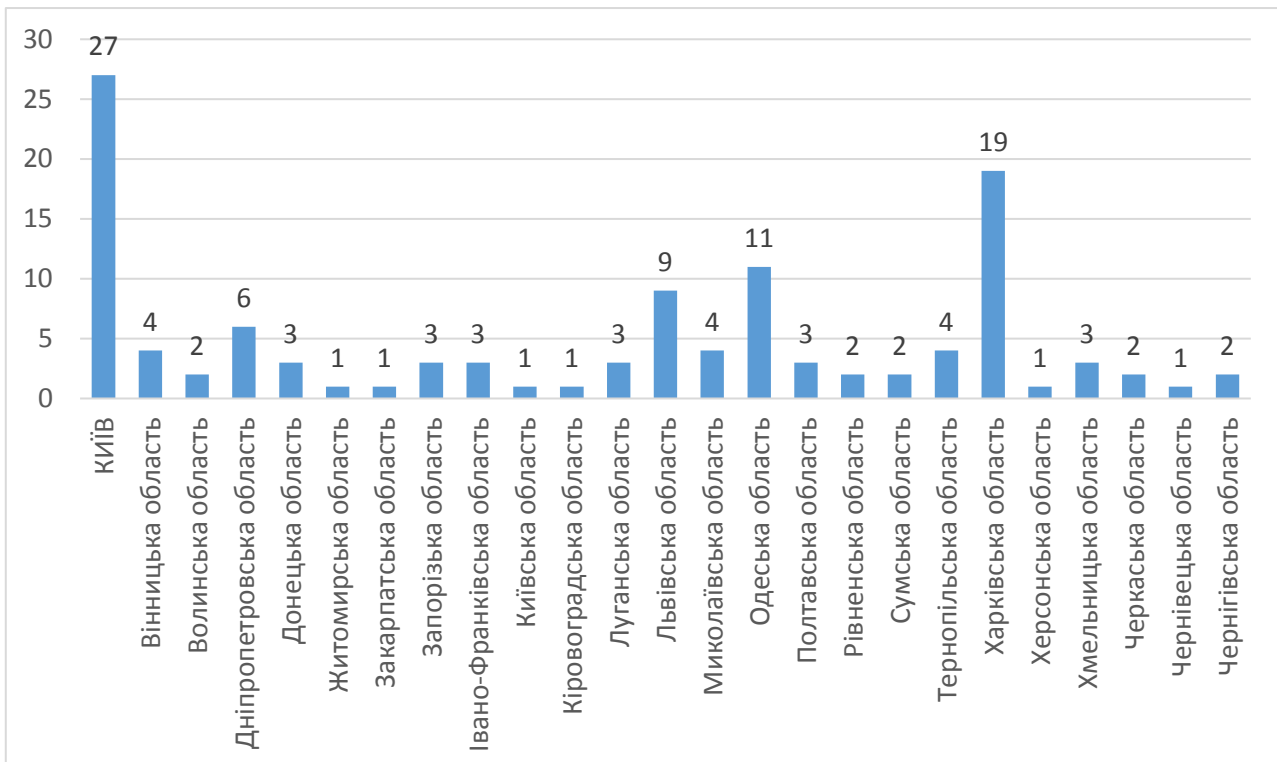

Рис. 1.1.11. Регіональний розподіл ЗВО, які мають статус національний

1.2. Здобувачі вищої освіти

1.2.1. Загальні показники

Згідно з даними бази ЄДЕБО станом на 1 жовтня 2020 року в Україні налічувалося 1 065 143 здобувачі вищої освіти ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр». Порівняно зі станом на 1 жовтня 2019 року ця цифра зменшилася на 6,49 % (73 960 осіб).

За рахунок державного чи місцевого бюджету вищу освіту здобувають трохи більше третини студентів³⁵ (35,6 %). Порівняно з минулим роком баланс залишився практично незмінним (має місце зростання питомої ваги бюджетників на 0,1 відсотковий пункт³⁶). У кількісному вираженні студентів-бюджетників — 378 888, здобувачів, що навчаються за кошти фізичних (юридичних) осіб³⁷ — 686 255.

³⁵ Далі — бюджетники.

³⁶ Далі — в.п.

³⁷ Далі — контрактники.

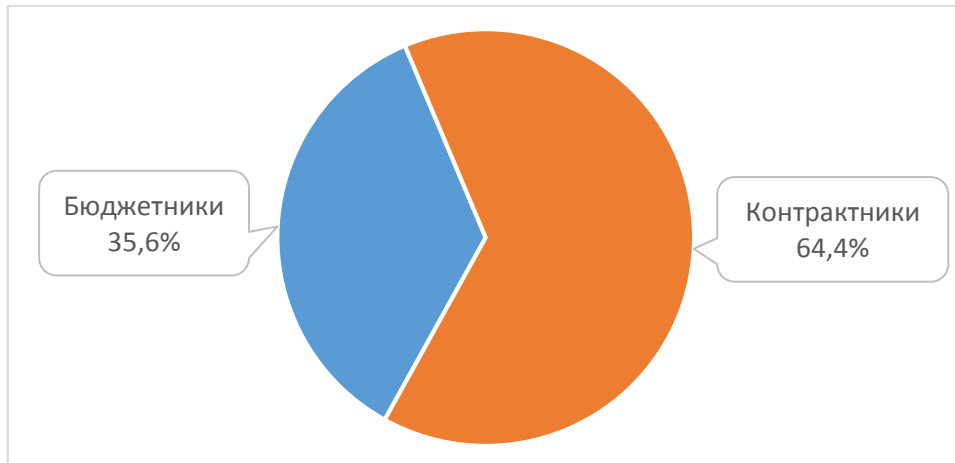
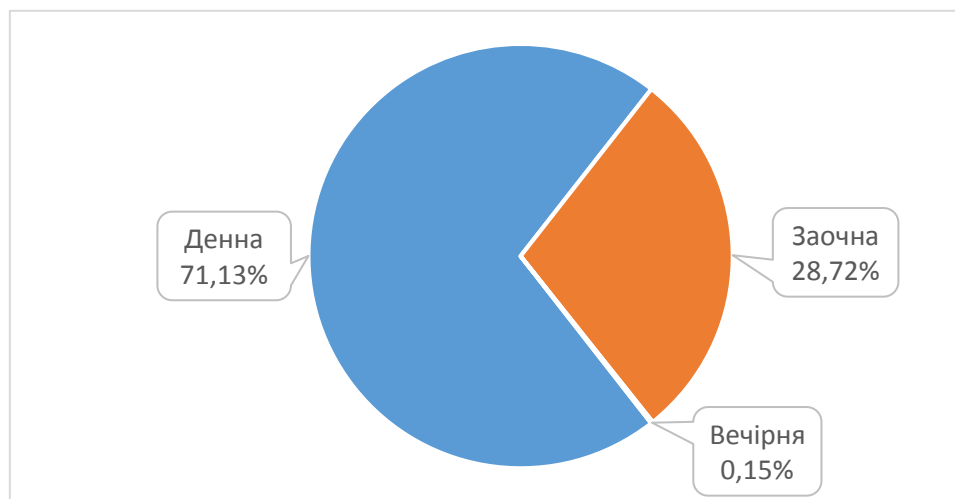

Рис. 1.2.1. Співвідношення здобувачів бюджетників та контрактників

За формами навчання розподіл є таким: загалом більше двох третин здобувачів навчається на денній формі (757 638 осіб), але при цьому частка здобувачів-бюджетників, що навчаються на цій формі, становить 91,2 %, тоді як здобувачів-контрактників — лише 60 %. Натомість за заочною формою навчаються переважно здобувачі-контрактники (39,8 % проти 8,7 % заочників-бюджетників); загалом питома вага студентів-заочників складає 28,72 % (305 906 осіб). Кількість здобувачів освіти, що навчаються за вечірньою формою є вкрай невисокою (1 599), на цій формі навчаються головню здобувачі-контрактники.

1.2.2. Розподіл здобувачів за формами навчання

Кількісні показники представлені на рис. 1.2.3. Порівняно з минулим роком спостерігається зростання (на 3,62 в.п.) частки здобувачів денної форми за рахунок заочної та вечірньої форм, при чому ця тенденція має місце як серед здобувачів, що навчаються за кошти державного (місцевого) бюджету (зростання на 1 в.п.), так і ще більшою мірою серед здобувачів освіти, що навчаються за кошти фізичних (юридичних) осіб (у цієї категорії відбулося зростання питомої ваги денної форми на 5 в.п.).

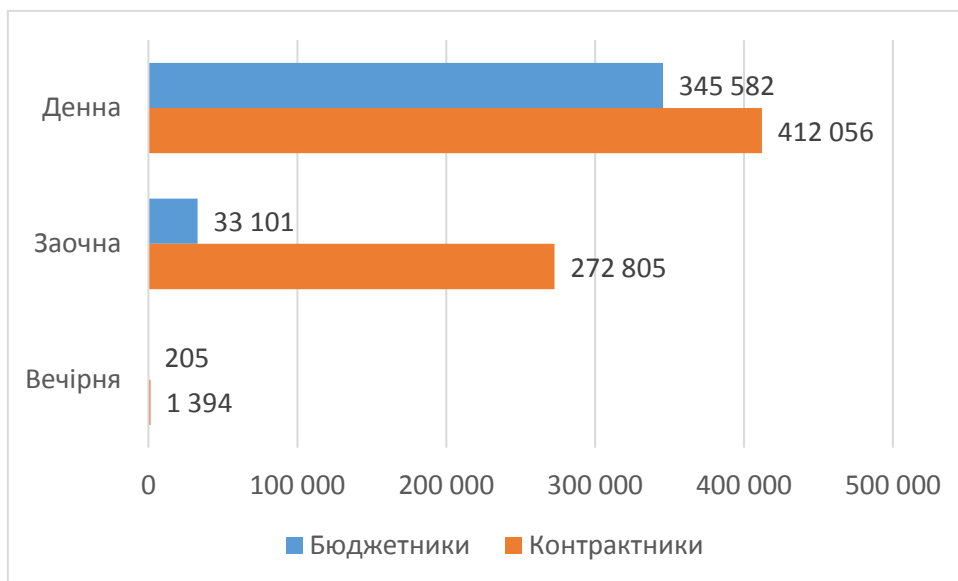

Рис. 1.2.3. Кількість здобувачів за різними формами навчання

Регіональний розподіл здобувачів є таким: майже чверть студентів навчається у м. Києві (23,7 %) та регіонах, міста-центри яких є університетськими хабами (див. рис. 1.2.4).

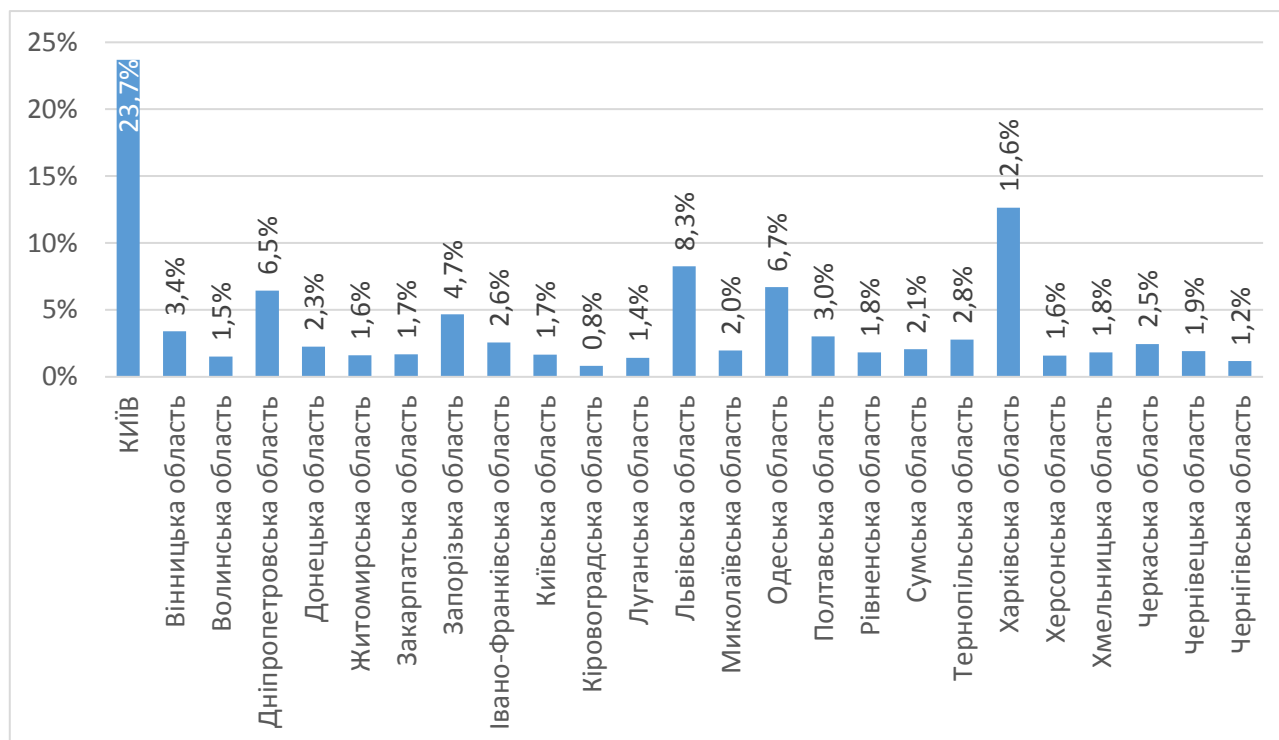

Рис. 1.2.4. Регіональний розподіл здобувачів за місцем навчання

1.2.2. Здобувачі за рівнями вищої освіти

За рівнями вищої освіти³⁸ розподіл здобувачів виглядає таким чином: ступінь «молодший бакалавр» здобувають 2 198 осіб, «бакалавр» — 721 755 осіб, «спеціаліст» — 13 802 особи, та «магістр» — 327 388 осіб.

Порівняно з минулим роком відбувається природне відчутне зменшення кількості здобувачів ступеня «спеціаліст», обумовлене фактичним зникненням самого ступеня — рік тому кількість таких здобувачів становила 30,8 тис. Також на тлі загального зменшення кількості здобувачів відбулося незначне скорочення здобувачів ступеня «бакалавр» (на 1,67 %, 12,2 тис. осіб) і більш відчутне скорочення здобувачів ступеня «магістр» (на 12,36 %, 46,2 тис. осіб). Натомість має місце зростання здобувачів ступеня «молодший бакалавр» (на 203,59 %, 1,5 тис. осіб).

Розподіл здобувачів за рівнями вищої освіти представлений на рис. 1.2.5. Порівняно з минулим роком зменшилась частка здобувачів ступеня «магістр» (на 2,06 в.п.) та «спеціаліст» (на 1,41 в.п.), натомість на 3,33 в.п. зросла частка здобувачів ступеня «бакалавр» та ступеня «молодий бакалавр» (на 0,06 в.п.).

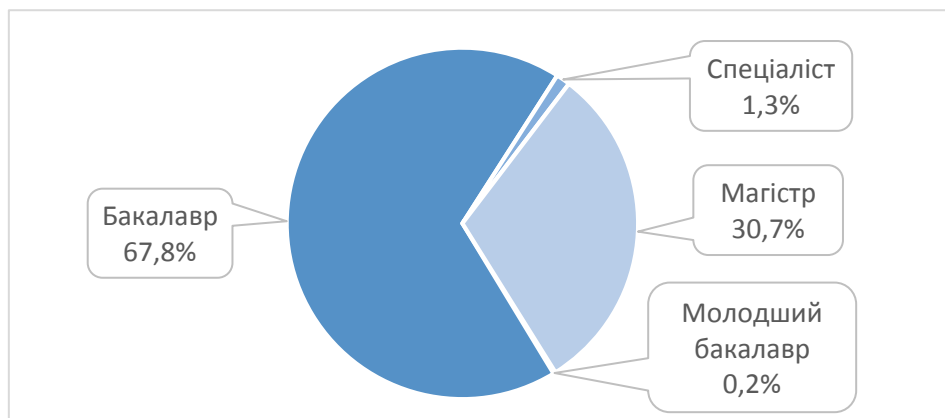

Рис. 1.2.5. Розподіл здобувачів за рівнями вищої освіти

За формами навчання здобувачі розподіляються так: 74,6 % здобувачів ступеня «молодший бакалавр» навчаються за денною формою, і 25,4 % — за заочною. Подібна картина спостерігається і у випадку здобувачів ступеня «бакалавр»: на денній формі навчання перебувають 73,5 % здобувачів, на заочній — 26,4 %, і на вечірній — 0,1 %. У випадку з магістрантами має місце традиційне дещо більше зміщення у бік заочної форми: 65,1 % навчаються за денною формою, і 34,7 % — на заочною.

Порівняно з даними минулого року відбулося зростання частки здобувачів освіти денної форми навчання: на 17,5 в.п. для здобувачів освіти рівня «молодший бакалавр», на 3,6 в.п. для здобувачів рівня «бакалавр» та на 3,8 в.п. для здобувачів рівня «магістр».

³⁸ Дані по здобувачах ступня «доктор філософії» у ЄДЕБО не відображені.

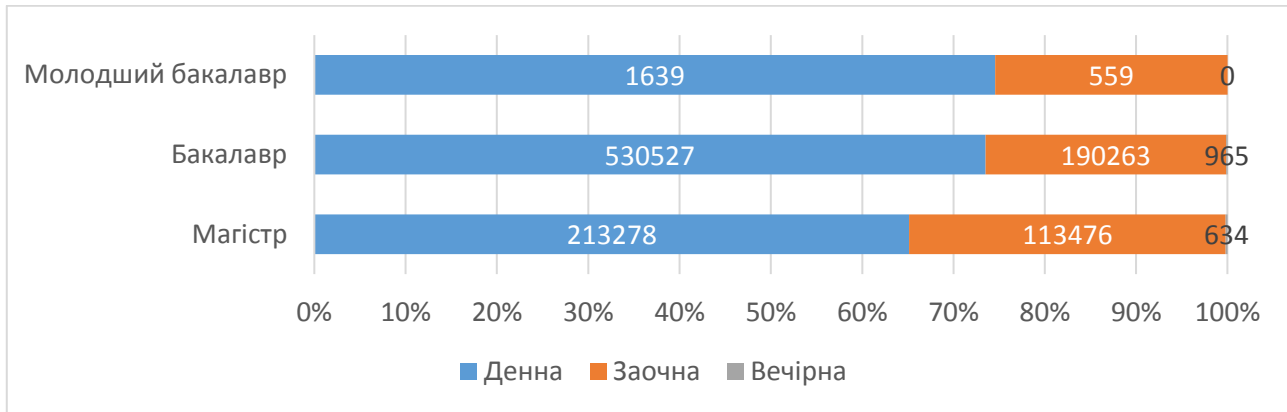

Рис. 1.2.6. Кількість здобувачів ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр» та «магістр» за рівнями вищої освіти та формами навчання

Розподіл здобувачів за джерелами фінансування навчання на рівнях вищої освіти є таким: на рівні «молодший бакалавр» питома вага бюджетників складає 21,1 %, на рівні «бакалавр» — 35,6 %, на рівні «магістр» — 35,5 %. Порівняно з минулим роком можна констатувати появу здобувачів ступеня «молодший бакалавр», що навчаються за кошти державного чи місцевого бюджету (у минулому році їх взагалі не було), на рівнях «бакалавр» та «магістр» ситуація залишилася незмінною.

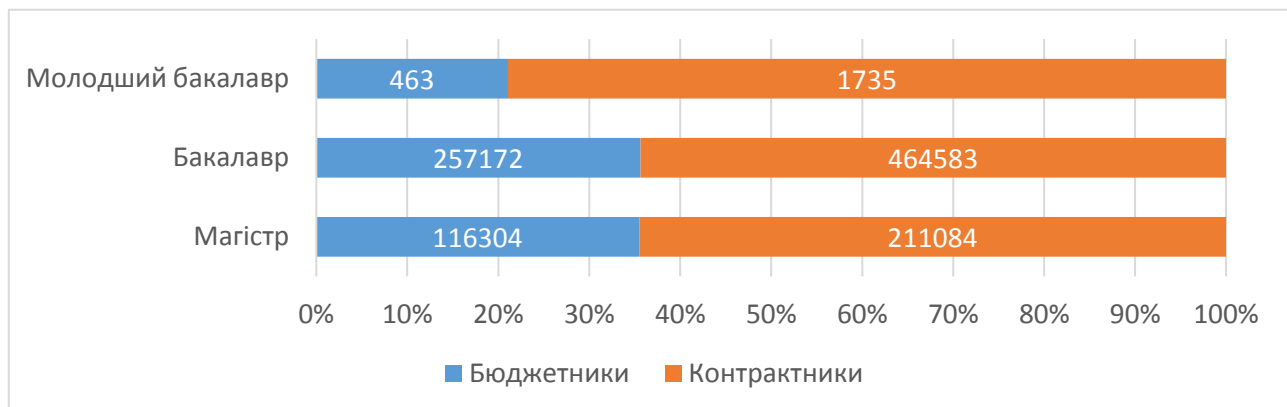

Рис. 1.2.7. Кількість здобувачів ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр» та «магістр» за джерелами фінансування навчання

Таблиця 1.2.1

Розподіл здобувачів за рівнями вищої освіти

	Денна (бюджет)	Денна (контракт)	Заочна (бюджет)	Заочна (контракт)	Вечірня (бюджет)	Вечірня (контракт)	Разом
Молодший бакалавр	61	1178	2	557	0	0	2198
Бакалавр	236633	293894	20476	169787	63	902	721755
Спеціаліст	4944	7250	5	1603	0	0	13802
Магістр	103544	109734	12618	100858	142	492	327388
УСЬОГО	345582	412056	33101	272805	205	1394	1065143

Джерело: укладено на основі даних ЄДЕБО

1.2.3. Здобувачі за спеціальностями

Розподіл здобувачів за спеціальностями³⁹ свідчить, що найбільш популярними є такі спеціальності: 081 Право (74,1 тис. здобувачів, 7 % від загальної кількості), 014 Середня освіта (63,9 тис. / 6 %), 222 Медицина (54,8 тис. / 5,2 %), 073 Менеджмент (52,3 тис. / 4,9 %), 035 Філологія (41,8 тис. / 3,9 %), 053 Психологія (31,5 тис. / 3 %), 122 Комп'ютерні науки (29 тис. / 2,7 %), 051 Економіка (27,3 тис. / 2,6 %), 072 Фінанси, банківська справа та страхування (27,1 тис. / 2,5 %), 226 Фармація, промислова фармація (24,1 тис. / 2,3 %). Слід відмітити, що ця картина цілком повторює минулорічну.

Рис. 1.2.8. ТОП-10 найпопулярніших спеціальностей

Таблиця 1.2.2

Розподіл здобувачів за спеціальностями⁴⁰

	Денна (бюджет)	Денна (контракт)	Заочна (бюджет)	Заочна (контракт)	Вечірня (бюджет)	Вечірня (контракт)	Разом
011 Освітні, педагогічні науки	508	838	145	1922	0	14	3427
012 Дошкільна освіта	4654	2692	1780	6167	0	3	15296
013 Початкова освіта	5712	2457	1680	7085	0	4	16938
014 Середня освіта	31863	13629	4279	14129	0	18	63918
015 Професійна освіта	3116	1879	618	1953	0	0	7566

³⁹ При аналізі розподілу здобувачів за спеціальностями не враховувались, зважаючи на їх незначну кількість, здобувачі, що навчаються за освітніми програмами з шифрами відповідно до нині вже не чинного Переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787. Кількість таких здобувачів становить 15010, у т.ч. ступеня «бакалавр» — 2478, «спеціаліст» — 12077, «магістр» — 455.

⁴⁰ Спеціальності 252, 253, 254 та 255 не представлені, оскільки дані щодо них є закритими.

016 Спеціальна освіта	2218	2284	422	3520	0	0	8444
017 Фізична культура і спорт	5332	6931	774	4207	0	0	17244
021 Аудіовізуальне мистецтво та виробництво	959	2214	103	528	0	0	3804
022 Дизайн	3026	6379	7	1992	0	0	11404
023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	2363	1496	42	496	0	0	4397
024 Хореографія	1062	1389	46	880	0	0	3377
025 Музичне мистецтво	3836	2607	157	1597	1	2	8200
026 Сценічне мистецтво	1216	1711	133	575	0	0	3635
027 Музезнавство, пам'яткознавство	223	88	0	6	0	0	317
028 Менеджмент соціокультурної діяльності	470	1429	33	504	0	0	2436
029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	1348	1097	72	1078	0	0	3595
031 Релігієзнавство	74	36	0	4	0	0	114
032 Історія та археологія	2263	2388	261	612	0	0	5524
033 Філософія	631	549	1	109	0	0	1290
034 Культурологія	745	1296	7	389	0	0	2437
035 Філологія	11554	23516	287	6205	0	206	41768
041 Богослов'я	0	624	0	301	0	0	925
051 Економіка	6760	11982	403	8124	0	15	27284
052 Політологія	839	2108	61	433	0	0	3441
053 Психологія	4134	11672	352	15170	0	193	31521
054 Соціологія	1002	1373	29	284	0	0	2688
061 Журналістика	2582	8192	85	2412	0	0	13271
071 Облік і оподаткування	5091	6498	733	8437	0	3	20762
072 Фінанси, банківська справа та страхування	6665	10375	799	9261	0	11	27111
073 Менеджмент	7161	24401	906	19808	0	55	52331
075 Маркетинг	2770	8388	352	3646	0	10	15166
076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	3166	8380	399	5186	0	14	17145
081 Право	11439	33637	726	28332	0	14	74148
091 Біологія	3121	984	130	1593	0	0	5828
101 Екологія	4232	2495	596	2066	0	2	9391
102 Хімія	1968	220	0	141	0	0	2329
103 Науки про Землю	1816	266	85	181	0	0	2348

104 Фізика та астрономія	1249	109	0	5	0	0	1363
105 Прикладна фізика та наноматеріали	1509	99	0	2	0	0	1610
106 Географія	913	343	28	158	0	0	1442
111 Математика	1574	130	0	85	0	0	1789
112 Статистика	393	34	0	4	0	0	431
113 Прикладна математика	3047	619	1	33	0	0	3700
121 Інженерія програмного забезпечення	7462	8267	329	1860	0	0	17918
122 Комп'ютерні науки	13967	11881	454	2732	0	8	29042
123 Комп'ютерна інженерія	8163	5057	308	1469	0	48	15045
124 Системний аналіз	2173	873	10	106	0	0	3162
125 Кібербезпека	4529	4257	78	747	0	0	9611
126 Інформаційні системи та технології	2325	1998	72	368	0	0	4763
131 Прикладна механіка	5208	1116	417	1033	0	0	7774
132 Матеріалознавство	1211	167	101	138	0	0	1617
133 Галузеве машинобудування	6343	1495	597	1736	0	0	10171
134 Авіаційна та ракетно-космічна техніка	1135	477	22	187	0	0	1821
135 Суднобудування	388	214	48	545	0	0	1195
136 Металургія	1100	229	359	603	0	0	2291
141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка	10236	2671	877	4872	0	1	18657
142 Енергетичне машинобудування	1019	236	91	201	0	0	1547
143 Атомна енергетика	329	28	6	225	0	0	588
144 Теплоенергетика	1350	341	88	638	0	0	2417
145 Гідроенергетика	128	12	15	27	0	0	182
151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	7504	1719	379	1489	0	0	11091
152 Метрологія та інформаційно-вимірвальна техніка	1574	460	109	513	0	0	2656
153 Мікро- та наносистемна техніка	1238	130	2	19	0	0	1389

161 Хімічні технології та інженерія	3133	637	92	787	0	0	4649
162 Біотехнології та біоінженерія	1763	831	19	544	0	0	3157
163 Біомедична інженерія	594	636	1	131	0	0	1362
171 Електроніка	1597	369	22	150	0	0	2138
172 Телекомунікації та радіотехніка	5509	1474	128	1286	0	0	8397
173 Авіоніка	409	173	6	92	0	0	680
181 Харчові технології	4715	2617	426	4101	0	0	11859
182 Технології легкої промисловості	689	191	91	609	0	0	1580
183 Технології захисту навколишнього середовища	726	215	109	186	0	2	1238
184 Гірництво	1886	243	248	1410	0	11	3798
185 Нафтогазова інженерія та технології	1002	780	30	888	0	0	2700
186 Видавництво та поліграфія	1210	420	47	194	0	0	1871
187 Деревообробні та меблеві технології	329	91	13	93	0	0	526
191 Архітектура та містобудування	2907	4446	0	659	0	136	8148
192 Будівництво та цивільна інженерія	9212	2754	870	5951	0	0	18787
193 Геодезія та землеустрій	3394	1828	189	2079	0	8	7498
194 Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології	304	90	79	101	0	0	574
201 Агронімія	5608	3077	1325	3056	0	0	13066
202 Захист і карантин рослин	733	245	86	191	0	0	1255
203 Садівництво та виноградарство	442	216	138	112	0	0	908
204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва	2676	1022	462	1557	0	0	5717
205 Лісове господарство	1620	743	585	1687	0	0	4635
206 Садово-паркове господарство	835	379	157	380	0	0	1751
207 Водні біоресурси та аквакультура	517	293	289	286	0	0	1385
208 Агроінженерія	4694	1872	1078	1984	0	0	9628
211 Ветеринарна медицина	3621	3835	0	0	0	0	7456

212 Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза	415	371	0	0	0	0	786
221 Стоматологія	522	12245	0	0	0	0	12767
222 Медицина	19101	35651	0	1	0	0	54753
223 Медсестринство	589	620	0	857	61	369	2496
224 Технології медичної діагностики та лікування	222	666	0	0	0	0	888
225 Медична психологія	35	509	0	0	0	0	544
226 Фармація, промислова фармація	679	9116	41	14138	0	106	24080
227 Фізична терапія, ерготерапія	1653	6545	160	2143	0	5	10506
228 Педіатрія	940	293	0	0	0	0	1233
229 Громадське здоров'я	46	89	1	165	0	0	301
231 Соціальна робота	2970	2309	814	2500	0	0	8593
232 Соціальне забезпечення	592	657	53	155	0	0	1457
241 Готельно-ресторанна справа	1243	8141	126	4679	0	0	14189
242 Туризм	2085	8522	156	3392	0	0	14155
251 Державна безпека	27	139	31	45	0	0	242
256 Національна безпека	0	274	0	188	0	0	462
261 Пожежна безпека	180	797	32	1291	0	0	2300
262 Правоохоронна діяльність	109	5067	28	3453	0	0	8657
263 Цивільна безпека	372	749	18	964	0	6	2109
271 Річковий та морський транспорт	2169	4630	20	6580	0	0	13399
272 Авіаційний транспорт	1128	1012	1	648	0	0	2789
273 Залізничний транспорт	1064	165	165	1708	0	0	3102
274 Автомобільний транспорт	2549	1729	272	1610	0	0	6160
275 Транспортні технології	4783	2663	203	3892	0	0	11541
281 Публічне управління та адміністрування	1552	4216	3394	9835	142	109	19248
291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	1530	6815	15	940	0	0	9300

292 Міжнародні економічні відносини	1402	7092	32	1962	0	20	10508
293 Міжнародне право	568	3342	0	527	0	0	4437

Джерело: укладено на основі даних ЄДЕБО

Аналіз розподілу здобувачів за спеціальностями у закладах приватної форми власності свідчить про певні відмінності за деякими спеціальностями: приміром, якщо в державних ЗВО частка здобувачів спеціальності 081 Право становить 6,3 %, то в приватних — 13,7 %, спеціальності 073 Менеджмент — 9,6 % проти 4,5 % у державних закладах, спеціальності 053 Психологія — 7,6 % проти 2,5 %, спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа — 4,2 % проти 1,1 %. Практично не представлені у цих ЗВО спеціальності галузей 10 Природничі науки, 11 Математика та статистика, 13 Механічна інженерія, 14 Електрична інженерія, 15 Автоматизація та приладобудування, 16 Хімічна та біоінженерія, 17 Електроніка та телекомунікації, 18 Виробництво та технології (за винятком спеціальності 181 Харчові технології), 20 Аграрні науки та продовольство, 21 Ветеринарна медицина.

1.2.4. Здобувачі за закладами вищої освіти

За даними ЄДЕБО станом на 1 жовтня 2020 року підготовку здобувачів ступеня «молодший бакалавр» здійснюють 53 заклади, «бакалавр» — 483 заклади, «спеціаліст» — 78 закладів, «магістр» — 336 закладів. Минулого року ці цифри становили відповідно 27, 481, 93 та 330 закладів.

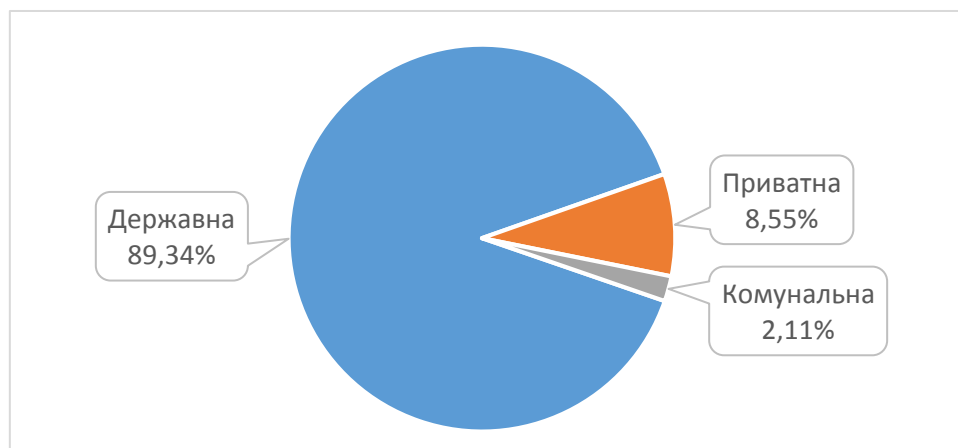

Рис. 1.2.9. Розподіл здобувачів за закладами вищої освіти різних форм власності

За формою власності закладів вищої освіти розподіл студентів є таким: переважна більшість — 89,34 % — навчається у ЗВО державної форми власності⁴¹ (951 640 осіб), у закладах приватної форми власності⁴² навчається 8,55 %

⁴¹ Далі — державні ЗВО.

⁴² Далі — приватні ЗВО.

(91 077) здобувачів, у закладах комунальної форми власності⁴³ — 2,11 % (22 426). Порівняно з минулим роком відбулося незначне (на 0,3 в.п.) зменшення частки здобувачів у ЗВО приватної власності за рахунок зростання долі здобувачів у державних та комунальних закладах.

Також варто відмітити, що на тлі згаданого зменшення (на 6,49 %) загальної кількості здобувачів порівняно з минулим роком у ЗВО комунальної форми власності має місце зростання на 3,04 %. Натомість зменшення кількості здобувачів у державних ЗВО становить 6,37 %, у приватних — 9,79 %.

На рис. 1.2.10 можна побачити розподіл здобувачів бюджетників та контрактників за закладами різних форм власності. Картина є типовою для вітчизняної вищої школи: бюджетники навчаються лише у державних та комунальних ЗВО (їхня питома вага у цих закладах складає 38,8 % та 45,7 % відповідно); лише три здобувачі обрали для навчання приватні заклади. Порівняно з минулорічним станом ситуація змін не зазнала.

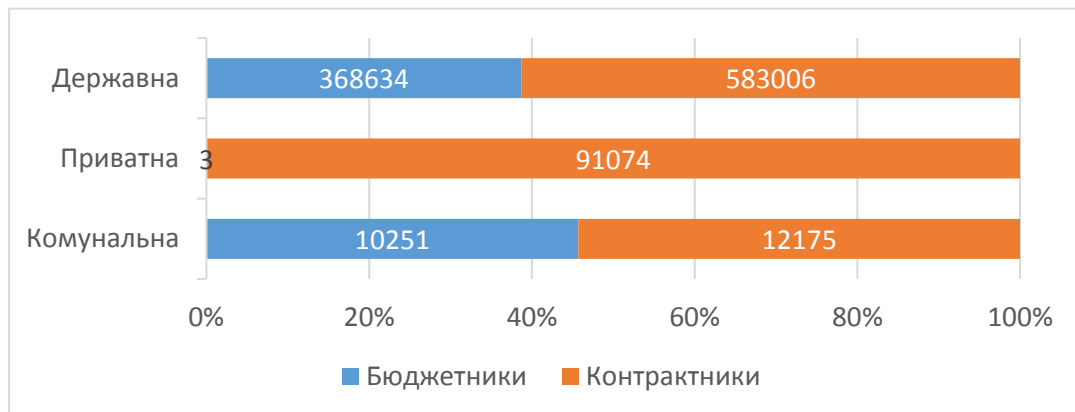

Рис. 1.2.10. Кількість здобувачів бюджетників/контрактників у ЗВО різних форм власності

Таблиця 1.2.3

Розподіл здобувачів за закладами вищої освіти різних форм власності та формами навчання

	Денна (бюджет)	Денна (контракт)	Заочна (бюджет)	Заочна (контракт)	Вечірня (бюджет)	Вечірня (контракт)	Разом
Державна	335909	358420	32581	223839	144	747	951640
Приватна	1	47407	2	43415	0	252	91077
Комунальна	9672	6229	518	5551	61	395	22426
УСЬОГО	345582	412056	33101	272805	205	1394	1065143

Джерело: укладено на основі даних ЄДЕБО

Як демонструє рис. 1.2.11, більша частина (94,8 %) здобувачів ступеня «молодший бакалавр» навчається у державних ЗВО, участь закладів інших форм власності наразі є мінімальною. Натомість розподіл здобувачів ступеня «бака-

⁴³ Далі — комунальні ЗВО.

лавр» закладами державної, приватної та комунальної власності є становить відповідно 88 %, 9,6 % та 2,4 %, ступеня «магістр» — 92,1 %, 6,4 % та 1,5 %. Порівняно з минулорічною ситуацією відбулося зменшення питомої ваги здобувачів у приватних закладах (на 0,2 в.п. на рівні «бакалавр» та на 0,7 в.п. на рівні «магістр») на користь державних та комунальних ЗВО.

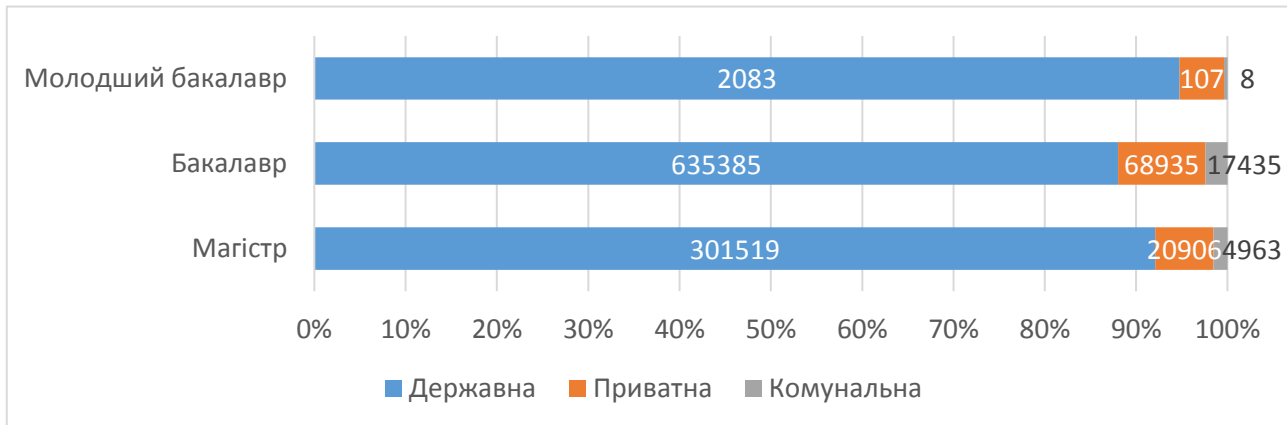

Рис. 1.2.11. Кількість здобувачів різних ступенів вищої освіти у ЗВО різних форм власності

Таблиця 1.2.4

Розподіл здобувачів за закладами різних форм власності та рівнями вищої освіти

	Державна	Приватна	Комунальна	Разом
Молодший бакалавр	2083	107	8	2198
Бакалавр	635385	68935	17435	721755
Спеціаліст	12653	1129	20	13802
Магістр	301519	20906	4963	327388
УСЬОГО	951640	91077	22426	1065143

Джерело: укладено на основі даних ЄДЕБО

1.2.5. Соціально-демографічні характеристики здобувачів

За даними Державної служби статистики України⁴⁴, станом на 1 січня 2020 року в університетах, академіях та інститутах частка здобувачів-жінок становила 51,4 % (на денній формі навчання — 48,7 %). У більшості регіонів, у т.ч. у м. Києві, гендерний баланс є подібним до загальнонаціонального. Однак в Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Рівненській, Черкаській та Чернівецькій областях має місце дисбаланс на користь жінок (більше 55 %), а у Кіровоградській та Херсонській — на користь чоловіків (див. рис. 1.2.12).

⁴⁴ Вища освіта в Україні у 2019 році (оновлено 2.07.2020). URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/osv/vush_osv/vush_osv_19.xls

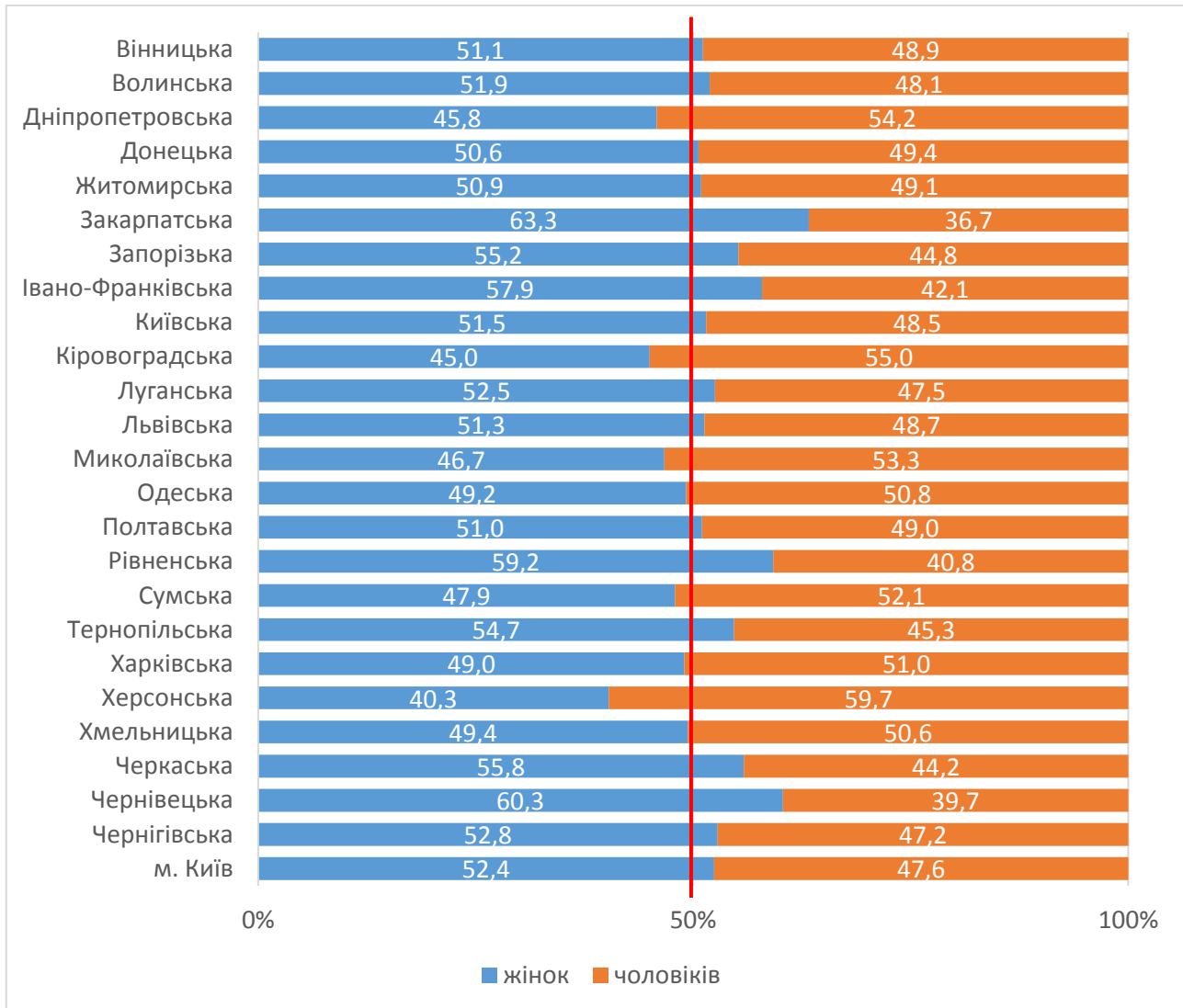

Рис. 1.2.12. Гендерний баланс здобувачів вищої освіти (університети, академії, інститути) в регіонах України

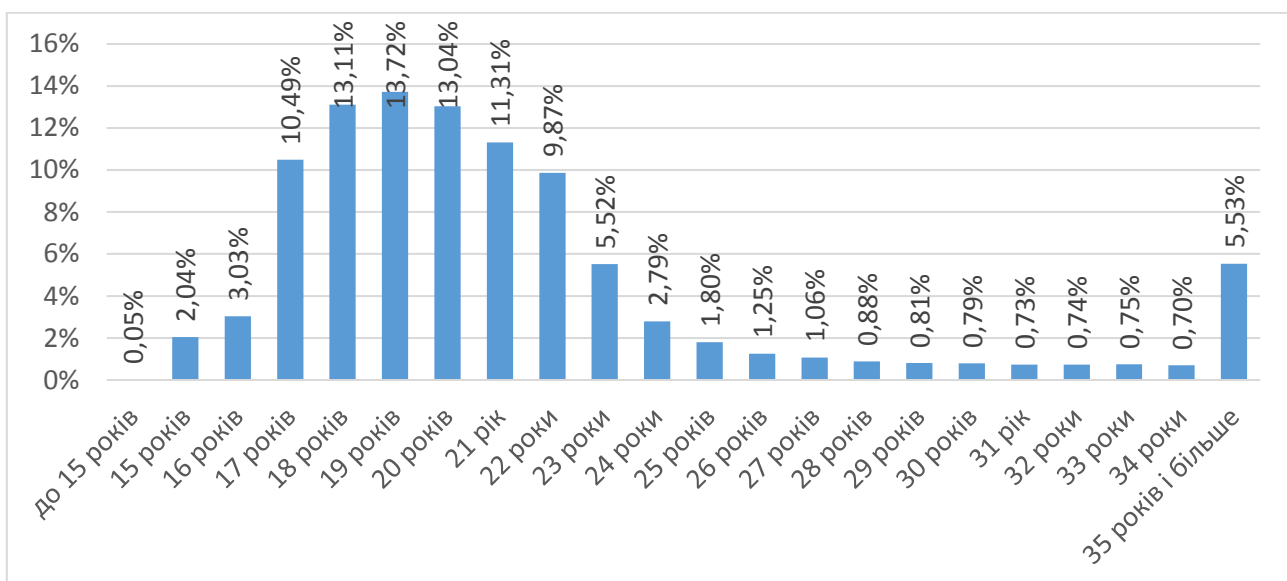

Рис. 1.2.13. Віковий розподіл здобувачів вищої освіти (університети, академії, інститути)

Цілком природним виглядає віковий розподіл здобувачів вищої освіти в університетах, академіях та інститутах (див рис. 1.2.13): більше 70 % мали вік 17–22 роки.

Частка окремих категорій здобувачів в університетах, академіях та інститутах складала:

- дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа — 1,05 %;
- осіб з інвалідністю — 0,79 %;
- особи, визнані учасниками бойових дій — 0,8 %;
- діти осіб, визнаних учасниками бойових дій — 1,36 %.

1.2.6. Вступна кампанія — 2020

Вступна кампанія 2020 року відбувалася в складних умовах, пов'язаних з пандемією коронавірусу COVID-19, їй передував загальнонаціональний карантин, що викликало зміщення її термінів.

За даними порталу «Вступ.ОСВІТА.УА»⁴⁵ під час вступної кампанії 2020 було подано більш як 976 тис. заяв вступників на спеціальності бакалавра та медичного магістра (вступ на базі повної загальної середньої освіти (ПЗСО)) та більш як 2478 тис. заяв на спеціальності ступеня «магістр» (без урахування вступників на базі ПЗСО).

Таблиця 1.2.5

Розподіл заяв вступників 2020 року за регіонами

Регіон	Бакалавр та медичний магістр	Магістр
Київ	333 653	68 739
Вінницька область	30 484	5 938
Волинська область	14 426	4 589
Дніпропетровська область	62 489	13 211
Донецька область	10 258	4 112
Житомирська область	13 366	4 822
Закарпатська область	13 103	3 577
Запорізька область	26 655	9 472
Івано-Франківська область	25 945	5 518
Київська область	8 211	4 922
Кіровоградська область	4 802	1 652
Луганська область	4 877	3 693
Львівська область	110 064	21 775
Миколаївська область	10 480	3 860
Одеська область	58 381	15 501
Полтавська область	16 499	5 399
Рівненська область	14 354	4 775
Сумська область	11 148	5 919

⁴⁵ URL: <https://vstup.osvita.ua/>

Тернопільська область	19 408	7 268
Харківська область	124 486	31 971
Херсонська область	9 180	3 355
Хмельницька область	13 455	4 270
Черкаська область	14 179	6 637
Чернівецька область	16 630	4 333
Чернігівська область	9 718	3 316
УСЬОГО	976 251	248 624

Джерело: портал «Вступ.ОСВІТА.UA»

Регіональний розподіл виглядає таким чином: більше третини (34,2 %) випускників шкіл подали заяви у ЗВО м. Києва. ЗВО Харківської (12,8 % заяв), Львівської (11,3 %), Дніпропетровської (6,3 %) та Одеської (6,0 %) області є лідерами за кількістю поданих заяв. Подібна ситуація спостерігається і з вступниками на рівень «магістр». Загалом, як наочно демонструє діаграма (рис. 1.2.14), розподіл заяв в цілому корелює з розподілом кількості закладів вищої освіти.

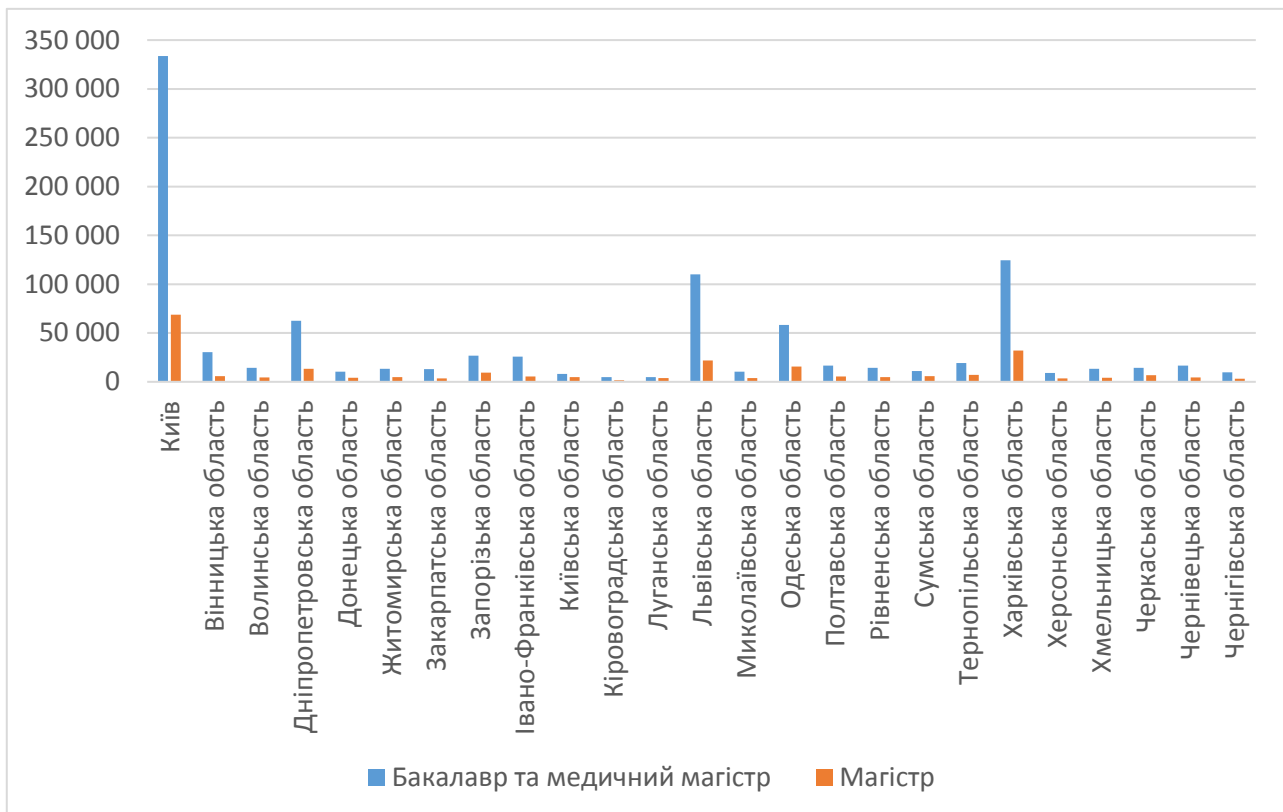

Рис. 1.2.14. Розподіл заяв вступників 2020 року за регіонами

За інформацією МОН⁴⁶, десятку найпопулярніших за кількістю поданих заяв спеціальностей утворили:

- 081 Право — 116 тис. 689;
- 073 Менеджмент — 92 тис. 147;

⁴⁶ Вступ 2020: зареєстровано більше 1 млн заяв, які виші та спеціальності обирали цього року вступники // Міністерство освіти і науки України. 2020, 26 серп. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2020-zarejestrovano-bilshe-1-mln-zayav-yaki-vishi-ta-specialnosti-obirali-cogo-roku-vstupniki>

- 035 Філологія — 76 тис. 708;
- 122 Комп'ютерні науки — 63 тис. 410;
- 014 Середня освіта — 62 тис. 676;
- 051 Економіка — 50 тис. 841;
- 121 Інженерія програмного забезпечення — 47 тис. 038;
- 072 Фінанси, банківська справа та страхування — 46 тис. 844;
- 053 Психологія — 43 тис. 791;
- 075 Маркетинг — 42 тис. 379.

Якщо порівняти ці цифри зі вступною кампанією 2019 року⁴⁷, то можна побачити, що спеціальність 035 Філологія поступилася першістю спеціальності 081 Право; зникли з умовної ТОП-10 061 Журналістика та 221 Медицина, натомість до неї увійшли 072 Фінанси, банківська справа та страхування та 075 Маркетинг.

У десятку найпопулярніших ЗВО за кількістю поданих заяв увійшли⁴⁸:

- Київський національний університет імені Тараса Шевченка — 56 тис. 336;
- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» — 46 тис. 714;
- Львівський національний університет імені Івана Франка — 46 тис. 268;
- Національний університет «Львівська політехніка» — 42 тис. 451;
- Київський національний торговельно-економічний університет — 40 тис. 818;
- Національний авіаційний університет — 33 тис. 056;
- Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана — 27 тис. 775;
- Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна — 27 тис. 625;
- Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова — 23 тис. 541;
- Національний університет біоресурсів і природокористування України — 22 тис. 013.

Порівняно з минулим роком⁴⁹ зберіглося лідерство Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Перелік ЗВО, що посіли місця з 2-го по 8-ме також не змінився, хоча в окремих випадках неістотно (на одну позицію) змінилися займані місця. Щодо позицій 9 та 10, то минулоріч їх посідали Київський університет імені Бориса Грінченка та Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

⁴⁷ Див.: На кого і де хочуть вчитися вступники — МОН публікує ТОП-10 найбільш популярних вишів та спеціальностей 2019 року // МОН. 2019, 23 лип. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/na-kogo-i-de-hochut-vchitisyavstupniki-mon-publikuye-top-10-najbilsh-populyarnih-vishiv-ta-specialnostej-2019-roku>

⁴⁸ Вступ 2020: зареєстровано більше 1 млн заяв...

⁴⁹ Див.: На кого і де хочуть вчитися вступники...

У 2020 році загалом по Україні державне та регіональне замовлення за освітнім ступенем «бакалавр» склало 84,6 тис. місць (у тому числі за денною формою — 77,6 тис.), що на 5,9% більше, ніж у 2019 році. Крім того, за освітнім рівнем «магістр» (магістри медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань) на основі повної загальної середньої освіти обсяг державного замовлення (кількість місць навчання за кошти державного або місцевого бюджету) складає 6,04 тис. місць. Обсяг державного замовлення за освітнім рівнем «магістр» на основі ступеня «бакалавра», «спеціаліста» становило у 2020 році 45 тис. місць.⁵⁰

На окрему увагу заслуговує якість організації вступної кампанії самими ЗВО. Так, проведене Державною службою якості освіти України вивчення організації та проведення закладами вищої та фахової передвищої освіти вступної кампанії 2020 року⁵¹ засвідчило, що низка закладів здійснювали її із порушеннями. Зокрема, 16 закладів освіти (у т. ч. 9 ВСП)⁵² не завантажили до ЄДЕБО свої правила прийому, лише 70 % перевірених Службою закладів освіти в достатньому обсязі надають на своїх веб-сайтах інформацію для вступників; не всі заклади надавали повну та коректну інформацію для вступників-іноземців.

1.2.7. Аспіранти

За даними Державної служби статистики України⁵³, станом на 1 січня 2020 року в Україні навчалось 25 245 аспірантів (без урахування аспірантів із зарубіжних країн), у т.ч. 23 023 аспіранти у закладах вищої освіти та 2211 — у наукових установах. За рахунок державного бюджету навчалось 15 902 аспіранти (63 %). На денній формі навчалось 15 447 аспірантів (61,2 %).

Майже третина (33,2 %) аспірантів навчалось у закладах м. Києва. Також регіонам-«лідерами» за кількістю аспірантів виступили Харківська (13,8 %), Львівська (7,5 %), Одеська (6,9 %) та Дніпропетровська (5,7 %) області.

Загалом, аспірантуру мали 417 закладів, у т.ч. 226 закладів вищої освіти та 191 наукова установа.

Відповідно до діючого Переліку галузей знань і спеціальностей (далі — Перелік-2015), за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, ста-

⁵⁰ Вступ 2020: виші зможуть прийняти майже на 6% більше бакалаврів на бюджет у порівнянні з минулим роком // МОН. 2020, 31 лип. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vstup-2020-vishi-zmozhut-prijnyati-majzhe-na-6-bilshe-bakalavriv-na-byudzhet-u-porivnyanni-z-minulim-rokom>

⁵¹ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА за результатами вивчення Державною службою якості освіти України організації та проведення закладами вищої та фахової передвищої освіти вступної кампанії 2020 року // Державна служба якості освіти. URL: http://sqe.gov.ua/images/materials/Вища%20освіта/Вступ-2020/Вступ-2020_Інформаційно-аналітична_довідка.pdf

⁵² У дослідженні не проводилося розмежування закладів вищої освіти та закладів передфахової освіти, тому наведені цифри є агрегацією даних по обох типах закладів.

⁵³ Вища освіта в Україні у 2019 році (оновлено 2.07.2020). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/osv/vush_osv/vush_osv_19.xls

ном на початок 2020 року навчалася 24 038 осіб (95,2 % від загальної кількості аспірантів), у т.ч. на денній формі 14 799 осіб, на заочній та вечірній — 9 239 осіб. Підготовку аспірантів за Переїком-2015 здійснював 391 заклад, у т.ч. 224 ЗВО та 167 наукових установ.

Найбільш популярними галузями знань, за якими здійснюється підготовка аспірантів, є 08 Право, 50 Соціальні та поведінкові науки, 01 Освіта/Педагогіка, 03 Гуманітарні науки, 22 Охорона здоров'я, 07 Управління та адміністрування (див. рис. 1.2.15).

Рис. 1.2.15. Розподіл за галузями знань аспірантів, що навчаються за спеціальностями Переліку-2015

Таблиця 1.2.6

Розподіл аспірантів за галузями знань та формами навчання

Галузь знань	Денна форма	Заочна та вечірня форми	Загалом
01 Освіта/Педагогіка	1 052	959	2 011
02 Культура і мистецтво	566	81	647
03 Гуманітарні науки	1 313	589	1 902
04 Богослов'я	6	0	6
05 Соціальні та поведінкові науки	1 746	1 143	2 889
06 Журналістика	90	38	128
07 Управління та адміністрування	1 138	619	1 757
08 Право	956	2 491	3 447
09 Біологія	412	118	530
10 Природничі науки	917	148	1 065
11 Математика та статистика	357	31	388
12 Інформаційні технології	1 037	290	1 327
13 Механічна інженерія	767	172	939
14 Електрична інженерія	346	73	419
15 Автоматизація та приладобудування	343	64	407
16 Хімічна та біоінженерія	187	40	227
17 Електроніка та телекомунікації	254	71	325
18 Виробництво та технології	256	88	344
19 Архітектура та будівництво	367	145	512
20 Аграрні науки та продовольство	653	225	878
21 Ветеринарна медицина	243	42	285
22 Охорона здоров'я	941	826	1 767
23 Соціальна робота	55	37	92
24 Сфера обслуговування	11	0	11
25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	117	44	161
26 Цивільна безпека	33	28	61
27 Транспорт	200	119	319
28 Публічне управління та адміністрування	281	595	876
29 Міжнародні відносини	155	163	318
УСЬОГО	14 799	9 239	24 038

Джерело: Державна служба статистики України

1.2.8. Здобувачі-іноземці

За даними Українського державного центру міжнародної освіти, в Україні навчається 80 470 іноземних студентів зі 158 країн світу (минулого року — 75 605 студентів з 154 країн).⁵⁴

Основна частина (70 796) іноземних студентів здобувають освітній ступінь, 6 949 навчаються на підготовчих відділеннях, 2 814 здобуває післядипломну освіту і 11 осіб перебуває в Україні в рамках програм академічної мобільності.⁵⁵

⁵⁴ Іноземні студенти в Україні // Український державний центр міжнародної освіти. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inomezni-studenti-v-ukraini/>

⁵⁵ Ibid.

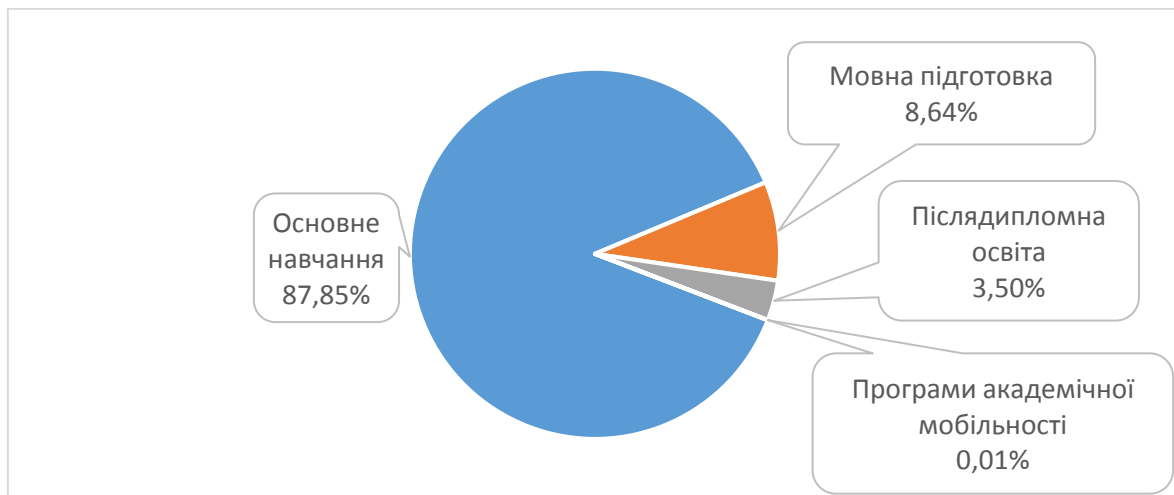

Рис. 1.2.16. Розподіл іноземних студентів

ТОП-10 країн за походженням іноземних студентів складають Індія, Марокко, Азербайджан, Туркменістан, Нігерія, Туреччина, Китай, Єгипет, Ізраїль та Узбекистан.⁵⁶

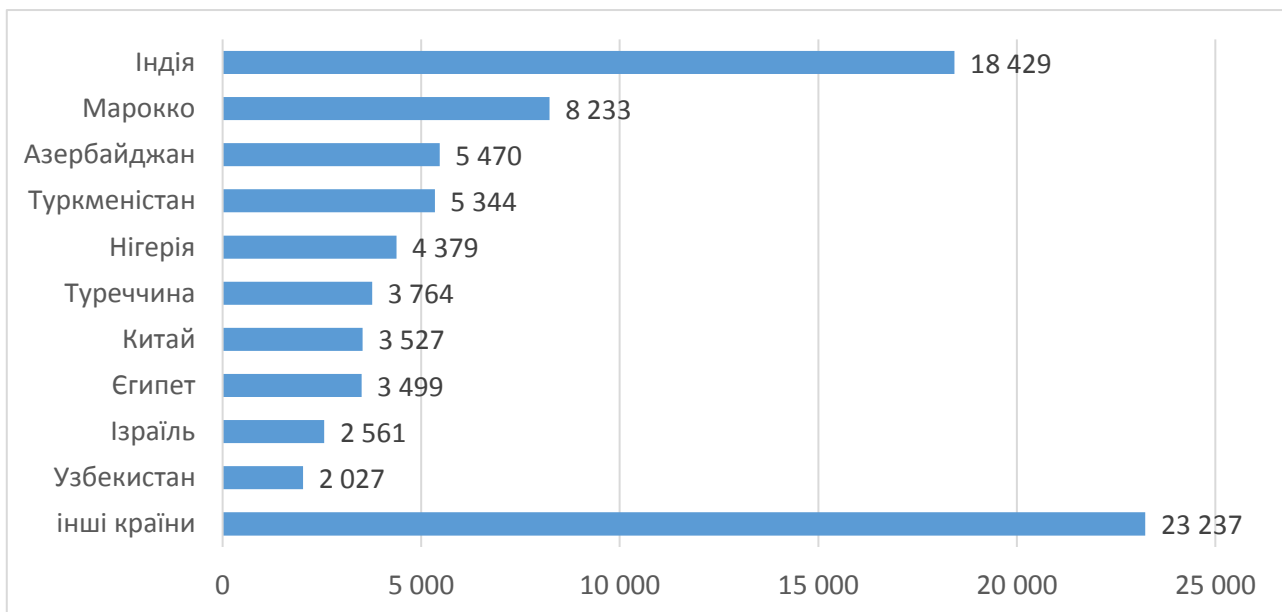

Рис. 1.2.17. Кількість іноземних студентів за країнами походження

За 2019 рік загальна сума витрат на навчання, проживання, страхування, оформлення документів, харчування, транспорт та інші потреби іноземних студентів, які навчаються в Україні, сягнула понад 570 млн доларів США. Якщо в середньому тривалість навчання дорівнює 5–6 рокам, то в цілому дохід України від іноземних студентів за цей період становить понад 3 млрд. доларів США.⁵⁷

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Дохід України від іноземних студентів за період їх навчання становить понад 3 мільярди доларів США — український державний центр міжнародної освіти // МОН. 2020, 17 лист. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/dohid-ukrayini-vid-inozemnih-studentiv-za-period-yih-navchannya-stanovit-ponad-3-milyardi-dolariv-ssha-ukrayinskij-derzhavnij-centr-mizhnarodnoyi-osviti>

Майже половина іноземних студентів (39 841) навчаються в Україні за медичними спеціальностями.

Найпопулярнішими ЗВО України, де навчаються іноземні студенти, є:

- Харківський національний медичний університет — 4355 студентів;
- Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна — 4351;
- Одеський національний медичний університет — 4234;
- Національний медичний університет імені О. О. Богомольця — 3378;
- Запорізький державний медичний університет — 2981;
- Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова — 2815;
- Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського — 2414;
- Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України — 2385;
- Буковинський державний медичний університет — 1869;
- Київський національний університет імені Тараса Шевченка — 1849.⁵⁸

Як і в усьому світі, пандемія COVID-19 внесла корективи у міжнародну мобільність студентів, суттєво її обмеживши. Тим не менш, станом на 1 листопада 2020 року вже було зареєстровано 27 440 запрошень на навчання для іноземців.⁵⁹

Результати маркетингового дослідження⁶⁰, яке проводилося МОН із липня до серпня 2020 року спільно з Українським державним центром міжнародної освіти та Харківським національним економічним університетом імені Семена Кузнеця, і в якому взяли участь іноземні студенти з усієї України, свідчать про таке. У відповідях на питання «Чому Ви вибрали Україну», варіант «Якість освіти» обрали 43,5 % іноземних студентів, які заповнювали україномовні анкети, майже стільки ж (43,2 %) — які заповнювали російськомовні анкети, і лише 23,7 % — які заповнювали англійськомовні анкети. Близький за змістом критерій «Можливість отримання практичного досвіду» ще меншою мірою зацікавив респондентів (34,8 %, 27,3 % та 18,9 % відповідей). На окрему увагу заслуговує критерій «Визнання диплому на батьківщині».

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Звіт за результатами маркетингового дослідження привабливості української вищої освіти для іноземних громадян / Міністерство освіти і науки; Український державний центр міжнародної освіти; Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/12/07/2.pdf>

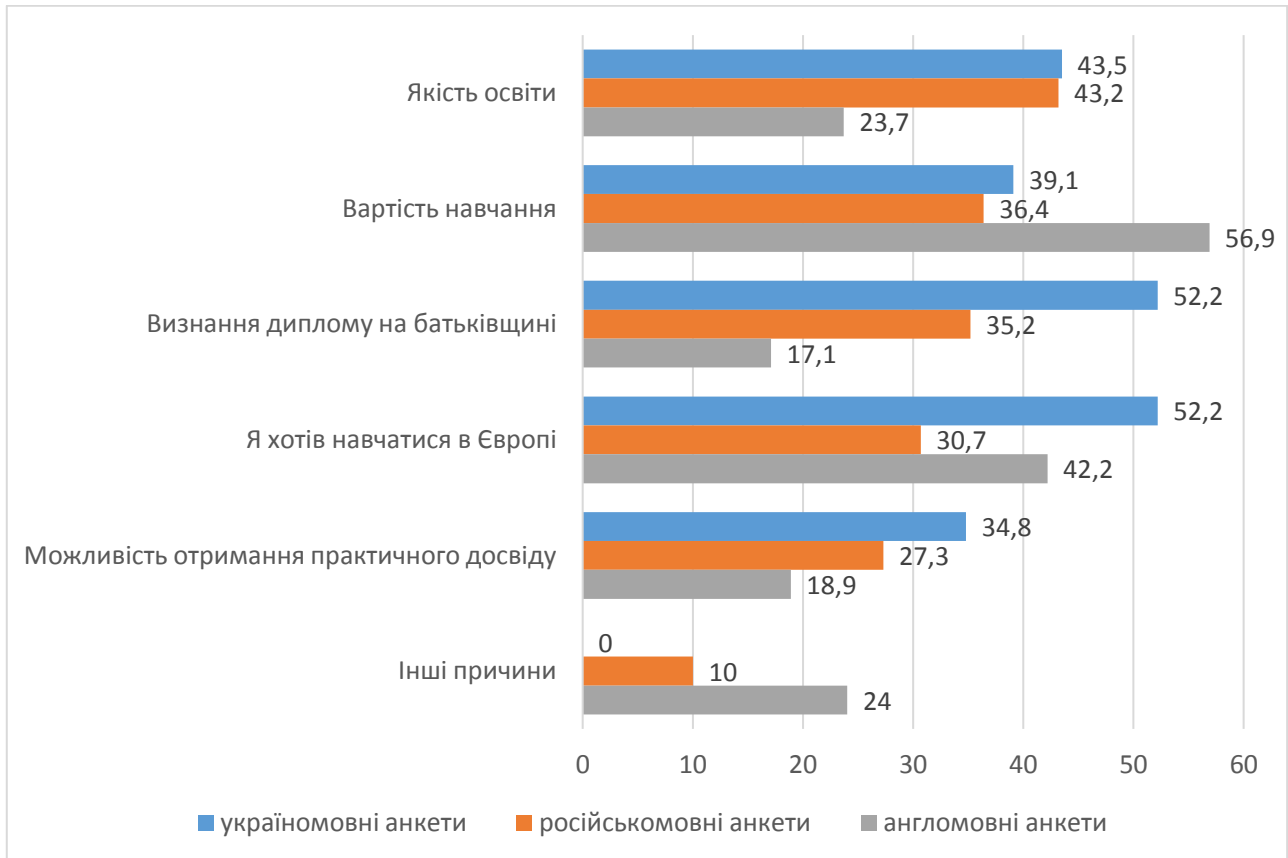

Рис. 1.2.18. Відповіді на питання «Чому Ви вибрали Україну», %

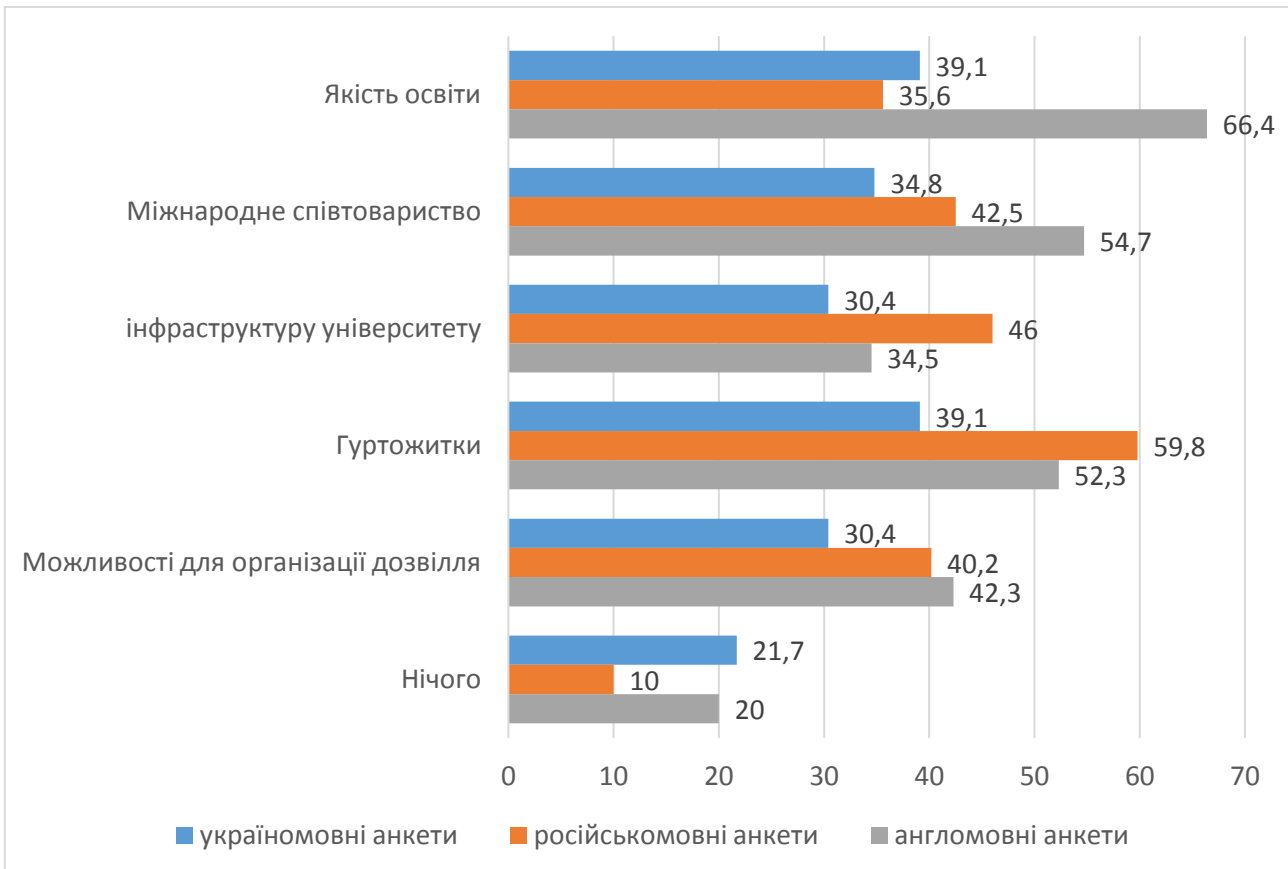

Рис. 1.2.19. Відповіді на питання «Що б Ви хотіли покращити в системі навчання іноземців», %

Відповіді на питання «Що б Ви хотіли покращити в системі навчання іноземців» за критерієм «Якість освіти» демонструє: лише трохи більше третини студентів, що заповнили україномовні та російськомовні анкети, хотіли б покращення якості української вищої освіти (а отже, є тією чи іншою мірою незадоволені нею), тоді як серед іноземців, що заповнювали англomовні анкети, таких є майже дві третини). Привертає увагу і доволі висока частка тих іноземних студентів, які взагалі не бажають змін — навряд чи така пасивність пояснюється блискучими умовами та якістю навчання.

Окреслені результати опитування можуть бути інтерпретовані як свідчення того, що переважна більшість іноземців розглядає Україну не як місце для здобуття вищої освіти, а як країну, куди можна емігрувати або використати як «перевалочну базу». А сам факт набуття статусу студента потрібний насамперед для легального перебування в країні.

1.3. Викладацький склад ЗВО

За даними Державної служби статистики України⁶¹, на початок 2019/20 навчального року викладацький склад університетів, академій, інститутів становив 133 459 осіб, у т.ч. науково-педагогічні працівники — 104 710 осіб, наукові працівники — 5 966, педагогічні працівники — 22 783 осіб.

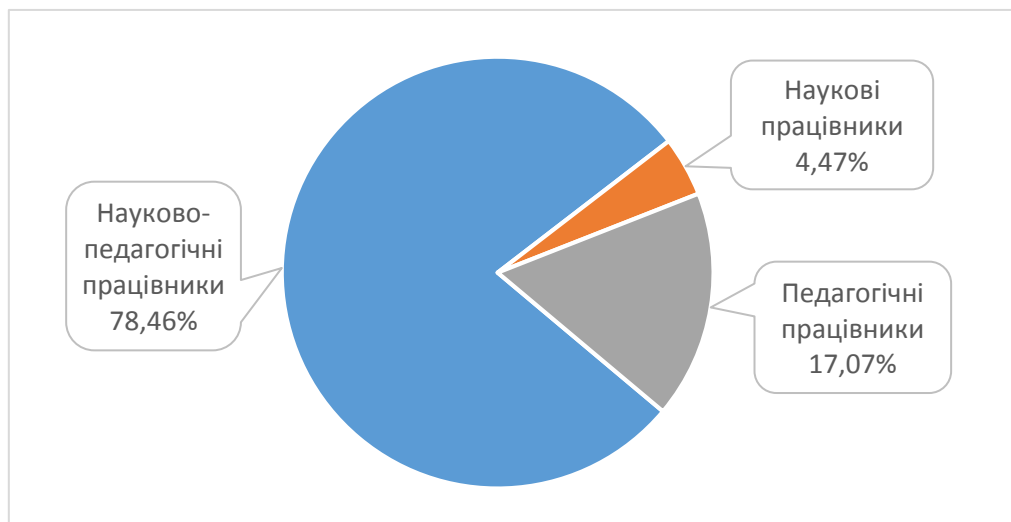

Рис. 3.1. Структура викладацького складу університетів, академій, інститутів (станом на початок 2019/20 навчального року)

Штатними співробітниками були 116 222 особи (87,1 %). Але за окремими категоріями викладачів ситуація різниться: якщо частка штатних науково-педагогічних та педагогічних працівників становить відповідно 88 % та 90,2 %, то частка штатних наукових працівників складає лише 59,2 %.

⁶¹ Вища освіта в Україні у 2019 році (оновлено 2.07.2020). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/osv/vush_osv/vush_osv_19.xls

Таблиця 1.3.1

**Кількість викладачів ЗВО за категоріями
(станом на початок 2019/20 навчального року)**

	Загалом	Штатні	Працюють на умовах неповного робочого дня (тижня)
Науково-педагогічні працівники	104 710	92 130	31 870
Наукові працівники	5 966	3 531	3 039
Педагогічні працівники	22 783	20 561	4 758
УСЬОГО	133 459	116 222	39 667

Джерело: укладено на основі даних Державної служби статистики України

Науковий ступінь мають 78 680 викладачів ЗВО (59 % від їх загальної кількості), у т.ч. ступінь доктора наук — 15 584 (11,7 %), доктора філософії / кандидата наук — 63 096 (47,3 %).

Таблиця 1.3.2

**Кількість викладачів ЗВО, які мають науковий ступінь
(станом на початок 2019/20 навчального року)**

Ступінь	Науково-педагогічні працівники	Наукові працівники	Разом
доктора філософії (кандидата наук)	60 364	2 732	63 096
доктора наук	14 558	1 026	15 584
УСЬОГО	74 922	3 758	78 680

Джерело: укладено на основі даних Державної служби статистики України

Вчене звання мають 55 346 викладачів ЗВО (41,5 % від їх загальної кількості), у т.ч. звання професора — 12 402 особи (9,3 %), доцента — 41 548 осіб (31,1 %), старшого дослідника — 1396 осіб (1 %).

Таблиця 1.3.3

**Кількість викладачів ЗВО, які мають вчене звання
(станом на початок 2019/20 навчального року)**

	Науково-педагогічні працівники	Наукові працівники	Разом
професора	11 699	703	12 402
доцента	40 679	869	41 548
старшого дослідника	756	640	1 396
УСЬОГО	53 134	2 212	55 346

Джерело: укладено на основі даних Державної служби статистики України

Гендерний баланс викладацького складу вітчизняних децю зміщений на користь жінок, питома вага яких складає 56,5 %. Однак за окремими категоріями

викладачів ситуація також різниться: якщо частка жінок серед науково-педагогічних та педагогічних працівників становить відповідно 56 % та 63,5 %, то серед наукових працівників — лише 37,6 %.

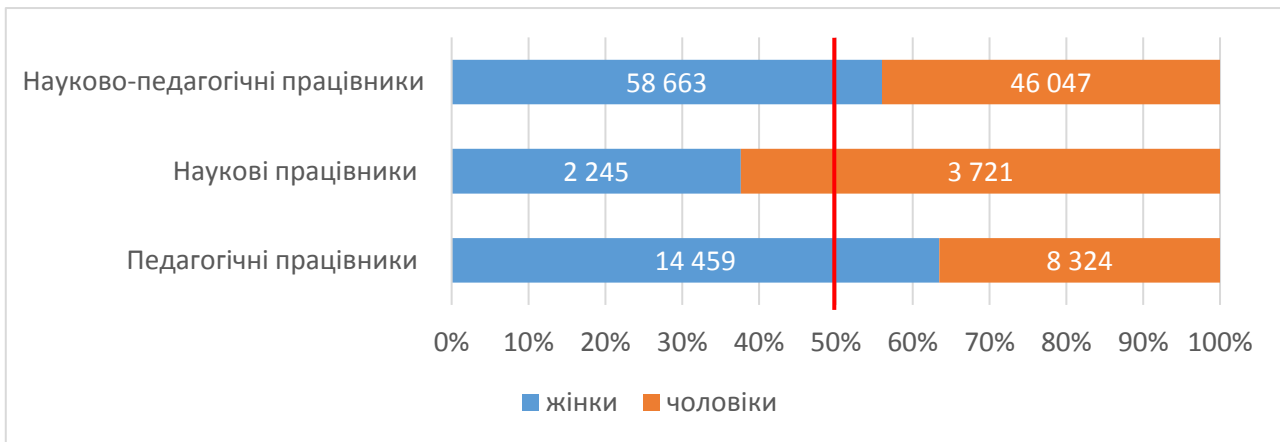

Рис. 1.3.2. Кількість та гендерний баланс окремих категорій викладачів ЗВО (станом на початок 2019/20 навчального року)

РОЗДІЛ 2.

СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНИХ ЗВО⁶²

2.1. Загальна інформація про заклади вищої освіти, що взяли участь в опитуванні

В опитуванні взяли участь 183 заклади вищої освіти (у Дослідженні-2017 — 124). Склад закладів вищої освіти, які взяли участь в опитуванні, виглядає так.

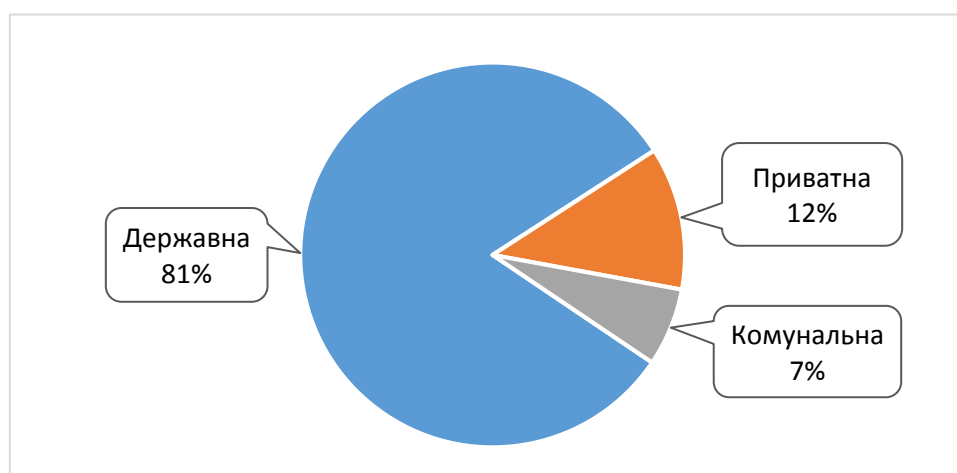

Рис. 2.1.1. Розподіл ЗВО — учасників опитування за формою власності

За формою власності зберігається домінування державних ЗВО (81 %), однак краще вдалося представити заклади комунальної (7 %) та приватної (12 %) форм власності, що дозволяє говорити про більш високий рівень репрезентативності результатів.

⁶² Цей розділ ґрунтується на матеріалах аналітичного звіту, підготовленого Тарасом Фініковим та Віталієм Терещуком в рамках проекту ОБСЄ з підтримки зусиль України в утвердженні верховенства права та захисту прав людини, в якому було використано дані проведеного наприкінці 2019 року Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти опитування закладів вищої освіти України щодо наявності та специфіки функціонування систем внутрішнього забезпечення якості. В цьому звіті авторами проведено порівняння з результатами здійсненого МБФ «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики» у 2017 році аналогічного дослідження (далі — Дослідження-2017; див.:

Впровадження локальних систем управління якістю в українських університетах : Аналітичний звіт / За заг. ред. Т. В. Фінікова, В. І. Терещука; Міжнарод. благод. Фонд «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики». Київ: Таксон, 2018. 88 с.), що надало можливість для аналізу динаміки розвитку університетських систем забезпечення якості.

За територіальним розташуванням в опитуванні були відносно рівномірно представлені всі регіони України (див. рис. 2.1.2)⁶³.

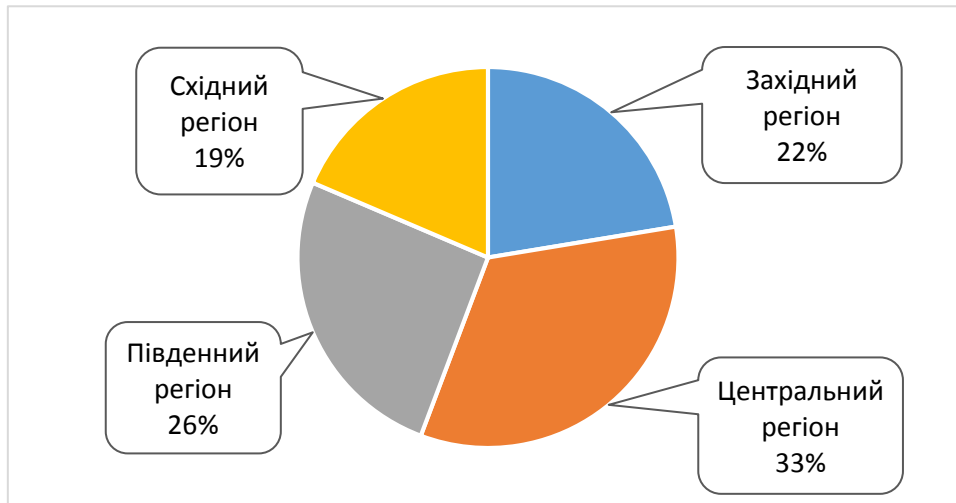

Рис. 2.1.2. Розподіл ЗВО — учасників опитування за макрорегіонами

Порівняно з Дослідженням-2017 дещо зменшилася представленість закладів Східного регіону, натомість збільшилася питома вага ЗВО Центрального регіону. Особливо збільшилася частка університетів м. Києва (18 % порівняно з 11 % у Дослідженні-2017).

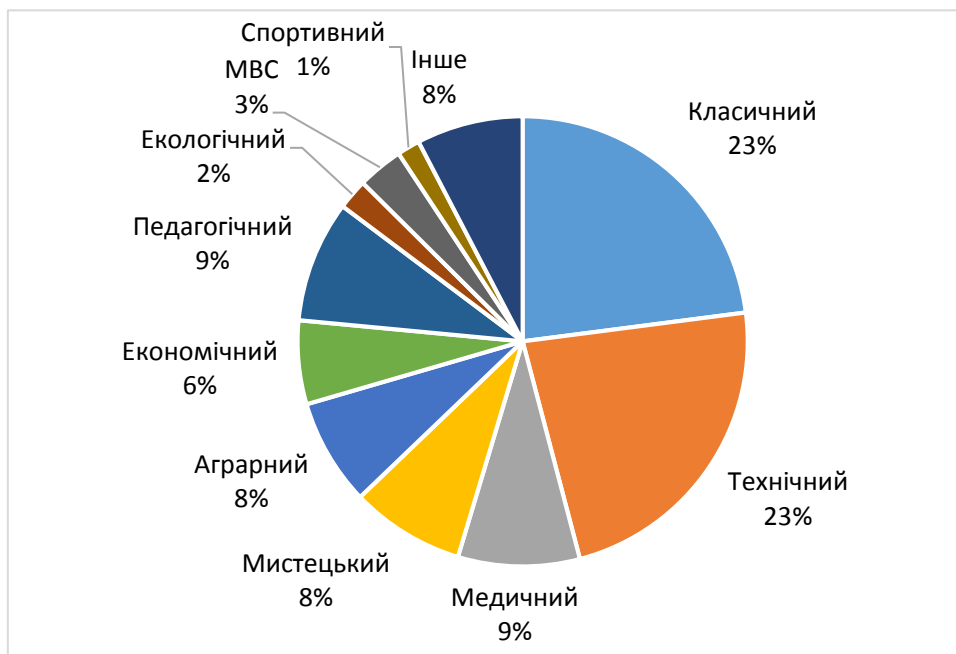

Рис. 2.1.3. Розподіл ЗВО — учасників опитування за спеціалізацією

⁶³ Західний регіон: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області; Центральний регіон: м. Київ, Київська, Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області; Південний регіон: Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області; Східний регіон: Харківська, Донецька, Луганська область (без тимчасово окупованих територій).

Важливо підкреслити, що учасниками опитування виступили ЗВО різних напрямів підготовки та сфер підпорядкування (див. рис. 2.1.3). Це певною мірою відповідає реальному розподілу закладів за спеціалізацією в Україні.

2.2. Наявність системи внутрішнього забезпечення якості

За самооцінками ЗВО, абсолютна більшість з них вважала, що вони мають **систему внутрішнього забезпечення якості освіти** — 125 (68,3 %) з 183 заявили про її наявність, а 58 констатували наявність окремих її елементів (див. рис. 2.2.1).

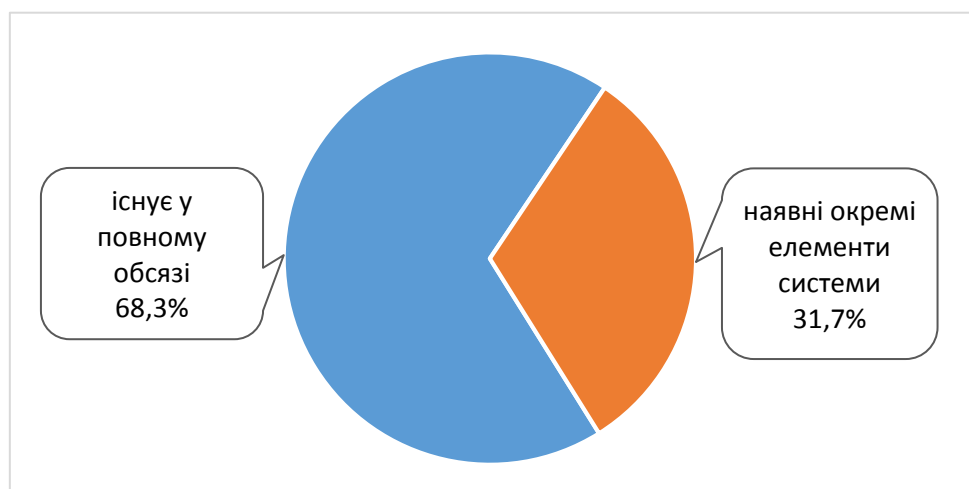

Рис. 2.2.1. Наявність системи внутрішнього забезпечення якості у ЗВО

Варто зазначити, що, на відміну від Дослідження-2017, жоден заклад не повідомив, що така система або окремі її елементи у нього відсутні. Порівняно з тим дослідженням, відбулося зміщення балансу відповідей. Більша кількість закладів визнали, що вони мають не повноцінну систему, а лише окремі її компоненти. Ми бачимо факт усвідомлення, принаймні частиною вітчизняних університетів, того, що така система є суттєво більш складним утворенням, ніж вони вважали раніше. Цілком очевидно, що на це відчутно вплинув початок діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Таблиця 2.2.1

Порівняння відповідей щодо наявності системи внутрішнього забезпечення якості у дослідженнях 2017 та 2019 років

	Дослідження-2017	Дослідження-2019
Система існує	88,7 %	68,3 %
Наявні окремі елементи	9,7 %	31,7 %
Без відповіді	1,6 %	–

Якщо робити зрізи за формою власності ЗВО та їхньою спеціалізацією, то ситуація виглядає таким чином. Частка закладів, що заявили про існування пов-

ноцінної внутрішньої системи забезпечення якості у випадку закладів державної та комунальної власності приблизно збігається із загальною — 70,5 % та 66,7 % відповідно. Натомість приватні університети були більш самокритичними — у них така частка становить 54,5 %.

Якщо розглядати ситуацію у закладах різних напрямів підготовки, то привертає увагу ймовірно занадто оптимістична самооцінка аграрних (85,7 %) та економічних (81,8 %) закладів вищої освіти, на противагу набагато більш реалістичному баченню класичних університетів (54,8 %).

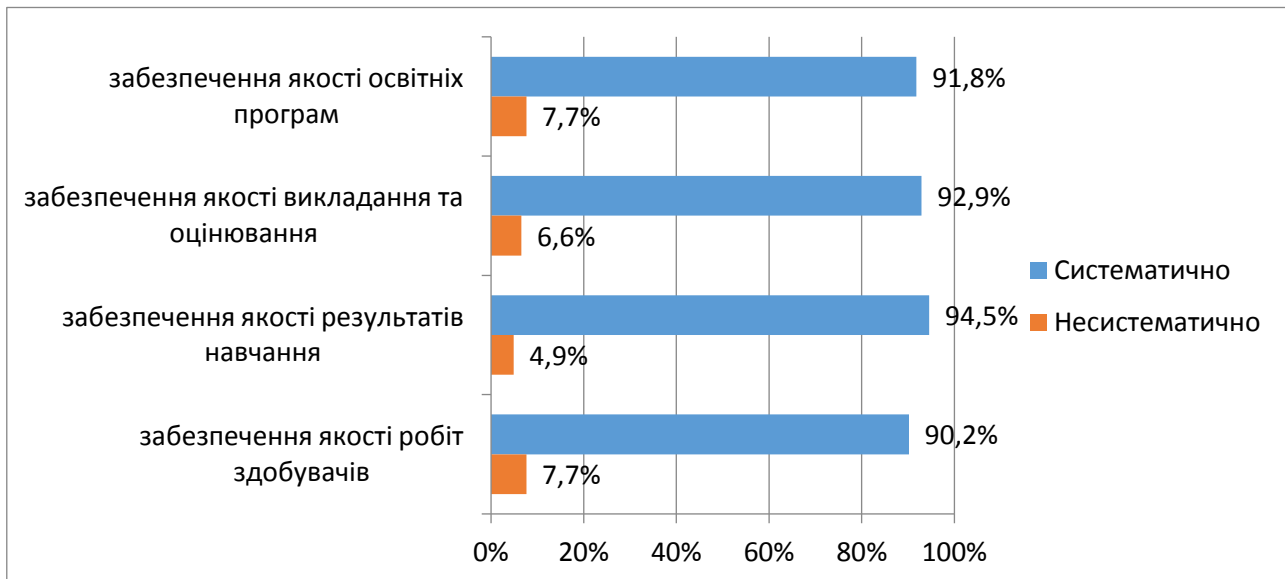

Рис. 2.2.2. Які елементи системи оцінювання якості використовуються у закладі⁶⁴

Аналіз відповідей на поставлені питання показав, що реально про існування системи внутрішнього забезпечення якості ми можемо говорити відносно значно меншій кількості закладів.

Зіставлення з даними Дослідження-2017 демонструє несуттєві відмінності. Разом із тим привертає увагу, що за таким ключовим елементом як «забезпечення якості освітніх програм» частка вишів, які декларують систематичну його реалізацію, навіть зменшилася (90,2 % проти 96,7 % у 2017 році). При цьому жоден заклад не повідомив, що він цього взагалі не робить (у 2017 році таких закладів було два).

⁶⁴ Сума за кожною позицією не дорівнює 100 %, оскільки деякі заклади не дали відповіді на це питання.

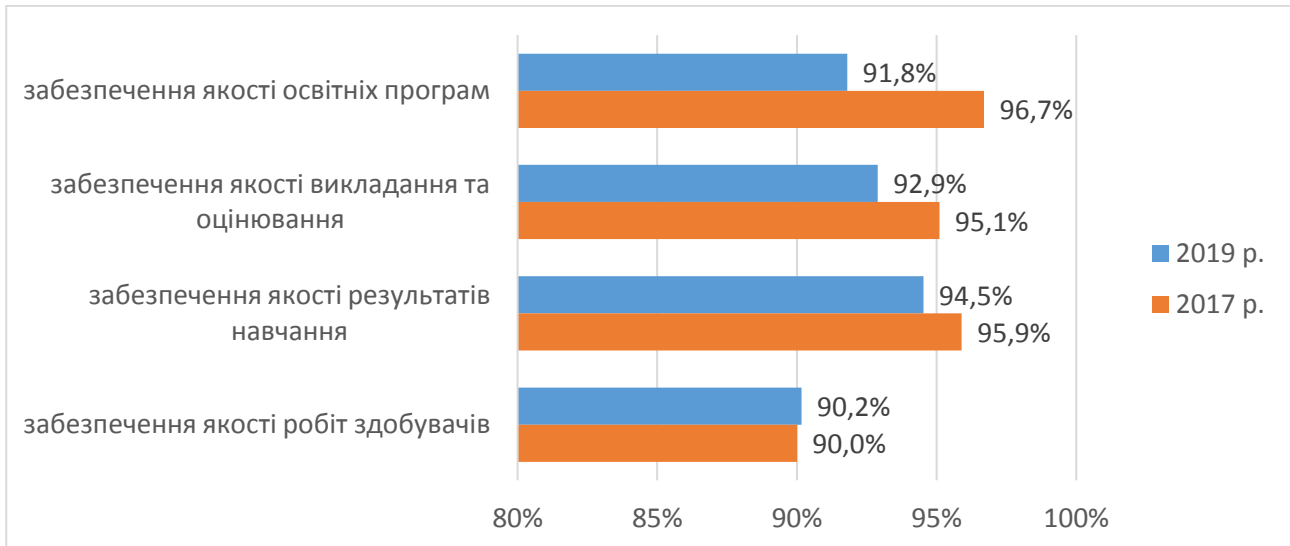

Рис. 2.2.3. Які елементи системи оцінювання якості систематично використовуються у закладі: порівняння з Дослідженням-2017

Аналіз результатів опитування підтвердив, що всі його учасники поділяють точку зору, що побудова системи внутрішнього забезпечення якості неможлива без **створення комплексу документів, які визначають бачення, цілі, зміст, процедури тощо забезпечення якості всередині закладу**. При чому більшість надає перевагу розробці інтегрального документа (79,8 % закладів), що регламентує відповідні процеси, і цей розподіл справедливий також у розрізі закладів за формою власності та за напрямами підготовки. Порівняно з результатами Дослідження-2017 цей показник демонструє відчутне зростання (тоді він мав значення 66 %), тобто можна говорити про певний тренд.

Цікавим є порівняння відповідей на це питання та на питання стосовно наявності системи внутрішнього забезпечення якості у закладі. Так, наявність інтегрального документа та цілісної системи задекларували 111 закладів (60,7 % від загальної кількості учасників опитування); водночас наявність такого документа за відсутності цілісної системи має місце у 35 закладах (19,1 %). Натомість, за відсутності інтегрального документа, про наявність системи заявили 14 закладів (7,7 %). Ситуація, коли відсутні і цілісна система, і інтегральний документ, зафіксована у 23 закладах (12,6 %).

Таблиця 2.2.2

Наявність системи внутрішнього забезпечення якості vs наявність інтегрального документа, що регламентує процеси управління якістю

	є інтегральний документ	є окремі документи
є система	60,7 %	7,7 %
є окремі елементи системи	19,1 %	12,6 %

Показовою є спроба з'ясувати **час потрапляння проблеми забезпечення якості у фокус уваги менеджменту вітчизняних ЗВО**. Як свідчать результати опитування, можна виокремити три періоди становлення локальних систем управління якістю. У перший період — до 2000 року включно — такі системи впроваджувалися лише окремими закладами-ентузіастами, здатними усвідомити їхній системний вплив на прогрес самих закладів (таку відповідь дало 6 ЗВО).

Другий період охоплює 2001–2014 роки, коли коло таких закладів дещо зросло під впливом долучення України до Болонського процесу (56 закладів засвідчили початок відповідних робіт саме у цей період). Процес гарантування якості набув всеохоплюючого характеру після ухвалення у 2014 році Закону України «Про вищу освіту», однією з основних цілей якого було створення локальних систем управління якістю. Як наслідок, у наступні роки (2015–2019) такі системи, у тому чи іншому вигляді, почали виникати у десятках закладів (таку відповідь дали 107 ЗВО-учасників опитування).

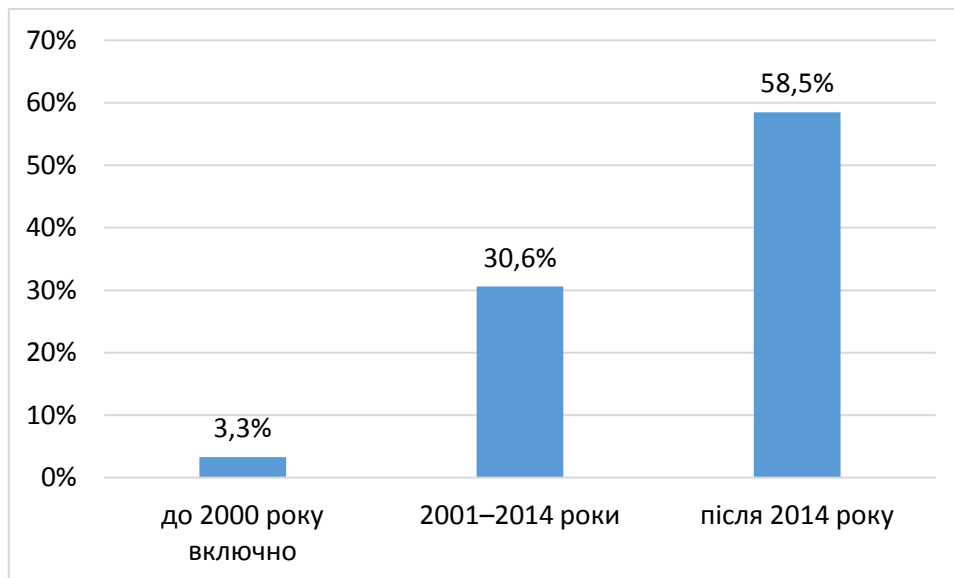

Рис. 2.2.4. Коли у закладі розпочалися роботи зі створення системи внутрішнього забезпечення якості

Модерні підходи до систем забезпечення якості вищої освіти орієнтують на запровадження **сучасних стандартизованих моделей управління організацією**, націлених на підвищення результативності управлінських процесів, стимулювання сталого розвитку організації, досягнення прозорості в менеджменті університету, підвищення його конкурентоспроможності тощо. Ефективність запровадження такого роду моделей засвідчується, зокрема, наявністю сертифікатів визнаних органів.

Тому однією з цілей опитування було з'ясування того, яка частка ЗВО вже здійснила подібну сертифікацію, проходить її або перебуває в процесі підготовки до неї. Результати опитування засвідчують, що лише 50 закладів (27,3 %

від загальної кількості учасників опитування) мають такого року сертифікати, і 2 заклади (1,1 %) були в процесі проходження сертифікації. Водночас 105 ЗВО (57,4 %) заявили, що вони лише здійснюють підготовку до сертифікації. Вочевидь, слід з великою обережністю ставитися до такої «обіцянки», оскільки цей процес не має обумовлених термінів та чітких зобов'язань.

Варто зазначити, що з 50 закладів, що мають сертифікати якості, 46 є державними, 3 приватними і 1 комунальний. Якщо ж аналізувати ситуацію у розрізі напрямів підготовки в ЗВО, то найбільш активними виявилися медичні та технічні заклади (сертифікацію пройшли 50 % та 45,2 % закладів у відповідних категоріях). Натомість лише 14,3 % класичних університетів можуть звітувати про пройдену сертифікацію.

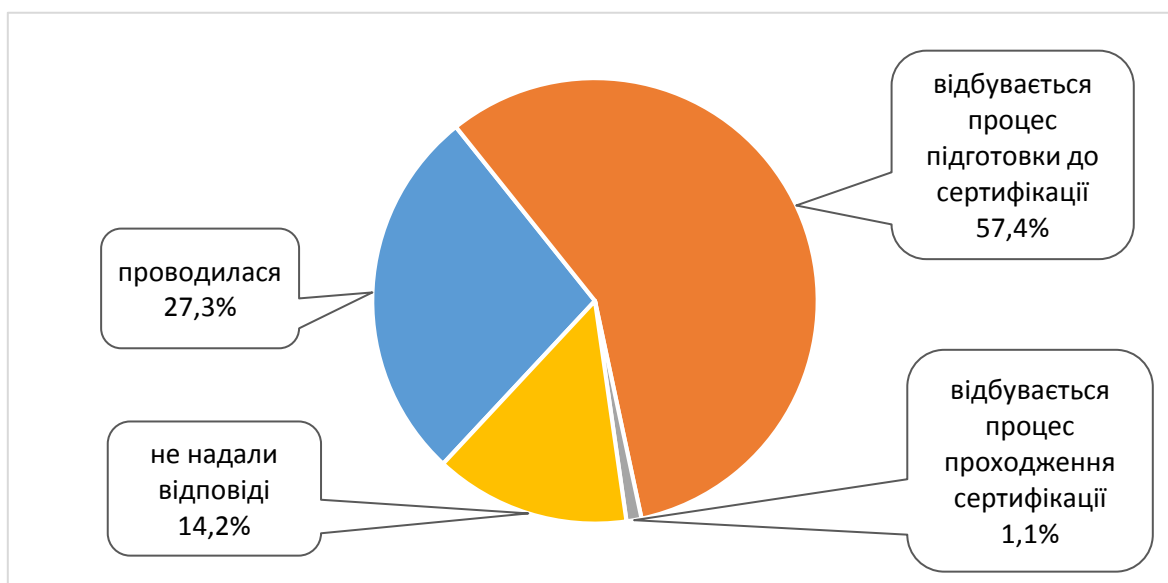

Рис. 2.2.5. Проведення ЗВО сертифікації систем внутрішнього забезпечення якості

Звертає на себе увагу, що згідно з результатами опитування 45 ЗВО (24,6 %) задекларували наявність цілісної системи внутрішнього забезпечення якості, так і проходження її сертифікації. Разом з тим дисонують такі дані: 5 закладів зазначили проходження сертифікації, і при цьому вказали, що не мають такої системи.

Абсолютна більшість закладів сертифікувалися за стандартами ISO 9001 (ISO 9001:2008 та ISO 9001:2015). Переважна більшість з них проходила сертифікацію у 2017–2019 роках. Проблема полягає в тому, що така сертифікація не зовсім корелюється з комплексною перспективою ESG-2015, пов'язаною з концепцією університетської автономії, унікальною внутрішньою культурою та відповідальністю цілого ЗВО за власну якість.

Прагнення за допомогою додаткового питання з'ясувати причини відсутності сертифікату дало можливість побачити, що більшість закладів пояснює

це відсутністю державних або відомчих вимог щодо обов'язковості таких дій. Удвічі менша частина посиляється на брак необхідних коштів. Можливість зазначення власної причини, якою скористалися 44 заклади, на жаль, не продемонструвала якихось раціональних пояснень чи причин (за винятком одного закладу, який послався на свій статус тимчасово переміщеного).

Класифікація **ключових проблем у запровадженні систем забезпечення якості освіти**, вказаних респондентами (див. рис. 2.2.6), дозволяє виділити кілька їх груп. Групу об'єктивних чинників складають брак фінансових ресурсів, перманентні зміни в системі вищої освіти, нормативних документах тощо, а також низька мотивація науково-педагогічного персоналу. До суб'єктивних чинників слід віднести нестачу кадрових ресурсів (хоча не хотілося б вірити, що в закладі вищої освіти відсутні люди, які розуміють сутність якості вищої освіти та здатні, бодай на якомусь рівні, її запроваджувати), посилення на відсутність чітких інструкцій з боку Міністерства освіти і науки та методичних матеріалів щодо запровадження такої системи.

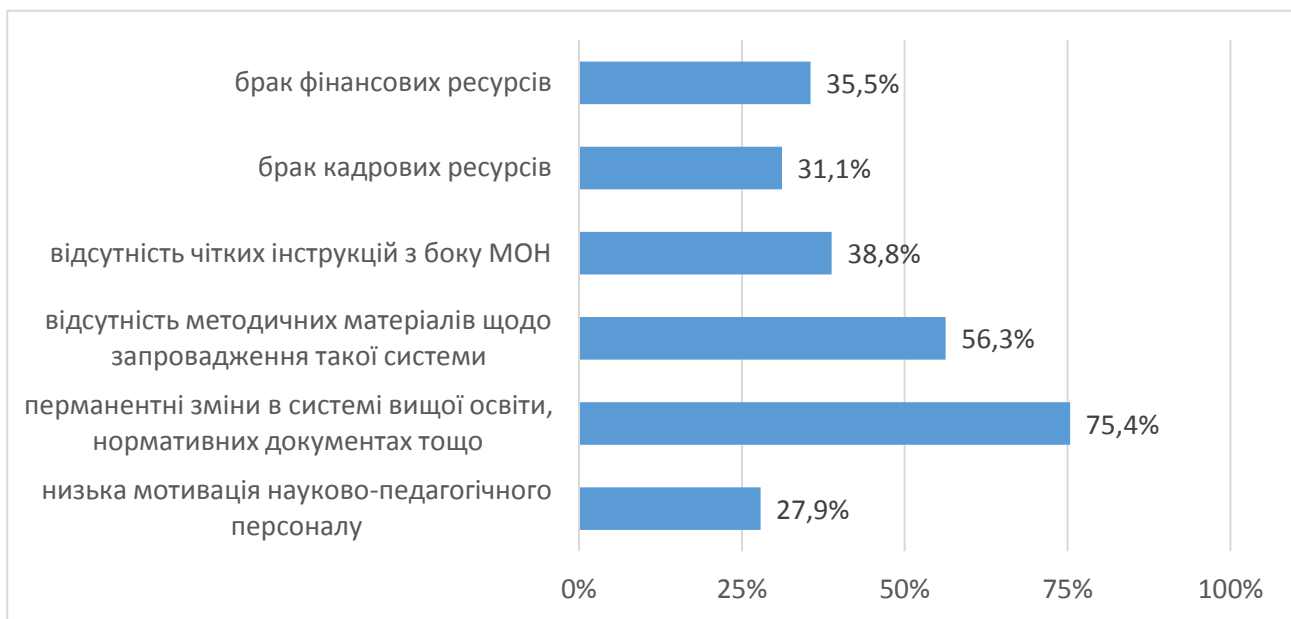

Рис. 2.2.6. З якими труднощами заклади зіткнулися у процесі запровадження системи внутрішнього забезпечення якості (% від усіх наданих відповідей)

Це дає підстави констатувати, що частина закладів вищої освіти й надалі не прагне вийти за межі моделі директивного управління і є неготовою до ухвалення власних рішень, прийняття на себе відповідальності за оцінювання своєї роботи та за якість послуг, що ними надаються, і натомість спекулює на відсутності різноманітних інструктивно-нормативних матеріалів.

Слід зазначити, що ці результати повністю повторюють відповідні результати Дослідження-2017, що свідчить про певну інертність у сприйнятті необхідності запровадження внутрішніх систем якості.

Важливим елементом опитування було з'ясування того, **в який спосіб в анкетованих ЗВО структурно оформлені локальні системи управління якістю і хто здійснює їх координування**. Так, лише в половині закладів для цього створені окремі структурні підрозділи; у 8,7 % закладів створено окрему посаду. У 30,1 % університетів ці функції передані навчально-методичним відділам, у 13,7 % — деканам. Така практика засвідчує, що в значній частині ЗВО реально не склалося розуміння важливості цього напряму роботи, оскільки навчально-методичні підрозділи традиційно перевантажені і не мають для цього достатнього ані ресурсного, ані кадрового потенціалу. Можна зауважити, що подібна ситуація є незмінною у закладах різних форм власності та спеціалізації. Порівняно з результатами Дослідження-2017, ситуація не зазнала відчутних змін.

Серед 19,8 % закладів, що зазначили свій варіант, цікавість своєю системністю викликає такий: «1. Створено Координаційну раду з якості. 2. Призначений відповідальний виконавець за удосконалення системи забезпечення якості. 3. Призначений Координатор з питань СУЯ. 4. Створений відділ моніторингу якості діяльності».

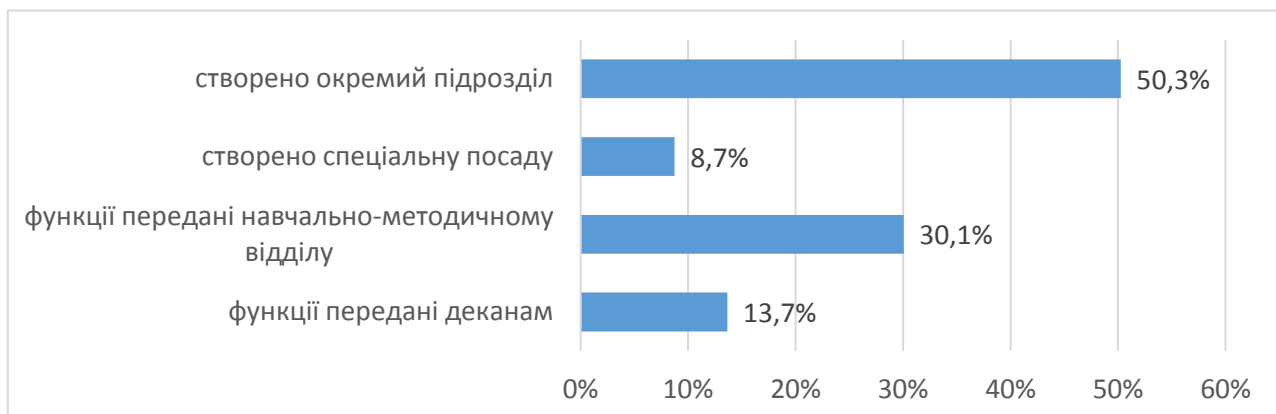

Рис. 2.2.7. Яким чином у закладах організаційно забезпечено координування системи внутрішнього забезпечення якості (% від усіх наданих відповідей)

Важливу інформацію містять відповіді на питання стосовно того, хто у закладі здійснює координування роботи системи внутрішнього забезпечення якості освіти. Переважно ці функції виконуються ректором та/або проректором з навчальної роботи. Такий поділ сфер відповідальності в тій чи іншій формі властива для 70 % ЗВО. Особливу увагу привертає включеність в цю роботу власне ректорів закладів, оскільки саме це демонструє, наскільки вони готові сфокусувати на цьому свої персональні зусилля. Так, відповіді про те, що ректори займаються таким координуванням, дали 27,9 % закладів, і у половині з них ректори роблять це одноосібно.

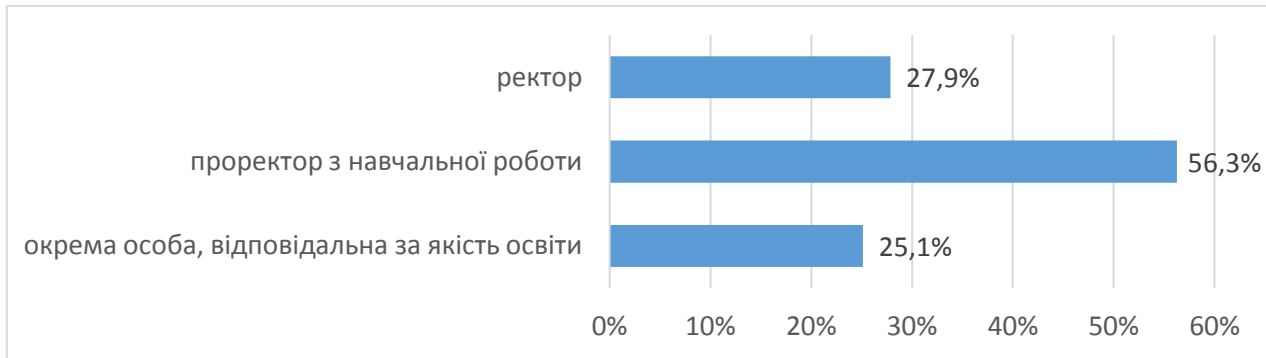

Рис. 2.2.8. Хто у закладах здійснює координацію роботи системи внутрішнього забезпечення якості (% від усіх наданих відповідей)

2.3. Якість освітніх програм

Одним з ключових параметрів, які визначають готовність навчальних закладів до змін, є регулярний **перегляд переліку освітніх програм**. Так, переважна більшість закладів (74,9 %) зазначили, що вони щороку здійснюють перегляд набору наявних освітніх програм (див. рис. 2.3.1). Варто зауважити, що у Дослідженні-2017 ця цифра становила 82,4 %. Можна було спостерігати, що у перші роки після ухвалення нового Закону «Про вищу освіту» процес започаткування нових програм мав стрибкоподібний і навіть хаотичний характер, обумовлений не виваженим розрахунком, а суб'єктивними бажаннями створювати освітні програми «під окремих осіб» або їхньою гіпотетичною привабливістю. Реалії ринку освітніх послуг, а також необхідність акредитувати кожен наявну програму змусили ЗВО радикально переглянути їх перелік, і це, очевидно, обумовило як зазначені високі цифри, так і тенденцію до їх падіння.

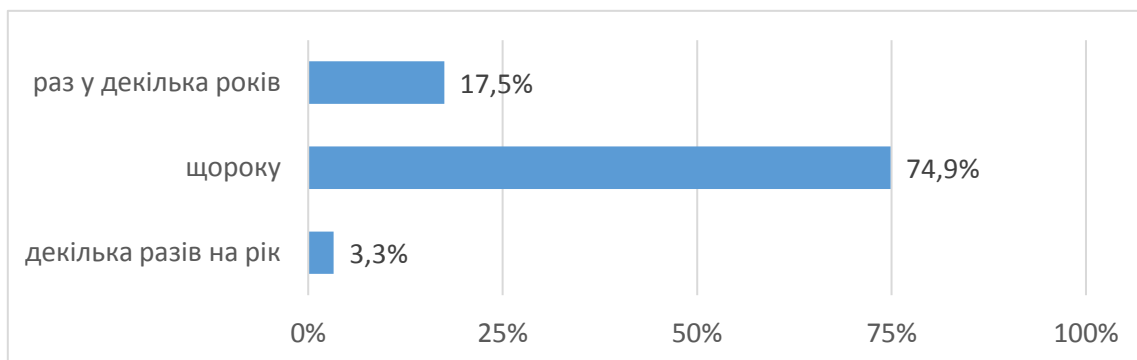

Рис. 2.3.1. Як часто заклади здійснюють перегляд переліку своїх освітніх програм (% від усіх наданих відповідей)

Характерологічними є **причини відкриття та закриття освітніх програм**. Результати опитування показали, що при відкритті нових освітніх програм майже всі ЗВО (95,1 %) орієнтуються на кон'юнктуру ринку. Однак слід підкреслити, що це не завжди означає реальний аналіз ситуації на ринку праці, а знач-

ною мірою орієнтовано на слідування успішним практикам набору студентів в інших ЗВО (третина закладів дали таку відповідь). Позитивним є те, що велика частка ЗВО готова дослухатися до ініціатив з відкриття нових освітніх програм з боку своїх викладачів (65 %).

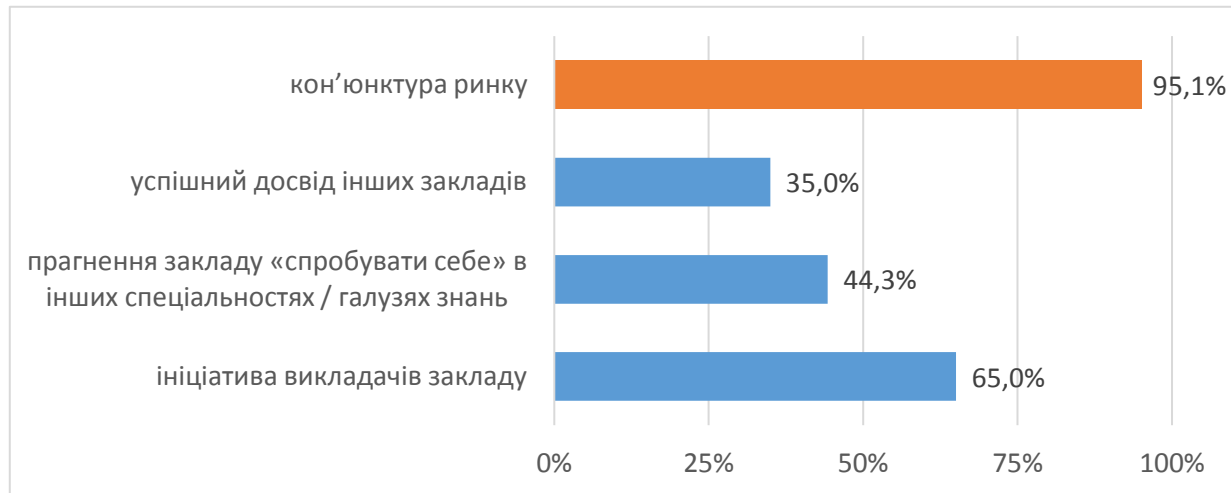

Рис. 2.3.2. Які фактори зумовлюють відкриття освітніх програм (% від усіх наданих відповідей)

Важливою складовою досягнення успіху в сучасній освітній діяльності є готовність йти на ризик, започатковуючи нові програми в тих галузях знань або спеціальностях, які досі не були представлені у практиці закладу. Не буде перебільшенням сказати, що до останнього часу така проактивна позиція не була притаманна переважній більшості вітчизняних ЗВО. Нині, як констатують результати опитування, 44,3 % закладів демонструють прагнення «спробувати себе» в інших спеціальностях чи галузях знань.

Якщо робити зрізи за закладами різних форм власності, то можна сказати, що із загального тренду випадають ЗВО комунальної форми власності: серед учасників опитування лише один такий заклад заявив, що він вивчає успішний досвід інших закладів, і один заклад готовий спробувати себе в інших спеціальностях / галузях знань.

Уже стало усталеною тенденцією те, що класичні університети системно зменшують набори на низку своїх «традиційних» спеціальностей. Це змушує їх ставати більш ініціативними у запровадженні програм з нових спеціальностей, які раніше не потрапляли у їхній фокус уваги, що підтверджується більш високими показниками готовності пробувати себе в інших спеціальностях чи галузях знань (61,9 %) на тлі середнього значення (44,3 %).

Говорячи про закриття освітніх програм, слід насамперед зауважити, що, як і у випадку Дослідження-2017, така практика досі залишається малопоширеною, і чимала частка закладів взагалі цього не робить. Як і тоді, ключовою причиною у більшості випадків виступає нерентабельність програм (82 заклади),

зумовлена низьким попитом на них. Лише невелика частина ЗВО обґрунтувала закриття відсутністю кваліфікованих кадрів для підтримки програми (24 заклади), негативними відгуками працедавців, у яких працюють випускники (14 закладів) та негативними відгуками студентів / випускників (13 закладів). Це яскраво засвідчує неготовність університетів оперативно реагувати на сигнали з боку основних стейкхолдерів.

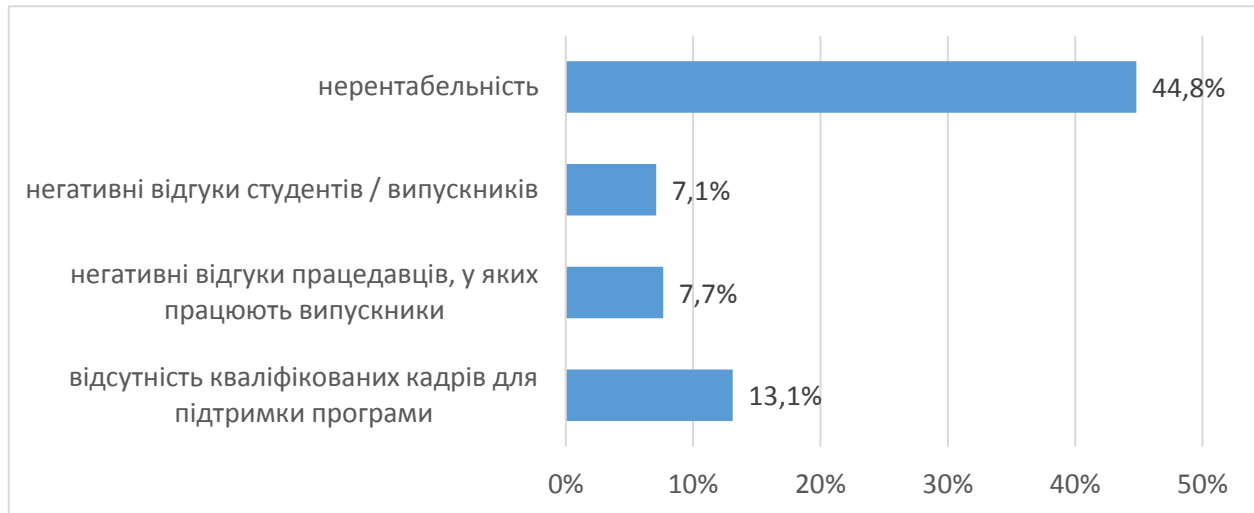

Рис. 2.3.3. Які фактори зумовлюють закриття освітніх програм (% від усіх наданих відповідей)

Належна увага у дослідженні була приділена аналізу характеру **вивчення навчальними закладами інтересів стейкголдерів** під час коригування набору освітніх програм. Виходячи з отриманих даних, можна зауважити, що нарешті на перше місце вийшло опитування працедавців (93,4 % закладів, що взяли участь в опитуванні). Також більшість закладів задекларувало, що вони беруть до уваги думки викладачів закладу та студентів (по 81,4 %), а також адміністрації закладу (77 %). Порівняно з результатами Дослідження-2017 ці цифри є меншими (стосовно категорій «адміністрація закладу» та «викладачі закладу» — відчутно меншими, див. рис. 3.4). Це вочевидь зумовлено початком діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, акредитаційні вимоги якого ставлять взаємовідносини зі стейкголдерами на належне місце при оцінюванні.

Роблячи зіставлення показника впливу викладачів на перегляд набору освітніх програм, слід підкреслити, що він є відчутно меншим (аніж в середньому) у технічних і аграрних вишах (69 % і 64,3 % відповідно), натомість вищим у класичних, економічних і педагогічних (90,5 %, 90,9 % і 93,8 % відповідно).

Рис. 3.4. Думки яких стейкхолдерів вивчалися при перегляді набору освітніх програм (% від усіх наданих відповідей)

Наступним кроком було з'ясування того, **яким чином вивчалися думки стейкхолдерів**. Були визначені основні інструменти, які сьогодні є в практиці вітчизняних університетів. Усі вони достатньо активно застосовуються. Цілком природним є перевага обговорень на засіданнях вчених рад закладу (практикується 93,4 % ЗВО), аналізу ринку праці (90,7 %); популярними залишається також проведення різного роду опитувань (83,1 %). Значно вищим у порівнянні з Дослідженням-2017 став рівень уваги до співпраці з органами студентського самоврядування (82,5 % проти 3,2 %). На нашу думку, це також є результатом запуску нового формату акредитаційних процедур, який зробив участь студентів та органів студентського самоврядування вельми впливовою в процесі оцінювання.

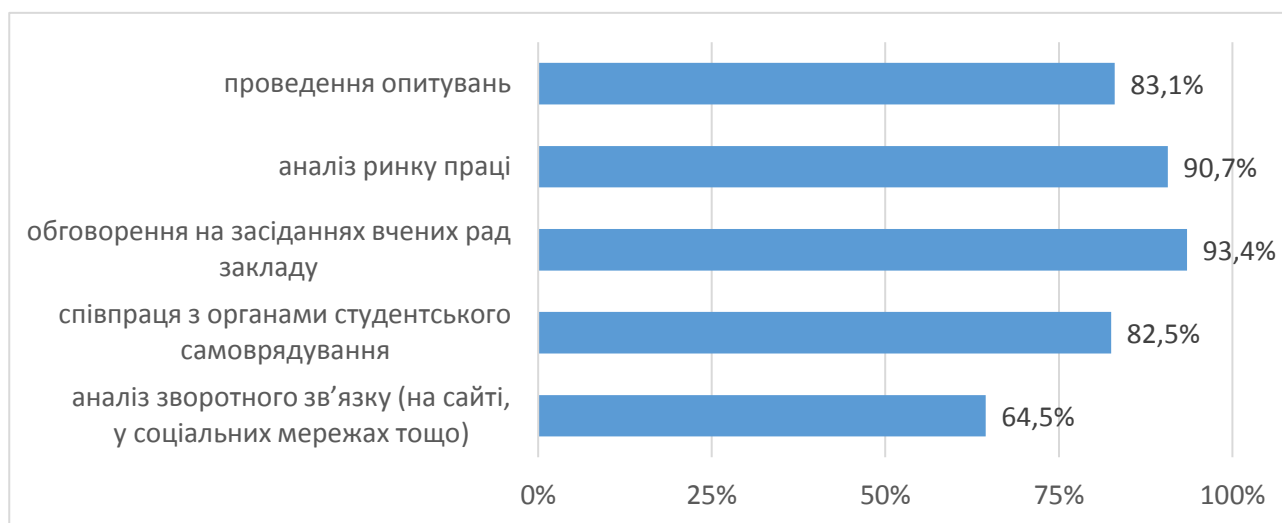

Рис. 2.3.5. Які інструменти вивчення думок стейкхолдерів щодо перегляду набору освітніх програм використовуються закладами (% від усіх наданих відповідей)

Популярність та систематичність використовуваного для оцінювання освітніх програм інструментарію представлена на рис. 2.3.6. Спектр інструментів був укладений на основі міжнародного досвіду. Як можна побачити, в цьому питанні ЗВО віддають перевагу регулярним опитуванням студентів стосовно якості освітніх програм у цілому (75,4 %), опитуванням студентів щодо рівня їхньої задоволеності наповненням навчальних планів (73,2 %), порівнянню змісту освітніх програм із аналогічними програмами вітчизняних ЗВО (61,2 %). До речі, цей останній показник домінував у Дослідженні-2017 і становив тоді 72,4 %. Зростання рівня уваги до опитувань студентів є цілком зрозумілим з огляду на висловлені вище міркування. Варто підкреслити, що сумування цифр систематичного і несистематичного застосування інструментів дає цифри на рівні 97–98 %, що в цілому збігається із ситуацією 2017 року.

Рис. 2.3.6. Які інструменти використовуються при оцінюванні якості існуючих освітніх програм (% від усіх наданих відповідей)

Можна говорити про певне зростання уваги до опитувань працедавців: якщо у 2017 році цей інструмент ігнорували 8,7 % закладів, то у 2019 році у цьому «зізналося» лише 2,2 %. Подібна, хоча й більш виразна, ситуація з таким інструментом як порівняння змісту освітніх програм із аналогічними програмами зарубіжних ЗВО: у 2017 році його не використовували 35,5 %, а в 2019 році — лише 9,3 %.

Більш-менш незмінною порівняно з Дослідженням-2017 лишилася ситуація з інструментом «Оцінювання змісту планів / програм за допомогою випускників цієї освітньої програми»: систематично чи несистематично його застосовують 88,5 % закладів (у 2017 році — 88,7 %).

На жаль, традиційно найменш вживаним залишився такий найбільш ефективний, за міжнародними спостереженнями, інструмент як створення експертної панелі з професіоналів-практиків цієї сфери — його не задіює більше третини учасників опитування (37,2 % у 2019 році і 35,5 % у 2017 році).

Можливістю надати свою відповідь скористалися 7 закладів, які сумарно дали 13 відповідей. Серед них увагу привертають такі, як «Внутрішній аудит відповідних процесів», «Моніторинг показників процесів», «Аналіз і оцінка ризиків», «Аналіз процесів системи менеджменту якості», «Орієнтація на професійні міжнародні стандарти».

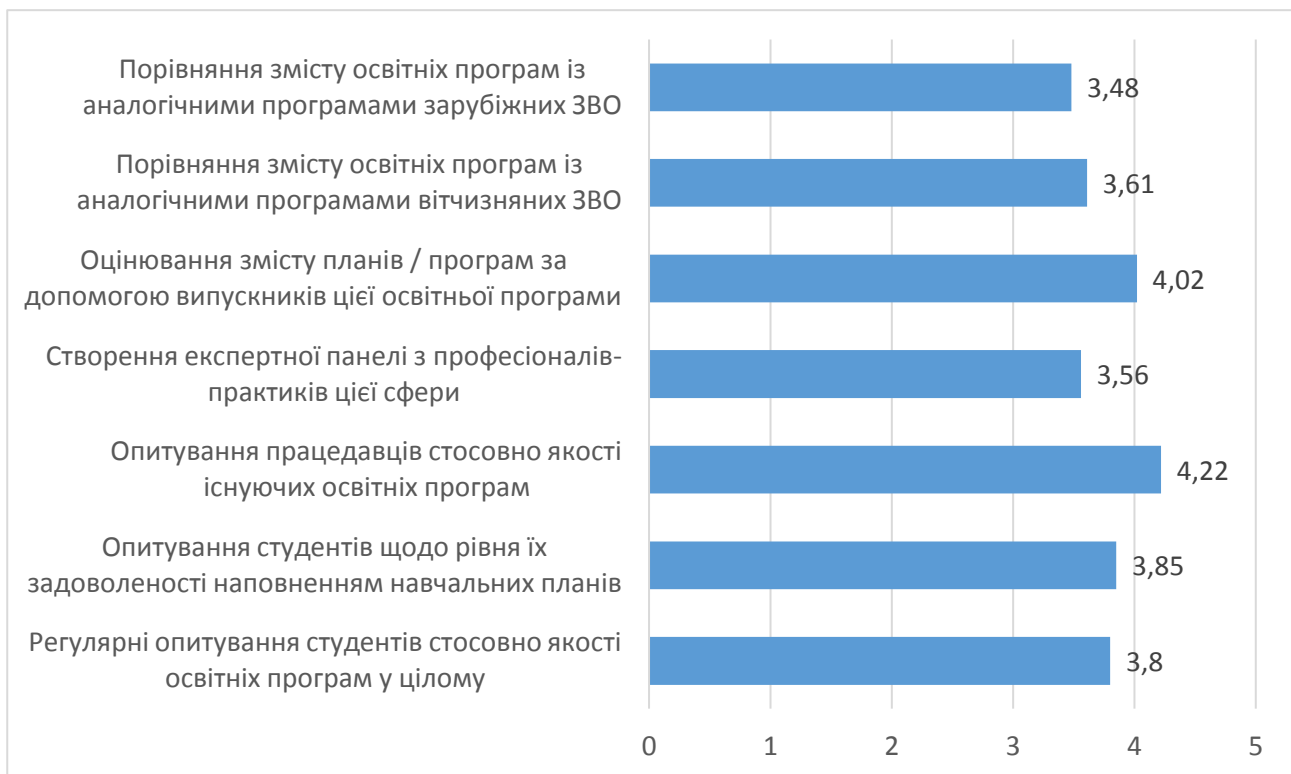

Рис. 2.3.7. Ефективність інструментів для отримання інформації стосовно якості існуючих освітніх програм (середній бал наданих відповідей)

Деяку іншу картину створюють результати відповідей на питання щодо **ефективності цих інструментів**. Прикметно, що найбільш високо оцінені (за п'ятибальною шкалою, де 1 — зовсім неефективний, 2 — радше неефективний, 3 — ефективний і неефективний однаковою мірою, 4 — радше ефективний, 5 — дуже ефективний) інструменти «Опитування працедавців стосовно якості існуючих освітніх програм» (середній бал 4,22) та «Оцінювання змісту планів / програм за допомогою випускників цієї освітньої програми» (4,02).

Рис. 2.3.8. Ефективність інструментів для отримання інформації стосовно якості існуючих освітніх програм: динаміка (% від усіх наданих відповідей з оцінками 4 та 5)

Порівняно з результатами Дослідження-2017 (див. рис. 2.3.8) ситуація не надто змінилася. Привертає увагу хіба що падіння оцінки ефективності таких інструментів, як порівняння змісту освітніх програм із аналогічними програмами вітчизняних чи зарубіжних ЗВО — у 2017 році їх вважали ефективними відповідно 78,4 % та 75,4 % опитаних закладів, тоді як у 2019 році — 59,6 % та 59,0 % відповідно.

У випадку порівняння з програмами вітчизняних закладів, з'явилося усвідомлення того, що кількість дійсно вартих наслідування взірців таких програм є вкрай невеликою. У випадку ж порівняння із програмами зарубіжних

університетів, поясненням може слугувати розуміння принципової неможливості механічного перенесення багатьох іноземних підходів у вітчизняну освітню практику.

Як і в ситуації Дослідження-2017, привертає увагу та обставина, що має місце відчутна розбіжність у практиці застосування тих чи інших інструментів та в оцінці їхньої ефективності. Перевага у використанні традиційно надається не найбільш ефективним засобам, а тим, які є більш доступними та легшими у реалізації, хоч вони мають відчутно менший потенціал.

Відповіді на питання стосовно того, **яким чином результати оцінювання якості з використанням окреслених вище інструментів впливають на корекцію змісту освітніх програм ЗВО** (використовуючи п'ятибальну шкалу, де 1 — зовсім не впливають, 2 — радше не впливають, 3 — впливають і не впливають однаковою мірою, 4 — радше впливають, 5 — дуже сильно впливають), сформували таку картину (див. рис. 3.9). На перший план знову виступає інструмент «Опитування працедавців стосовно якості існуючих освітніх програм» (середній бал 4,16). Наступні позиції зайняли «Оцінювання змісту планів / програм за допомогою випускників цієї освітньої програми» (3,93), «Опитування студентів щодо рівня їх задоволеності наповненням навчальних планів» (3,87), «Регулярні опитування студентів стосовно якості освітніх програм у цілому» (3,79).

Рис. 2.3.9. Як результати оцінювання якості освітніх програм впливають на корекцію їхньої якості (% від усіх наданих відповідей)

Симптоматичним є те, що, відповідаючи на питання, яке дозволяє сформувати уявлення про ефективність інструментарію оцінювання якості освітньої

програми, та інше, яке дає можливість оцінити дієвість цього інструментарію в рамках конкретного закладу, ЗВО дали практично однакову відповідь.

Відповідно до логіки циклу PDCA після контролю мають відбуватися певні дії з покращення системи забезпечення якості. Основним способом реагування на результати оцінювання якості освітніх програм виступає перегляд змісту існуючих дисциплін — його систематично практикують більше 90 % закладів. Наступним за вагомістю виступає «Розширення переліку дисциплін вільного вибору студента» (70,5 % опитаних закладів роблять це систематично й ще 23,7 % — несистематично). Близько половини закладів систематично практикують більш радикальний підхід: 58,5 % здійснюють вилучення непотрібних дисциплін (і ще 36,1 % роблять це несистематично); 46,4 % запроваджують нові обов'язкові дисципліни (і стільки ж роблять це несистематично).

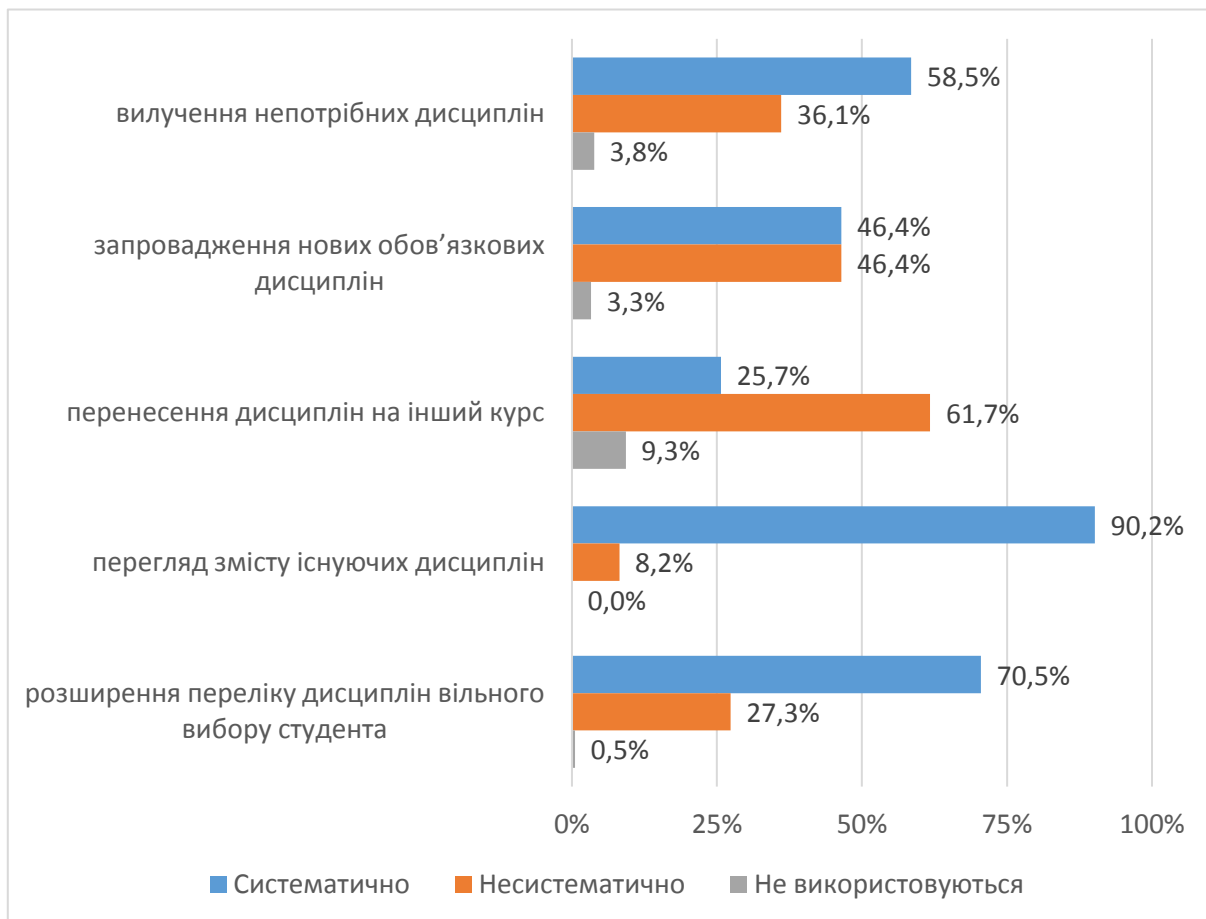

Рис. 2.3.10. Заходи, які здійснюють ЗВО за результатами проведення оцінювання якості освітніх програм (% від усіх наданих відповідей)

Ознакою сучасного навчального процесу мала б бути гнучка модель навчального плану, яка уможливорює необхідні оперативні зміни в наборі дисциплін, а також модернізацію курсових результатів навчання. Саме озброєння вітчизняних університетів подібними моделями дало б, нарешті, можливість зі значно більшою легкістю застосовувати інструменти тактичних змін у навчаль-

них планах, і, в більш широкому сенсі, повноцінно використовувати можливості, які надає новий формат освітніх стандартів.

На питання про **ефективність окреслених вище заходів для підвищення якості існуючих освітніх програм** були надані такі оцінки (використовувалася п'ятибальна шкала, де 1 — зовсім неефективний, 2 — радше неефективний, 3 — ефективний і неефективний однаковою мірою, 4 — радше ефективний, 5 — дуже ефективний). Найвищі результати показав такий захід, як «Перегляд змісту існуючих дисциплін» (середній бал 4,66). Близькі оцінки мають «Розширення переліку дисциплін вільного вибору студента» та «Вилучення непотрібних дисциплін» (4,23 і 4,21 бали відповідно). Отже, можна говорити про два паралельних підходи: збереження існуючого переліку навчальних дисциплін із заміною змісту дисциплін, і модифікація самого переліку (інколи — без зміни їх змісту).

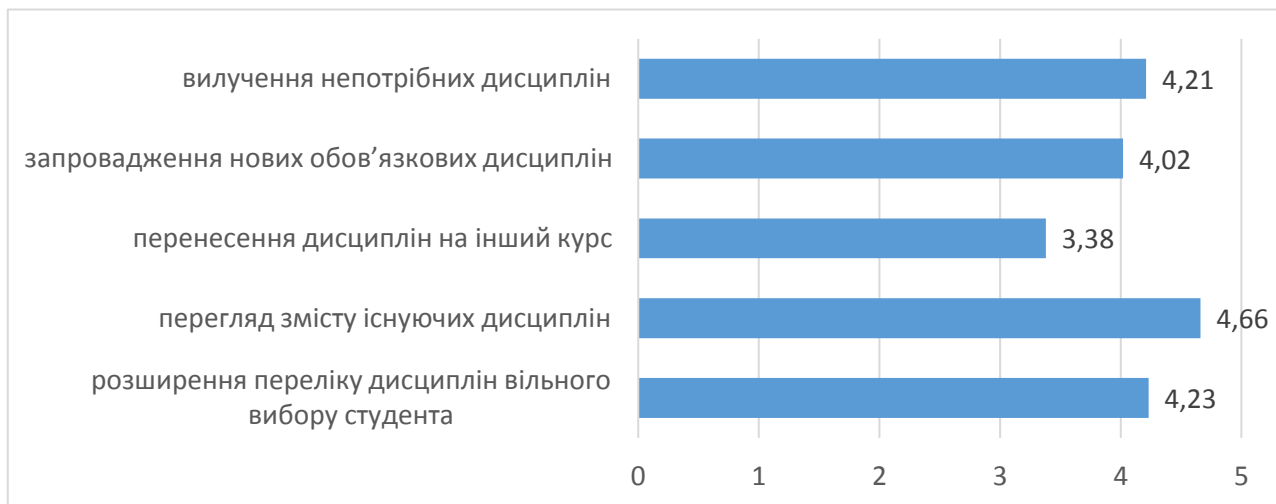

Рис. 2.3.11. Ефективність заходів для підвищення якості існуючих освітніх програм (середній бал наданих відповідей)

2.4. Якість викладання

Як показали результати опитування, визначальними **інструментами, що використовуються при оцінюванні якості роботи викладачів** і складають умовний перший кластер, є «Оцінювання наукової активності викладача (кількість наукових публікацій, участь у наукових конференціях тощо)» — систематично його практикують 96,7 % закладів, «Оцінювання обсягу та якості розробленого викладачем навчально-методичного забезпечення дисципліни (підручників / посібників, практикумів, тестів тощо)» (91,8 %) та «Оцінювання позааудиторної активності викладача (проведення олімпіад і конкурсів, керування науковими гуртками тощо)» (86,9 %). Слід визнати, що ці заходи є далеко не визначальними у якості власне викладацької роботи.

Другий кластер складають такі інструменти, як «Регулярні опитування студентів стосовно якості роботи конкретних викладачів» (68,9 %) та «Ректор-

ські контрольні роботи» (66,7 %). Якщо стосовно доцільності використання першого з цих інструментів зауважень не виникає, то відносно другого є певний сумнів, як з точки зору методики, так і реальної об'єктивності цих робіт.

Третій кластер утворює «Проведення підсумкового контролю з дисципліни (заліку / екзамену) іншим викладачем» (34,4 %). Щоправда, несистематично ці інструменти застосовують близько половини закладів. Певну зацікавленість викликає те, що такі заходи, як «Проведення підсумкового контролю з дисципліни (заліку / екзамену) іншим викладачем» та «Ректорські контрольні роботи» доволі відчутною часткою закладів взагалі не практикуються. Несподівано низький інтерес до вдосконалення процедур підсумкового оцінювання у вітчизняній освітній практиці різко контрастує з надзвичайною увагою до оцінювання та заохочення навчальних досягнень студентів в практиці найбільш розвинених систем вищої освіти.

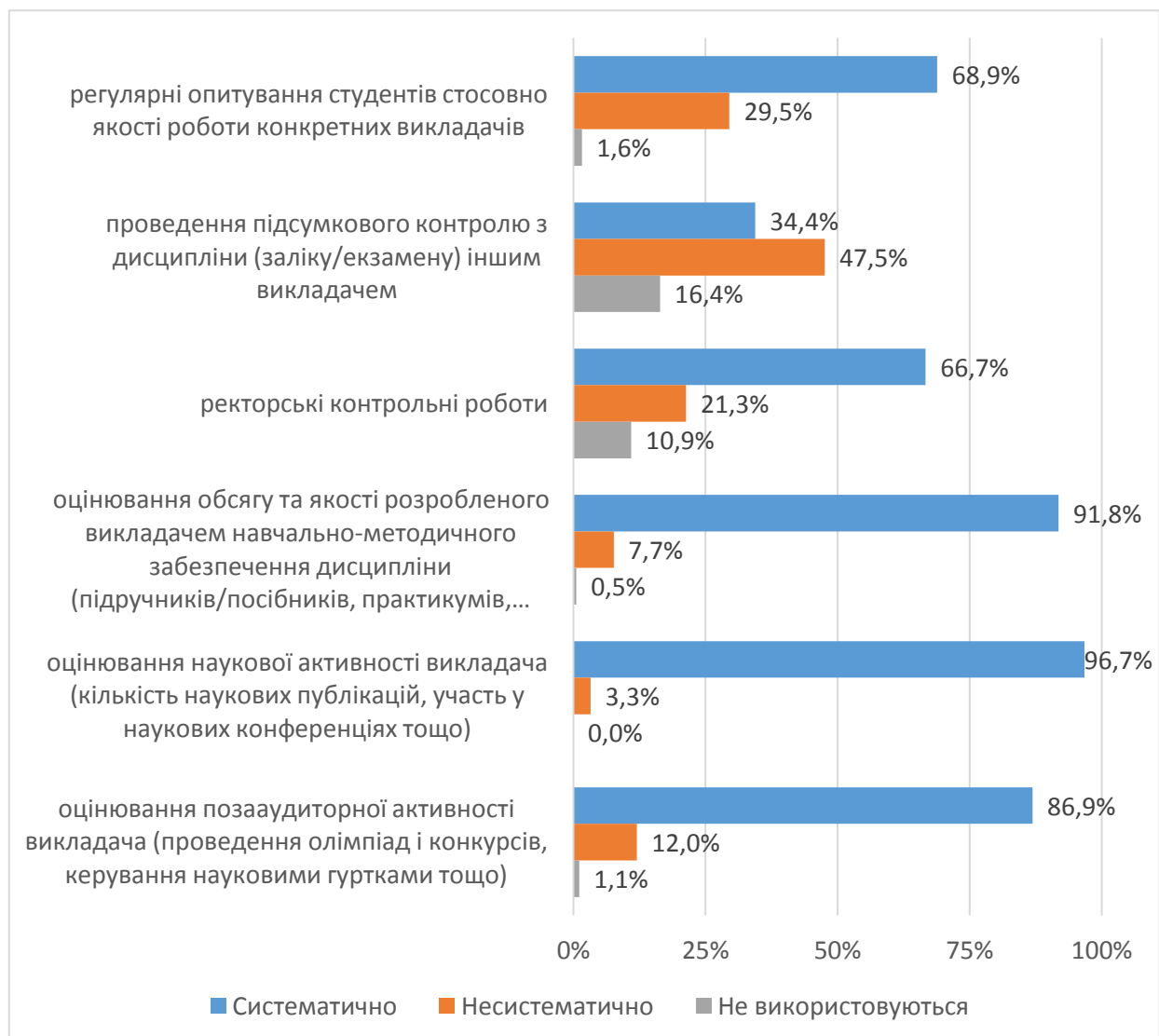

Рис. 2.4.1. Інструменти, які використовуються при оцінюванні якості роботи викладачів (% від усіх наданих відповідей)

Аналіз запропонованих закладами варіантів показав зростання уваги до такого інструменту, як рейтингування викладачів.

Зіставлення результатів досліджень 2019 і 2017 років виокремлює кілька цікавих моментів. Якщо три інструменти, що утворили перший кластер, зберегли свої лідерські позиції, то такий захід як «Ректорські контрольні роботи» відчутно втратив популярність (у 2017 році його систематично застосовували 88,6 % закладів). Натомість зросла частка ЗВО, які систематично практикують регулярні опитування студентів стосовно якості роботи конкретних викладачів (у 2017 році їх було 57,7 %).

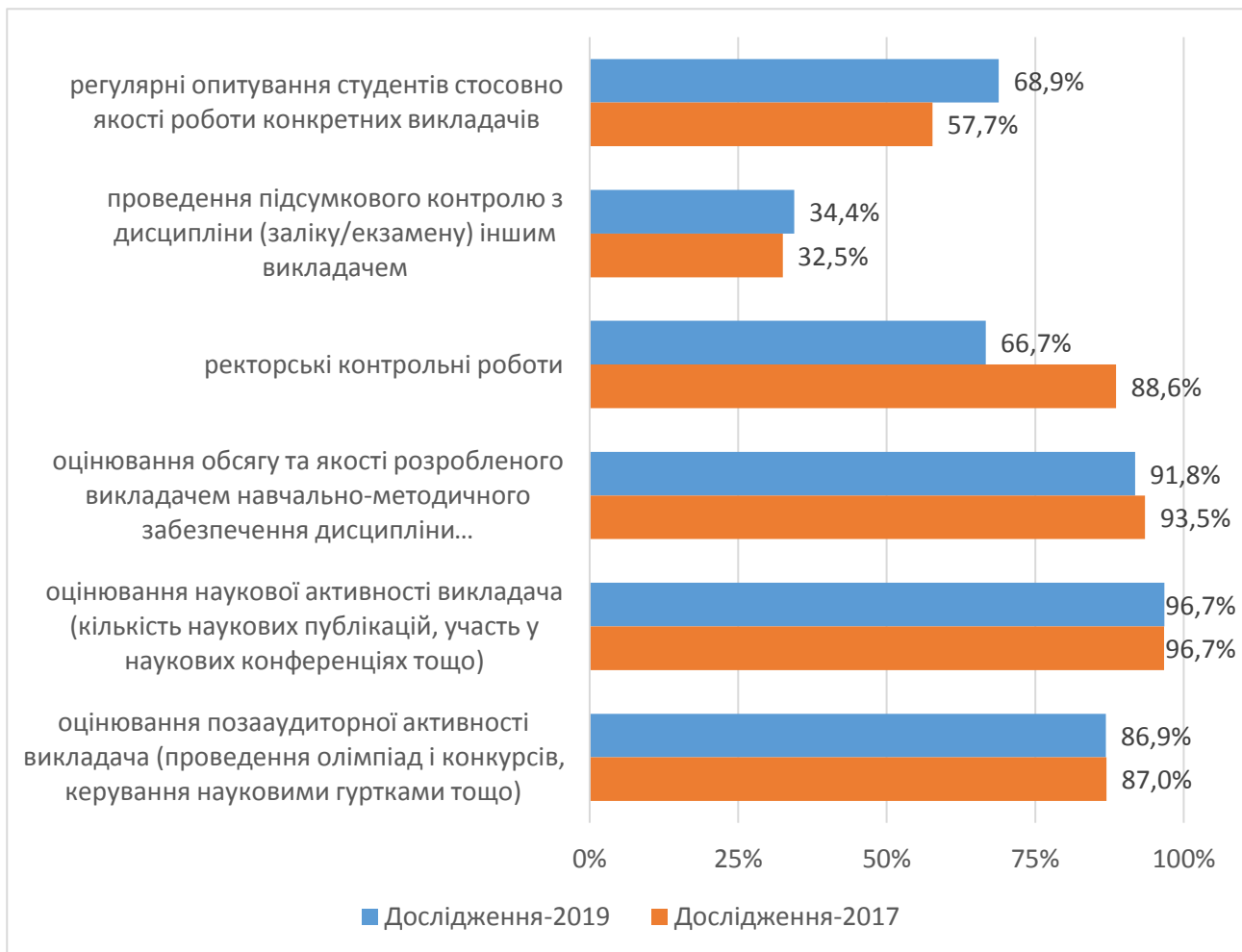

Рис. 2.4.2. Систематичність використання інструментів при оцінюванні якості роботи викладачів: динаміка (% від усіх наданих відповідей)

За уявленнями учасників дослідження, **найбільш ефективними інструментами оцінювання якості викладання** виступають «Оцінювання обсягу та якості розробленого викладачем навчально-методичного забезпечення дисципліни (підручників / посібників, практикумів, тестів тощо)» (середній бал 4,39), «Оцінювання наукової активності викладача (кількість наукових публікацій, участь у наукових конференціях тощо)» (4,25), «Оцінювання позааудиторної активності викладача (проведення олімпіад і конкурсів, керування науковими

гуртками тощо)» (4,17). Лише на четвертому місці за ефективністю знаходиться інструмент «Регулярні опитування студентів стосовно якості роботи конкретних викладачів» (4,08). Це цілком збігається з популярністю використання цих інструментів.

Звертає на себе увагу, що оцінювання здійснюється на підставі опосередкованих, формальних показників (обсяг методичної чи наукової роботи, кількість підготовлених для участі у конкурсі студентів тощо). Фактично, розвиненої системи інструментів оцінювання власне викладацької майстерності в нашій системі майже не існує. Напевно, частковим варіантом вирішення могло б стати оцінювання експертною панеллю з представників менеджменту закладу та «зовнішніх» (стосовно підрозділу викладача, а в ідеалі — стосовно закладу) фахівців.

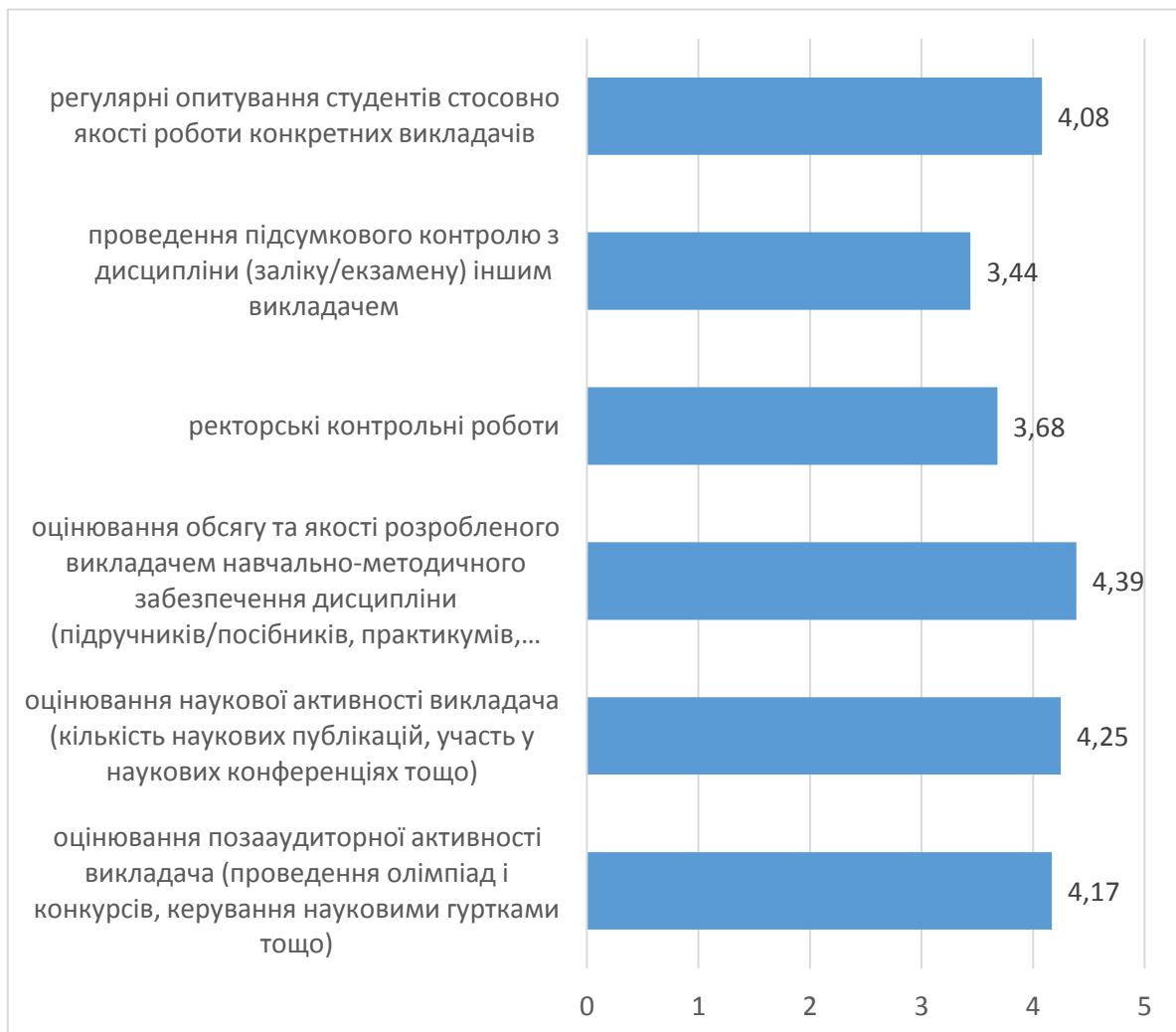

Рис. 2.4.3. Ефективність інструментів для отримання інформації стосовно якості викладання (середній бал наданих відповідей)

Порівняно з Дослідженням-2017 можна спостерігати доволі виразну зміну в оцінках ефективності окреслених інструментів. Відчутно «просіла» оцінка таких інструментів, як «Проведення підсумкового контролю з дисципліни (залі-

ку / екзамену) іншим викладачем» (91,1 % → 53,6 %) та «Ректорські контрольні роботи» (84,6 % → 66,7 %), натомість радикально зросла оцінка інструменту «Оцінювання позааудиторної активності викладача (проведення олімпіад і конкурсів, керування науковими гуртками тощо)» (51,2 % → 83,1 %). Отже, заохочується підтримка навчально-наукової активності здобувача освіти та реалізація студентоцентрованого підходу.

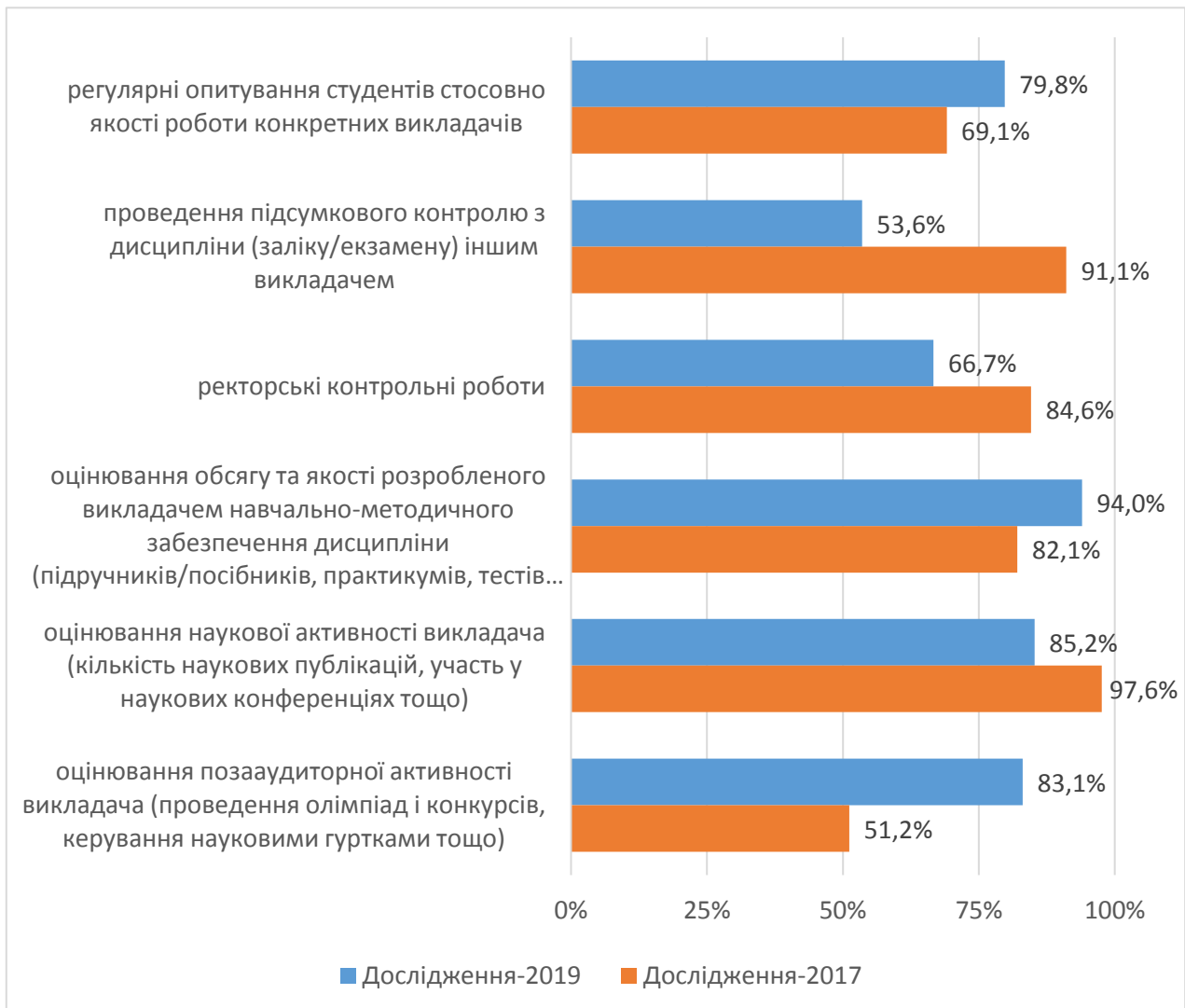

Рис. 2.4.4. Ефективність інструментів для отримання інформації стосовно якості викладання: динаміка (% від усіх наданих відповідей з оцінками 4 та 5)

Оцінки того, як результати застосування окреслених інструментів впливають на корекцію якості викладання, демонструють високу кореляцію з оцінками ефективності цих інструментів. Зокрема, на перших позиціях знову виступає оцінювання обсягу та якості розробленого викладачем навчально-методичного забезпечення дисципліни. Оцінка викладання значною мірою формується під впливом обсягу створеного ним методичного забезпечення, що насправді не відображає рівень його викладацької майстерності.

Рис. 2.4.5. Як результати оцінювання якості викладання впливають на її корекцію (середній бал наданих відповідей)⁶⁵

Говорячи про зіставлення з результатами Дослідження-2017, можна констатувати незмінність ситуації загалом.

Очевидним **результатом оцінювання якості викладання є запровадження комплексу заходів**, здатних заохотити зусилля кращих та стимулювати до самовдосконалення тих, чії показники є далекими від бажаних. До найбільш системно застосовуваних заклади віднесли «Індивідуальні бесіди керівника з викладачем» (практикують всі заклади, і майже три чверті роблять це систематично), «Формування та оприлюднення рейтингів викладачів» (більшість закладів заявили, що мають таку практику, причому майже у двох третин вона має систематичний характер), «Зобов'язання викладача пройти курси підвищення кваліфікації, тренінги тощо» (майже всі заклади роблять це, і більше половини — на систематичній основі).

Натомість такий ефективний інструмент як «Преміювання найкращих викладачів» систематично використовують лише половина закладів (щоправда, вкрай мало закладів заявили, що вони зовсім його не здійснюють). Практично не вдалося побачити якоїсь позитивної динаміки (порівняно з Дослідженням-2017) у використанні такого дієвого інструменту як «Диференціація заробітної платні залежно від результатів оцінювання» (13,7 % проти 13 % у 2017 році).

⁶⁵ Використовувалася п'ятибальна шкала, де 1 — зовсім не впливають, 2 — радше не впливають, 3 — впливають і не впливають однаковою мірою, 4 — радше впливають, 5 — дуже сильно впливають.

Практики низки закладів як державного, так і приватного сектору рельєфно показали, що його мотиваційну силу важко переоцінити. Найменш застосовуваним залишається інструмент «Звільнення викладача», який дозволили собі системно практикувати лише 4,9 % закладів, що взяли участь в опитуванні (і майже 40 % взагалі його не застосовують).

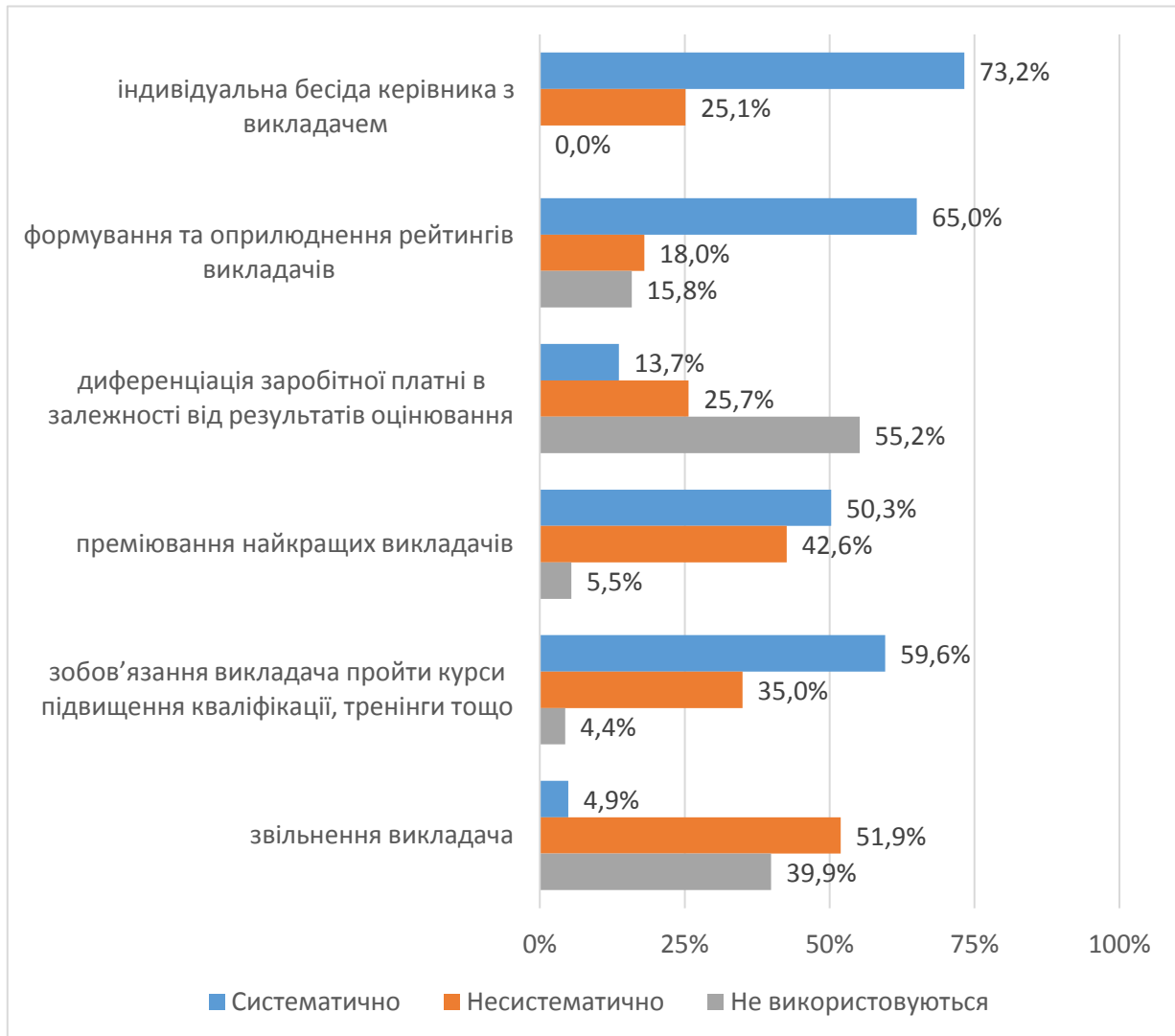

Рис. 2.4.6. Заходи, які здійснюються у закладах за результатами оцінювання якості викладання (% від усіх наданих відповідей)

Аналіз оцінок **потенційної ефективності зазначених інструментів покращення якості викладання** підтвердив беззаперечну перевагу «Преміювання найкращих викладачів» (середній бал 4,56). На другому місці — «Індивідуальна бесіда керівника з викладачем» (4,23). Третє й четверте місце посіли «Формування та оприлюднення рейтингів викладачів» та «Зобов'язання викладача пройти курси підвищення кваліфікації, тренінги тощо» (3,97 та 3,84 відповідно).

Рис. 2.4.7. Систематичність здійснення заходів за результатами оцінювання якості викладання: динаміка (% від усіх наданих відповідей)

Рис. 2.4.8. Ефективність заходів для підвищення якості викладання (середній бал наданих відповідей)⁶⁶

⁶⁶ Використовувалася п'ятибальна шкала, де 1 — зовсім неефективний, 2 — радше неефективний, 3 — ефективний і неефективний однаковою мірою, 4 — радше ефективний, 5 — дуже ефективний.

Усвідомлення мотиваційного потенціалу преміювання відчутно дисонує з систематичністю його використання (ефективність цього заходу визнають практично всі заклади, а систематично використовують лише половина). Подібна ситуація і з диференціацією заробітної платні залежно від результатів оцінювання: при тому що ефективною її вважають 65 % закладів, систематично роблять це лише 13,7 %.

Важливо зафіксувати збереження тенденції до, на загал, не дуже активного використання найбільш ефективних інструментів заохочення якості роботи викладачів. Не можна не звернути увагу на вагоме зростання оцінок ефективності диференціювання зарплати (65 % проти 48 % у 2017 році), що свідчить про поступове усвідомлення необхідності подолання егалітаристського підходу до оплати праці викладачів, яке, однак, не супроводжується реальною практикою.

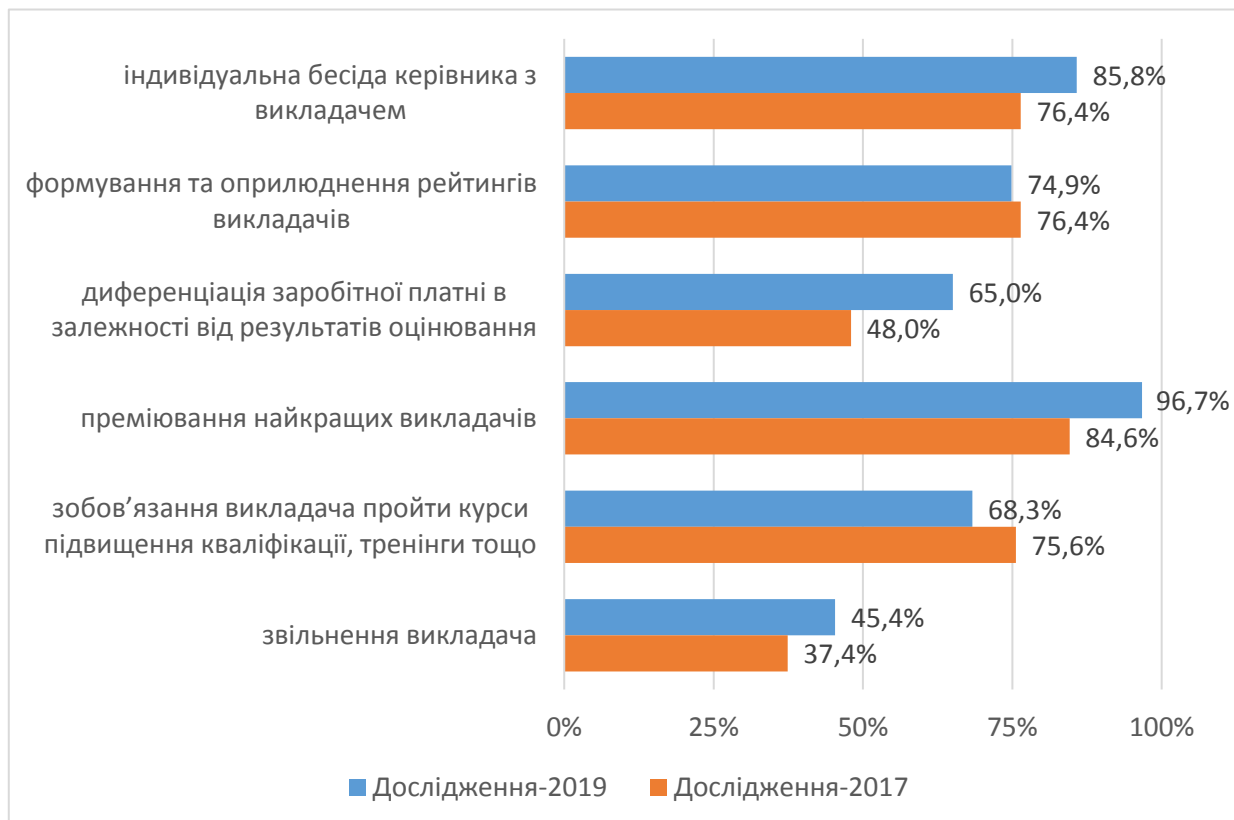

Рис. 2.4.9. Ефективність заходів для підвищення якості викладання: динаміка (% від усіх наданих відповідей з оцінками 4 та 5)

2.5. Якість результатів навчання

У сучасній освітній моделі в ролі базового показника, за допомогою якого визначається успіх або неуспіх освітньої діяльності, виступає досягнення визначених програмних результатів навчання. Серед **інструментів, що використовуються при оцінюванні якості результатів навчання**, як засвідчили результати опитування, найбільш широко й систематично вживаним є «Прове-

дення внутрішніх замірів знань» (його практикують всі заклади, у т.ч. 83,6 % — систематично). Водночас до зовнішніх замірів знань звертаються систематично 55,2 %, і ще 41 % — несистематично, причому це відбувається переважно на рівні рецензування підсумкових робіт студентів.

Використання таких важливих показників, як «Отримання зворотного зв'язку від організацій і підприємств, на яких працюють випускники» та «Отримання зворотного зв'язку від випускників», на жаль, демонструє, що менше половини закладів (43,2 % та 39,3 % відповідно) використовують їх систематично. Можливо, це свідчить про недостатнє уміння структур ЗВО, які забезпечують якість освітньої діяльності, співвіднести сформульовані в освітніх програмах результати навчання з реальними потребами ринку праці й професійними очікуваннями працедавців від носія отриманої формальної кваліфікації. Окрім того, далеко не усі ЗВО налагодили достатній для цього взаємозв'язок з випускниками та працедавцями.

Рис. 2.5.1. Інструменти, які використовуються при здійсненні оцінювання якості результатів навчання (% від усіх наданих відповідей)

Серед нечисленних запропонованих закладами власних інструментів варта уваги хіба що «зовнішня експертиза компетентностей студента».

Впровадження додаткових елементів зовнішнього оцінювання досягнутих результатів навчання дозволило б суттєво об'єктивізувати як сам процес оцінювання, так і його підсумки. Яскравим свідченням цього є висока оцінка

ефективності застосування таких інструментів, як «Отримання зворотного зв'язку від організацій і підприємств, на яких працюють випускники» (середній бал 4,31) та «Отримання зворотного зв'язку від випускників» (4,15). Зіставний результат має проведення внутрішніх замірів знань (4,17).

Рис. 2.5.2. Ефективність інструментів для отримання інформації стосовно якості результатів навчання (середній бал наданих відповідей)⁶⁷

Подібна ситуація має місце і з відповідями на питання, як результати оцінювання впливають на корекцію якості результатів навчання (див. рис. 2.5.3).

Рис. 2.5.3. Як результати оцінювання якості результатів навчання впливають на її корекцію (середній бал наданих відповідей)⁶⁸

⁶⁷ Використовувалася п'ятибальна шкала, де 1 — зовсім неефективний, 2 — радше неефективний, 3 — ефективний і неефективний однаковою мірою, 4 — радше ефективний, 5 — дуже ефективний.

⁶⁸ Використовувалася п'ятибальна шкала, де 1 — зовсім не впливають, 2 — радше не впливають, 3 — впливають і не впливають однаковою мірою, 4 — радше впливають, 5 — дуже сильно впливають.

Серед найбільш **вживаних заходів, які здійснюються у закладі за результатами проведення оцінювання якості результатів навчання**, популярними є «Перегляд кадрового складу, що забезпечує викладання на цій освітній програмі» (70,5 % закладів, що взяли участь в опитуванні, задекларували, що роблять це систематично) і «Перегляд доцільності збереження освітньої програми» (66,1 %). Натомість відносно невелика частка ЗВО (19,7 %) систематично вдається до такого заходу як заміна гаранта освітньої програми.

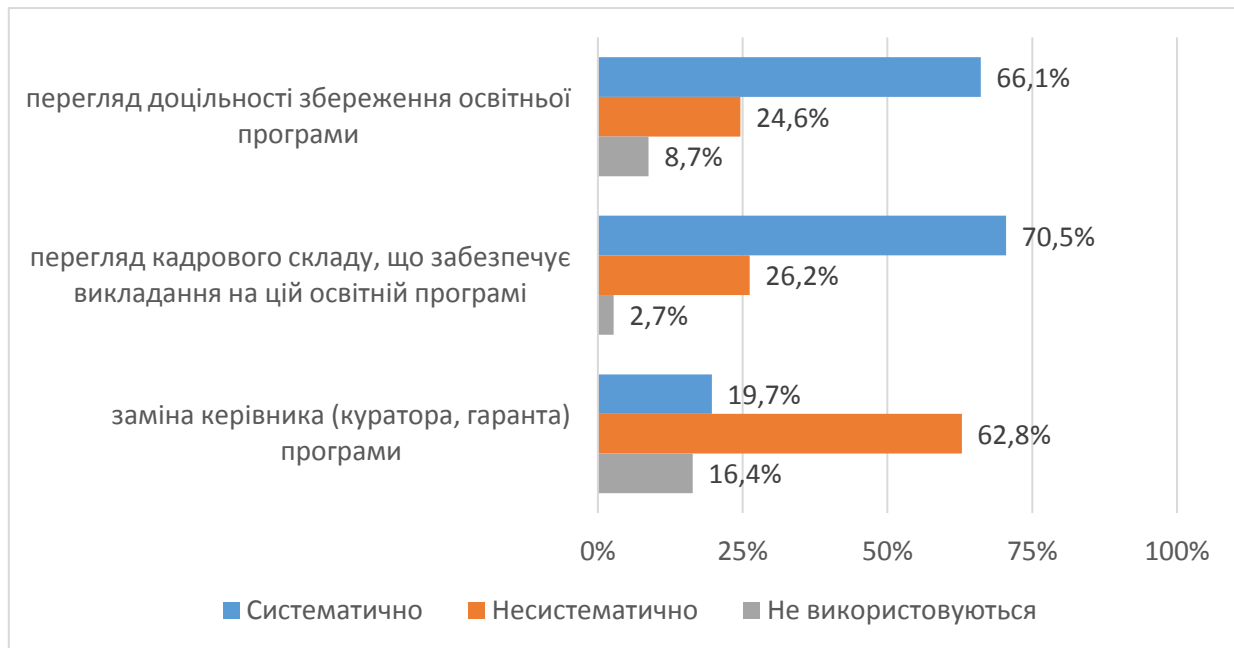

Рис. 2.5.4. Які заходи здійснюються у закладах за результатами проведення оцінювання якості результатів навчання (% від усіх наданих відповідей)

Серед запропонованих 13 ЗВО власних варіантів цікавим є виразний акцент на перегляді та оновленні змісту освітньої програми.

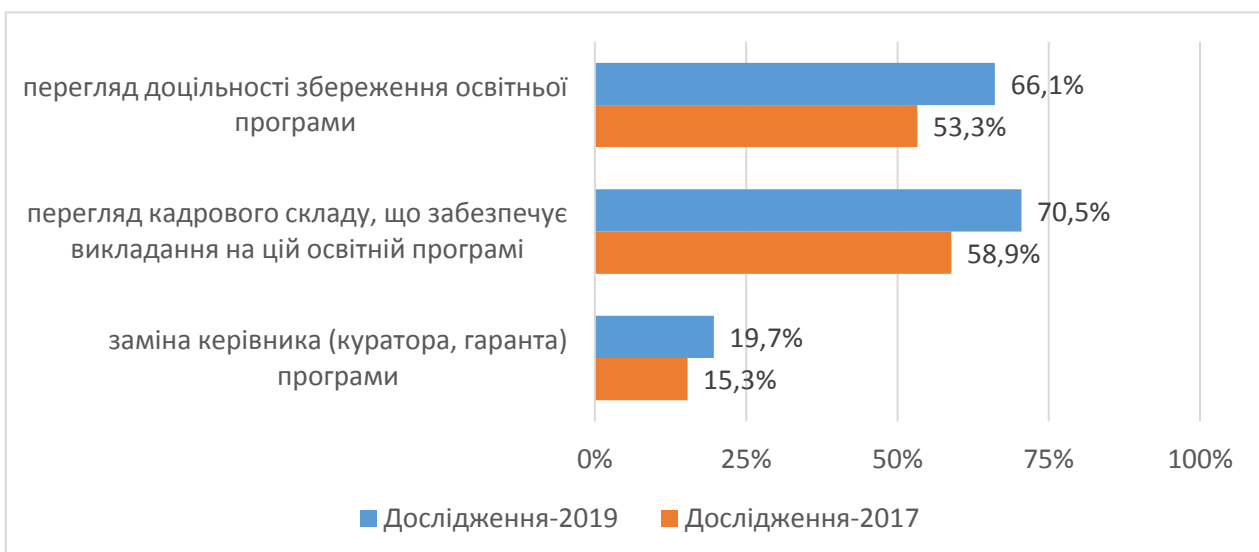

Рис. 2.5.5. Систематичність вжиття заходів за результатами оцінювання якості результатів навчання: динаміка (% від усіх наданих відповідей)

Якщо порівнювати систематичність вжиття окреслених заходів з 2017 роком, то привертає увагу зростання систематичності перегляду доцільності збереження освітньої програми та перегляду кадрового складу, що забезпечує викладання на цій освітній програмі (див. рис. 2.5.5).

Переходячи до ефективності цих заходів, варто зазначити динаміку зміни порівняно з Дослідженням-2017. Зокрема, зросли оцінки ефективності перегляду доцільності збереження освітньої програми (62,8 % → 81,4 %) та заміни керівника (куратора, гаранта) програми (50,4 % → 68,3 %). Це засвідчує дедалі більшу готовність ЗВО до закриття освітніх програм, що не виправдали себе, та до заміни їх гарантів можливості збереження цих програм.

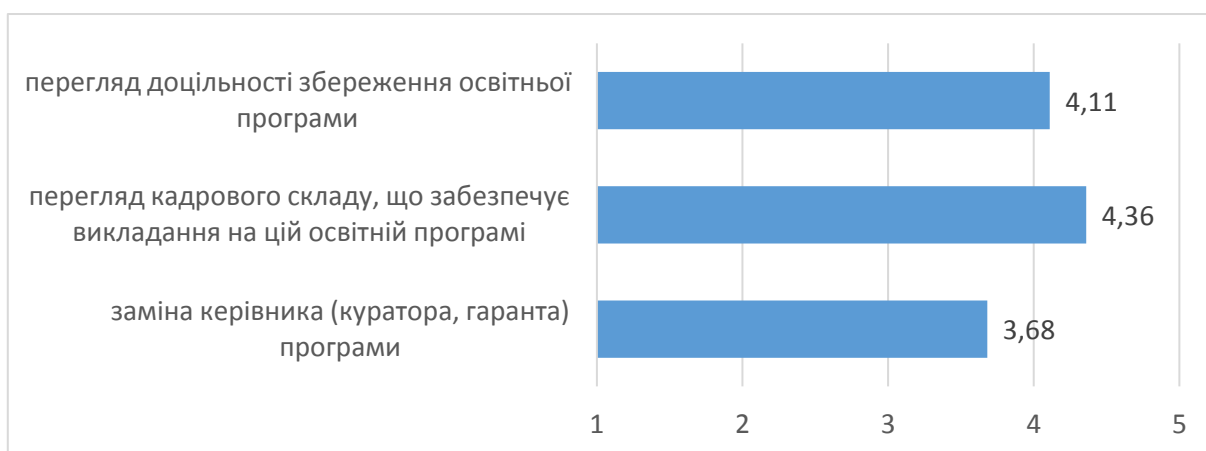

Рис. 2.5.6. Ефективність заходів для підвищення якості результатів навчання (середній бал наданих відповідей)⁶⁹

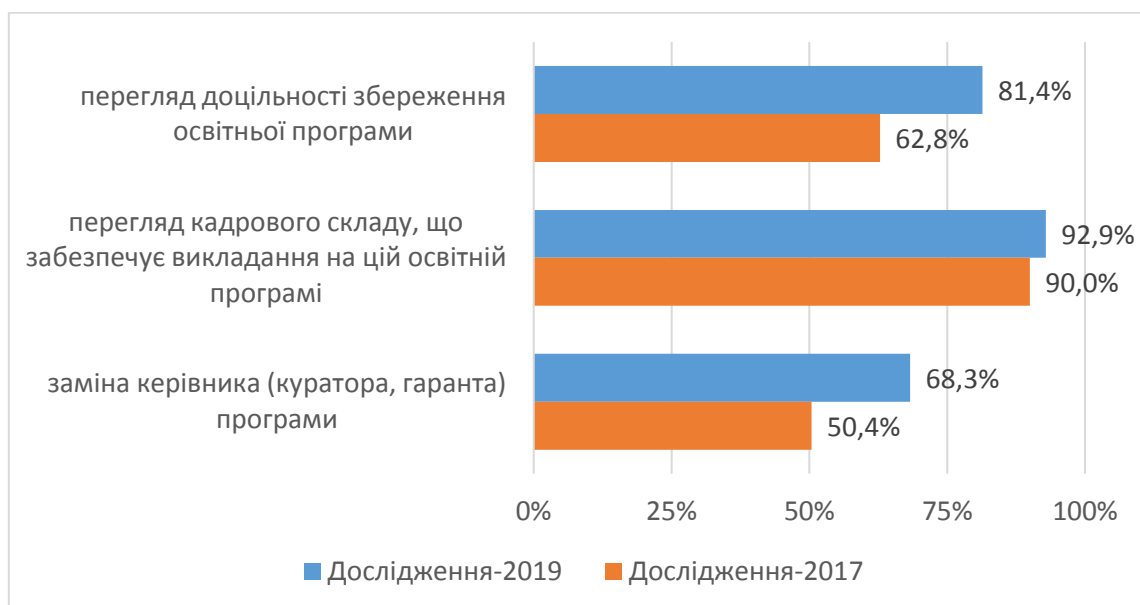

Рис. 2.5.7. Ефективність заходів для підвищення якості результатів навчання: динаміка (% від усіх наданих відповідей)

⁶⁹ Використовувалася п'ятибальна шкала, де 1 — зовсім неефективний, 2 — радше неефективний, 3 — ефективний і неефективний однаковою мірою, 4 — радше ефективний, 5 — дуже ефективний.

2.6. Якість робіт здобувачів

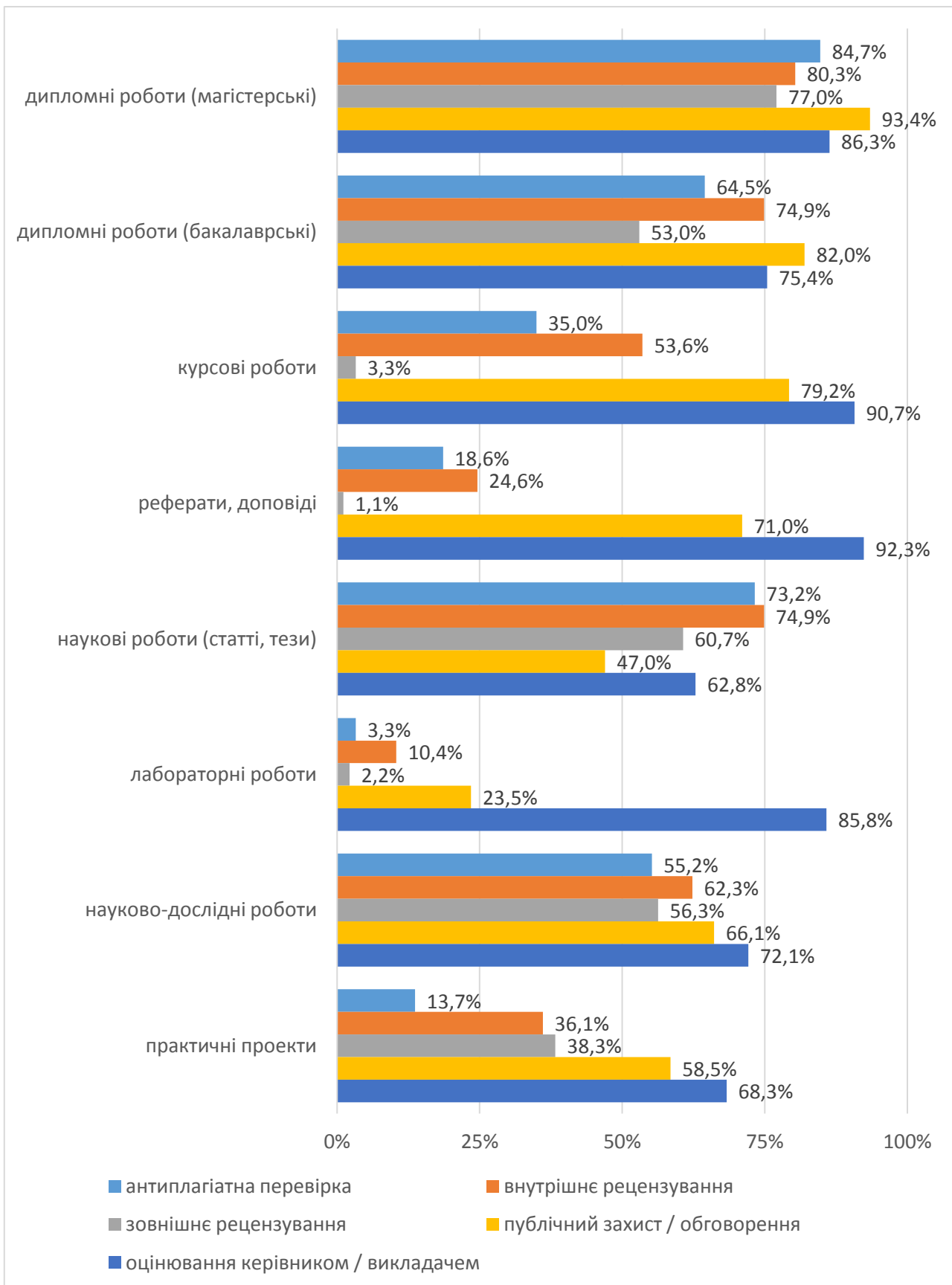

Рис. 2.6.1. Форми оцінювання (перевірки), які застосовуються до різних видів робіт здобувачів (% від усіх наданих відповідей)

Як показали результати опитування, **для більшості робіт здобувачів** ключову роль при оцінюванні відіграє думка керівника. Винятком є дипломні (бакалаврські та магістерські) роботи, де вирішальною є оцінка комісії, яка формується під час публічного захисту (див. рис. 6.1). Порівняно з Дослідженням-2017 стрімко зросла роль **антиплагіатної перевірки**: для магістерських робіт — з 14,9 % до 84,7 %, для бакалаврських робіт — з 10,7 % до 64,5 %, для курсових — з 8,3 % до 35 %, для наукових робіт (статей, тез) — з 19,3 % до 73,2 %, для науково-дослідних робіт — з 9,5 % до 55,2 %. Поступове потрапляння проблеми академічної доброчесності у фокус суспільної уваги, поява нових відповідних законодавчих регулювань, критеріальні вимоги Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти зумовили таку небувало швидку і радикальну зміну ситуації (хоча автори свідомі того, що ці цифри потребують додаткової верифікації).

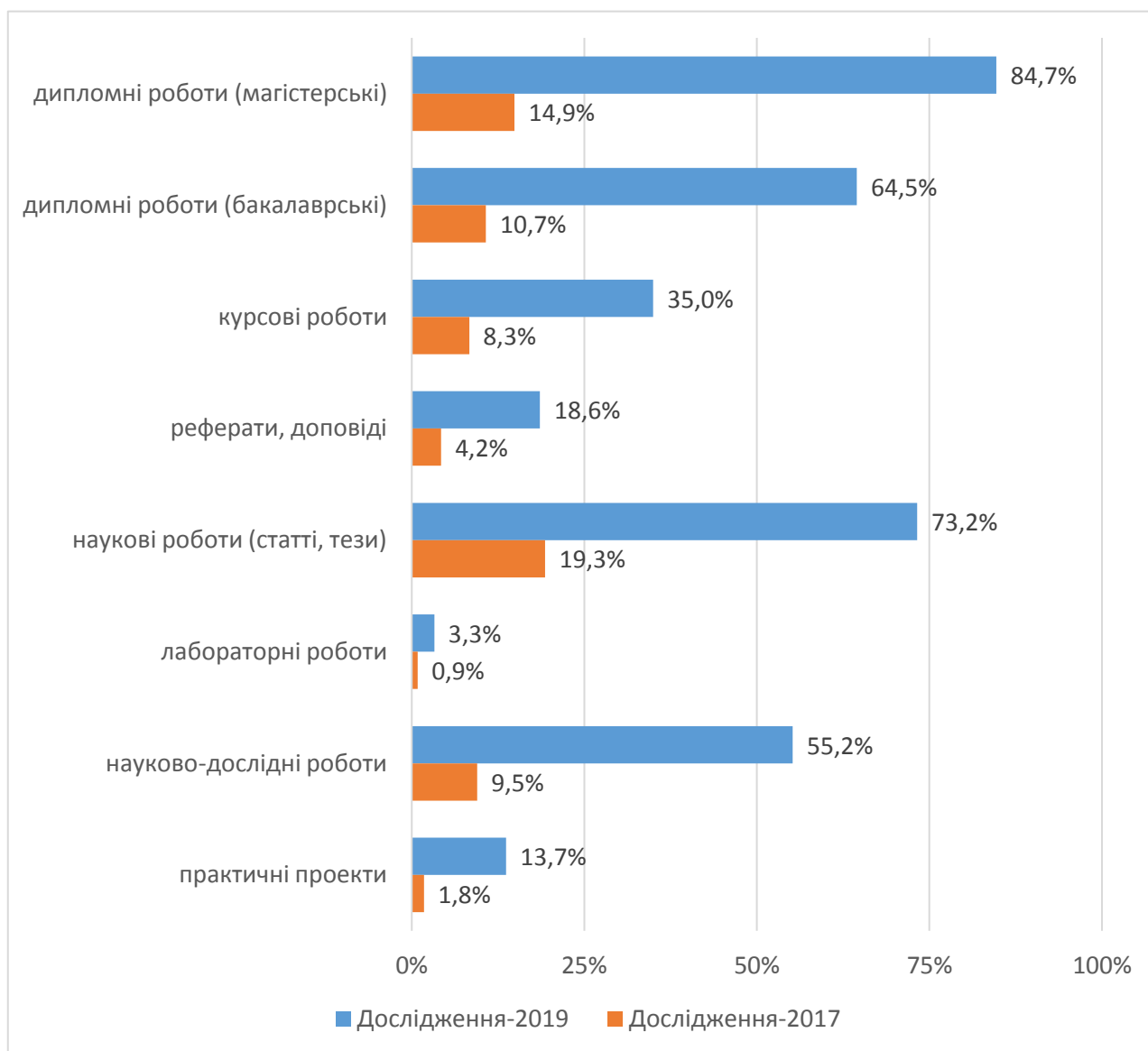

Рис. 2.6.2. Застосування антиплагіатної перевірки різних видів робіт здобувачів: динаміка (% від усіх наданих відповідей)

Можна також констатувати, що практики **зовнішнього оцінювання**, які дозволяють суттєво підвищити рівень об'єктивності оцінок, також отримали значний розвиток: для магістерських робіт — з 10,7 % до 77 %, для бакалаврських робіт — з 6,6 % до 53 %, для наукових робіт (статей, тез) — з 20,2 % до 60,7 %, для науково-дослідних робіт — з 15,5 % до 56,3 %.

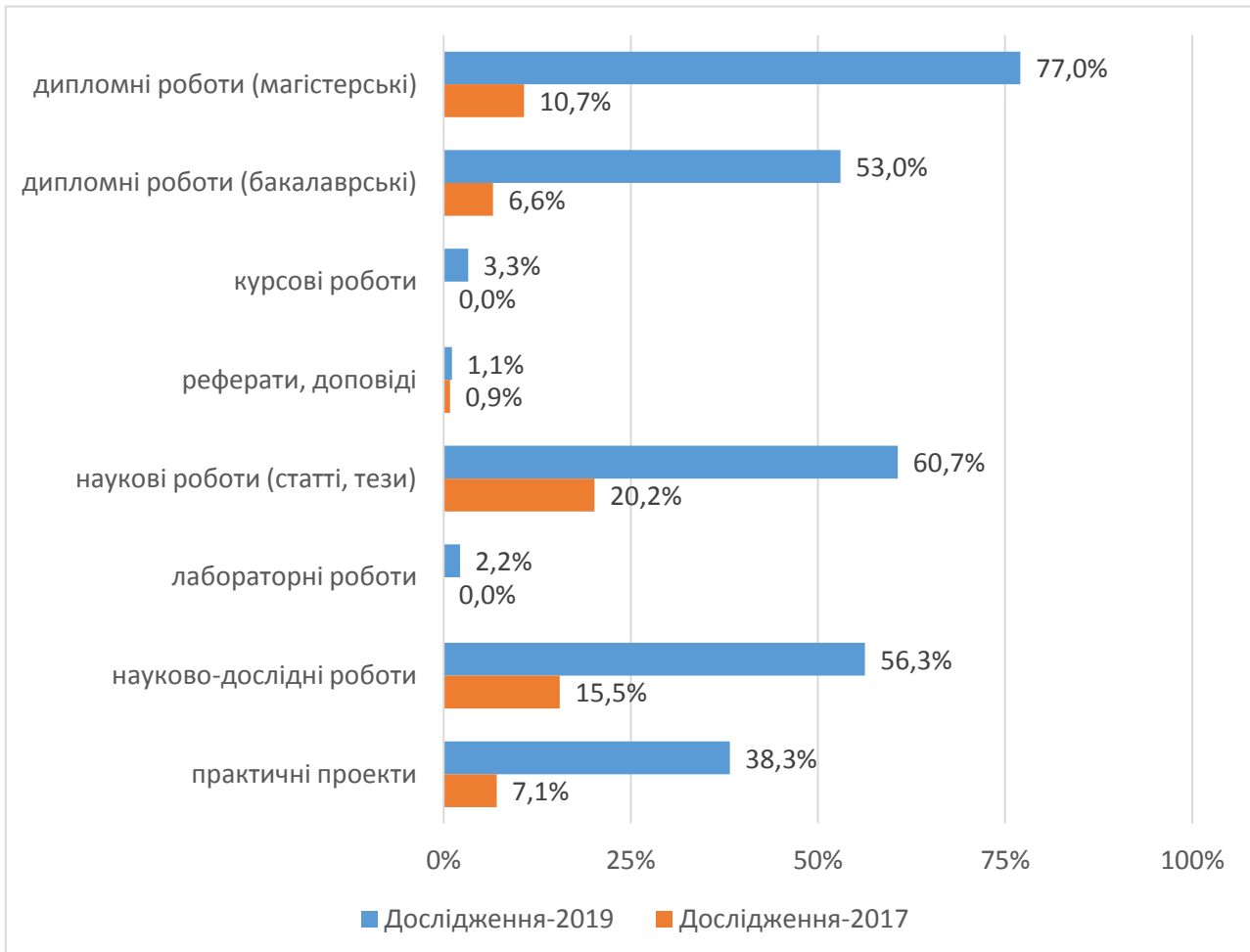

Рис. 2.6.3. Застосування зовнішнього рецензування різних видів робіт здобувачів: динаміка (% від усіх наданих відповідей)

Наступний рисунок показує, що заклади вважають ефективними всі зазначені інструменти оцінювання робіт здобувачів (див. рис. 2.6.4). Найвищої оцінки, на їхню думку, заслуговує публічний захист робіт (середній бал 4,74), що засвідчує розуміння важливості й корисності колективного оцінювання. Також високі оцінки здобула антиплагіатна перевірка робіт (4,61). Крім того, цей інструмент продемонстрував впевнене зростання порівняно з 2017 роком (його вважають ефективним 93,4 % закладів, що взяли участь в опитуванні, порівняно з 79,8 % у Дослідженні-2017).

Рис. 2.6.4. Ефективність інструментів оцінювання/перевірки робіт здобувачів (середній бал наданих відповідей)⁷⁰

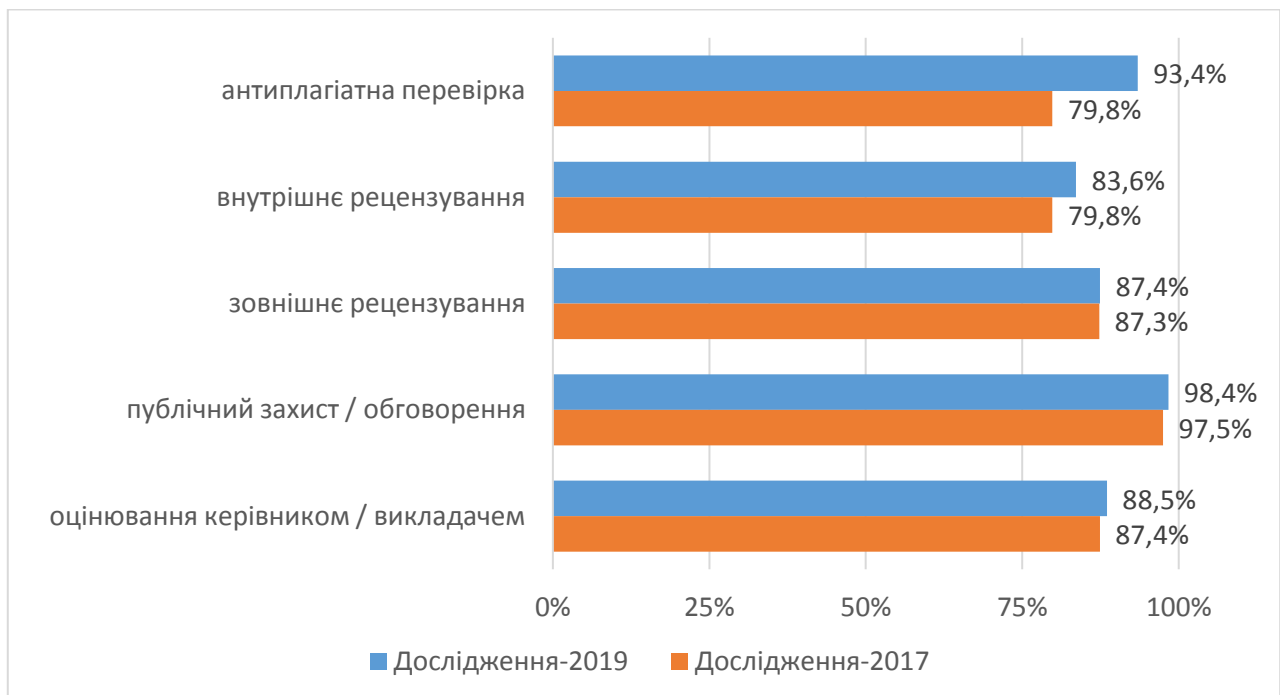

Рис. 6.5. Ефективність інструментів оцінювання / перевірки робіт здобувачів: динаміка (% від усіх наданих відповідей)

2.7. Якість інфраструктури

Однією з дуже важливих складових забезпечення якості є відповідність сучасним вимогам навчальної та сервісної інфраструктури ЗВО. Оскільки не існує впевненості в тому, що чинні нормативи такої відповідності є належно сучасними, то в цьому дослідженні була зроблена спроба зорієнтуватися на суб'єктивне розуміння закладів стосовно своїх інфраструктурних можливостей забезпечити належний рівень якості надання освітніх послуг.

⁷⁰ Використовувалася п'ятибальна шкала, де 1 — зовсім неефективний, 2 — радше неефективний, 3 — ефективний і неефективний однаковою мірою, 4 — радше ефективний, 5 — дуже ефективний.

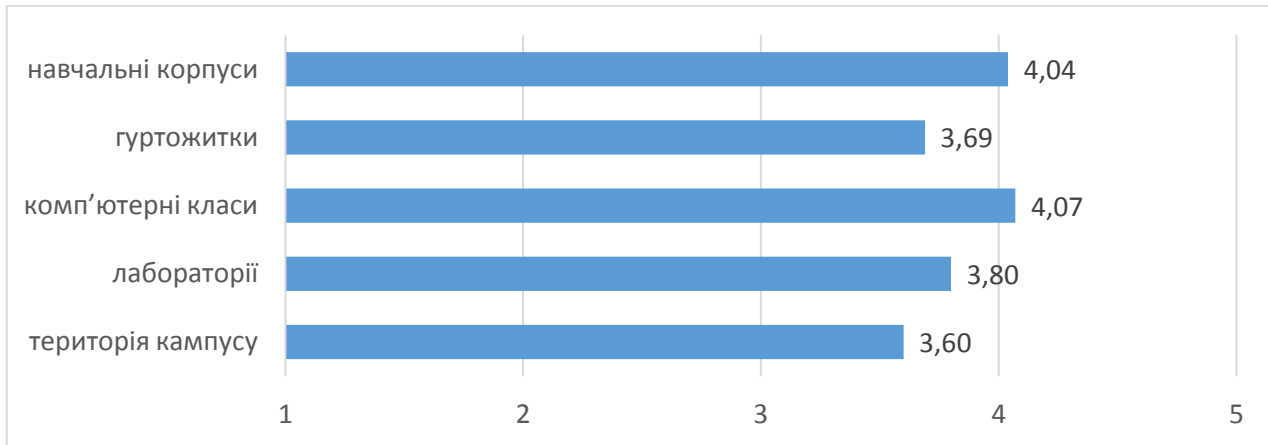

Рис. 2.7.1. Самооцінки ЗВО стану своєї інфраструктури (середній бал наданих відповідей)⁷¹

З урахуванням багаторічного неналежного фінансування цього компонента, цілком природним є загальне низьке **оцінювання закладами стану різних елементів своєї інфраструктури**. Очікувано найкращий, хоча й далеко не відмінний стан із комп'ютерною технікою (середній бал 4,07) та стан навчальних корпусів (4,04). У відчутно гіршому становищі перебувають лабораторії (3,8), гуртожитки (3,69) та, що викликає певне здивування, території кампусів (3,6).

Зріз ситуації у закладах різних форм власності показав, що приватної форми власності ЗВО дають більш високі оцінки своїй інфраструктурі (від 4 до 4,55), що можна пояснити «синергією» трьох факторів: по-перше, інфраструктура цих закладів була створена головним чином упродовж останніх 15–20 років і є, відповідно, більш сучасною; по-друге, вони мають суттєво ширші можливості фінансового планування і використання своїх бюджетів; по-третє, як уже зазначалося, цій категорії закладів властиве прагнення демонструвати свої можливості найкращим чином. Логічно низькою є оцінка інфраструктурного потенціалу (особливо гуртожитків) комунальних закладів (середні бали за трьома компонентами нижчі за 4). Ймовірно, це є наслідком як фінансування з місцевих бюджетів, які не завжди виділяли на це достатні кошти, так і спрямованість цих закладів на місцевого вступника. Хочеться сподіватися, що в процесі децентралізації стан справ кардинально зміниться.

Зіставлення результатів у ЗВО різних напрямів підготовки засвідчує кращу (відносно середніх показників) ситуацію у класичних і медичних закладах і дещо гіршу — в технічних (див. рис. 2.7.2).

⁷¹ Використовувалася п'ятибальна шкала, де 1 — дуже поганий, 2 — радше поганий, 3 — задовільний, 4 — радше добрий, 5 — дуже добрий.

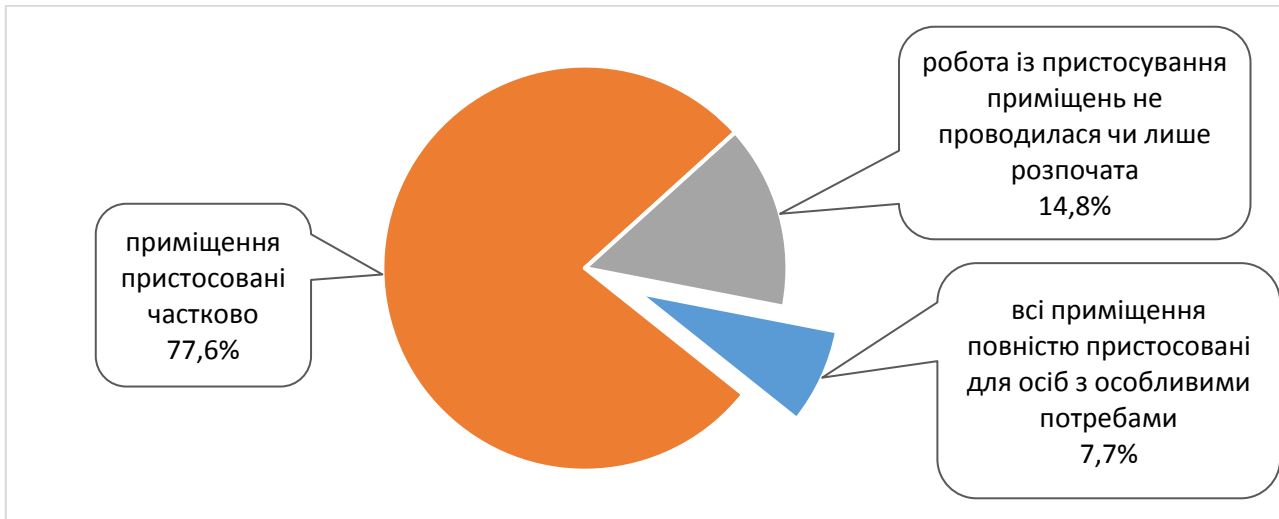

Рис. 2.7.2. Якою мірою заклади адаптували свої приміщення до навчання людей з особливими потребами

У дослідженні була зроблена спроба ідентифікувати, якою мірою українські університети включилися в процес **адаптації своїх приміщень до навчання людей з особливими потребами**. Аналіз показав, що різною мірою та з неоднаковим темпом відповідні заходи здійснюють 85,2 % закладів. Однак лише 7,7 % задекларували повну готовність своєї інфраструктури до виконання цього завдання. Тривожною видається та обставина, що майже 15 % ЗВО взагалі не розпочинало цієї діяльності (при чому серед них домінують заклади державної форми власності).

2.8. Студентоцентрованість

Досягнення належної якості вищої освіти неможливе без реального втілення студентоцентрованого підходу. Опитування дозволило зафіксувати деякі параметри, що характеризують розповсюдження такого підходу у вітчизняному освітньому середовищі.

Одним з найбільш показових індикаторів, що вказують на наявність систематичного звернення до думок студентів, є **присутність механізму подачі й розгляду їхніх скарг**. Загалом, 67,2 % закладів, що взяли участь в опитуванні, заявили, що у них існує документ, який регламентує процедуру розгляду скарг студентів, і цей документ є публічно доступним. Натомість у чверті закладів чесно визнали, що такого документа у них немає, а 3,3 % ухилилися від відповіді (решта ЗВО дала відповідь, що такий документ є, але доступний лише співробітникам закладу). Ці результати можна інтерпретувати як те, що близько третини закладів вищої освіти не пропонують своїм здобувачам прозорих алгоритмів дій у разі виникнення проблемних ситуацій, віддаючи перевагу їх вирішенню в «ручному режимі».

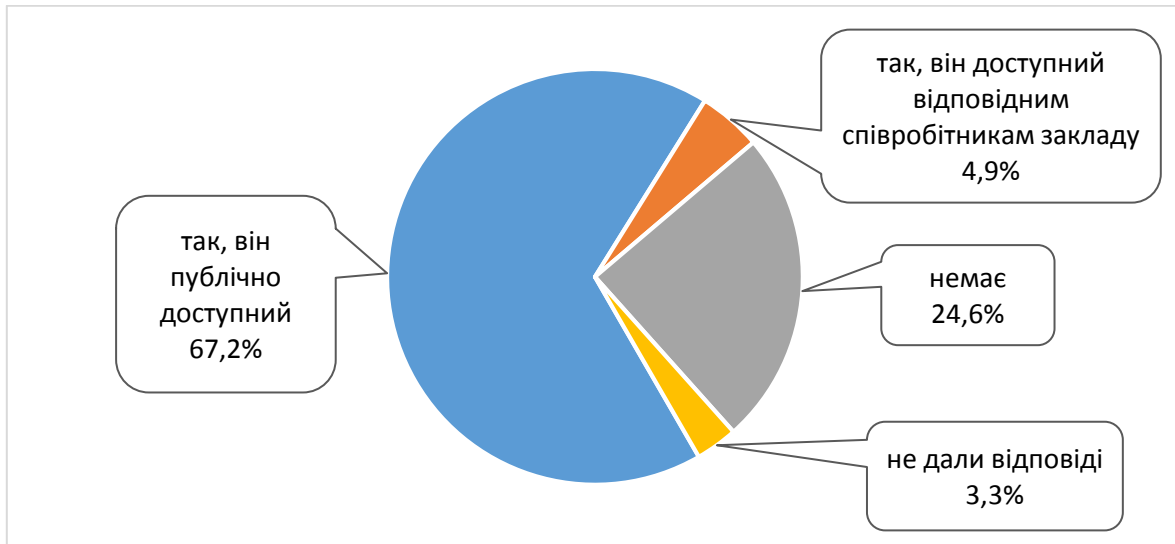

Рис. 2.8.1. Чи існує в закладі документ, який регламентує процедуру розгляду скарг студентів

Наступним не менш цікавим індикатором є **наявність чи відсутність в навчальному закладі особи, якій делеговано контроль за дотриманням прав студентів у ньому**. Окрема посада такого «освітнього омбудсмена» присутня лише в 8,7 % закладів. Однак, як показав більш детальний аналіз, з цього числа насправді у чотирьох закладах ці обов'язки виконує проректор, і в одному — заступник декана. Відповідно, реально можна говорити про 6 % закладів, що насправді усвідомлюють потребу у такій посаді.

Більшість закладів пішла шляхом покладання цих обов'язків на одну з посадових осіб університету. Як правило, це проректори, відповідальні за навчально-виховну роботу, керівники підрозділів, відповідальних за виховну роботу, «профільні» помічники ректора, лідери студентського самоврядування, профспілкових організацій студентів.

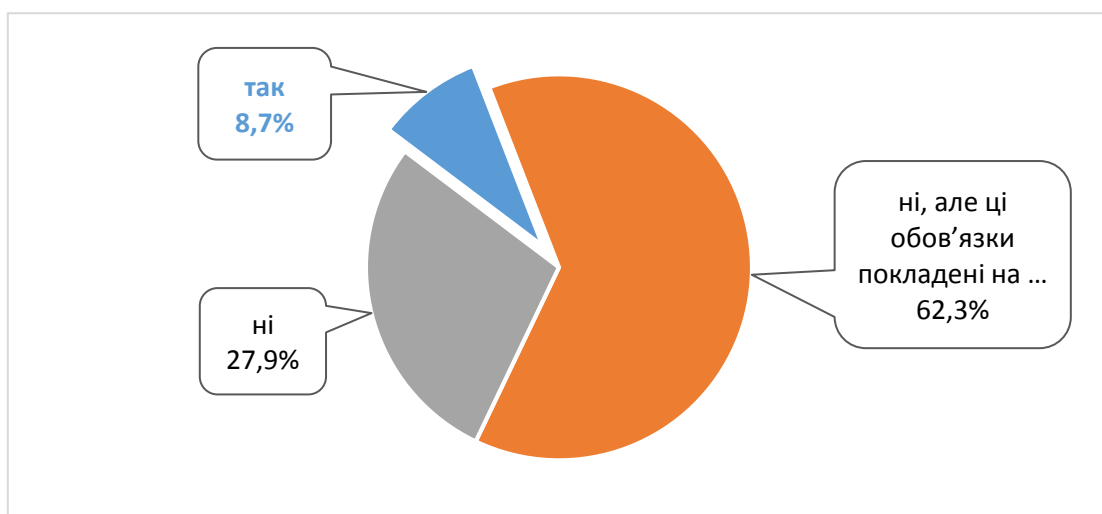

Рис. 2.8.2. Чи існує в закладі посада «освітнього омбудсмена»

Симптоматично, що зберігається досить висока частка закладів, які продовжують не вважати за потрібне звертати на це увагу: 27,9 % задекларували відсутність у них такої особи, і 2 заклади не надали відповіді, що, найбільш імовірно, свідчить про те саме.

Найбільш цікавим індикатором є **інструменти, що використовуються для одержання зворотного зв'язку від студентів**. До найбільш розповсюджених відносять систематичні опитування студентів, які в останні роки відбуваються переважно в електронному форматі. Як демонструють результати дослідження, такі опитування переважна більшість закладів проводить щосеместрово або щорічно. Певна частина практикують опитування першокурсників і випускників. У фокусі уваги таких опитувань переважно лежить якість роботи викладачів.

Також варто сказати, що 8,7 % закладів не надали відповідей. Можливо, це свідчить про те, що вони не проводять таких опитувань. Дещо менш популярним інструментом виявилось розміщення «скриньок довіри» — їх мають 79,2 % закладів, і ще близько 10 % реалізували їх в електронній формі. Електронні інструменти існують у доволі широкому спектрі форм — від спеціальних адрес електронної пошти різноманітних уповноважених осіб до різного роду онлайн-форм на офіційних сайтах закладів, сторінках факультетів, кафедр, в особистих електронних кабінетах студентів.

РОЗДІЛ 3.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ЗСЕРЕДИНИ І ЗЗОВНІ

У частині забезпечення академічної доброчесності напрямками роботи Національного агентства були:

- удосконалення нової системи акредитації з елементами експертизи університетських систем забезпечення академічної доброчесності;
- активізація роботи Комітету з етики щодо розгляду скарг про можливі порушення академічної доброчесності;
- робота над вдосконаленням нормативної бази з питань академічної доброчесності;
- цикл семінарів «Оцінювання успішних практик дотримання академічної доброчесності в акредитаційних процедурах», «Університетська система забезпечення академічної доброчесності: погляд ЗВО та Національного агентства», «Дослідницька доброчесність: нормативна база *or/and/versus* дієві механізми» тощо.

Саме на розбудову системи забезпечення академічної доброчесності була спрямована діяльність Національного агентства у звітному році. 2020 рік ознаменувався системними змінами в організації акредитаційних експертиз освітніх програм усіх рівнів. При цьому експертні групи, як видно було під час спостереження за експертизами в режимі онлайн (новий інструмент в акредитації, який чудово себе зарекомендував), у спілкуванні зі всіма стейкхолдерами неабияку увагу приділяли саме питанням академічної доброчесності.

На першому етапі проведення акредитаційних експертиз можна було зробити висновки, що гаранті освітніх програм, експерти, члени галузевих експертних рад не одразу звикли до важливості відзначення ефективності/неефективності роботи університетських систем забезпечення якості освіти в частині академічної доброчесності.

«...Варто відзначити, що випадків виявлення порушення академічної доброчесності на ОП зафіксовано не було...» — ця фраза присутня майже у всіх відомостях про самооцінювання освітніх програм та переходить до звіту експертної групи. Порушення академічної доброчесності не обмежується лише плагіатом,

процедура виявлення якого є достатньо чіткою внаслідок наявності інструменту для перевірки. Однак експерти ототожнюють відсутність плагіату у студентських роботах з відсутністю порушень академічної доброчесності взагалі. Це не дивно, бо інші порушення не мають результату «на папері» (як звіт програми перевірки тексту на наявність запозичень без коректного цитування) і «ідентифікатором» цих порушень є, в першу чергу, викладач.

Незважаючи на відчутне просування усіх учасників освітньо-наукового процесу в питанні визначення основних порушень академічної доброчесності, у 2020 році академічна недоброчесність продовжувала асоціюватись переважно з плагіатом. Для з'ясування, як у закладах вищої освіти інтерпретується поняття доброчесності та чи потрібне вдосконалення нормативної бази закладу вищої освіти на цьому етапі, Національним агентством у грудні 2020 року було проведено опитування щодо стану забезпечення академічної доброчесності, перспектив розвитку цього напрямку. Окрім того, респондентам пропонували оцінити стан та перспективи розвитку нормативної бази із забезпечення академічної доброчесності на національному рівні і надати пропозиції із удосконалення чи створення загальнодержавних нормативних документів, які регламентують питання академічної доброчесності.

Слід зазначити, що результати опитування закладів вищої освіти, які були отримані наприкінці 2019 року, показують наявність нормативної бази з питань академічної доброчесності у тому чи іншому вигляді у переважній більшості респондентів. Опитування 2020 року, деякі результати якого наведено нижче, дозволили більш рельєфно описати загальні тенденції у розвитку системи забезпечення академічної доброчесності. У наведених нижче варіантах відповідей на відкриті питання збережено орфографію і пунктуацію респондентів.

Уже на початку опитування показовою є інформація про посаду респондента. Перелік деяких з них (в алфавітному порядку) наведено нижче. Очевидно, він свідчить про неунормованість загальних підходів до цього процесу.

- Вчений секретар вченої ради.
- Голова Комісії з академічної етики.
- Голова Комісії з етики і дисципліни Вченої ради Університету, заступник голови Комісії з академічної доброчесності.
- Директор Навчально-наукового інституту якості освіти.
- Директор наукової бібліотеки.
- Завідувач відділу аспірантури та докторантури.
- Завідувач кафедри.
- Завідувач науково-дослідної частини.
- Завідувач науково-організаційного відділу.
- Керівник відділу забезпечення якості вищої освіти.
- Керівник Групи сприяння академічній доброчесності.

- Керівник сектору розвитку персоналу та практик академічної доброчесності.
- Керівник Центру ліцензування, академічної доброчесності та моніторингу якості освіти.
- Науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності.
- Начальник або співробітник навчально-методичного відділу.
- Начальник відділу аналітики та управління інформацією.
- Начальник відділу внутрішнього аудиту і контролю якості освітньої діяльності.
- Перший проректор (заступник директора).
- Помічник ректора зі стратегічного розвитку та забезпечення якості освіти.
- Представник професорсько-викладацького складу.
- Провідний юрисконсульт.
- Проректор з навчально-виховної роботи.
- Проректор з наукової роботи.
- Проректор з науково-педагогічної роботи.
- Ректор (директор).
- Уповноважена особа з питань запобігання та виявлення корупції.
- Юрист відділу моніторингу внутрішнього забезпечення якості освіти.

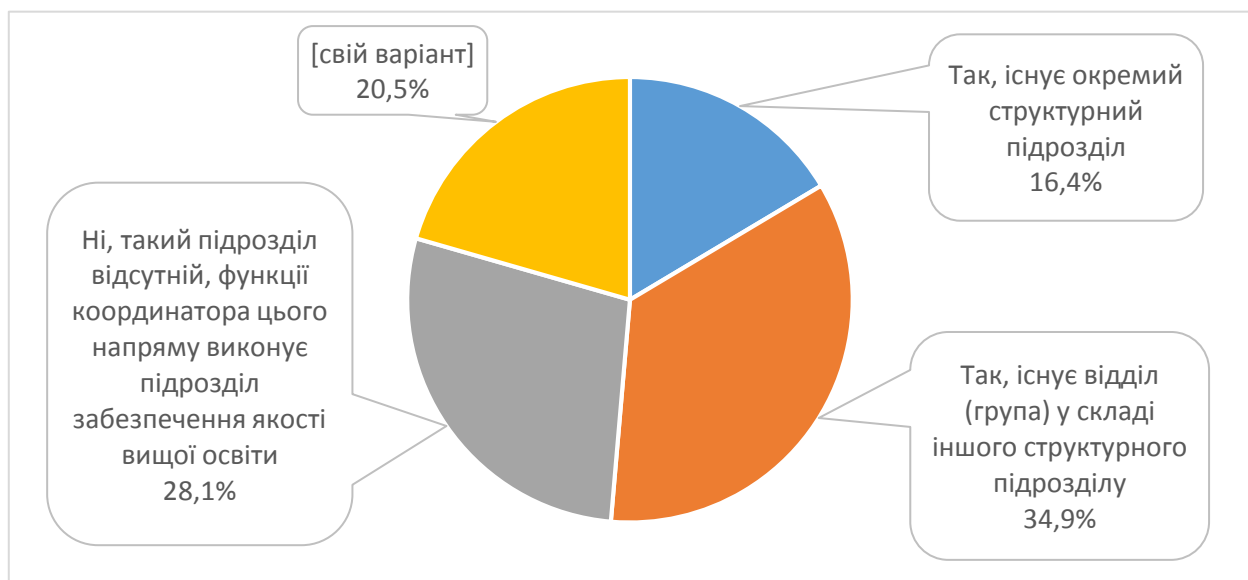

Рис. 3.1. Відповіді на питання «Чи наявний у вашому ЗВО структурний підрозділ, який опікується питаннями академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності?»

Розуміючи, що університетська система забезпечення академічної доброчесності має розгалужену структуру, респондент, який заповнював анкету, мав розумітись на діяльності всіх структурних підрозділів закладу освіти або очо-

лювати загальноуніверситетський структурний підрозділ (в ідеальному варіанті — окремий структурний підрозділ, який відповідає за розбудову системи академічної доброчесності). Зважаючи на те, що в наведеному вище переліку респондентів за посадами зустрічаються і вузькопрофільні спеціалісти, уже до початку аналізу відповідей на питання можна говорити про рівень системності та узгодженості процесу розбудови системи забезпечення академічної доброчесності. У подальшому, на основі більш глибокого аналізу та співставлення відповідей, стає можливим розробити рекомендації щодо діяльності закладу вищої освіти в побудові ефективної системи забезпечення академічної доброчесності.

Аналіз отриманих даних показує, що у переважній більшості ЗВО у тому чи іншому вигляді процес забезпечення академічної доброчесності здійснюється на загальноуніверситетському рівні. В окремих випадках керуючі функції виконуються такими посадовими особами чи підрозділами:

- проректором з наукової (навчальної) роботи;
- помічником ректора зі стратегічного розвитку та забезпечення якості освіти;
- експертом, який перевіряє усі роботи на плагіат;
- в кожному окремому випадку функції покладають на різних осіб;
- навчально-методичним відділом;
- групою у складі кафедри;
- групою осіб з різних структурних підрозділів університету (факультетів, наукової частини, наукової бібліотеки);
- групою на громадських засадах, яка обрана вченою радою із кандидатів, делегованих факультетами та студентською спільнотою;
- сумісно науково-дослідною частиною та відділом якості освіти та акредитації;
- сумісно підрозділ забезпечення якості вищої освіти, науково-методична рада університету, наукова бібліотека;
- комісією з питань етики та академічної доброчесності;
- спеціалізованими вченими радами та редакціями наукових видань, оргкомітетами наукових заходів.

Як видно з відповідей на відкриті питання, у закладах вищої освіти подекуди відсутнє чітке розділення функцій управління та безпосередньо розгляду питань порушення академічної доброчесності. Окрім того, як і спостерігалось в останні роки, порушення академічної доброчесності ототожнюється лише з плагіатом. Окремі ж відповіді на відкриті питання ставлять під сумнів дієвість системи забезпечення академічної доброчесності.

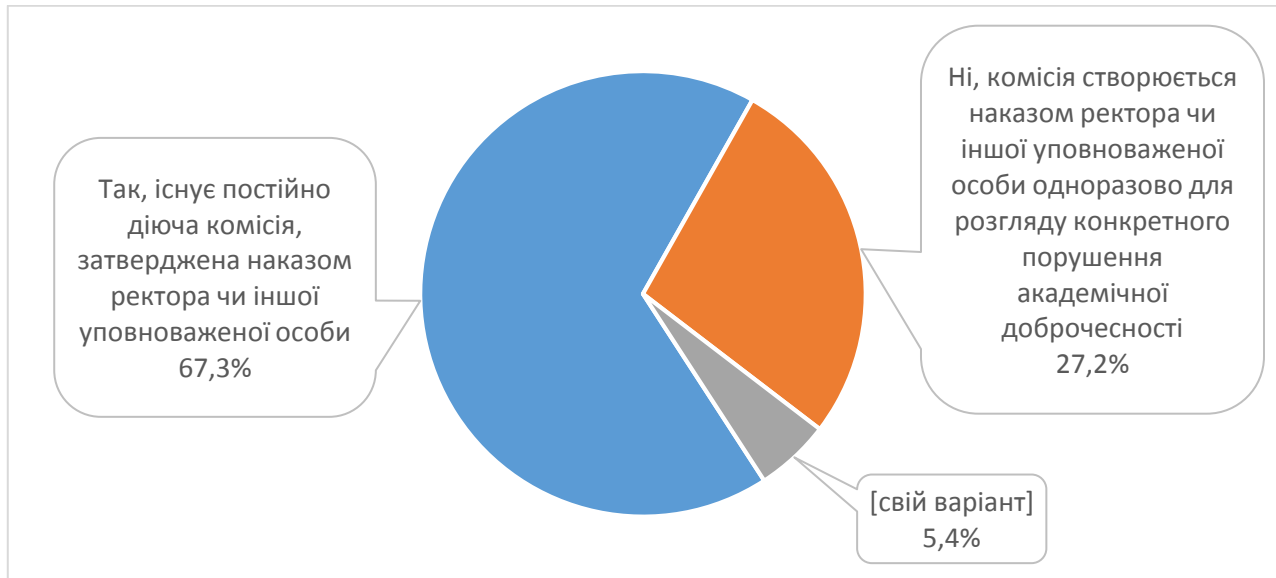

Рис. 3.2. Відповіді на питання «Чи функціонує у вашому ЗВО комісія із розгляду справ про порушення академічної доброчесності»

Аналіз відповідей на це питання дозволяє стверджувати, що на нормативному рівні питання розгляду справ із порушення академічної доброчесності із залученням окремої комісії, яка опікується цим питанням, можливе практично у всіх респондентів. Серед інших відповідей варто вказати такі:

- створена і функціонує Рада з якості університету, до компетенції якої входить розгляд питань щодо порушення академічної доброчесності. У разі потреби проведення службового розслідування створюється комісія за розпорядженням ректора;
- розгляд справ про порушення академічної доброчесності є у сфері відповідальності комісії з моніторингу якості освіти;
- у структурі вчених рад факультетів є комітети, до сфери відповідальності яких належить розгляд справ про порушення академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками факультетів чи здобувачами вищої освіти;
- розгляд справ делеговано науково-технічній раді;
- створюється комісія на кожному факультеті (кафедрі), склад якої затверджує факультет (кафедра).

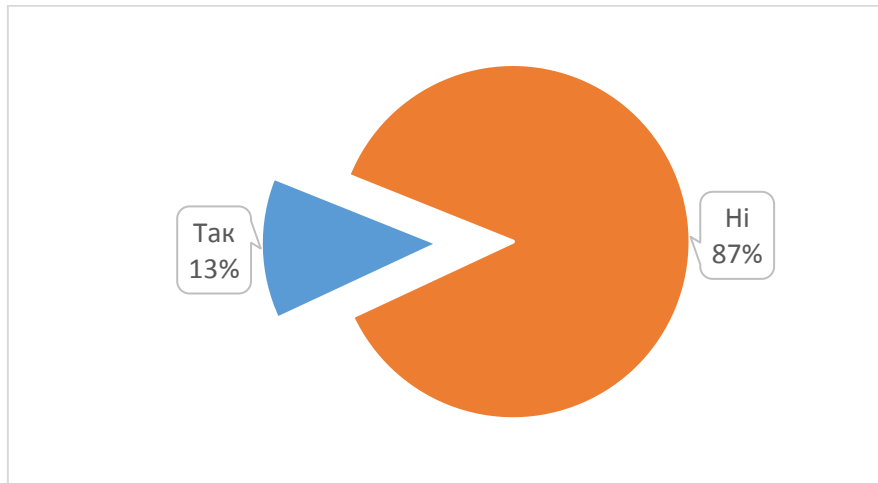

Рис. 3.3. Відповіді на питання «Чи потребує розширення перелік порушень академічної доброчесності, який наведено у статті 42 Закону України «Про освіту»?»

Достатньо цікавою є статистика відповідей на це питання. Незважаючи на велику кількість неприйнятних практик в освітній і науковій діяльності, які нормативно не закріплені на законодавчому рівні, респонденти в переважній більшості не виявляють активності щодо пропозицій про вдосконалення нормативної бази. З урахуванням того, що, наприклад, заклади вищої освіти потерпають від виконання навчальних та наукових робіт на замовлення, учасники освітньо-наукового процесу не інформують про скоєні порушення, небажання до розширення переліку порушень є тривожним сигналом. Тим не менш, частина респондентів визначила перелік порушень, які, на їх думку, дозволять «підсилити» національне законодавство. Формулювання цього відкритого питання звучало так: «Наведіть перелік (не більше п'яти) порушень академічної доброчесності, які слід додати до наявного переліку порушень академічної доброчесності, наведеного у статті 42 Закону України «Про освіту»».

Окремі пропозиції респондентів:

- ставлення, яке принижує людську гідність або дискримінує будь-якого учасника освітнього процесу чи в інший спосіб посягає на права людини;
- недбайливе ставлення до надання освітніх послуг;
- порушення інформативності освітніх послуг (недостатня за об'ємом, неадекватно спрощена);
- недолужне використання термінів при наданні інформації;
- отримання та представлення неправдивих актів впровадження наукових результатів;
- представлення гіпотез та можливостей як доведених фактичних результатів;
- фальсифікація наукової звітності;

- непотизм (надання родичам або знайомим посад незалежно від їхніх професійних здібностей) та перевищення повноважень;
- примусові благодійні внески та примусова праця;
- академічний саботаж;
- конфлікт інтересів;
- купівля видань викладача ЗВО як різновид хабарництва;
- придбання в інших осіб чи організацій з наступним поданням як власних результатів освітньо-наукової діяльності (хострайтинг);
- ігнорування передбачуваних порушень академічної доброчесності іншими особами або вчинення дій, спрямованих на приховування порушення;
- зловмисне звинувачення в скоєнні порушення академічної доброчесності;
- маніпулювання авторством або зневага до ролі інших авторів в публікаціях;
- вплив на результати анкетування здобувачів вищої освіти щодо якості навчальних дисциплін;
- оприлюднення вигаданих результатів наукових досліджень;
- приватний інтерес;
- наукове керівництво дисертаційним дослідженням, надання позитивного висновку щодо дисертаційного дослідження (зокрема, але не виключно, опонентом), процес підготовки та/або текст якого містить очевидні ознаки порушень академічної доброчесності або обґрунтовані сумніви у його самостійності;
- використання наукових профілів викладачів-сумісників для підвищення рейтингу ЗВО;
- використання наукових профілів викладачів, які вже не працюють, для підвищення рейтингу ЗВО;
- відсутність моніторингу за складом робочої групи, яка є виконавцем наукових тем ЗВО, на всіх етапах: від подання заявки, виконання та звітування;
- маніпуляції з текстом задля приховання плагіату;
- уміти планувати і проводити навчальні заходи, які ефективно допомагають студентам уникати плагіату;
- знати, як складати завдання й екзаменаційні білети, щоб завдання не орієнтували студентів плагіатити;
- давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами;
- оцінювати приклади людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності;
- розширити поняття необ'єктивного оцінювання на наукову діяльність (наприклад, штучне збільшення КРІ наукових звітів за рахунок припису-

вання до їх результатів робіт, що за тематикою не мають відношення до загальної концепції роботи);

- порушення принципів професійної етики, загальних норм моралі, принципів незалежності та об'єктивності, професійної компетентності при здійсненні освітньої та наукової діяльності;
- порушення принципів конфіденційності та професійної таємниці при здійсненні освітньої та наукової діяльності.

Слід зазначити, що окремі запропоновані порушення не відносяться до порушень академічної доброчесності, а є порушенням етики академічних взаємовідносин. Цей факт може бути основою для створення нормативної бази, яка об'єднує проблеми академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин. Деякі дефініції важко віднести до порушень взагалі, швидше за все, це побажання щодо вдосконалення навчального процесу. Окремі пропозиції потребують опрацювання в частині формулювання або є характеристикою низького рівня підготовки викладача та не можуть бути трактовані як порушення академічної доброчесності.

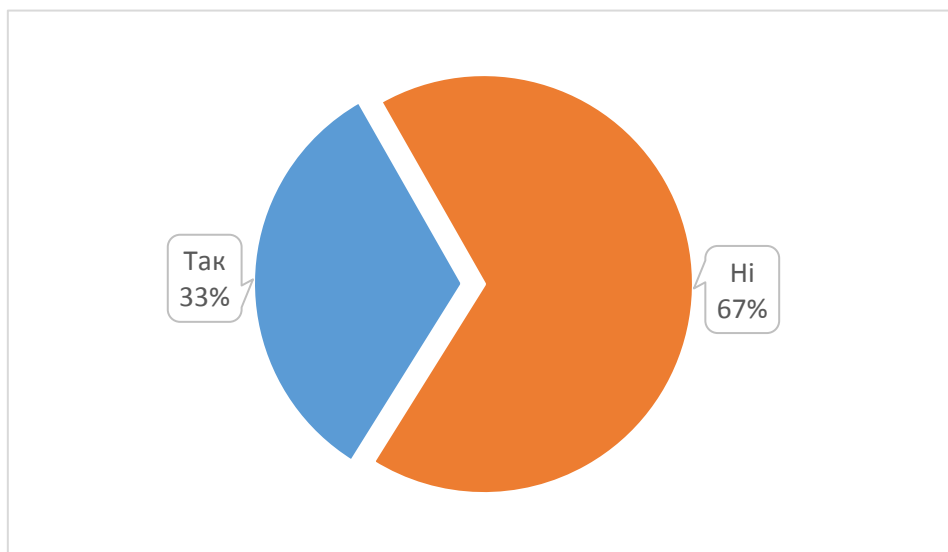

Рис. 3.4. *Відповіді на питання «Чи потребує, на ваш погляд, вдосконалення актуальна на сьогодні нормативна база ЗВО з питань академічної доброчесності»*

Дві третини респондентів вважають, що нормативна база, яка існує в їхньому ЗВО, не потребує вдосконалення. Такий результат опитування можна пояснити тим, що застосування нормативної бази в конкретних випадках порушень академічної доброчесності за алгоритмом «виявлення — встановлення факту — розгляд справи про порушення — встановлення виду академічної відповідальності» або не відбувалось, або порушення відносились до переліку, визначеного статтею 42 Закону України «Про освіту». Інших пояснень щодо відсутності потреби до вдосконалення знайти важко. Ті респонденти, які мають намір

вдосконалити свою нормативну базу, на правильному шляху. Національне агентство в цій частині розробило документи рекомендаційного характеру, які не змушують заклади вищої освіти до суворого виконання приписів.

Нижче наведено деякі результати опитування щодо відкритого питання «Коротко опишіть, що саме потребує вдосконалення у актуальній на сьогодні нормативній базі ЗВО з питань академічної доброчесності» та пропозиції закладів вищої освіти до вдосконалення власної нормативної бази з питань академічної доброчесності.

Окремі пропозиції:

- Неузгодженість вимог до закладів вищої освіти з фінансуванням і іншим ресурсним забезпеченням вищої освіти і науки.
- Потребують деталізації та поширення механізми попередження академічної недоброчесності й уточнення можливості корегування дій і відповідальності, співвіднесених із академічною недоброчесністю здобувачів освіти, сформованих у закладах загальної середньої освіти, з огляду на фінансове забезпечення такої діяльності в конкретному закладі освіти.
- Удосконалити «Положення про академічну доброчесність студентів та науково-педагогічних працівників»: 1) встановити чітку відповідність між конкретним порушенням та видом відповідальності за нього; 2) прописати покроковий порядок дій щодо виявлення та встановлення фактів порушень академічної доброчесності.
- Слід конкретизувати п.5 ст.42 щодо академічної відповідальності, оскільки ЗВО при вирішенні цих питань має мати чіткі юридичні підстави.
- Удосконалити механізм притягнення до відповідальності за порушення академічної доброчесності. Процес інформування учасників освітнього процесу про визначені законом принципи і правила академічної доброчесності.
- Доцільним є прийняття нормативно-правового акту та визначення додаткових видів порушень академічної доброчесності, окрім тих, що передбачені у статті 42 Закону України «Про освіту».
- Процедура встановлення факту порушення академічної доброчесності. Створення деталізованого переліку «вид порушення — вид відповідальності»
- Вдосконалення потребує нормативна база, що регламентує: притягнення учасників освітнього процесу до відповідальності за порушення академічної доброчесності; залучення здобувачів освіти до процесу формування академічної культури, укладання Декларації про дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.
- Наявність колізій щодо видів і механізмів покарання за порушення норм академічної доброчесності.

- Чіткі підстави для дій при виявленні порушень академічної доброчесності.
- Недостатньо превентивних заходів, зокрема таких, як спеціальні освітні програми з питань доброчесності та цільові конференції.
- Чітке обґрунтування механізмів впровадження принципів академічної доброчесності.
- Усунення колізій із КЗпП та ін.; конкретизація термінології, повноважень та процедур застосування відповідальності.
- Створення окремих нормативних актів щодо врегулювання питань академічної доброчесності.
- Удосконалення нормативно-правових документів щодо системного виявлення фактів порушення академічної доброчесності, порядку та механізмів притягнення до відповідальності за порушення академічної доброчесності.
- Детально прописати процедури виявлення та впровадження санкцій за порушення академічної доброчесності.
- Систематизація критеріїв для оцінки характеру академічного плагіату та інших видів порушення академічної доброчесності.
- Доопрацювати процедуру дотримання академічної доброчесності, зокрема завершального етапу процедури внутрішньої перевірки випускних кваліфікаційних робіт на плагіат.
- У існуючій нормативній базі відсутні питання, які регулюють питання академічної доброчесності, пов'язані з виконанням науково-дослідних тем.
- Унормування питань щодо використання програмного забезпечення для виявлення плагіату.
- Система популяризації ідей академічної доброчесності.
- Актуальна на сьогодні нормативна база ЗВО потребує вдосконалення в межах зміни статутів, тобто введення до них питань академічної відповідальності.
- Конкретизація функціональних обов'язків членів групи яка опікується питаннями академічної доброчесності.
- Відповідальність за порушення засад академічної доброчесності.
- Анонімне опитування здобувачів вищої освіти щодо наявності/відсутності порушень академічної доброчесності, проведення заходів з попередження порушення академічної доброчесності в освітньому процесі, розширення інформаційної бази з метою популяризації принципів академічної доброчесності (комплекс рекомендацій щодо боротьби з плагіатом — Пам'ятка для студентів із запобігання плагіату, керівництво з уникнення плагіату для студентів, керівництво для викладачів з протидії студентському плагіату, схема дій персоналу університету щодо боротьби зі студентським плагіатом).

- Потрібно нормативно встановити кількісний показник оригінальності наукового тексту.
- Потребує уточнення поняття «самоплагіат».
- Необхідно розробити комплексний нормативний документ, який би регулював та запобігав усім видам порушень академічної доброчесності.
- Удосконалити нормативні документи, що регулюють процедури забезпечення академічної доброчесності в Університеті з урахуванням проведення заходів щодо її популяризації серед здобувачів та науково-педагогічних працівників.

Окремі з наведених пропозиції носять загальний, нетехнологічний, характер. Здебільшого, подібні пропозиції — варіант відповіді на питання у стилі «щось потрібно змінити» та очікування дій з боку уповноважених органів на національному рівні, які мають запропонувати певні алгоритми, процедури, роз'яснення тощо (Національне агентство, Міністерство освіти і науки та його підкомісія «Академічна доброчесність» у складі однієї з НМК, Національна академія правових наук чи інші юридичні особи).

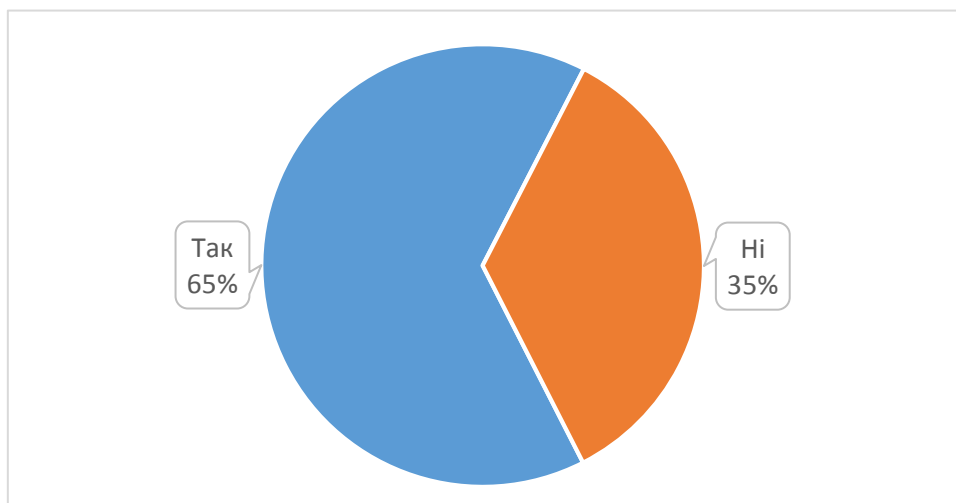

Рис. 3.5. Відповіді на питання «Чи є потреба у створенні окремого нормативного акту, який би регулював питання академічної доброчесності на національному рівні»

Фактично дві третини респондентів розуміють важливість проблеми забезпечення академічної доброчесності та недосконалість і обмеженість в деталізації та алгоритмах існуючої нормативної бази. Саме задля цього у відповідь на очікування респондентів продовжується розробка проекту Закону України «Про академічну доброчесність».

Прикінцева серія питань була присвячена ставленню респондентів до порушень академічної доброчесності різними учасниками освітньо-наукового процесу (для професорсько-викладацького складу — додатково окремо для освітньої і наукової діяльності). Результати опитування наведені нижче.

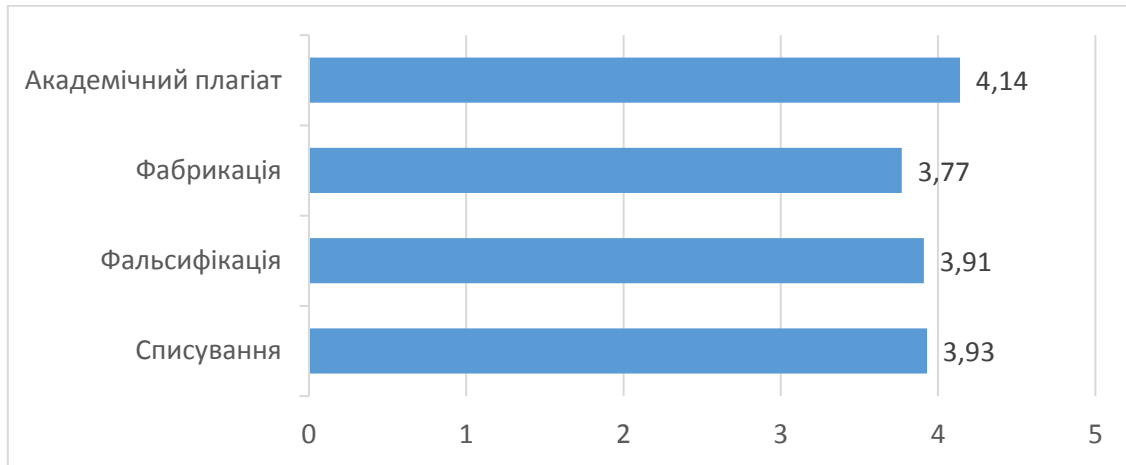

Рис. 3.6. Відповіді на питання «Оцініть, будь ласка, вплив різних видів порушень академічної доброчесності з боку здобувачів вищої освіти на якість їх підготовки (використовуйте п'ятибальну шкалу, де 5 — дуже суттєвий вплив, 1 — вплив мінімальний або відсутній)»

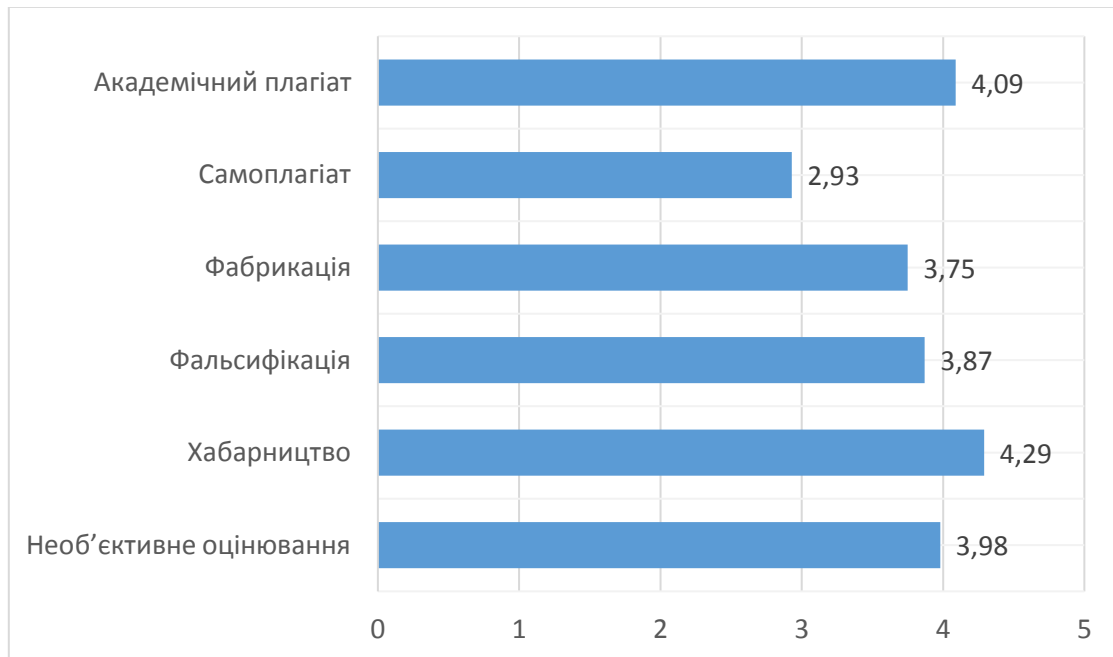

Рис. 3.7. Відповіді на питання «Оцініть, будь ласка, вплив різних видів порушень академічної доброчесності з боку професорсько-викладацького складу на якість освітньої діяльності (використовуйте п'ятибальну шкалу, де 5 — дуже суттєвий вплив, 1 — вплив мінімальний або відсутній)»

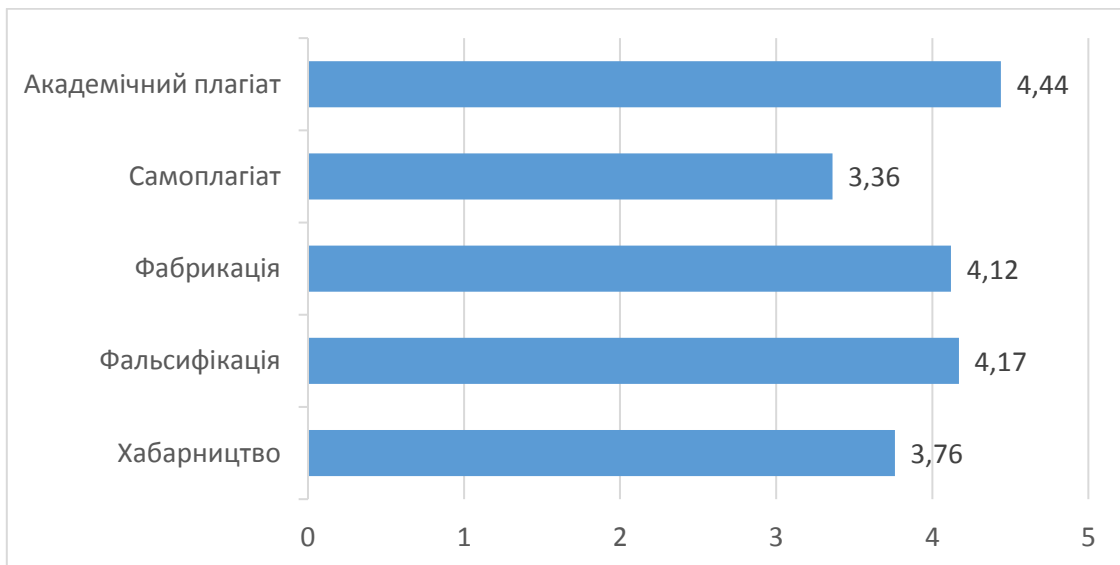

Рис. 3.8. Відповіді на питання «Оцініть, будь ласка, вплив різних видів порушень академічної доброчесності з боку професорсько-викладацького складу на якість проведення наукових досліджень та оприлюднення їх результатів (використовуйте п'ятибальну шкалу, де 5 — дуже суттєвий вплив, 1 — вплив мінімальний або відсутній)»

Для різних випадків, при різних порушеннях респонденти достатньо високо оцінили ступінь їх впливовості, хоча мали місце і виключення. Наприклад, характерною є достатньо низька оцінка такого порушення, як самоплагіат, що свідчить про неготовність суспільства до викорінення самообману та хибного уявлення про те, що крадіжка у самого себе порушенням не є, а у самоплагіату є інший, «іміджевий» аспект. Представник наукового товариства, який повторно використовує свої ж роботи для тиражування публікацій або застосовує практику «салямів» (при цьому не посилаючись на попередні роботи) дискредитує себе в очах видавців та закордонних колег. Так, національна нормативна база інших країн може не виділяти самоплагіат як порушення академічної доброчесності, але в Законі України «Про освіту» таке порушення вказане і потрібно зважати на цей факт.

Відповіді респондентів на наведені вище три питання щодо оцінки впливу різного виду порушень академічної доброчесності на якість різних видів діяльності наштовхнули на необхідність оприлюднення діяльності Національного агентства у питанні розгляду скарг про можливі порушення академічної доброчесності.

Розгляд скарг за заявами сторонніх осіб та організації щодо порушень академічної доброчесності співробітниками ЗВО та наукових установ відбувається Комітетом з етики Національного агентства у рамках покладених на нього Законом України «Про вищу освіту» функцій. Підготовка рішення Комітету з етики Національного агентства проводиться членами Комітету.

Зважаючи на обмеженість переліку порушень академічної доброчесності, визначеного статтею 42 ЗУ «Про освіту» Комітет з етики при розгляді скарг керувався також міжнародними документами, які визначають інші неприйнятні практики при реалізації освітньо-наукової діяльності. Серед них:

- «**European Code of Conduct for Research Integrity**» Європейської федерації академій наук та гуманітарних наук ALLEA;
- «**Ethical principles**», «**Codes of conduct for teachers in Europe**», «**A background study South-East European Project on Policies for Academic Integrity**» Пан-Європейської платформи з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти ETINED;
- «**Fundamental Values of Academic Integrity**» Міжнародного центру академічної доброчесності ICAI;
- «**General Guidelines for Academic Integrity**» Європейської мережі академічної доброчесності ENAI;
- **The Singapore Statement on Research Integrity;**
- **Questionable Research Practices: Definition, Detect, and Recommendations for Better Practices;**
- Oermann M. **You cited which paper? Reference errors are more common than many realize;**
- Sacco D.F., Bruton S.V., Brown M. **In Defense of the Questionable: Defining the Basis of Research Scientists' Engagement in Questionable Research Practices.**

За результатами розгляду заяв про порушення академічної доброчесності, у разі встановлення факту порушення, Комітет з етики виходить з клопотанням про:

- підтримку Національним агентством рішення Комітету з етики;
- рекомендацію Національному агентству прийняти відповідне рішення за наслідками виявлення факту порушень академічної доброчесності після затвердження Кабінетом Міністрів України «Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня»;
- рекомендацію ЗВО або науковій установі порушити процедуру розгляду справи про виявлене порушення академічної доброчесності та встановлення виду академічної відповідальності відповідно до загальнонаціональної та внутрішньої нормативної бази;
- прийняття до уваги факту порушення академічної доброчесності при проведенні акредитаційних процедур у ЗВО та наукових установах.

На жаль, наприкінці 2020 року Національне Агентство на своєму засіданні прийняло рішення про призупинення розгляду скарг, заяв і повідомлень про порушення академічної доброчесності Комітетом з питань етики.

Недосконалість нормативної бази на національному та локальному рівнях, продовження важкого процесу сприйняття необхідності розбудови дієвої системи забезпечення академічної доброчесності у закладі вищої освіти, небажання та подекуди відверте нехтування принципами академічної доброчесності — основні виклики, які підтверджують актуальність тих завдань, які ставить перед собою Національне агентство в частині забезпечення академічної доброчесності в закладах вищої освіти.

ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

-
- Звіт самооцінювання Національного агентства
 - Рішення Національного агентства щодо акредитації освітніх програм (2019–2020 рр.)
 - Показники діяльності Національного агентства у 2020 році
 - Інтернаціоналізація діяльності Національного агентства
-

РОЗДІЛ 1.

ЗВІТ САМООЦІНЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА⁷²

1. Вступ

Цей звіт має на меті представити діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі — Національне агентство) щодо впровадження Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015) як необхідної умови зовнішньої перевірки з боку Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA) та включення до Європейського реєстру забезпечення якості вищої освіти (EQAR). Незважаючи на те, що Національне агентство не подає заявки на повне членство в ENQA в цьому році, звіт, розроблений відповідно до вимог ENQA, слугуватиме належною основою для подальших розробок Агентства та для критичного аналізу власної діяльності.

Українська система забезпечення якості вищої освіти почала імплементуватися нещодавно і все ще перебуває в процесі розвитку. Реформування українського сектору вищої освіти розпочалося після 2014 року, маючи на меті створення системи, яка б узгоджувалась з принципами та підходами Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), розбудову системи забезпечення якості на національному та інституційному рівнях, а також широке залучення здобувачів освіти, роботодавців та інших заінтересованих сторін у процес прийняття рішень і забезпечення якості, боротьбу з корупцією, децентралізацію, автономію закладів вищої освіти.

Створення, запуск і функціонування Національного агентства є об'єктивною необхідністю й логічним кроком в рамках Болонського процесу й у процесі європейської інтеграції України. Аналогічні агентства із забезпечення якості створені в усіх країнах ЄПВО, і до 2019 року Україна була фактично чи не єдиною країною, де належним чином не функціонувала система забезпечення якості у відповідності до ESG-2015.

⁷² Звіт самооцінювання містить відомості за період з липня 2019 по липень 2020 року.

Керуючись вимогами та структурою, запропонованою ENQA, Національне агентство підготувало цей звіт самооцінювання. У ньому агентство демонструє аналіз своєї діяльності відповідно до частин 2 та 3 ESG-2015.

2. Розробка звіту самооцінювання

На початку березня 2020 року після обговорення та проведення онлайн-зустрічей з членами Національного агентства та співробітниками секретаріату була створена робоча група з розробки звіту самооцінювання (SAR). До робочої групи увійшло 15 осіб, які відповідно до своїх функціональних обов'язків володіють інформацією щодо усіх сфер діяльності Національного агентства, консолідували досвід і знання більшості членів Національного агентства і співробітників секретаріату, а також вивчили іноземний досвід забезпечення якості вищої освіти та підготовки звітів самоаналізу. На першому етапі були визначені цілі й сформований план підготовки звіту самооцінювання.

Розроблення звіту самооцінювання Національного агентства зумовлене прагненням аналізувати і вдосконалювати свою діяльність.

Серед цілей підготовки звіту виокремлено такі:

- на національному рівні — продемонструвати бажання та спроможність критично оцінювати власну діяльність, провести внутрішнє оцінювання діяльності Національного агентства;
- на міжнародному рівні — висвітлити використання Національним агентством усталених європейських практик самооцінювання та продемонструвати відповідність діяльності Національного агентства ESG 2015, відкритість та прагнення Національного агентства до інтернаціоналізації;
- отримати змістовний зворотній зв'язок від іноземних фахівців, а також українських стейкхолдерів.

3. Вища освіта та забезпечення якості вищої освіти в Україні

3.1. Інформація про національну систему вищої освіти в Україні

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII систему вищої освіти становлять:

1) Заклади вищої освіти (ЗВО) всіх форм власності.

2) Рівні та ступені (кваліфікації) вищої освіти. Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науко-

вий/освітньо-творчий) рівень. Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії/доктор мистецтва.

3) Галузі знань і спеціальності. Перелік галузей знань та спеціальностей розробляється на основі Міжнародної стандартної класифікації освіти і **затверджується Кабінетом Міністрів України**. На сьогодні існує 29 галузей і 121 спеціальність.

4) Освітні та наукові програми. Освітня програма повинна містити: перелік освітніх компонентів; їх логічну послідовність; вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою; кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані програмні результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти.

5) Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності. Під час ліцензування встановлюється спроможність закладу освіти провадити освітню діяльність відповідно до встановлених Ліцензійними умовами вимог.

Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності визначають: 1) кадрові вимоги до працівників, які мають визначену освітню та/або професійну кваліфікацію; 2) технологічні вимоги щодо наявності певної матеріально-технічної бази разом з даними, що дають змогу її ідентифікувати (для освітніх програм, що передбачають присвоєння професійної кваліфікації з професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, та з урахуванням необхідності створення умов для осіб з особливими освітніми потребами).

Ліцензійні умови наразі переглядаються.

6) Органи, що здійснюють управління у сфері вищої освіти. Управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень здійснюється: 1) Кабінетом Міністрів України; 2) центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки; 3) галузевими державними органами, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти; 4) органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти; 5) Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук; 6) засновниками закладів вищої освіти; 7) органами громадського самоврядування у сфері вищої освіти і науки; 8) Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

7) Учасники освітнього процесу. Учасниками освітнього процесу у закладах вищої освіти є: 1) наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники; 2) здобувачі вищої освіти та інші особи, які навчаються у закладах вищої освіти; 3) фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-профе-

сійних програмах; 4) інші працівники закладів вищої освіти. До освітнього процесу необхідно залучати роботодавців.

Система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із: 1) системи забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); 2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти; 3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання якості вищої освіти.

За часи незалежності в Україні спостерігається обернено пропорційний ріст кількості закладів вищої освіти (далі — ЗВО) на тлі скорочення кількості здобувачів вищої освіти, що, звісно, має свій вплив на якість.

Так, у 1990–1991 н.р. в Україні, відповідно до відкритих у вільному доступі даних Державної служби статистики України, нараховувалося 149 ЗВО (університети, академії, інститути), в яких навчалося 881 300 студентів. Ця кількість ЗВО та здобувачів вищої освіти на початку незалежності України були спадком радянської системи вищої освіти, що припинила своє існування.

Рівно через десять років у 2000–2001 н.р. таких ЗВО було вже удвічі більше — 315 університетів, академій, інститутів. Студентів нараховувалося також майже півтора мільйона (1 402 900 осіб). До 2010 року кількість ЗВО (за рахунок насамперед приватних і розширення мережі відокремлених структурних підрозділів і державних, і приватних) постійно зростала, незважаючи на суттєве скорочення кількості випускників шкіл і загальний спад економіки країни, яка була не спроможна достатньою мірою профінансувати таку мережу ЗВО.

Помітне збільшення кількості ЗВО вимагало збільшення кількості викладачів, які б забезпечували освітній процес. Це, зокрема, стало причиною суттєвого відтоку вчителів шкіл до університетів, де не вистачало викладачів для проведення практичних і лабораторних занять, а часом навіть лекційних. Водночас бере свій початок ще один важливий процес — «масовізація» аспірантури та різке зростання кількості захищених дисертацій, іноді низької наукової якості, що також матиме вплив на загальний стан вищої освіти в Україні. Як наслідок, після 2010 року простежується ініціювання укрупнення або об'єднання університетів, інститутів, академій до такої обґрунтованої кількості, яку реально потребує наше суспільство і, що найголовніше, зможе витримати наша економіка. Проте реальних кроків, зокрема й через нерозуміння механізмів закриття або об'єднання закладів вищої освіти, не було здійснено досі⁷³.

⁷³ Див., наприклад: Щудло С. А. Масовізація вищої освіти: інституційна пастка чи суспільне благо? // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер. : Соціологія. 2014. Т. 234, Вип. 222. С. 65–69.

Аналіз системи вищої освіти та її трансформаційних процесів у контексті вступу України до європейського простору вищої освіти станом на 2013–2014 роки був представлений у детальному дослідженні під назвою **«Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження»**. Представлена в цьому звіті статистична інформація охоплювала широкий спектр репрезентативного матеріалу про 325 закладів вищої освіти (з них 229 — державні й муніципальні, 96 — приватні), в яких навчалось понад 2 мільйони студентів.

Відчутний спад кількості університетів, академій, інститутів показав 2014–2015 н.р. Такі процеси, беззаперечно, були спричинені анексією Кримського півострову та збройною агресією Росії на Сході України. У наступні роки цифра демонструвала незначні коливання. Так, за даними **ЄДЕБО**, у 2020 році функціонувало 1089 закладів вищої освіти, в яких навчалось бл. 1 млн. 65 тис. здобувачів ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр».

Для завершення цього підрозділу пропонуємо ще одне цікаве спостереження. **Поточне населення України становить 41,9 млн. осіб**. Такі цифри дають змогу стверджувати, що в нашій державі маємо приблизно 26 ЗВО на 1 млн. населення.

3.2. Національна рамка кваліфікацій

Національна рамка кваліфікацій (далі — НРК) — це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів освіти. Кожен рівень — це завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю компетентностей особистості, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню НРК.

НРК призначена для використання органами виконавчої влади, установами та організаціями, що реалізують державну політику у сфері освіти, зайнятості та соціально-трудових відносин; навчальними закладами, працедавцями, іншими юридичними і фізичними особами з метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій.

Україна наразі здійснює модернізацію своїх освітніх і професійних стандартів, формує відповідну законодавчо-нормативну базу, створює умови для залучення до процесів розбудови нової інноваційної Національної системи кваліфікацій (НСК) за сприяння Європейського фонду освіти (ЄФО) та заінтересованих сторін (стейкхолдерів).

На сьогодні НРК не виконує своїх основних функцій:

- в Україні — проектування, порівняння та взаємного узгодження між собою освітніх та професійних кваліфікацій;

- на міжнародному рівні — забезпечення зрозумілості наших кваліфікацій та їх порівнюваності із закордонними відповідниками.

Це обумовлено двома причинами:

1. Невідповідністю рівнів НРК рівням Європейської рамки кваліфікацій (ЄРК) і, як наслідок, НРК (створена в 2011 р.) залишається все ще не самосертифікованою і невидимою на Європейському просторі вищої освіти.

2. Відсутністю методологічної та методичної підтримки, необхідних для реального використання НРК при розробленні освітніх та професійних кваліфікацій та їх узгодженні між собою.

Обидві причини необхідно послідовно усунути. Першим кроком до приведення НРК у відповідність до ЄРК стали прийняті на початку 2020 р. зміни до Закону України «Про освіту», якими ставиться завдання привести кількість рівнів НРК у відповідність ЄРК, тобто — до восьми. На виконання Закону в червні 2020 р. Кабінет Міністрів затвердив нову редакцію НРК, яка тепер за кількістю рівнів дорівнює, а за дескрипторами загалом відповідає ЄРК. На черзі — проведення самоаналізу та сертифікація її в Європейському просторі вищої освіти.

Після цього необхідно розробити та затвердити на відповідному рівні методики опису освітніх програм і професійних стандартів, засновані на новій НРК. Це стане важливим кроком у підвищенні якості програм вищої освіти, оскільки забезпечить відповідний інструмент оцінювання освітніх програм на предмет їх відповідності рівню вищої освіти та рівню НРК.

Також важливим завданням є створення концепції розроблення галузевих рамок кваліфікацій, які слугуватимуть містком між НРК та освітніми програмами, що підвищить їх академічний рівень та відповідність потребам нинішнього та майбутнього ринків праці.

3.3. Реформи у системі вищої освіти

Точкою відліку сучасних реформ у вищій освіті став **Закон України «Про вищу освіту»** 2014 р., який і нині є дороговказом не лише необхідних змін у цій сфері, а й більшості фахових дискусій про імплементацію, реалізацію, впровадження тих чи інших норм цього документа.

До ключових напрямів реформування вітчизняної вищої освіти належать:

1. Структурні зміни у системі вищої освіти. Прийняття у 2019 р. **Закону України «Про фахову передвищу освіту»** сприяло виокремленню із системи вищої освіти закладів фахової передвищої освіти як центрів здобуття повних та часткових кваліфікацій у сферах фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти, а також як кваліфікаційних центрів, уповноважених на оцінювання і визнання результатів навчання, зокрема, здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти, присвоєння та/або підтвердження професійних

кваліфікацій відповідного рівня. Освітня діяльність з підготовки за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра започатковується у 2020 р. Заклади вищої освіти I-II рівнів акредитації, які в системі вищої освіти здійснюють підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста і до 2020 року не отримують статусу коледжу відповідно до Закону України «Про вищу освіту», набувають статус закладу фахової передвищої освіти.

2. Надання управлінської, фінансової й академічної автономії закладам вищої освіти (ЗВО), що передбачає:

- зміну системи обрання та роботи менеджменту ЗВО, а саме: запровадження процедури прямих демократичних виборів ректора колективом; встановлення електронного формату рейтингового голосування в один тур; уведення KPI (Ключові показники ефективності — Key Performance Indicators) у контракт з керівником ЗВО як індикатора ефективності його діяльності, а їх невиконання — підстави для розірвання контракту; надання керівникові ЗВО права самостійно призначати заступників, керівників факультетів та інститутів, інших структурних підрозділів за результатами конкурсного відбору на контрактній основі; розширення кола питань, які ЗВО самостійно визначає у своєму статуті, зокрема щодо формування своєї структури;
- запровадження з 1 січня 2020 р. формульного підходу до розподілу державного фінансування, що полягає у розподілі коштів за формулою, у якій кожен заклад отримує 80 % свого бюджету попереднього року, а решта державних коштів буде розподілятися між університетами, залежно від таких показників: масштаб університету; регіональний коефіцієнт; контингент студентів; працевлаштування випускників (з 2021 року); обсяг коштів на дослідження, які університет залучає з позабюджетних джерел; позиції у міжнародних рейтингах. Такий підхід забезпечує рівні умови для усіх ЗВО, а також стимулює ЗВО підвищувати власну ефективність, покращувати якість освіти, долучатися до участі у міжнародних рейтингах, залучати кошти від бізнесу та міжнародних організацій.

3. Упровадження студентоцентрованого підходу до організації освітнього процесу, що передбачає: заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу; законодавче забезпечення гарантії діяльності органів студентського самоврядування.

4. Упровадження стандартів вищої освіти, що розробляються на основі компетентнісного підходу. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного

рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Стандарти нового покоління не вказують, як навчати, які курси викладати тощо; вони фіксують очікувані результати навчання. Решта лишається на розсуд університету та конкретного викладача. Задля розробки нових стандартів МОН створило Науково-методичну раду та науково-методичні комісії. Уперше це було здійснено через механізм відкритих конкурсів, до участі у яких могли подаватись усі охочі, що мають необхідні знання та навички.

5. Упровадження у закладах вищої освіти норм забезпечення академічної доброчесності як елементу внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти. Серед інших слід звернути увагу на такі заходи:

- формування університетської системи дотримання академічної доброчесності: «нормативна база» — «інформаційна база» — «структурні підрозділи та комісії» — «інструменти впровадження» — «інструменти контролю»;
- встановлення академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності;
- розміщення у відкритому доступі (репозитарії) дисертаційних та кваліфікаційних робіт;
- упровадження модулів, присвячених академічній доброчесності в рамках навчання здобувачів вищої освіти та підвищення кваліфікації співробітників закладів вищої освіти;
- використання програмних продуктів і програм відкритого доступу для перевірки на наявність текстових та інших запозичень без належного цитування у навчальних, кваліфікаційних, науково-методичних, наукових роботах, звітах за результатами виконання науково-дослідних робіт, що фінансуються за рахунок державного та/або місцевого бюджетів тощо;
- розроблення роз'яснювальних документів та публікацій за тематикою академічної доброчесності;
- реалізація проєктів щодо розробки заходів для попередження академічної недоброчесності.

6. Реформування аспірантури за європейськими стандартами передбачає підготовку докторів філософії за новими структурованими освітньо-науковими програмами здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти; необхідність для ЗВО або наукової установи пройти ліцензування таких програм; наявність освітньої складової підготовки аспірантів у обсязі 30–60 кредитів ЄКТС. Зміст освітньої складової визначається рішенням установи, в якій відкрита аспірантура; збільшення нормативного терміну підготовки аспіранта з трьох до чотирьох років; захист дисертації доктора філософії у разовій раді, сформованій спеціально для цього захисту, що відповідає міжнародній практиці.

Станом на липень 2020 року Національне агентство розробило:

- Положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад (спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтв);
- Порядок присудження наукових ступенів доктора наук і доктора філософії спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ).

Вони оприлюднені на сайті Національного агентства та перебувають на стадії громадського обговорення. Слід зазначити, що проекти цих положень обговорювалися як із національними стейкхолдерами (зокрема Науковим комітетом, закладами вищої освіти, представниками галузевих академій наук і молодих вчених), так і з європейськими експертами із Франції, Швеції, Великої Британії та інших країн.

7. Створення сучасної системи забезпечення якості вищої освіти є зобов'язанням України відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Підвищенню якості вищої освіти відповідно до вимог «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти — ESG» сприяє розвиток: системи внутрішнього забезпечення якості ЗВО; системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти; створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

8. Посилення кваліфікаційних вимог до науково-педагогічних працівників ЗВО. Зважаючи на низький рівень довіри до внутрішніх механізмів оцінювання роботи викладачів, наголос зроблено на міжнародних критеріях: наявність статей у журналах, що індексуються у Scopus або Web of Science, наявність міжнародного сертифікату з іноземної мови на рівні B2 згідно з Загальноєвропейською рамкою з мовної освіти; стажування, навчання або досвід роботи у ЗВО однієї із країн-членів ОЕСР або ЄС. Зазначені вимоги втіленні МОН у новому Порядку присудження вчених звань науково-педагогічним і науковим працівникам.

Масштаб запланованих змін, складна економічна, політична ситуація в країні та брак ресурсів спричиняє суттєву тривалість реформи вищої освіти, у якій важливо поступово і неухильно просуватись уперед.

Система акредитації до 2019 року

Система акредитації в Україні започаткована в 1991 році з метою державного регулювання процесу надання освітніх послуг та захисту інтересів їх споживачів. З того часу було внесено декілька регуляторних змін, проте процедура акредитації залишалась нерозривно зв'язаною із процесами ліцензування. Фактично акредитація передбачала перевірку кількісних показників, які вимагались ліцензійними умовами. Відмова в акредитації означала втрату ліцензії, а отже й припинення освітньої діяльності за спеціальністю.

Система, що існувала до 2019 року, була дуже складною і передбачала ліцензування спеціальностей (напрямів), акредитацію спеціальностей (напрямів), акредитацію закладу в цілому. Кожна процедура передбачала виконання неузгоджених приписів, вимагала оформлення безлічі паперів (300 сторінок і більше). Критерії та вимоги до ліцензування та акредитації були надмірно розширені, ускладнені, не враховували особливості різних напрямів підготовки фахівців, по-різному тлумачилися експертами, передбачали складні і непрозорі розрахунки. Загальні підходи до акредитації були підходами контролю, а не оцінювання і довіри.

Попри декларування добровільної участі в акредитації зі сторони університетів, існуючі практики робили таку участь обов'язковою — тільки акредитовані спеціальності мали право видати диплом державного зразка. Права видавати власний документ про освіту у навчальних закладів не було.

Акредитація закладів вищої освіти здійснювалася через експертизу фахових рад, які на етапі становлення системи акредитації в Україні функціонували на базі провідних навчальних закладів, готували експертний висновок, що був підставою для прийняття рішення. Проте такий підхід показав низку недоліків, основний з яких — це спроба монополізації, коли кожна спеціальність оцінювалася як конкурент на ринку надання освітніх послуг. У той же час відбувся розвиток мереж філій та навчально-консультативних пунктів по всій Україні. Такий агресивний менеджмент окремих ЗВО не підкріплювався матеріально-технічними, інформаційними чи кадровими показниками, що, звичайно ж, призвело до зниження якості вищої освіти.

Наступним етапом у трансформації підходів до акредитації було створення експертних рад при департаменті ліцензування та акредитації Міністерства освіти і науки (далі — МОН) під кураторством заступника міністра. Рішення приймалися Державною акредитаційною комісією України (ДАК), головою якої був Міністр. У складі Державної акредитаційної комісії переважали впливові керівники державних ЗВО і державні службовці. Інформація про діяльність ДАК була недоступною для широкої освітянської спільноти, рішення про акредитацію були нормативними і не оприлюднювалися.

Змінами 2014 року експертні ради ліквідовано, натомість започатковано діяльність єдиної міжгалузевої експертної ради, яка включала в себе одного представника від кожної галузі та розглядала виключно «проблемні» справи. Уперше до процедури акредитації залучалися студенти.

Попри організаційні зміни, які, в переважній більшості, стосувалися розподілу повноважень, підходи до оцінювання залишаються незмінними. Структура акредитаційної справи включала в себе самоаналіз за десятьма розділами: 1) загальна характеристика ЗВО та випускової кафедри; 2) структура підготовки

фахівців та формування контингенту студентів; 3) кадрове забезпечення підготовки фахівців; 4) матеріально-технічне забезпечення підготовки фахівців; 5) організаційне, навчально-методичне та інформаційне забезпечення підготовки фахівців; 6) якісні характеристики підготовки фахівців; 7) характеристика наукової діяльності та роботи аспірантури й докторантури; 8) міжнародні зв'язки; 9) перелік зауважень (приписів) контролюючих органів та заходи з їх усунення; 10) підстави для акредитації.

По суті, стара процедура акредитації передбачала оцінювання освітньої програми та спроможності ЗВО її реалізувати. Ключовою особливістю акредитації в Україні до 2019 року був кількісний підхід. Кількісні критерії передбачали відповідність забезпечення встановлених державою показників — наявність відповідного відсотку викладачів з науковими ступенями, певної кількості навчально-методичних посібників, приміщень, комп'ютерів тощо. Перевага кількісних критеріїв у тому, що вони є чіткими і не допускають різночитань, недолік у тому, що вони є надто формалістськими, а існуючі процедури дозволяли їх легко фальсифікувати.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що для старої системи акредитації використовувалась сумативна модель із притаманною їй стратегією уніфікації освітніх програм. Ключову роль у процесах оцінювання відіграло МОН, яке робило акценти на підзвітності ЗВО. Акредитація була примусовою, сприймалась університетами як перевірка контролюючою установою з високими корупційними ризиками. Освітні програми не отримували жодних рекомендацій. Постакредитаційний моніторинг був неконструктивним і застосовувався виключно з репресивною метою.

Отже, при впровадженні нової системи акредитації Національне агентство ставило за мету запровадити нову філософію акредитації як консультативного оцінювання, що базується на європейських стандартах ESG-2015 та мінімізує усі згадані ризики, й має виправити недоліки, що існували у старій системі акредитації.

3.4. Студенти та здобувачі наукових ступенів

В Україні, починаючи з 2008 року, відбувається процес поступового скорочення кількості студентів, аспірантів і докторантів. Так, на початок 1990–1991 н.р. в українських ЗВО (університети, академії, інститути) навчалось 881 300 здобувачів вищої освіти. Свого піку ця цифра сягнула у 2007–2008 н.р. — 2 372 500 осіб, після чого почала поступово зменшуватися.

Скорочення кількості здобувачів вищої освіти цілком закономірне, його причинами є ті ж чинники, що призвели до зменшення кількості ЗВО: демографічна та економічна кризи, анексія Криму та військова агресія Російської Федерації на сході України. У найближчі роки — якщо не брати до уваги потенційних

студентів-іноземців — зменшення кількості ЗВО та кількості здобувачів вищої освіти триватиме.

За даними **ЄДЕБО**, у 2020 році кількість здобувачів ступенів «молодший бакалавр», «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр» становить 1,065 млн. осіб. З них найбільша кількість навчається в Києві (252,3 тис.), далі — Харків і Харківська область (134,6 тис.), Львів і Львівська область (87,9 тис.), Дніпро і Дніпропетровська область (68,7 тис.), Одеса й Одеська область (71,4 тис.).

В закладах вищої освіти України загалом зараховано більше здобувачів вищої освіти за контрактною формою навчання, аніж за бюджетним фінансуванням: більш як 686 тис. навчається на контрактній основі (64,4 %) і майже 379 тис. (35,6 %) — за рахунок державного чи місцевого бюджету. Щодо форм навчання, то 757,6 тис. здобувачів (71,1 %) навчаються на денній формі, майже 306 тис. (28,7 %) — на заочній, і 1,6 тис. (0,2 %) — на вечірній.

Найбільше здобувачів вищої освіти навчаються на таких спеціальностях, як «081 Право» (74,1 тис.), «014 Середня освіта» (63,9 тис.), «222 Медицина» (54,8 тис.), «073 Менеджмент» (52,3 тис.), «035 Філологія» (41,8 тис.), «053 Психологія» (31,5 тис.), «122 Комп'ютерні науки» (29 тис.).

Також спостерігається певне неспівпадіння потреб ринку праці у фахівцях технічного профілю з вибором абітурієнтами спеціальностей економічного та гуманітарного профілю. У якості способу врегулювання ринку праці та з метою спрямувати інтерес абітурієнтів відповідно до потреб держави у відповідних фахівцях у 2020 році запроваджено індикативну вартість навчання залежно від регіону та популярності спеціальності.

Про якість підготовки випускників ЗВО говорити досить складно, адже в Україні досі не проводився і не проводиться системний моніторинг працевлаштування. А тому неможливо сказати, який відсоток молодих людей знайшов місце роботи взагалі та за спеціальністю зокрема, що вкотре вказує на нагальну потребу створення системи відстеження траєкторії руху й успішності подальшого кар'єрного зростання випускників закладів вищої освіти для адекватного аналізу якості надання вищої освіти.

Протягом останніх двох десятиліть відбулися також суттєві зміни й у чисельності аспірантів і докторантів. Так, можемо говорити про поступове зростання кількості аспірантів, починаючи з 1991 р., і верхню точку в 2010 р. (34 653 особи), наступний спад і вирівнювання після утвердження курсу на європейську інтеграцію у 2014–2015 н.р. (28 487 осіб). Після спаду у 2017 та 2018 роках цей показник знов демонструє зростання, і на кінець 2019 року **становив 25 245 осіб**.

Щодо докторантів, то, починаючи з 1995 р. (1105 осіб), їх кількість є більш-менш стабільною упродовж десятиліть, і досягає найвищої точки 2013 р. (1813 осіб), далі демонструє поступовий спад і на кінець 2019 року **становила**

1113 осіб. З посиленням вимог до захисту докторських дисертацій і більшою увагою МОН та фінансової інспекції до відповідальності здобувачів і працедавців за успішне завершення навчання в докторантурі кількість докторантів починає стрімко зменшуватися.

4. Історія, профіль та діяльність Агентства

4.1. Історія Агентства

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є незалежним постійно діючим колегіальним органом, створеним постановою Кабінету Міністрів України **«Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»** від 15 квітня 2015 року відповідно до ст. 17 Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року.

Перший склад Національного агентства було обрано у 2015 році, проте через цілу низку причин він так і не почав свою роботу. У 2018 році відбулося «перезавантаження» Національного агентства — Законом України «Про освіту» 2017 року були змінені принципи обрання членів Агентства, новий склад був обраний міжнародною конкурсною комісією та затверджений Кабінетом Міністрів України у грудні 2018 року, у січні–лютому 2019 року був обраний і затверджений Кабінетом Міністрів України керівний склад Національного агентства. Наприкінці лютого 2019 року Національне агентство офіційно розпочало свою діяльність, обрало керівника секретаріату і приступило до відбору та призначення його працівників.

4.2. Місія та стратегія Національного агентства

Місія Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти — стати каталізатором позитивних змін у вищій освіті та формування культури її якості. **Стратегія до 2022 року** була затверджена рішенням Національного агентства від 16 квітня 2019 року. Ця Стратегія є дороговказом до вищезазначених змін, визначає місію та цінності Агентства, декларує стратегічні цілі та напрями їх реалізації.

Стратегічні цілі Національного агентства реалізуються за трьома головними напрямками:

1. Якість освітніх послуг

- гарантування якості освітніх програм через впровадження ефективної процедури їх акредитації та вимогливого ставлення до процедур Агентства і діяльності закладів вищої освіти;

- сприяння функціонуванню внутрішніх систем забезпечення якості освіти у закладах вищої освіти шляхом реалізації консультативно-інформаційної діяльності та бенчмаркінгу локальних систем якості;
- погодження стандартів та розробка критеріїв забезпечення якості вищої освіти на основі передових світових і національних практик.

2. Визнання якості наукових результатів

- формування політики доброчесності наукових досліджень через впровадження прозорих і ефективних процедур, нетерпимість до проявів псевдонауки;
- запровадження процедур атестації наукових кадрів, які відповідають кращим європейським стандартам;
- акредитація спеціалізованих вчених рад на підставі розробленого положення та моніторинг їх діяльності.

3. Забезпечення системного впливу діяльності Національного агентства

- моніторинг та аналіз результатів діяльності закладів вищої освіти щодо забезпечення якості освіти через проведення акредитаційних процедур і атестації наукових кадрів;
- сприяння інтеграції системи вищої освіти України в світовий освітній та науковий простір шляхом встановлення партнерських стосунків з іноземними агентствами забезпечення якості, заохочення закладів вищої освіти до міжнародної співпраці та визнання освітніх і наукових ступенів здобутих в іноземних ЗВО;
- забезпечення ефективної взаємодії у сфері забезпечення якості вищої освіти між усіма стейкхолдерами через взаємоповагу у відносинах, відновлення довіри, забезпечення відкритості у спілкуванні;
- стимулювання участі українських закладів вищої освіти в міжнародних освітньо-наукових рейтингах на основі запровадження нових якісних критеріїв;
- використання кращих світових практик при повазі до національної освітньої традиції;
- формування власної позитивної репутації через довіру учасників освітнього процесу та стейкхолдерів до Агентства.

Цінностями Національного агентства є:

- Партнерство — здатність співпрацювати на засадах рівності, сприйняття всіх думок і поваги до існуючих і потенційних партнерів.
- Інноваційність — здатність продукувати та впроваджувати нові, відсутні у вітчизняній практиці ідеї, технології, методики, пов'язані із забезпеченням якості вищої освіти.

- Відповідальність — здатність і готовність до адекватного реагування на наслідки вчинених дій і прийнятих рішень.
- Добročесність — відданість моральним принципам і стандартам, які відповідають засадам професійної етики та особистої чесності.
- Відкритість — готовність Агентства до співпраці з усіма сторонами, зацікавленими в підвищенні якості вищої освіти в Україні.
- Прозорість — готовність надати суспільству повну та об'єктивну інформацію про систему та результати діяльності Агентства.
- Незалежність — здатність Агентства повноцінно та якісно виконувати свої функції без зовнішнього впливу.
- Достовірність — здійснення діяльності Агентства на основі врахування всієї сукупності встановлених фактів.
- Професіоналізм — наявність глибокої компетентності як основи для ухвалення обґрунтованих рішень.
- Вимогливість — справедливе прагнення професійності, об'єктивності та правди.
- Довіра — упевненість у порядності та доброзичливості усіх учасників освітнього процесу.

4.3. Структура Національного агентства

Відповідно до свого Статуту, Національне агентство складається з 23 осіб, які призначаються Кабінетом Міністрів України на підставі рішення Конкурсної комісії за результатами конкурсного відбору, що проводиться з дотриманням принципів гендерного балансу та галузевого представництва. На сьогодні двоє обраних членів склали свої повноваження з огляду на різні причини.

Склад Національного агентства формується із забезпеченням представництва не більше однієї особи від галузі знань та включає представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, здобувачів вищої освіти, Національної академії наук, національних галузевих академій наук, закладів вищої освіти державної, комунальної, приватної форм власності.

Строк повноважень членів Національного агентства становить три роки. Одна і та сама особа не може бути членом Національного агентства більше двох строків.

Організаційне, фінансово-господарське, матеріально-технічне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Національного агентства здійснює секретаріат Національного агентства. На сьогодні структура секретаріату Національного агентства включає в себе: керівництво секретаріату; відділ фінансового планування та бухгалтерського обліку; відділ зв'язків з громадськістю та міжнародного співробітництва; відділ правового забезпечення та апеляцій; відділ кадрового та організаційного забезпечення Національного

агентства; відділ акредитації освітніх програм; відділ по роботі з експертами; відділ по роботі з ГЕР та незалежними установами оцінювання якості вищої освіти; департамент наукових ступенів і аналітики; департамент забезпечення діяльності Національного агентства. Загалом 61 штатна одиниця.

Національне агентство за короткий термін розпочало реалізацію визначених законами України та іншими нормативними актами функцій завдяки сучасному менеджменту, що запроваджувався у складних умовах (навіть відсутності приміщень), які потрібні для роботи Національного агентства. Він створювався та удосконалювався під час виконання Національним агентством своїх функцій та набуття потрібних спроможностей у відповідності до своєї місії: стати каталізатором змін у вищій освіти України та формування культури її якості. Персональний склад Національного агентства, дуже різноманітний за віком, фахом, професійним досвідом та світоглядом, вдалося у короткий термін згуртувати навколо основної цілі на засадах європейських стандартів і рекомендацій та національних академічних традицій. Важливим є те, що членам Національного агентства вдалося зосередитись на прояві та розвитку сильних сторін кожної особистості, що складають колектив Національного агентства.

У цей період основним методом роботи було створення робочих груп та конкурсних комісій. Такі групи (по розробці проектів нормотворчих та організаційних документів) або конкурсні комісії (по відборі експертів та формуванню ГЕР) утворювалися на добровільних та фахових засадах. Цікавою з точки зору внутрішньої культури є практика обговорення проектів усіх документів: як внутрішнього користування, так і зовнішніх, тих, що розробляються Національним агентством, та тих, що надходять зовні. Визначається узгоджений з учасниками обговорення місце і час зустрічі, потім ця інформація доводиться до усього колективу і робота відбувається разом з усіма, хто зміг приєднатися, у тому числі дистанційно, шляхом застосування інформаційних технологій. Процес обговорення визначених питань (обговорення відповідних кандидатів) відбувався у формі круглого столу (як правило). У ході такої роботи основним аргументом тієї чи іншої позиції є доказ. За таких умов не існує потреби у пошуку більшості голосів, бо під час такої роботи був почутий голос кожного: це може бути ідея чи погляд, речення або влучне слово. Аналогічні підходи поширюються на роботу експертних груп та галузевих експертних рад.

Станом на вересень 2020 року структура Національного агентства представлена нижче.

Структура Національного агентства

Рис. 1.1. Структура Національного агентства

Формами роботи членів Національного агентства є робота у комітетах та конкурсній комісії. За кожним членом Національного агентства закріплені визначені галузеві ради, і він несе відповідальність за їхню ефективну діяльність. Основні обов'язки членів Національного агентства:

1. Брати участь в роботі комітетів та комісії.
2. Координувати роботу закріплених за ними ГЕР.
3. Вивчати справи, які надходять до закріплених за ними галузей.
4. Брати участь у роботі погоджувальної ради (очно або дистанційно) перед засіданням Національного агентства.
5. Виконувати обов'язки спостерігача на акредитаційній експертизі.
6. Вносити пропозиції та брати участь в обговоренні нормативних та рекомендаційних документів Національного агентства.
7. Консультувати ЗВО, ГЕР та експертів Національного агентства щодо кращих практик забезпечення якості вищої освіти, а також з питань їх професійної експертної діяльності.
8. Брати участь у підготовці та проведенні конференцій, семінарів, круглих столів із забезпечення якості вищої освіти.

Безпосередню участь у діяльності Національного агентства беруть експерти та члени галузевих експертних рад.

Експерт Національного агентства є фахівцем, який здійснює акредитаційну експертизу освітньої програми у закладі вищої освіти.

Експерт — це особа, яка володіє потрібними знаннями та навичками, що дають їй змогу ефективно здійснювати оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності закладів вищої освіти за цими програмами та розробляти рекомендації щодо покращення якості вищої освіти за відповідними спеціальностями.

Експерти добираються з числа науково-педагогічних, наукових працівників, а також здобувачів вищої освіти. Навчання експертів здійснюється Національним агентством.

Експерти включаються до Реєстру експертів Національного агентства, утвореного відповідно до **Порядку відбору експертів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти для проведення акредитацій освітніх програм**, затвердженого рішенням Національного агентства від 21 травня 2019 року (протокол № 5). Реєстр експертів Національного агентства станом на червень 2020 року налічує 2531 експерта (1978 осіб з числа науково-педагогічних працівників, 553 — з числа здобувачів). Експерти працюють на підставі цивільно-правових угод з Національним агентством і під час проведення експертизи діють від імені Національного агентства, а не закладу, у якому працюють/навчаються. Експерт виконує акредитаційну експертизу за результатами якої складає звіт (детальніше процес акредитації розкритий у Розділі 5).

Галузеві експертні ради (далі — ГЕР) є постійними органами Національного агентства. Вони формуються у складі від 9 до 15 членів згідно з Положенням про галузеві експертні ради та обираються на підставі конкурсу згідно з Порядком висування кандидатур і обрання членів галузевих експертних рад.

Основна функція ГЕР — опрацювання акредитаційних справ і підготовка експертних висновків щодо можливості акредитації освітніх програм відповідно до процедури, визначеної Положенням про акредитацію освітніх програм.

До інших функцій ГЕР належить:

- участь у погодженні стандартів вищої освіти;
- підготовка пропозицій щодо вдосконалення вимог до системи забезпечення якості вищої освіти, критеріїв оцінки якості освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО;
- взаємодія Національного агентства зі стейкхолдерами з питань, віднесених до їх компетенції;
- участь у погодженні стандартів вищої освіти у порядку, встановленому Національним агентством;

- розробка рекомендацій для ЗВО щодо вдосконалення якості освітніх програм у межах відповідних галузей.

Згідно з Положенням про галузеві експертні ради, до складу членів ГЕР входять не лише науково-педагогічні і наукові працівники, а й стейкхолдери (працедавці та здобувачі вищої освіти), які є повноцінними партнерами у процесі забезпечення якості вищої освіти в Україні. Долучення до складу ГЕР представників роботодавців забезпечило зв'язок ЗВО з сучасним ринком праці.

На сьогодні 29 ГЕР нараховують 329 членів, які також пройшли підготовку, коригувальні семінари та тренінги, що проводилися Національним агентством і партнерськими організаціями.

4.4. Діяльність Національного агентства

До повноважень Національного агентства належать такі напрями: акредитація освітніх програм (бакалавр, магістр, доктор наук); акредитація незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; інституційна акредитація закладів вищої освіти; розробка рейтингів університетів; моніторинг дотримання академічної доброчесності; інші види діяльності (щорічний звіт про стан вищої освіти в Україні, розробка регламенту освітньої політики, узгодження стандартів з вищої освіти тощо).

Національне агентство розпочало свою офіційну роботу в лютому 2019 року.

Організаційна діяльність

За перші місяці діяльності Національним агентством було сформовано Секретаріат Національного агентства та створено 29 галузевих експертних рад. Наступним етапом була підготовка команди із 35 тренерів, яка проходила влітку 2019 року за допомоги Агентства із забезпечення якості вищої освіти Великої Британії (QAA). Тоді ж Національним агентством було створено онлайн-курс для майбутніх експертів та членів галузевих експертних рад. 4126 осіб отримали сертифікати про успішне завершення онлайн-навчання та були допущені до очних тренінгів. Загалом проведено 96 тренінгів, а в липні 2020 року в умовах карантину вперше проведені онлайн-тренінги. Також була розроблена та впроваджується система електронного документообігу. Національне агентство будує та розвиває сталу співпрацю із зовнішніми стейкхолдерами, активно надає їм інформаційну та консультативну підтримку.

З початком нової процедури акредитації з метою роз'яснення її основних положень було проведено 26 круглих столів для ЗВО з усієї України, в яких взяло участь 2922 учасники. Спільно з партнерськими організаціями (БФ «Інститут розвитку освіти», МБФ «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики») Національним агентством проведені семінари для експертів, гарантів освітніх

програм в грудні 2019 — січні 2020 років (м. Київ, Дніпро, Івано-Франківськ, Черкаси), спеціалізовані тренінги для голів і заступників голів Галузевих експертних рад в лютому–березні 2020 року (м. Рівне, Біла Церква), вебінарів — тренінгів для тренерів Національного агентства в липні–вересні 2020 року, спеціалізованих тренінгів для гарантів освітніх програм у вересні 2020 року (м. Миколаїв). З початком карантину Національне агентство перейшло до онлайн-формату — було проведено 5 онлайн-зустрічей з членами Національного агентства, 4 зустрічі в рамках новоствореного проекту «Школа якості NAQA». У липні 2020 року відбулися перші онлайн-тренінги для експертів.

Усе це дало змогу запустити процес акредитації освітніх програм.

Акредитація освітніх програм

Рішення ухвалено щодо 841 освітньої програми (ОП), з них:

- Акредитація — 563 (66,9 %) ОП;
- Умовна — 246 (29,3 %) ОП;
- Відмова — 21 (2,5 %) ОП;
- Зразкова — 11 (1,3 %) ОП.

Станом на липень 2020 року більше 600 акредитацій ОП тривало і ще 700 було завершено до кінця 2020 року.

Розробка документації

Національним агентством було розроблено Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (далі — Положення про акредитацію), затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 11 липня 2019 року № 977 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 08 серпня 2019 р. за № 880/33851). Були розроблені всі супровідні документи та методичні рекомендації, включаючи форму самооцінювання, та розміщені на [веб-сайті](#) Національного агентства. Розроблено проект Порядку скасування рішень спеціалізованих вчених рад про присвоєння наукового ступеня, проект Положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад (спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтв) та проект Порядку присудження наукових ступенів доктора наук і доктора філософії спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ). Також були запропоновані Рекомендації Національного агентства стосовно запровадження внутрішньої системи забезпечення якості та Рекомендації ЗВО щодо розвитку систем забезпечення академічної доброчесності. Ключові документи були перекладені англійською мовою та розміщені на [веб-сайті](#) Національного агентства. Повний перелік документів про акредитацію [доступний](#) українською мовою.

Зовнішня оцінка та самооцінка

Національне агентство має на меті бути самокритичним, а також вітає зовнішнє оцінювання та перегляд своєї діяльності. Національне агентство постійно збирає відгуки від ЗВО, експертів та інших зацікавлених сторін за допомогою опитувань, інтерв'ю тощо та переглядає свою політику, рекомендації та документи на основі цих відгуків. Національне агентство постійно прагне отримувати міжнародну оцінку своєї діяльності та документів, наприклад, **відгук USAID** щодо запропонованого Порядку скасування рішень спеціалізованих вчених рад про присвоєння наукового ступеня, який був врахований у подальшій розробці.

Цей звіт самооцінювання також має на меті провести критичний самоаналіз й одержати думку національних та іноземних стейкхолдерів щодо діяльності агентства у період з лютого 2019 до липня 2020 року.

Комунікативна діяльність (зв'язки з громадськістю)

Національне агентство активно надає інформаційно-консультативну підтримку стейкхолдерам. Окрім тренінгів, семінарів, круглих столів та зустрічей, про які було згадано вище, Національне агентство здійснює активну медійну діяльність. На веб-сайті агентства та офіційній **сторінці у Facebook** регулярно публікуються усі новини, а також розміщується консультативна інформація з тем, які найбільше цікавлять стейкхолдерів. Запроваджено такі рубрики: **#naqa_підказує** — має на меті у легкому стилі відповісти на нелегкі питання; **#naqa_коментує**, у якій наводяться дописи окремих членів Національного агентства, що діляться власними міркуваннями з тих чи інших проблем; **#naqa_інтернаціоналізація** — висвітлює досягнення у сфері міжнародної співпраці. Про нові нормативні або рекомендаційні документи, важливі події повідомляє **#naqa_інформує**. Варто зауважити, що офіційна позиція Національного агентства викладається на сайті <https://naqa.gov.ua/>, а сторінки в соціальних мережах — для спілкування та динамічності донесення інформації. Рубрика **#naqa_радить** містить поради щодо ресурсів, які можуть бути корисними для саморозвитку та самоосвіти. У травні 2020 року було запущено новий проєкт «Школа якості NAQA», який є своєрідною платформою для обміну найкращими практиками серед ЗВО. В умовах карантину заходи відбуваються онлайн, проте в подальшому планується перехід на офлайн формат.

5. Процес та методологія забезпечення якості Національним агентством

Національне агентство проводить заходи, пов'язані із зовнішнім забезпеченням якості вищої освіти на різних рівнях. Основна діяльність із забезпечення якості — акредитація бакалаврських, магістерських та докторських програм.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» акредитація освітньої програми — це оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти. Документ про вищу освіту видається закладом вищої освіти лише за акредитованою відповідно до цього Закону освітньою програмою.

Процес акредитації освітньої програми

Положення про акредитацію визначає основні засади та порядок проведення акредитації освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (далі — акредитації), як інструменту зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні. Обов'язковими умовами для акредитації є відповідність освітньої програми та освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією освітньою програмою критеріям оцінювання якості освітньої програми, які є невід'ємною частиною Положення.

Процес акредитації освітньої програми детально викладено у Розділі 9.3 (Стандарт ESG 2.3: Процеси запровадження).

Системний підхід до якості вищої освіти в Україні забезпечив Національному агентству запуск і функціонування відповідних процесів, процедур та заходів щодо постійного та послідовного підвищення якості освіти.

Оцінка конкретної освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою відбувається за визначеними Національним агентством критеріями та наказом МОН (від 11.07.2019 № 977).

Критерії оцінювання освітньої програми:

1. Проектування та цілі освітньої програми
2. Структура та зміст освітньої програми
3. Доступ до освітньої програми та визнання результатів навчання
4. Навчання і викладання за освітньою програмою
5. Контрольні заходи, оцінювання здобувачів вищої освіти та академічна доброчесність
6. Людські ресурси
7. Освітнє середовище та матеріальні ресурси
8. Внутрішнє забезпечення якості освітньої програми
9. Прозорість і публічність
10. Навчання через дослідження

П'ятий підкритерій дозволяє оцінити наявність системи забезпечення якості у закладі вищої освіти та її здатність забезпечити вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній програмі або освітній діяльності з її реалізації.

Восьмий критерій присвячено забезпеченню якості відповідної освітньої програми, він має сім підкритеріїв.

1. Заклад вищої освіти послідовно дотримується визначених ним процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітньої програми.

2. Здобувачі вищої освіти безпосередньо та через органи студентського самоврядування залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери. Позиція здобувачів вищої освіти береться до уваги під час перегляду освітньої програми.

3. Роботодавці безпосередньо та/або через свої об'єднання залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери.

4. Наявна практика збирання, аналізу та врахування інформації щодо кар'єрного шляху випускників освітньої програми.

5. Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує вчасне реагування на виявлені недоліки в освітній програмі та/або освітній діяльності з реалізації освітньої програми.

6. Результати зовнішнього забезпечення якості вищої освіти (зокрема зауваження та пропозиції, сформульовані під час попередніх акредитацій) беруться до уваги під час перегляду освітньої програми.

7. В академічній спільноті закладу вищої освіти сформована культура якості, що сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою.

Практика застосування восьмого критерія і особливо його п'ятого підкритерію експертами та галузевими радами в процесі акредитації засвідчує, що це питання заслуговує на додаткову увагу з боку всіх стейкхолдерів.

Акредитація під час пандемії COVID-19 та загальнодержавного карантину

В Україні карантин оголошено 12 березня, а всі публічні заходи були заборонені. Національне агентство негайно відреагувало на ці виклики: співробітники перейшли на віддалену роботу, внутрішні зустрічі членів Національного агентства та секретаріату регулярно проводились онлайн, уся запланована робота виконувалась. Національне агентство було одним із перших у світі, яке почало проводити дистанційну акредитацію.

Протягом перших двох тижнів загальнонаціонального карантину Національне агентство розробило та запровадило «Тимчасовий порядок проведення акредитаційної експертизи із використанням технічних засобів відеозв'язку». Національне агентство діє відповідно до законодавства та рекомендацій уряду.

З 26 березня по 1 липня 2020 року було успішно завершено близько 400 онлайн-акредитацій. Попередній інструктаж експертних груп, відвідування ЗВО, спілкування із стейкхолдерами, адміністрацією університету, засідання галузевих експертних рад відповідно до Тимчасового порядку, — все це відбувається в режимі онлайн. Крім того, всі учасники процесу відзначають, що якість акредитаційної експертизи залишається високою. 78 % експертів підтвердили, що результати онлайн оцінювання такі ж або навіть кращі, ніж результати очного оцінювання.

Методологія акредитації

Національне агентство у своїй діяльності спирається на принципи довіри і взаємної вимогливості, маючи на меті поширювати їх в українському академічному середовищі. Ці принципи мають закласти основу репутаційного капіталу українських закладів вищої освіти поряд з новою культурою якості та доброчесності. У процесі акредитації Національне агентство виконує насамперед не каральну, а сервісну функцію, реалізує парадигму консультативного оцінювання, допомагаючи ЗВО в їхньому прагненні до досконалості. Для цього потрібно налагодити постійний діалог і плідну співпрацю.

Для експертів Національного агентства були розроблені **Методичні рекомендації щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми**, оновлені у 2020 році.

Слід зазначити, що за результатами першого року проведення акредитацій за новою системою, опитувань експертів, зворотного зв'язку від представників ЗВО, а також через виклики пандемії були розроблені пропозиції змін до Положення про акредитацію освітніх програм.

Акредитаційна експертиза переслідує дві нерозривні цілі:

- правдиво оцінити, наскільки освітня програма та діяльність з її реалізації відповідають Критеріям якості освітньої програми;
- надати закладу та програмі консультації щодо подальшого удосконалення.

Загалом методологія акредитації, що застосовується Національним агентством, відповідає європейським стандартам. Разом з тим є певні проблеми, зокрема такі:

- до експертних груп, які проводять акредитаційні експертизи не залучаються міжнародні експерти;

- у низці випадків оцінки галузевої експертної ради не збігаються з оцінками експертної групи;
- трапляються випадки, коли Національне агентство вимушено повертати висновок галузевої експертної ради для доопрацювання в частині чіткого та детального обґрунтування зміни оцінок, попередньо наданих експертною групою;
- у звітах деяких експертних груп не надано у достатній кількості рекомендацій для ЗВО щодо покращення освітнього процесу або ж надані рекомендації не чіткі, мають загальний характер;
- надзвичайно велика кількість освітніх програм (до 400) другого (магістерського) освітнього рівня подаються для проходження процедури акредитації «в останній момент» за 3–4 місяці до завершення терміну навчання (грудень), що зумовлює величезне навантаження на Національне агентство протягом вересня-жовтня, оскільки сама процедура акредитації триває 3 місяці;
- потреба в розгортанні масової підготовки гарантів освітніх програм, значна частина яких не розуміє належним чином вимог Національного агентства і не здатна відповідно кваліфіковано укласти відомості звіту самооцінювання;
- необхідність конструювання багаторівневої системи постійного професійного вдосконалення експертів;
- необхідність суттєвої гармонізації вимог і підходів різних ГЕР.

6. Процедури внутрішнього забезпечення якості Національного агентства

Національне агентство відповідає перед стейкхолдерами через всебічний спектр принципів та процедур забезпечення якості, які детально розглядаються у розділі 8.6 (Стандарт 3.6) і включають:

- оцінювання ефективності роботи та підзвітність;
- забезпечення внутрішнього контролю;
- рівність;
- інформаційну безпеку та доступність;
- уникнення конфлікту інтересів;
- механізми зворотного зв'язку та рефлексії;
- критичний самоаналіз.

У ході написання цього звіту самооцінювання робоча група дійшла висновку, що процедури внутрішнього забезпечення якості Національного агентства на даному етапі не є системними й послідовними, а також відсутній відповідний документ, який би впорядкував би ці процедури. Отже, розробка нормативного

документа й удосконалення таких процедур визначено однією з короткострокових цілей.

7. Міжнародна діяльність Агентства

Однією зі стратегічних цілей Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є інтернаціоналізація вищої освіти України в цілому та діяльності Національного агентства зокрема. Досягнення цієї цілі реалізується за кількома напрямками.

Співробітництво з іноземними агентствами забезпечення якості та іншими стейкхолдерами

Багаторічний досвід таких агентств є надзвичайно корисним для вивчення та адаптації в Україні. Протягом 2019 р. представники Національного агентства мали зустрічі та консультації із представниками агентств із забезпечення якості Латвії, Італії, Німеччини, Грузії. Національне агентство спільно з Міністерством освіти і науки України виступило одним з співorganizаторів Міжнародної конференції «Розбудова системи забезпечення якості вищої освіти в Україні» (11–12 червня 2019 р.). Протягом першої половини 2020 року Національне агентство було організатором та учасником численних міжнародних зустрічей та подій. У березні 2020 р. за участі Національного агентства у Варшаві було проведено семінар «Проблемні питання акредитації PhD програм та польський досвід щодо евалюації докторських шкіл» із керівництвом польських агентств із забезпечення якості (The Polish Accrediation Committee and the Center for Science Evaluation). З початком карантину усі міжнародні події були трансформовані в онлайн. Національне агентство провело серію зустрічей з міжнародними експертами та закордонними організаціями з забезпечення якості щодо питань інституційної акредитації. Такі зустрічі були проведені з агентствами з Франції, Бельгії, Литви, Естонії, Грузії, Туреччини, Кіпру та Саудівської Аравії. Підписано меморандуми про співпрацю та порозуміння із агентствами Польщі, Франції, Грузії та Казахстану. Значна роль також приділяється співпраці із роботодавцями як основними стейкхолдерами якісної освіти.

Результатами таких зустрічей і двостороннього співробітництва є перегляд й вдосконалення ключових процедур і документів, розробка проєктів нових положень і методичних рекомендацій, обмін досвідом діяльності в умовах карантину, зокрема досвідом онлайн акредитацій, одержання консультацій та експертних оцінок міжнародних фахівців з якості вищої освіти. Усі події та результати таких зустрічей широко висвітлюються на сайті Національного агентства, а також його офіційних сторінках у **Facebook** і **Twitter**.

Членство у міжнародних асоціаціях

Національне агентство вбачає своїм завданням стати повноправним членом ENQA (European Network for Quality Assurance) та увійти до EQAR (European Quality Assurance Registrar). У листопаді 2019 р. представники Національного агентства вперше взяли участь у Європейському форумі забезпечення якості (EQUAF), який є найбільшою платформою в Європі для обміну досвідом, налагодження контактів, обговорення питань забезпечення якості вищої освіти й фокусує увагу на найактуальніших проблемах у цій сфері. У червні 2020 року Національне агентство отримало афілійований статус в **ENQA**. У лютому 2020 р. отримане повне членство Національного агентства у **INQAAHE** (International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education). У липні Національне агентство стало членом Міжнародного центру академічної доброчесності (**ICAI**). Також 17 липня 2020 року Національному агентству було надано повне членство у Мережі агентств забезпечення якості вищої освіти Центральної та Східної Європи (**CEENQA**).

Міжнародні проекти та підтримка міжнародних донорів

Національне агентство також активно створює свою мережу міжнародних партнерів. Так, Національне агентство є партнером проекту Erasmus+ EDUQAS та у грудні 2019 — січні 2020 як партнер долучилося до розробки 10 Erasmus+ проектів, що були подані на конкурс у лютому 2020 р. Один з цих проектів — OPTIMA «Open Practices, Transparency and Integrity for Modern Academia» або «Відкриті практики, прозорість та доброчесність для сучасної вищої школи», — одержав підтримку.

Національне агентство є реципієнтом проекту «Сприяння підходам, заснованим на верховенстві права та правах людини, в системі вищої освіти», який виконується Координатором проектів ОБСЄ в Україні протягом 2020 року на запит Національного агентства та МОН. Проект спрямований на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти та створення вимог до внутрішніх стандартів якості освіти. Він має на меті, зокрема, розробку та втілення рекомендацій щодо організації системи внутрішнього забезпечення якості закладів вищої освіти в Україні.

Серед проектів на підтримку Національного агентства можна назвати такі: «Нова система акредитації у вищій освіті. Другий етап. Імплементация», організований БФ «Інститут розвитку освіти» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» (грудень 2018р. — грудень 2019 р.), «Навчання експертів для нового українського Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти», організований МБФ «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики» за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні (жовтень 2019 — вересень 2020 рр.).

Національне агентство також активно співпрацює із Національним Еразмус Офісом, Британською Радою, Американськими радами, Проектом USAID «Нове правосуддя», Світовим банком, ОБСЄ, Міжнародним фондом досліджень освітньої політики, Міжнародним фондом «Відродження» та іншими міжнародними організаціями й установами.

Зовнішнє оцінювання та експертиза процесів і процедур Національного агентства

Важливою складовою забезпечення ефективності й прозорості діяльності Національного агентства є проведення зовнішнього оцінювання документів і процедур з боку іноземних колег, а також постійне самооцінювання, перегляд процедур з урахуванням досвіду та внаслідок зворотного зв'язку із стейкхолдерами. Так, розроблений Національним агентством проект Положення про скасування рішень спеціалізованих вчених рад був перекладений англійською мовою та наданий на експертизу відомому американському експерту з академічної доброчесності проф. Лії Вортем, яка за результатами аналізу вищезгаданого проекту Положення підготувала **відгук «Посилення академічної доброчесності у вищій освіті України»**, з яким можна ознайомитися на сайті Національного агентства українською та англійською мовами.

Національне агентство постійно звертається за консультаціями й експертною оцінкою до міжнародних і національних експертів з метою зовнішньої оцінки своїх процедур, документів й діяльності в цілому. Так, протягом першої половини 2020 року Національне агентство ініціювало і провело зустрічі з колегами з агентств з Латвії, Німеччини, Італії, Грузії, Польщі, Литви, Франції, Казахстану, Бельгії, Естонії, Туреччини, Кіпру; співпрацювало з QAA та Британською радою для проведення тренінгів для тренерів; співпрацює з такими партнерами, як Національний Еразмус офіс в Україні, Американські ради з міжнародної освіти, Британська рада в Україні, USAID, ОБСЄ та інші. Також через ENQA та INQAAHE Національне агентство зверталось до міжнародних експертів щодо розробки проекту Положення про інституційну акредитацію й одержало експертні оцінки й консультаційну допомогу від експертів з Кіпру, Литви, Естонії, Франції, Швеції. На запит Національного агентства у липні 2020 року міжнародний експерт професор Олгун Чічек (Olgun Cicek) надав свій відгук щодо українського законодавства в частині інституційної акредитації.

8. Відповідність Стандартам та рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015) (Частина 3)

8.1. Стандарт ESG 3.1: Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості

Агентства повинні проводити діяльність щодо забезпечення якості як визначено у Частині 2 ESG на регулярній основі. Вони повинні мати чіткі і зрозумілі цілі, що складають частину їхньої публічно доступної місії. Це повинно визначати щоденну роботу агентства. Агентства повинні забезпечувати залучення стейкхолдерів до свого управління і діяльності.

Місія та те, як вона втілюється у фактичну діяльність Національного агентства

Ще в на початку 2019 року Національне агентство в одному зі своїх перших документів визначило свою місію «стати каталізаторами позитивних змін у вищій освіті».

Тепер, коли минув деякий час, пройшов перший навчальний рік фактичної повномасштабної роботи, на часі проаналізувати, чи наша діяльність відповідає тій меті, для якої вона була задумана.

Стало зрозумілим те, що поняття «позитивні зміни» у вищій освіті має різні значення, зважаючи на різні рівні. На рівні ЗВО це, безумовно, вимагає консультативного підходу до зовнішнього забезпечення якості. І це саме те, що ми намагалися реалізувати з самого початку: очікується, що експерти надаватимуть рекомендації щодо подальшого підвищення якості, критерії акредитації є відкритими, і тому заздалегідь передбачене широке поле для їх тлумачення.

Проблема такого підходу полягає в тому, що він потребує бажання ЗВО співпрацювати як партнера, що не завжди спостерігається в українських ЗВО. Акредитація вже давно сприймається як нудний бюрократичний ритуал, а не інструмент для вдосконалення (про це йдеться в інших частинах цього звіту). Як результат, університети стали здатними до імітування будь-яких вимог чи критеріїв, які можуть застосовуватися в цій (та інших) процедурах і які не дають жодного результату. Зрештою, формалістичний підхід, власне, ніколи не міг би забезпечити якість освіти, і з'явилася когорта установ із низькими академічними стандартами.

Ці установи не виявляють великого бажання співпрацювати, усе ще розглядаючи акредитацію як обов'язок, що покладається ззовні. У цьому випадку акредитація має тенденцію (і, ймовірно, повинна) набувати скоріше стилю аудиту, ніж стилю консультацій. І все-таки це може бути визнано виконанням тієї ж

місії: надання справжньої суспільної оцінки якості освіти — це також позитивна зміна у вищій освіті, проте більше на системному рівні.

Коливання між консультаціями та аудитом неминуче: і перевірка відповідності, і демонстрація шляхів поліпшення є цілями забезпечення якості, що визнається і у ESG.

Нещодавнім явищем в українському контексті є зміни 2020 року до Закону «Про вищу освіту», що робить акредитацію освітніх програм фактично обов'язковою для закладів. Намір парламенту є більш-менш зрозумілим: зробити акредитацію інструментом для захисту деякого базового рівня академічних стандартів. Мабуть, це має означати, знову ж таки, більше аудиту, ніж консультування.

Залучення стейкхолдерів

Залучення заінтересованих сторін (стейкхолдерів) є одним із стовпів, на яких побудовано Національне агентство. Ще в 2010-х роках, коли розроблявся Закон «Про вищу освіту», автори мали чіткий намір зробити Національне агентство представницьким органом різних заінтересованих сторін у вищій освіті. Відповідно до цього, початкова редакція Закону, прийнята в 2014 році, передбачала, що члени Національного агентства повинні обиратися різними об'єднаннями: всеукраїнськими об'єднаннями закладів вищої освіти (державними, муніципальними та приватними), організацією роботодавців та всеукраїнською організацією студентського самоврядування. Вони також мали повноваження відкликати мандат своїх представників у будь-який час, коли вважають за потрібне.

За збігом невдалих обставин Національне агентство, обране таким чином, не змогло повністю розпочати діяльність. Порядок виборів можна назвати серед факторів, що сприяли цій політичній загадці. Стало зрозуміло, що, маючи право скасувати мандат з боку об'єднань (яким деякі з них насправді намагалися скористатися або принаймні заявили про такий намір), члени Національного агентства не можуть бути цілком незалежними. Маючи неминучу загрозу припинення мандату, вони краще діятимуть в інтересах об'єднання, яке їх обрало, а не загального суспільного інтересу, і ці інтереси не завжди однакові.

Ці застереження привели до зміни порядку формування Національного агентства в 2017 році. Хоча члени Національного агентства все ще розподілялися на «квоти» для різних груп зацікавлених сторін (закладів вищої освіти, наукових установ, роботодавців та студентів), виборчий процес повністю змінений, та був запроваджений відкритий конкурс. Конкурсна комісія була сформована таким чином, що половина її членів представляли групи національних стейкхолдерів, а іншу половину склали міжнародні члени установ групи Е4.

На наш погляд, це було досить позитивною зміною: спроба забезпечити баланс між принципами залучення зацікавлених сторін, з одного боку, та відбором, заснованим на заслугах, та забезпеченні незалежності, з іншого.

Однак участь зацікавлених сторін не обмежується складом Національного агентства. Цей принцип був в основі більшості рішень та підходів, які Національне агентство впроваджувало за останні півтора року. Процедура акредитації освітніх програм чітко ґрунтується на цій концепції. Як було детально окреслено в інших частинах цього звіту, відвідування ЗВО завжди проводиться 2–4-ма представниками науково-педагогічних працівників та 1 представником студентів, тому первинне оцінювання якості завжди здійснюється через сприйняття зацікавлених сторін. Другий етап процедури проводиться галузевою експертною радою, до складу якої входять науково-педагогічні працівники, роботодавці та студенти.

Процедури, які розробляються, інституційна акредитація та основи регулювання для незалежних агентств із забезпечення якості, також урахуватимуть цей принцип.

8.2. Стандарт ESG 3.2: Офіційний статус

Агентства повинні мати офіційний юридичний статус та бути офіційно визнаними компетентними органами влади як агентства забезпечення якості.

Національне агентство відповідає цьому Стандарту, оскільки вимога про його створення та функціонування, порядок формування та основні повноваження визначаються законом, затвердженим парламентом, а Статут Національного агентства затверджений урядом. Так, Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII та **Статутом Національного агентства з питань забезпечення вищої освіти**, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 року № 244 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1130) (далі — Статут) Національне агентство визначається як постійно діючий колегіальний орган, уповноважений на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.

Національне агентство у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства та цим Статутом.

Національне агентство під час реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти взаємодіє з Кабінетом Міністрів України, МОН, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, Національною академією наук та національними галузевими академіями наук, органами місце-

вого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, з науковими установами і закладами вищої освіти закордонних країн, а також з міжнародними організаціями в галузі вищої освіти.

Ураховуючи, що закони України, якими прямо або опосередковано регулюється діяльність Національного агентства, приймалися в різні часи, наприкінці 2020 року було звернено увагу на колізію між освітянським законодавством та законодавством у сфері державної служби щодо статусу Національного агентства, його членів, працівників. Для вирішення зазначеної колізії Національним агентством було запропоновано парламенту зміни до законодавства, які б підкреслили незалежний статус та компетентність Національного агентства у сфері забезпечення якості вищої освіти.

8.3. Стандарт ESG 3.3: Незалежність

Агентства повинні бути незалежними та діяти автономно. Вони повинні повністю відповідати за свою роботу та її результати без впливу третіх сторін.

Організаційна незалежність. Згідно із Законом «Про вищу освіту» 2014 року, Національне агентство є постійно діючим колегіальним органом (юридичною особою публічного права) незалежним під час реалізації власних повноважень від третіх осіб, таких, як заклади вищої освіти, уряд та інші організації зацікавлених сторін.

Незалежність від Уряду (Кабінет Міністрів України) та профільного міністерства (Міністерство освіти і науки України) забезпечується порядком формування складу Національного агентства. Так, організація та проведення конкурсного відбору членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти покладаються на Конкурсну комісію, яка утворюється Кабінетом Міністрів України як дорадчий орган. Конкурсна комісія складається з дев'яти осіб, з яких чотири міжнародні представники делегуються від об'єднань Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area) і по одному представнику — від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, спільного представницького органу всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, національного об'єднання студентів України, що є членом Європейського союзу студентів (ESU). Умови конкурсу сформовані таким чином, що до складу Національного агентства обов'язково повинні увійти представники всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, здобувачів вищої освіти першого або другого рівня, Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та закладів вищої освіти державної, комунальної та приватної форми власності.

Переможці у конкурсі затверджуються Кабінетом Міністрів України як члени Національного агентства.

Також варто зазначити, що Національне агентство в Україні має статус постійно діючого колегіального органу, уповноваженого на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти (юридичної особи публічного права), що забезпечує його незалежність від профільного Міністерства, закладів вищої освіти та інших суб'єктів у сфері вищої освіти під час реалізації власних повноважень.

Ураховуючи розуміння вимог Стандартів ESG-2015 стосовно необхідності забезпечення незалежності Національного агентства від уряду, ЗВО або будь-яких інших організацій, ми активно відстоюємо позицію про неможливість перевести членів Національного агентства й співробітників секретаріату у статус державних службовців, тому що це буде суперечити європейським стандартам.

Операційна незалежність. Відповідно до Положення про акредитацію освітніх програм, призначення експертів здійснюються з реєстру експертів з урахуванням предметної галузі, відсутності конфлікту інтересів, можливості експерта взяти участь у процедурі. Таке призначення проводиться незалежно від третіх сторін і публікується на веб-сайті Національного агентства.

Незалежність формальних результатів. Група експертів складається щонайменше з трьох членів, з яких один є здобувачем вищої освіти. Експерт-роботодавець може бути включений як додатковий експерт. Результат акредитаційної експертизи затверджується на засіданні Національного агентства. Експерти поінформовані про те, що вони діють особисто та не представляють свої заклади під час роботи в Національному агентстві. Остаточне рішення ґрунтується виключно на результатах експертизи. Усе це відображено в нормативних документах Національного агентства.

З метою подальшого укріплення принципу незалежності Національне агентство докладатиме зусиль з метою пошуку шляхів залучення міжнародних експертів до процесу акредитації.

8.4. Стандарт ESG 3.4: Тематичний аналіз

Агентства повинні регулярно публікувати звіти, що описують і аналізують загальні висновки їх діяльності щодо зовнішнього забезпечення якості.

Нетривалий час функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти ще не дозволяє констатувати наявність сталої практики періодичної публікації звітів, що характеризують діяльність Національного агентства у сфері забезпечення якості. Однак на момент підготовки цього звіту самооцінювання вже можна говорити про започаткування практики підготовки

аналітичних матеріалів, які засвідчують вагомі здобутки і напрацювання Агентства за перший рік роботи.

Згідно з нормами чинного Закону України «Про вищу освіту» (частина 2 статті 18), «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти щороку готує та оприлюднює доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства, звіт про власну діяльність, формує пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти та направляє зазначені документи Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та закладам вищої освіти для їх обговорення та належного реагування». На виконання цих вимог на початку 2020 року Національне агентство опублікувало українською та англійською мовами докладний **Річний звіт**, який включив у себе системний огляд показників розвитку української вищої школи, огляд стану зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні з акцентом на становленні і початку діяльності Національного агентства як ключового актора, аналіз параметрів та конфігурацій систем внутрішнього забезпечення якості освіти в українських ЗВО, а також рекомендації Національного агентства щодо ефективного запровадження таких систем. Цей звіт засвідчив позитивні зміни, що відбулися у практиці забезпечення якості у вищій освіті України у її внутрішньому та зовнішньому вимірах, а також окреслив пріоритетні напрями роботи Національного агентства.

Першочерговою задачею Національного агентства стало впровадження восени 2019 року процесу акредитації освітніх програм на основі нових процедур. У ході цієї діяльності були сформовані Галузеві експертні ради та пул експертів. У рамках самоконтролю та безперервного вдосконалення Національне агентство двічі (у грудні 2019 та у березні 2020 років) проводило опитування експертів, в якому вони мали оцінити як новий акредитаційний процес в цілому, так і роботу Національного агентства. Також у березні 2020 року було проведено опитування щодо якості нового акредитаційного процесу серед ЗВО, які вже мали досвід його проходження. Узагальнені результати всіх трьох опитувань опубліковані у **звіті «NAQA report on HEI and Experts' surveys: December 2019 — March 2020»**. У травні 2020 року було проведено опитування експертів, які брали участь у проведенні акредитаційних експертиз у дистанційному форматі у березні-травні 2020 року. Звіт за результатами опитування **опублікований** на сайті Національного агентства.

Важливим напрямом сьогоденної роботи Національного агентства є створення основи для функціонування в Україні незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

В українській системі вищої освіти існує почесний статус «національний», який може присвоюватися окремим закладам вищої освіти. Згідно з нормами Закону «Про вищу освіту», що діяли до 16.01.2020, Національне агентство здійс-

нювало «встановлення відповідності діяльності національного закладу вищої освіти визначеним критеріям для підтвердження чи позбавлення його такого статусу». Виконуючи цю функцію, Агентство у жовтні 2019 року опублікувало пілотний аналітичний звіт «Виконання критеріїв надання та підтвердження статусу національного закладу вищої освіти», в якому було висвітлено результати аналізу звітів самоаналізу ЗВО, які мають статус «національний», щодо своєї відповідності критеріям підтвердження статусу національного закладу вищої освіти. І хоча нині Національне агентство не має цих функцій, а сам статус має характер суто «почесної відзнаки», тим не менш підготовка означеного звіту дозволила напрацювати методологічні підходи до зовнішнього оцінювання «якості» закладів вищої освіти. Також, наприкінці 2019 року за ініціативою Національного агентства було проведено національне опитування, і наразі завершується робота з підготовки аналітичного дослідження стосовно вдосконалення систем внутрішнього забезпечення якості.

Оскільки Національне агентство фактично лише у 2019 році розпочало свою діяльність, важливою задачею для Національного агентства було переконати українське освітянське середовище у тому, що ця нова інституція здатна запровадити принципово інші практики акредитації, а нові підходи до зовнішнього забезпечення якості дадуть імпульс для інноваційного розвитку вищої освіти. Відповідно, велика увага в діяльності Національного агентства приділялася підготовці, публікації та публічному обговоренню консультативних, роз'яснювальних та дослідницьких матеріалів.

8.5. Стандарт ESG 3.5: Ресурси

Агентства повинні мати адекватні та належні ресурси, як людські, так і фінансові, для виконання своєї роботи.

Людські ресурси

Відповідно до своїх цілей та завдань, Національне агентство має декілька груп людських ресурсів, а саме:

- Члени Національного агентства;
- Секретаріат Національного агентства;
- Члени галузевих експертних рад;
- Акредитаційні експерти;
- Тренери експертів Національного агентства.

Національне агентство на сьогодні складається з 21 члена, обраних у грудні 2018 року відповідно до положень чинного Закону України «Про вищу освіту». Усі вони мають належний досвід у відповідних галузях і високий рівень довіри та авторитет у галузі освіти та науки України. 17 членів представляють акаде-

мічне середовище, 3 члени представляють працедавців та 1 член представляє студентів. Голова та 5 заступників голови є штатними працівниками Агентства. Слід зазначити, що у грудні 2018 року до складу Національного агентства було обрано 2 студенти, проте один із них восени 2019 року вийшов зі складу Національного агентства з метою продовження своєї роботи у якості заступника голови секретаріату. Також один з трьох роботодавців вийшов зі складу Національного агентства за власним бажанням влітку 2019 року. Отже, на сьогодні маємо 21 діючого члена Національного агентства (а не 23 як передбачалося).

Штат секретаріату Національного агентства складається з 62 штатних одиниць. Станом на липень 2020 року у секретаріаті працює 58 осіб. Кваліфікація працівників секретаріату відповідає конкретним вимогам їхніх завдань. Усі працівники мають щонайменше ступінь магістра або еквівалентну кваліфікацію. 12 штатних працівників мають наукові ступені та досвід роботи в академічній та науково-дослідній роботі. Обов'язки працівників секретаріату визначаються посадовими інструкціями та штатним розписом. Заробітна плата працівників секретаріату є конкурентоспроможною порівняно із заробітною платою працівників з аналогічною кваліфікацією. Заробітна плата працівників секретаріату з науковими ступенями є вищою за середню зарплату в українських ЗВО.

Галузеві експертні ради (ГЕР) були обрані комісіями Національного агентства влітку-восени 2019 року. Кожна ГЕР складається з 9–15 членів, включаючи представників академічного середовища, 1–2 представники працедавців та 1 представника здобувача вищої освіти. Кожен член ГЕР (крім представника студентів) повинен мати не менше 5 років професійного досвіду. Розроблена процедура відбору дозволила залучити високомотивованих та ініціативних осіб. На цей час є 329 членів ГЕР. Після завершення процесу формування ГЕР Національне агентство провело серію тренінгів для членів ГЕР та спеціальні тренінги для керівників та заступників голів ГЕР.

Реєстр експертів Національного агентства включає 2528 експерта з усіх галузей знань (1976 експертів представляють науково-викладацький склад, а 552 експертів представляють студентів). Конкурсний відбір, проведений у середині 2019 року, та низка подальших тренінгів Національного агентства забезпечили належний рівень підготовки експертів та, відповідно, якість акредитаційних процедур, які вони проводять.

Національне агентство періодично переглядає склад ГЕР і реєстр експертів і за результатами діяльності ГЕР і експертних груп, а також з урахуванням думки основних стейкхолдерів, колегіально шляхом відкритого голосування вносить відповідні корективи у складі ГЕР і реєстр експертів.

Таким чином, на сьогодні Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти має високопрофесійні багаторівневі кадри, готові виконувати функ-

ції Агентства та відповідати на виклики реформування української системи вищої освіти. Водночас варто зазначити, що Національне агентство зіткнулося із вкрай високим навантаженням, яке пов'язане, в першу чергу, зі значним обсягом роботи в перший рік після запуску (розробка установчих документів, формування реєстру експертів, ГЕР), а також зі специфікою української системи вищої освіти — велика кількість ЗВО та освітніх програм, які мають пройти процедуру акредитації. Тому Національне агентство відчуває недостатність людських ресурсів.

Фінансові ресурси

Відповідно до положень чинного Закону України «Про вищу освіту» (ст. 22), Національне агентство з питань забезпечення вищої освіти є неприбутковою організацією. Джерелами фінансування діяльності Агентства є: 1) кошти державного бюджету; 2) кошти, отримані як оплата робіт з акредитації та проведення акредитаційних експертиз, а також кошти, отримані за надання інших послуг, пов'язаних із забезпеченням якості вищої освіти, в обсязі, що визначається Національним агентством; 3) гранти з метою підвищення якості вищої освіти в Україні, у тому числі надані для вдосконалення системи оцінювання якості вищої освіти; 4) інші джерела, не заборонені законодавством.

Фінансування діяльності Національного агентства і його секретаріату здійснюється за рахунок загального і спеціального фонду державного бюджету, а також за рахунок одержаних грантів. Відповідно, минулого року надходження до основного фонду склали 22 млн 109 тис. грн (стільки ж було витрачено), до спеціального фонду — 14 млн 969 тис. грн. (через рахунки Національного агентства), одержані гранти — 158 тис. грн. Всього: 37 млн 237 тис. грн.

За рахунок основного фонду 2019 року профінансовано заробітну платню (у т.ч. нарахування), витрати на оренду і комунальні послуги, пов'язані з експлуатацією тимчасових офісів Національного агентства, а також ремонт приміщення, в якому працює Національне агентство і секретаріат, починаючи з 2020 року.

Національне агентство одержало грант від Американських рад на суму 39 тис. дол. США на створення інформаційної платформи. Ці кошти спрямовуються безпосередньо розробникам. Програма «Нове правосуддя» придбала для Національного агентства організаційну і комп'ютерну техніку вартістю 14 тис. 65 дол. США, яка поки що була надана у тимчасове користування. Британська рада, Міжнародний фонд досліджень освітньої політики, Інститут розвитку освіти допомагали організовувати тренінги і семінари.

Спеціальний фонд бюджету Національного агентства наповнюється за рахунок оплати закладів вищої освіти за акредитацію. Витрати на гонорари експертів з акредитації освітніх програм (за здійснені у 2019 році експертизи)

становлять майже 5,5 млн грн. У зв'язку з тим, що значна частина коштів надійшла від ЗВО в останні дні року, Секретаріат Національного агентства не встиг оплатити всі гонорари експертам і тому ввійшов у 2020 рік із заборгованістю в сумі майже 6,2 млн грн. У результаті сума наявних коштів спеціального фонду на кінець 2019 року склала понад 3,2 млн грн.

У зв'язку з ухваленням Постанови Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1070 отримання попередньої сплати від державних ЗВО за послуги з акредитації освітніх програм у 2020 році стало неможливим. Як наслідок, авансові платежі членам експертних груп тепер мають бути сплачені до одержання коштів від державних ЗВО.

Таким чином, на сьогодні найважливішими проблемами формування фінансових ресурсів Національного агентства є:

1) Фінансування Національного агентства Міністерством освіти і науки України, що унеможливорює фінансову автономію.

2) Кошти держбюджету на фінансування Агентства не є захищеними від секвестру. У 2020 році 100 % коштів, запланованих на створення інформаційної системи були секвестровані і, станом на сьогодні така інформаційно-документальна система розробляється виключно за грантові кошти.

3) Зарахування власних надходжень Національного агентства (плата за акредитацію, гранти) до доходів Державного бюджету України на рахунки держказначейства, що значно обмежує можливість оперативно розпоряджатися такими надходженнями. Наприклад, вчасно проводити розрахунки з експертами, членами галузевих експертних рад й іншими контрагентами.

4) Відсутній механізм компенсації ЗВО з коштів держбюджету видатків на проведення акредитації освітніх програм. Оплата державними закладами вищої освіти послуг з проведення акредитації освітніх програм потребує формального проведення певної процедури закупівлі відповідно до українського законодавства про публічні закупівлі. Така процедура вимагає залучення додаткових ресурсів ЗВО і Національного агентства та часто призводить до затримок з оплатою зазначених послуг. Як наслідок, це спричиняє короткострокову відсутність коштів для вчасного виконання Національним агентством своїх фінансових зобов'язань, у тому числі перед особами, які залучені до проведення акредитаційних процедур.

Для вирішення вищезазначених проблем Національне агентство розробило відповідні зміни до законодавства. Ведеться робота із залучення додаткового фінансування, у тому числі грантових коштів на продовження роботи зі створення інформаційної системи, оскільки бюджетне фінансування відсутнє, а коштів за проведення акредитації освітніх програм, які лишаються на потреби

Національного агентства (до 15 % від вартості процедури акредитації), недостатньо.

Інформаційні ресурси

У 2019 році Національне агентство з забезпечення якості вищої освіти запустило свій веб-сайт (www.naqa.gov.ua) українською та англійською мовами, який слугує ключовим джерелом інформації про діяльність Національного агентства, включаючи його місію та стратегію, членів Національного агентства, організаційну структуру тощо. Веб-сайт також містить широкий спектр документів: нормативні документи, протоколи засідань Національного агентства, аналітичні звіти, а також новини, інтерв'ю, консультативні матеріали тощо. Також на веб-сайті розміщений Реєстр експертів, що входять до експертного пулу Національного агентства. Оскільки в Україні функцію реєстру акредитованих освітніх програм виконує Єдина державна електронна база даних з питань освіти, веб-сайт Національного агентства не публікує такої інформації.

Крім того, Національне агентство розпочало розробку внутрішньої інформаційно-документальної системи, спрямованої на підтримку повсякденної діяльності Агентства та його секретаріату. Ця система повинна сприяти адмініструванню внутрішніх процедур, насамперед пов'язаних з процедурами оцінювання та акредитації.

Активізація міжнародної діяльності та широка представленість іноземних партнерів у соціальній мережі Twitter підштовхнула Національне агентство до створення **акаунту у Twitter**. Соціальна мережа Facebook активно використовується для комунікації з різною цільовою аудиторією, поширення інформації про діяльність Національного агентства та зовнішньої комунікації. Також Facebook використовується як одна із платформ для проведення онлайн трансляцій засідань Національного агентства, а також онлайн зустрічей із членами Національного агентства та спікерів «Школи якості NAQA».

Початок роботи Національного агентства потребував розробки надзвичайно великої кількості нормативних і регулятивних документів. Комунікативна стратегія — це один з документів, який наразі перебуває у стані розробки, його перша версія вже була презентована на липневому засіданні Національного агентства.

Важливо також звернути увагу на комунікаційні ризики. Такими виступають бот сторінки, а також спеціально штучно створені групи, які розміщують неправдиву інформацію та маніпулюють фактами, таким чином намагаючись сплундрувати діяльність Національного агентства. Відкритість і прозорість допомагають Агентству боротись із такими ризиками, зокрема, і шляхом надання правдивих відповідей та роз'яснювальної роботи в соціальних мережах.

8.6. Стандарт ESG 3.6: Внутрішнє забезпечення якості і професійна поведінка

Агентства повинні запровадити процеси для внутрішнього забезпечення якості стосовно визначення, забезпечення та поглиблення якості та доброчесності своєї діяльності.

Національне агентство підзвітне своїм заінтересованим сторонам через внутрішні процедури забезпечення якості, які викладено нижче.

Управління ефективністю та підзвітність. У квітні 2019 року Національне агентство розробило та прийняло Стратегію Національного агентства до 2022 року (далі — Стратегія). Сьогодні Національне агентство розбудовує свою спроможність забезпечувати якість вищої освіти, протистояти сучасним викликам та каталізувати зміни у вищій освіті в Україні з метою формування її якості. Стратегія є дороговказом вищезгаданих змін, визначає місію та цінності Агентства, декларує стратегічні цілі та напрями їх реалізації. Національне агентство оцінює реалізацію своєї стратегії за допомогою таких засобів:

- Розподіл обов'язків між членами Національного агентства та всередині секретаріату.
- Постійний моніторинг ефективності — проведення щотижневих оперативних нарад з керівниками відділів, щомісячні зустрічі з усіма членами секретаріату, регулярні зустрічі членів Національного агентства. Кожна з них має на меті обмін інформацією щодо виконаних та нових завдань, їх перевірку, оцінювання результатів їх виконання.
- Річний звіт — після 1 року своєї діяльності Національне агентство сформуло **Річний звіт (2019)**, який містить аналіз результатів за 2019 рік та фінансову звітність. Такі звіти будуть видаватися і в майбутньому.
- Звіт про самооцінку (SAR) — Національне агентство розробило звіт самооцінювання на основі рекомендацій ENQA. Цей звіт відрізняється від річного звіту за структурою та змістом.

Рівність. Дотримання принципу рівності охоплює підбір персоналу, можливості для його відповідного навчання та розвитку, оплату праці та пільги, доступ до засобів, дисципліну, подання скарг, а також перелік підстав для звільнення.

Інформаційна безпека та доступність. Внутрішня інформація Національного агентства захищена. Сайт Національного агентства доступний для всіх користувачів та легкий у використанні. Оновлення публікуються регулярно, усі публічні документи, включаючи положення, індивідуальні накази, документи щодо процедури акредитації, розміщені на веб-сайті. Сторінка у Facebook — це широка платформа для підзвітності та діалогу між Національним агентством та

зацікавленими сторонами. **Twitter** використовується для обміну інформацією з міжнародними партнерами.

Уникнення конфлікту інтересів. Процедури уникнення конфлікту інтересів у різних видах діяльності Національного агентства визначені у відповідних документах. За загальним правилом у разі, якщо існує потенційний конфлікт інтересів, така особа має заявити про це та має бути відсторонена від розгляду відповідного питання. Також перебуває в стані розробки Антикорупційна програма, яка міститиме положення щодо врегулювання конфлікту інтересів.

Механізми зворотного зв'язку та рефлексії. Національне агентство активно використовує внутрішній та зовнішній зворотний зв'язок для постійного розвитку та вдосконалення своєї роботи. Приклади наведені нижче.

- Зворотний зв'язок від працівників (внутрішні механізми зворотного зв'язку) включають щотижневі наради керівництва та щомісячні наради всього персоналу під головуванням керівника секретаріату, під час яких обговорюються ключові заходи, а співробітники мають можливість висловлювати свої думки та ставити запитання. Кожне засідання Національного агентства супроводжується обговоренням актуальних питань, аналізом діяльності та наданням зворотного зв'язку.
- Відгуки, отримані під час (після) тренінгів та подій, які організовує Національне агентство. Національне агентство проводить навчальні та консультативні заходи упродовж року. Усім учасникам таких заходів та тренінгів рекомендується надавати відгуки, для щоб Агентство могло вдосконалювати свою діяльність у майбутньому. Зворотний зв'язок також використовується для розробки нових заходів, тренінгів або рекомендацій там, де є попит.
- Відгуки у соціальних мережах та у електронних листах. Національне агентство отримує багато відгуків у коментарях до постів у Facebook, де стейкхолдери висловлюють свою думку або ставлять різні запитання. На підставі аналізу таких даних Національне агентство обирає для висвітлення теми, які цікавлять суспільство.
- Проведення анкетування. У травні 2020 року було проведено опитування експертів, які брали участь у дистанційній акредитації.
- Національне агентство збирає відгуки щодо роботи експертів та формує відповідний рейтинг для покращення якості роботи експертів.
- Національне агентство збирає відгуки від ЗВО про процес акредитації, експертів та ухвалені рішення.

Професійна поведінка

У рамках діяльності Національного агентства розроблено комплекс документів щодо дотримання академічної доброчесності учасниками процесу реалі-

зації державної політики у сфері якості освіти — членами Національного агентства, секретаріатом Національного агентства, експертами з акредитації освітніх програм, членами галузевих експертних рад.

Норми професійної та етичної поведінки членів Національного агентства, секретаріату Національного агентства, експертів з акредитації освітніх програм, членів галузевих експертних рад визначається **Кодексом академічної доброчесності Національного агентства**, згода на дотримання якої фіксується підписанням **Декларації про дотримання академічної доброчесності**.

Політика дотримання академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин доступна на сайті Національного агентства.

За порушення академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин учасники процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності, основними видами якої є:

для членів Національного агентства:

- попередження;
- позбавлення права голосу під час засідань Національного агентства на певний термін;
- клопотання перед Кабінетом Міністрів України про виключення із складу Національного агентства;

для співробітників секретаріату Національного агентства:

- попередження;
- виключення із складу секретаріату Національного агентства;

для представників галузевих рад, експертів з акредитації освітніх програм тощо:

- припинення повноважень.

Національне агентство розробляє єдиний документ, який комплексно розкриє питання внутрішнього забезпечення якості Національного агентства та об'єднає усі існуючі документи, що регламентують внутрішнє забезпечення якості в Національному агентстві.

8.7. Стандарт ESG 3.7: Циклічна зовнішня перевірка агентств

Агентства повинні проходити зовнішню перевірку принаймні раз на п'ять років, щоб продемонструвати відповідність до ESG.

Національне агентство прагне проходити зовнішній огляд не рідше одного разу на п'ять років. Через те, що Національне агентство офіційно розпочало свою діяльність наприкінці лютого 2019 року та почало повноцінно діяти через

кілька місяців, доки не було можливості пройти повне зовнішнє оцінювання. Однак Національне агентство робить перші кроки для забезпечення постійного зовнішнього огляду.

Деякі зовнішні експерти надали свої відгуки про політику та процедури Національного агентства. Їхні доповіді публікуються на веб-сайті Національного агентства (**відгук USAID**).

Опитування зацікавлених сторін проводяться на постійній основі. Крім того, підходи Національного агентства до забезпечення якості вищої освіти співвідносяться з вимогами, встановленими в європейській практиці. Національне агентство прагне до максимальної відкритості та інтернаціоналізації у своїй роботі. Обов'язковим аспектом підготовки нових нормативних актів є вимога до громадського обговорення та залучення як українських, так і закордонних експертів.

Національне агентство планує провести оцінку своєї діяльності з акредитації іноземними експертами у 2020 році.

Цей звіт самооцінювання має на меті одержати зовнішню оцінку діяльності Національного агентства.

9. Відповідність Стандартам та рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG-2015) (Частина 2)

9.1. Стандарт ESG 2.1: Урахування внутрішнього забезпечення якості

Зовнішнє забезпечення якості повинно стосуватись ефективності процесів внутрішнього забезпечення якості, описаних у Чащині 1 ESG.

Критерій 8 Положення про акредитацію освітніх програм безпосередньо стосується внутрішніх процесів забезпечення якості у ЗВО. Зокрема, для отримання сертифікату про акредитацію освітньої програми необхідно продемонструвати, що:

1) Встановлені процедури розробки, затвердження, моніторингу та періодичного огляду освітньої програми послідовно дотримуються.

2) Студенти безпосередньо та через органи студентського самоврядування залучаються як партнери у процесі періодичного перегляду навчальної програми та в процедурах, пов'язаних із забезпеченням її якості. Позиція студентів враховується при перегляді освітньої програми.

3) Роботодавці, безпосередньо та/або через свої асоціації, залучаються як партнери у процесі періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур, пов'язаних із забезпеченням її якості.

4) Існує практика збирання, аналізу та врахування інформації про кар'єрний шлях випускників навчальної програми.

5) Система забезпечення якості закладу вищої освіти забезпечує реакцію на недоліки, виявлені в навчальній програмі та/або навчальних заходах, пов'язаних з реалізацією освітньої програми.

6) Результати забезпечення якості зовнішньої вищої освіти (зокрема, коментарі та пропозиції, сформульовані під час попередніх акредитацій) враховуються під час оглядів освітньої програми.

7) Культура якості формується в академічній спільноті закладу вищої освіти, що сприяє постійному розвитку освітньої програми та освітньої діяльності, пов'язаної з цією програмою.

Наведені вище підкритерії Критерію 8 відображають вимоги Стандарту 1.1 «Політика забезпечення якості», Стандарту 1.9 «Постійний моніторинг та періодичний огляд програм» та Стандарту 1.10 «Циклічне зовнішнє забезпечення якості» (вперше сертифікати про акредитацію освітньої програми видається на 5 років, в подальшому — на 10).

З 841 програм, які завершили акредитацію дотепер, 98% оцінювались задовільно (оцінка «А» або «В») стосовно критерію 8.

Крім того, зміст кількох інших 9 критеріїв зовнішнього забезпечення якості, згідно з якими освітні програми оцінюються в процесі акредитації, безпосередньо відображають Стандарти частини 1 ESG-2015:

Критерій 1 вимагає, щоб навчальні програми мали чітко сформульовані цілі, що відповідають місії та стратегії закладу вищої освіти, а ці цілі та результати навчання в програмі визначати, виходячи з позицій та потреб зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Цей критерій (включаючи його підкритерії) відображає Стандарт 1.2 ESG-2015.

Стандарт 1.4 ESG-2015 стосується прийому, навчання, визнання та сертифікації студентів. Що стосується Національного агентства, цей стандарт відображений у Критерії 3 «Доступ до навчальної програми та визнання результатів навчання» та Критерії 5 «Контрольні заходи оцінювання студентів та академічна доброчесність».

Аналогічно, Критерій 6 стосується викладачів, які беруть участь у відповідній навчальній програмі — відображення стандарту 1.5 «Педагогічний колектив», який вимагає від закладів впевнитись у компетентності своїх викладачів, а також застосовувати справедливі та прозорі процеси набору та розвитку персоналу.

Стандарт 1.6 вимагає, щоб заклади мали відповідне фінансування для навчальної та викладацької діяльності та забезпечували забезпечення адекватними та легкодоступними навчальними ресурсами та підтримкою студентів. Критерій 7 процедур акредитації Національного агентства детально визначає підкритерії оцінювання програмного освітнього середовища та матеріальних ресурсів.

Стандарт 1.8 щодо публічної інформації відповідає безпосередньо критерію 9 «Прозорість та гласність».

9.2. Стандарт ESG 2.2: Розроблення методологій, що відповідають меті

Зовнішнє оцінювання якості слід визначати і розробляти таким чином, щоб забезпечити його відповідність досягненню цілей і завдань, встановлених для нього, водночас враховуючи відповідні нормативні положення. До його розроблення і безперервного вдосконалення слід залучати стейкхолдерів.

Загальні цілі діяльності Національного агентства, визначені в Стратегії до 2022 р. і були окреслені вище в підрозділі 4.2. Враховуючи ці цілі, Національне агентство розробляє положення, які регулюють різні процедури зовнішнього забезпечення якості. На сьогодні основним документом є **Положення про акредитацію освітніх програм**. У цьому положенні визначено мету акредитації, якою є:

- 1) встановлення відповідності якості освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою визначеним цим Положенням критеріям;
- 2) допомога закладам вищої освіти у визначенні сильних і слабких сторін освітньої програми та освітньої діяльності за цією програмою;
- 3) надання усім стейкхолдерам інформації про якість освітньої програми та освітньої діяльності за освітньою програмою;
- 4) посилення довіри до вищої освіти в Україні;
- 5) сприяння інтеграції українських закладів вищої освіти до Європейського простору вищої освіти.

Досягнення цих цілей забезпечується суворим дотриманням процедури, описаної в Положенні про акредитацію, а також відповідністю самого Положення ESG-2015.

Національне агентство розробляє процеси зовнішнього оцінювання, які спрямовані на задоволення потреб та очікувань як внутрішніх, так і зовнішніх зацікавлених сторін. Національне агентство залучає основних стейкхолдерів до розробки регуляторних документів. Усі положення Національного агентства засновані на чинному законодавстві, містять чіткі цілі та формулювання, публікуються на веб-сайті Національного агентства.

9.3. Стандарт ESG 2.3: Процеси запровадження

Процеси зовнішнього забезпечення якості повинні бути надійними, корисними, наперед визначеними, послідовно запроваджуваними і опублікованими. Вони включають:

- самооцінювання або його еквівалент;
- зовнішнє оцінювання, яке зазвичай включає відвідування закладу;
- звіт за результатами зовнішнього оцінювання;
- послідовні подальші дії за результатами оцінювання.

Процес акредитації освітньої програми Національним агентством включає кожне з перерахованих нижче:

1) Заклад вищої освіти, який бажає акредитувати освітню програму, подає до Національного агентства матеріали для акредитації. Матеріали для акредитації подаються в електронній формі через офіційний портал Національного агентства. Усі документи щодо проведення акредитації формуються в акредитаційну справу, яка ведеться в електронному вигляді.

2) Упродовж п'яти робочих днів із дня реєстрації заяви про проведення акредитації відповідно до цього Положення призначається склад експертної групи, яка проводить акредитаційну експертизу, визначається строк її роботи, зокрема дати виїзду експертної групи до відповідного закладу вищої освіти та кінцевий термін подання звіту експертної групи.

3) Експертна група для проведення акредитаційної експертизи освітньої програми формується в складі керівника та двох експертів, у тому числі одного експерта з числа здобувачів вищої освіти.

4) Акредитаційна експертиза передбачає:

- вивчення експертною групою відомостей про самооцінювання, доданих до них матеріалів, а також усіх інших матеріалів та інформації, що стосується освітньої програми і діяльності закладу вищої освіти за цією програмою;
- виїзд експертної групи до закладу вищої освіти з метою уточнення фактів, вказаних у відомостях про самооцінювання, опитування представників заінтересованих сторін про освітню програму та діяльність закладу вищої освіти за цією програмою, формування рекомендацій щодо вдосконалення якості освітньої діяльності за цією програмою. Проведення виїзду є основною складовою акредитаційної експертизи. Виїзд експертної групи до закладу вищої освіти здійснюється згідно з програмою, узгодженою керівником експертної групи та керівником закладу вищої освіти та/або гарантом освітньої програми не пізніше ніж за три робочих дні до його початку. Тривалість виїзду експертної групи до закладу вищої освіти не може перевищувати трьох днів;

- складання звіту про результати акредитаційної експертизи за результатами вивчення відомостей про самооцінювання та інформації, зібраної під час виїзду до закладу вищої освіти.

5) Звіт надсилається керівнику закладу вищої освіти, який має право впродовж трьох робочих днів із дня отримання звіту надати Національному агентству мотивовані зауваження до звіту, які можуть містити, у тому числі, відомості щодо порушення експертною групою процедури проведення акредитації, визначеної цим Положенням.

6) У день подання зауважень до звіту або на наступний день після завершення строку для подання таких зауважень секретаріат Національного агентства надає доступ до матеріалів акредитаційної справи членам відповідної галузевої експертної ради.

7) Робота ГЕР над акредитаційною справою відбувається в електронній системі Агентства, що надає прозорості та інформативності зовнішнім сторонам. Вона побудована на аналізі інформації, отриманої від експертних груп. Голова ГЕР призначає доповідача з числа членів ГЕР, який вивчає та аналізує всі отримані матеріали. Після формування проєкту висновку доповідач виносить справу на внутрішнє обговорення членами ГЕР. Обговорення справи всіма членами ГЕР є важливою складовою в роботі, що забезпечує різнобічне опрацювання акредитаційної справи та ухвалення незалежного та об'єктивного рішення. Важливим етапом роботи ГЕР над проєктом висновку є надання членами ГЕР практичних рекомендацій щодо подолання виявлених недоліків в освітній програмі.

8) Рішення з усіх питань ухвалюються колегіально, більшістю голосів від повного складу ГЕР. Рішення мають бути відкритими, справедливими, обґрунтованими і достовірними. В електронній системі передбачено можливість для ЗВО та ЕГ надавати відповідь на проєкт експертного висновку після ознайомлення з ним. Члени ГЕР ознайомлюються з цією відповіддю до початку засідання та, за потреби, мають можливість коригувати проєкт експертного висновку. ЗВО та члени ЕГ мають право брати участь у засіданнях ГЕР для аргументації власної позиції щодо проєкту висновку ГЕР.

9) Акредитаційна справа та проєкт експертного висновку розглядаються на засіданні ГЕР, яке ухвалює одне з таких рішень:

- про схвалення експертного висновку ГЕР і направлення акредитаційної справи на розгляд Національного агентства;
- про подання Національному агентству обґрунтованої пропозиції щодо призначення повторної акредитаційної експертизи.

Засідання ГЕР може у встановленому порядку проводитися дистанційно.

10) Експертний висновок ГЕР або пропозиція щодо призначення повторної акредитаційної експертизи розглядається на засіданні Національного агент-

ства. Національне агентство ухвалило 841 рішення щодо акредитації освітніх програм за листопад 2019 — липень 2020 років) на підставі рекомендацій ГЕР (див. **Додаток Б**). Докладно про рекомендації ГЕР щодо акредитаційних рішень див. у **Додатку В**.

11) У разі згоди з пропозицією, що міститься в експертному висновку ГЕР, Національне агентство ухвалює одне з рішень:

- рішення про акредитацію освітньої програми з визначенням «зразкова»;
- рішення про акредитацію освітньої програми;
- рішення про умовну (відкладену) акредитацію;
- рішення про відмову в акредитації.

У разі незгоди з пропозицією, що міститься в експертному висновку ГЕР, або якщо акредитаційна експертиза була проведена з порушенням встановленої Положенням процедури, або якщо є підстави вважати, що експертна група у звіті дійшла явно необґрунтованих висновків, Національне агентство має право ухвалити рішення про призначення повторної акредитаційної експертизи.

Для забезпечення відкритості та прозорості акредитаційного процесу:

1) на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти оприлюднюються:

відомості про самооцінювання освітньої програми, що розміщуються не пізніше ніж за 5 робочих днів із дня подання до Національного агентства матеріалів на акредитацію;

рішення про акредитацію або відмову в акредитації освітньої програми, експертний висновок відповідної ГЕР, звіт експертної групи, що оприлюднюються впродовж 10 робочих днів після прийняття рішення Національним агентством;

2) на офіційному веб-сайті Національного агентства публікуються:

- наказ про затвердження складу експертної групи для проведення акредитаційної експертизи, що розміщується не пізніше наступного робочого дня після його підписання;
- рішення про акредитацію або відмову в акредитації освітньої програми, експертний висновок відповідної ГЕР, звіт експертної групи, що оприлюднюється впродовж 10 робочих днів після прийняття рішення Національним агентством.

Що стосується вимоги «послідовного подальшого спостереження», то у законодавстві України на сьогодні не існує формалізованої політики післяакредитаційного моніторингу для зовнішнього забезпечення якості програмного рівня. Національне агентство розробляє зміни до законодавства в цій частині. Підкритерій 6 критерію 8 вимагає від програм урахувати «Результати забезпечення якості зовнішньої вищої освіти (зокрема, коментарі та пропозиції,

сформульовані під час попередніх акредитацій) ... під час оглядів навчальної програми». Як це буде реально реалізовуватися, побачимо в майбутньому.

9.4. Стандарт ESG 2.4: Незалежні (зовнішні) експерти

Зовнішнє забезпечення якості повинно виконуватися групою незалежних (зовнішніх) експертів, яка включає представника (представників) від студентів.

Усі експертні групи, призначені для відвідування ЗВО у рамках акредитаційної експертизи, включають одного члена з числа здобувачів вищої освіти, за винятком тих, хто бере участь у оцінюванні програм, пов'язаних з військовою чи поліцейською сферою (тобто ГЕР 25 та 26).

Експерти з акредитації набираються з числа науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти, які включені до реєстру та не мають конфлікту інтересів відносно один одного, визначеної освітньої програми та ЗВО, де вона реалізується.

Одним із напрямків для подальшого розвитку Національного агентства визначено включення іноземних експертів до складу експертних груп.

9.5. Стандарт ESG 2.5: Критерії для результатів

Будь-які висновки або судження, зроблені у результаті зовнішнього забезпечення якості, повинні ґрунтуватися на зрозумілих та опублікованих критеріях, які послідовно застосовуються, незалежно від того, чи призводить процес до прийняття офіційного рішення.

Положення про акредитацію містять конкретні критерії для акредитації освітніх програм. Ці критерії (та відповідні підкритерії) є основою для звіту про самооцінювання, звіту експертів та звіту ГЕР. Кожен критерій оцінюється за 4-рівневою шкалою:

A — інноваційна/взірцева реалізація цього критерію

B — задовільна реалізація

E — незадовільна реалізація, але поліпшення можливе протягом одного року

F — незадовільна реалізація

Наведена шкала оцінювання застосовується послідовно.

9.6. Стандарт ESG 2.6: Звітування

Повні експертні звіти повинні публікуватися, вони мають бути зрозумілими і доступними для академічної спільноти, зовнішніх партнерів та інших зацікавлених осіб. Якщо агентство приймає будь-яке офіційне рішення на основі цих звітів, рішення слід опублікувати разом зі звітом.

Усі документи, що стосуються кожної акредитаційної справи (включаючи звіти експертів), доступні онлайн після прийняття відповідного рішення за цією справою Національним агентством: http://bit.ly/naqa_cases

Список акредитаційних справ формується відповідно до дати засідання Агентства, коли було прийнято відповідне остаточне рішення. Це далеко не ідеальний формат для публікації, оскільки його не можна шукати ні за назвою програми, ні за ЗВО, тому потребує покращення.

9.7. Стандарт ESG 2.7: Скарги та апеляції

Процеси розгляду скарг та апеляцій слід чітко визначити як частину моделі процесів зовнішнього забезпечення якості та повідомити про них заклади.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII (далі — Закон) рішення Національного агентства може бути оскаржене вищим навчальним закладом у порядку, визначеному Національним агентством, який має бути оприлюднений. За результатами розгляду скарги Національне агентство має приймати обґрунтоване рішення (ч. 10 ст. 19).

На вимогу зазначеного вище Закону Національне агентство розробило та затвердило 21 травня 2019 року **Порядок оскарження рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти**, який розміщено на офіційному веб-сайті та доведено до відома всіх зацікавлених учасників освітянських процесів.

Рішення Національного агентства може бути оскаржене шляхом подання відповідної скарги (апеляції) до Апеляційного комітету Національного агентства. Апеляційний комітет складається з членів Національного агентства (на сьогодні їх 5 осіб) і затверджується на засіданні Національного агентства.

Порядком передбачено 2 підстави для оскарження рішення Національного агентства:

- порушення процедури розгляду та ухвалення рішення;
- прийняття Національним агентством рішення на підставі документів, що містили неправдиву інформацію, про що не було відомо на час прийняття рішення, якщо це суттєво вплинуло або могло вплинути на результат розгляду відповідного питання, за умови належного обґрунтування закладом

вищої освіти об'єктивної неможливості такого повідомлення до ухвалення рішення Національним агентством.

Апеляційний комітет за результатами розгляду скарги приймає мотивоване рішення про: залишення скарги без розгляду або задоволення апеляційної скарги, або про наявність підстав для відмови у задоволенні скарги.

На підставі рішення Апеляційного комітету Національне агентство має право прийняти одне з таких рішень: про залишення поданої скарги без розгляду або про залишення поданої скарги без задоволення, а оскаржуваного рішення Національного агентства — без змін, або про повне (часткове) задоволення скарги і скасування оскаржуваного рішення Національного агентства.

Приблизно за рік дії Порядку оскарження рішення Національного агентства Апеляційний комітет розглянув 13 скарг закладів вищої освіти на рішення Національного агентства у сфері акредитації освітніх програм та 1 скаргу на рішення Національного агентства у сфері порушення академічної доброчесності. У двох випадках Апеляційний комітет констатував порушення процедури прийняття рішення та рекомендував Національному агентству скасувати відповідне рішення. Всі рекомендації Апеляційного комітету були підтримані Національним агентством, у випадках констатації порушення процедури відповідні рішення були скасовані.

На сьогодні Національне агентство працює над змінами до Порядку оскарження власних рішень. Частково зміни вже вносилися (26 травня 2020 року), але розглядаються два можливих варіанти суттєвого коригування порядку формування складу Апеляційного комітету. За першим варіантом до складу Апеляційного комітету планується включати представників громадського та експертного середовища, які відповідають вимогам, що висуваються до членів Національного агентства, але не є членами Національного агентства. За другим варіантом змін планується формування складу Апеляційного комітету з членів Національного агентства (як і раніше), але для забезпечення їх неупередженості та незалежності планується обмеження їх роботи лише у складі комітету для розгляду апеляцій на рішення Національного агентства і незалучення до вирішення Національним агентством питань, які можуть стати предметом оскарження. Обидва варіанти поки що на стадії обговорення. Крім того, планується розширити перелік підстав для оскарження рішень Національного агентства.

Скарги щодо порушення академічної доброчесності

Розгляд скарг за заявами сторонніх осіб та організацій щодо порушень академічної доброчесності співробітниками ЗВО та наукових установ відбувається Комітетом з етики Національного агентства у рамках покладених на нього Законом України «Про вищу освіту» функцій. Підготовка рішення Комітету з етики Національного агентства проводиться членами Комітету у співпраці з сек-

тором академічної доброчесності Департаменту наукових ступенів і аналітики Секретаріату Національного агентства.

За результатами розгляду заяв про порушення академічної доброчесності, у разі встановлення факту порушення, Комітет з етики виходить з клопотанням про:

- підтримку Національним агентством рішення Комітету з етики;
- рекомендацію Національному агентству прийняти відповідне рішення за наслідками виявлення факту порушень академічної доброчесності після затвердження Кабінетом Міністрів України «Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня»;
- рекомендацію ЗВО або науковій установі порушити процедуру розгляду справи про виявлене порушення академічної доброчесності та встановлення виду академічної відповідальності відповідно до загальнонаціональної та внутрішньої нормативної бази;
- прийняття до уваги факту порушення академічної доброчесності при проведенні акредитаційних процедур у ЗВО та наукових установах.

За час своєї діяльності Комітет з етики розглянув 13 скарг щодо порушення академічної доброчесності.

10. Інформація та думки основних стейкхолдерів Національного агентства

На вересневому засіданні Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти був розглянутий та обговорений звіт самооцінювання та прийнято рішення щодо його обговорення із ключовими стейкголедами. Протягом вересня–жовтня 2020 року Національне агентство одержало відгуки та рецензії як від українських, так і міжнародних експертів, організацій, інших зацікавлених сторін, серед яких:

- **Міжнародний фонд досліджень освітньої політики;**
- **Українська асоціація студентів;**
- **Словенське агентство із забезпечення якості (SQAA — Slovenian QA Agency);**
- **Українська Асоціація розвитку менеджменту та бізнес освіти;**
- **Міжнародний експерт з якості освіти, член Правління CEENQA Олгун Чичек;**
- **Тренери та експерти Національного агентства (Максим Карпаш, Сергій Степенко, Ірина Паніна, Ольга Драчук, Олександр Петров).**

Варто зазначити, що в цілому стейкхолдери високо оцінили роботу Національного агентства щодо розбудови національної системи забезпечення якості

вищої освіти та зробили висновки про суттєвий прогрес і позитивні зрушення у напрямку формування культури якості в українській вищій освіті за досить короткий проміжок часу від початку діяльності Агентства. Зазначаються позитивні зміни у вищій освіті України, що пов'язані із запровадження нової процедури акредитації, зокрема залучення студентів до процесу розробки, реалізації та оцінювання освітніх програм, відкритість і прозорість процесу зовнішнього забезпечення якості, інтернаціоналізація діяльності Національного агентства, процес відбору та тренінгів експертів, здатність Агентства до самоаналізу.

Також були визначені окремі питання, що потребують обговорення та вдосконалення з метою відповідності кожному стандарту третьої частини ESG-2015.

Зокрема, щодо Стандарту ESG 3.1: Діяльність, політика і процеси щодо забезпечення якості, представники стейкхолдерів звертають увагу на проблему ейджизму (інколи формальне залучення здобувачів до процесів забезпечення якості, відсутність синергії у роботі зі здобувачами; існування хибної думки, що здобувачі менш обізнані у нормативній базі ЗВО та мають менше досвіду) та зазначають необхідність чіткого визначення завдань і ролі студентів у складі експертних груп, збільшення кількості експертів — здобувачів освіти, проведення їх додаткової тренінгової підтримки. На думку фахівців вдосконалення вимагає також і процедура ротації членів ГЕР з тим, щоб не залучати до роботи ГЕР людей без досвіду участі у процесі акредитації за новою системою. Є також пропозиція відображати у ЄДЕБО підсумкову оцінку акредитації (F,E,B,A).

Щодо питання офіційного статусу Національного агентства (стандарт ESG 3.2), то непоміченою не залишилася колізія між освітянським законодавством і законодавством у сфері державної служби, зокрема у питанні статусу членів Національного агентства, його членів і працівників секретаріату. Питання врегулювання законодавчого поля, зокрема що стосується статусу Агентства та його повної незалежності, підіймається й у контексті стандарту ESG 3.3: Незалежність. Зокрема, чітко висловлюється позиція щодо неможливості перевести членів Національного агентства й співробітників його секретаріату в статус державних службовців. Іноземні фахівці також радять переглянути процедуру призначення Голови Національного агентства та його заступників, оскільки це питання повинно бути виключно у сфері Агентства з метою забезпечення його незалежності. Іншим вектором вдосконалення діяльності в рамках стандарту 3.3 є залучення міжнародних експертів до процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти для посилення незалежності експертного оцінювання освітніх програм.

Щодо стандарту ESG 3.4: Тематичний аналіз, Національне агентство робить акцент на пропагуванні принципово інших практик акредитації, щоб дати імпульс для інноваційного розвитку вищої освіти. На думку експертів, також

варто публікувати аналіз проблем ЗВО, що одержали відмову в акредитації, та висвітлювати кращі практики і часті помилки.

У частині фінансового забезпечення в рамках стандарту ESG 3.5: Ресурси піднято питання щодо необхідності врегулювання фінансових відносин і питань виплат експертам і членам ГЕР. Національне агентство визнає наявність певної проблеми у цій сфері та спрямовує зусилля на її врегулювання та вирішення.

З метою відповідності стандарту ESG 3.6: Внутрішнє забезпечення якості і професійна поведінка слід формалізувати відповідну політику та процедури внутрішнього забезпечення якості у вигляді відповідного єдиного документу Національного агентства.

Стандарт ESG 3.7 передбачає циклічну зовнішню перевірку агентства та, зважаючи на те, що Агентство офіційно стартувало лише у лютому 2019 року поки не було можливості пройти повне зовнішнє оцінювання, але, розуміючи важливість цього процесу для формування культури якості, Національне агентство провело самооцінювання та постійно звертається до національних і міжнародних експертів для надання оцінки своїх політик і процедур.

Серед інших питань, що вимагають дискусії та вдосконалення, стейкхолдери зазначили необхідність внесення змін до ст. 25-1 Закону України «Про вищу освіту» у частині питання про інституційну акредитацію.

Ціла низка рекомендацій пов'язана із покращенням роботи експертів, зокрема:

- конструювання багаторівневої системи постійного професійного вдосконалення експертів;
- залучення до проведення очних тренінгів для експертів найкращих здобувачів експертів і призначення найкращих здобувачів керівниками експертних груп;
- поширення практики опитувань основних стейкхолдерів щодо якості діяльності експертних груп і регулярний перегляд реєстру експертів з метою виключення осіб, діяльність яких негативно впливає на якість акредитацій, подальшу роботу й репутацію Агентства;
- створення каналу швидкої комунікації з експертами у Телеграм й створення для здобувачів анонімних каналів звернень та/або додаткового супроводу для попередження й унеможливлення випадків дискримінацій.

У частині поліпшення комунікативної стратегії Національного агентства висловлені наступні пропозиції:

- запровадити практику публікації кращих практик та «поганих» практик (як не треба робити);
- запровадити рейтингування освітніх програм за спеціальностями чи галузями за результатами акредитації;

- ширше популяризувати студентоорієнтований підхід через медіа ресурси;
- регулярне залучення молодіжних і студентських організацій України до популяризації нової процедури акредитації серед молоді, особливо УАС, Студентські ради, Ради молодих вчених.

Окрім того, слушними порадами стейкхолдерів є формування стратегії розвитку відносин із партнерськими інституціями та організаціями, зокрема Національним агентством кваліфікацій, БФ «Інститут розвитку освіти», МБФ «Міжнародний фонд досліджень освітньої політики» та іншими; гармонізація вимог і підходів різних ГЕР; розгортання масової підготовки гарантів ОП, значна частина яких не розуміє належним чином вимог Національного агентства і не здатна відповідно кваліфіковано сформулювати відомості самооцінювання ОП.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти висловлює подяку усім колегам і організаціям, які висловили свою думку та надали свої коментарі, поради, рекомендації щодо вдосконалення діяльності, процесів і процедур.

11. Сучасні виклики та напрями подальшого розвитку

Національне агентство у рекордні терміни реалізувало ключові завдання, які стояли перед ним на початку 2019 року: розробило низку нормативних документів і методичних матеріалів й провадить новий процес акредитації, підготувало й сформувало реєстр експертів з оцінювання якості освітніх програм, створило галузеві експертні ради, провело акредитацію понад 800 освітніх програм (у тому числі понад 400 — у онлайн-форматі у зв'язку із карантинном, пов'язаним із COVID-19), стало афілійованим членом ENQA й повноправним членом INQAANE, SEENQA, ICAI. На сьогодні Національне агентство функціонує як незалежний колегіальний орган у відповідності з чинним законодавством України. Разом з тим, перед Національним агентством постає цілий ряд викликів, яким воно має протистояти і враховувати при формуванні напрямів подальшого розвитку та які зумовлені низкою чинників.

Насамперед, це глобальний чинник — загроза другій хвилі пандемії COVID-19 і невизначеність умов роботи університетів у 2020–2021 навчальному році. Цей виклик є суттєвим, адже Національне агентство одержало 1977 заявок на акредитацію освітніх програм на новий 2020–2021 навчальний рік, окрім того, 330 заявок на акредитацію PhD програм було перенесено з весни на вересень 2020 року у зв'язку із загальнонаціональним карантинном. Отже, акредитаційні експертизи мають відбуватися за планом. Національне агентство вже має суттєвий досвід проведення онлайн акредитацій навесні 2020 року, а також готується до нової змішаної моделі акредитацій, яка включатиме очний візит із дистанційною участю одного або декількох експертів для оперативного реагування на нові виклики глобальної пандемії.

Наступний чинник — це політична турбулентність, спроби реорганізації Національного агентства та позбавлення його незалежного статусу. З початку діяльності Національного агентства за півтора роки в Україні змінилося два Міністри освіти і науки і три тимчасово виконуючих обов'язки міністра. З відставкою уряду О. Гончарука 3 березня 2020 року й до сьогодні (на момент написання звіту самооцінювання) в Україні не призначено Міністра освіти та науки, що тягне за собою невизначеність освітньої політики й несистемність прийняття рішень у сфері освіти. Національне агентство завжди займало конструктивну позицію у роботі з МОН і бачило в ньому партнерську організацію. Агентство також усіляко сприяло й підтримувало ЗВО під час пандемії, продемонструвало інституційне лідерство в умовах карантину й відсутності офіційно призначеного очільника МОН.

Т.в.о. міністра освіти і науки, призначений у червні 2020 року, є суперечливою кандидатурою, яка не була підтримана Комітетом з науки і освіти Верховної ради України на цю посаду. Через підозру на академічний плагіат у окремих роботах тимчасового очільника МОНу, кілька народних депутатів звернулися до Національного агентства, яке виступає єдиним офіційним органом в Україні, відповідальним за дотримання академічної доброчесності, з вимогою проаналізувати його роботи. На жаль, тимчасове керівництво Міністерства зайняло не конструктивну позицію у взаємовідносинах із Національним агентством і, скориставшись незначною законодавчою колізією, без будь-якого попереднього обговорення із зацікавленими суб'єктами підготувало законопроект про реорганізацію Національного агентства й позбавлення його незалежного статусу шляхом перетворення на центральний орган виконавчої влади. Національне агентство зробило кілька офіційних заяв, які оприлюднені на сайті ([лінк1](#), [лінк2](#)) й широко обговорюються академічною спільнотою. На момент написання звіту самооцінювання ця ситуація лишається не вирішеною і очевидно, що протягом найближчих місяців буде впливати на діяльність Національного агентства. Національне агентство підготувало свої пропозиції щодо врегулювання законодавчої колізії у визначенні свого статусу та усіма доступними методами буде відстоювати свою незалежність, як цього вимагають європейські стандарти ESG-2015.

Фінансові чинники. Законодавчо передбачено, що нова процедура акредитації здійснюється на платній основі, але ЗВО часто виявилися морально й матеріально не готовими здійснювати таку оплату в повній мірі. Ректори ЗВО почали звертатися до Національного агентства щодо переглядів обсягів оплати й вартості експертної роботи. На сьогодні вартість однієї освітньої програми складає від 33703 грн до 54381 грн при очній акредитації та від 31345 до 48431 грн при онлайн акредитації. 84 % коштів за акредитацію іде на оплату роботи експертів і членів галузевих експертних рад, а отже фактично реінвестується в

університети шляхом додаткової оплати праці їх співробітників і студентів. Національне агентство переконане, що достойна оплата експертної роботи є однією із запорок об'єктивності й неупередженості експертів. Разом з тим, розпочато пошук можливостей фінансової підтримки ЗВО з боку держави й проведено консультації з експертами й органами виконавчої та законодавчої влади щодо пошуку джерел відшкодування ЗВО коштів витрачених на акредитацію. Національне агентство і надалі буде намагатися підтримувати ЗВО на основі принципів партнерства і транспарентності. З іншого боку, Національне агентство шукає можливості диверсифікації джерел надходжень до свого бюджету, здійснює пошук грантових можливостей і залучення спонсорських коштів.

Методологічні чинники. Відповідно до стандарту 2.2 ESG-2015, вдосконалення методології зовнішнього оцінювання є процесом безперервним, особливо в умовах, коли процес оцінювання якості освітніх програм усе ще лишається не до кінця зрозумілим і однозначним для ЗВО, які звикли до чітких кількісних параметрів попередніх акредитацій. Національне агентство одержало низку запитів від стейкхолдерів щодо необхідності більш детальних роз'яснень і надання кількісних вимірів критеріїв оцінювання освітніх програм. Окрім того, при трактуванні критеріїв оцінювання досі існують певні неузгодженості між представниками ЗВО, експертами і членами ГЕР. Наразі Національне агентство проводить перегляд й вдосконалення своїх методичних рекомендацій щодо критеріїв оцінювання якості освітніх програм на основі пропозицій від експертів, представників ЗВО та інших стейкхолдерів. У складі Національного агентства працюють студенти і працедавці, які є повноправними учасниками робочих органів Національного агентства, комісій та комітетів. Варто зазначити, що до складу кожної експертної групи та галузевої експертної ради входить здобувач освіти за спеціальністю, за якою проходить акредитація. Іншим завданням у цьому напрямку Національне агентство вбачає розробку механізмів і пошук можливостей залучення іноземних експертів до роботи експертних груп, що суттєво підвищило б рівень експертизи та посилило незалежність прийняття рішень.

Людський чинник. На сьогодні до системи Національного агентства залучено понад 3000 осіб (21 член Національного агентства, 58 співробітників Секретаріату, 35 тренерів, 329 членів ГЕР, 2528 експертів з оцінювання освітніх програм). Усі ці люди задекларували своє прагнення забезпечувати якість вищої освіти України, здійснювати зовнішнє оцінювання освітніх програм відповідно до нової філософії акредитації, що базується на ціннісному підході та європейських стандартах ESG-2015. Разом з тим, на ділі виявилось, що не всі тренери, експерти та члени ГЕР поділяють філософію і цінності Національного агентства. Є окремі випадки виявлення непрофесіоналізму й спроб експертів проводити ревізію замість консультативного оцінювання. Національне агентство оперативно реагує на такі випадки, вносить зміни до реєстру експертів, проводить

додаткові тренінги та консультації для експертів. Національне агентство продовжує роботу у цьому напрямку, а також регулярно переглядає реєстр експертів з точки зору якості їх роботи та кількісного наповнення реєстру. Важливо залучати до роботи Національного агентства лише тих експертів, хто працює компетентно, професійно й етично.

Процедури забезпечення якості діяльності Національного агентства. Відповідно до стандартів 3.6 та 3.7 ESG-2015, всі Агентства повинні запровадити процеси для внутрішнього забезпечення якості та проходити зовнішню перевірку принаймні раз на п'ять років, щоб продемонструвати відповідність до ESG-2015. Національне агентство здійснює свою діяльність на основі принципів професіоналізму і доброчесності, постійно аналізує, переглядає та покращує свою роботу і документи з урахуванням думки стейкхолдерів, публікує річні звіти. Національне агентство також постійно звертається за експертизою й консультаціями до міжнародних і національних експертів з метою безперервного вдосконалення своєї діяльності. Разом з тим, політика внутрішнього забезпечення якості вимагає систематизації та формалізації у вигляді відповідного документа, що буде оприлюднений на веб-сайті Агентства. Також Національне агентство готується до зовнішньої перевірки на відповідність критеріям ESG-2015 та почало осмислювати свою політику і діяльність, у тому числі й розробкою цього звіту самооцінювання.

12. SWOT-аналіз

S: Сильні сторони

- Інституційна незалежність
- Спроможність забезпечити діяльність на засадах відкритості, прозорості, доброчесності
- Здатність до активної співпраці із закордонними агентствами та міжнародними організаціями
- Умотивованість членів Національного агентства та працівників секретаріату до розбудови системи якості в Україні
- Впровадження ціннісного підходу до акредитації та наявність спільних цінностей у членів Національного агентства та співробітників секретаріату
- Здатність використати професійний досвід членів Агентства та якісний кадровий склад секретаріату
- Спроможність забезпечити діджиталізацію внутрішніх процесів
- Здатність Національного агентства оперативно реагувати на виклики та запровадження елементів горизонтального менеджменту

- Активна інформаційно-роз'яснювальна робота, зокрема через соціальні мережі, та регулярне звітування про діяльність Національного агентства різними комунікаційними каналами
- Здатність до ефективної командної взаємодії
- Запровадження нових підходів та інноваційних практик у сфері зовнішнього забезпечення якості вищої освіти
- Спроможність формувати та розвивати експертне середовище
- Адаптивність до викликів
- Забезпечення гендерної рівності

W: Слабкі сторони

- Недостатній рівень професійної підготовки частини експертів і членів ГЕР
- Окремі експерти не готові працювати за новою моделлю акредитації та не поділяють цінності Національного агентства, але приховують це під час проходження тренінгів
- Недостатня кількість експертів з окремих спеціальностей
- Обмеженість матеріальних ресурсів для фінансування сучасних інформаційних систем, необхідних для процесу забезпечення якості вищої освіти
- Брак досвіду, запуск усіх процесів «з нуля» та незлагодженість окремих елементів нової системи акредитації освітніх програм
- Періодична перевантаженість певних структурних підрозділів секретаріату, що зумовлена короткими часовими рамками акредитації, визначеними українським законодавством
- Недосконалість системи розгляду скарг та апеляцій
- Відсутність державного фінансування акредитаційної експертизи

O: Можливості

- Використання кращих світових практик за підтримки іноземних агентств і міжнародних інституцій
- Залучення міжнародних експертів для консультацій та роботи у комітетах агентств, робочих та експертних групах
- Набуття повноправного членства в ENQA
- Зовнішнє періодичне оцінювання діяльності Національного агентства на відповідності ESG-2015
- Збільшення обсягів недержавного фінансування діяльності Національного агентства
- Удосконалення механізмів розгляду скарг
- Формування «культури якості» в українському освітньому та науковому просторі
- Удосконалення державного нормативного регулювання діяльності Національного агентства

- Розширення партнерської мережі стейкхолдерів і використання її експертного та консультативного потенціалу з метою вдосконалення наявних процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти
- Прийняття розроблених нормативних документів з метою формування і розвитку незалежних агентств із забезпечення якості вищої освіти
- Активізація діяльності в Україні іноземних акредитаційних агентств

T: Загрози

- Політична турбулентність, що негативно впливає на розвиток Національного агентства та перешкоджає його стабільній діяльності
- Обмеженість фінансових та інших ресурсів на виконання статутних завдань Агентства та процедури зовнішнього забезпечення якості
- Недосконалість законодавства, що врегульовує певні сфери відповідальності Національного агентства, зокрема академічну доброчесність та інституційну акредитацію
- Неузгодженість і зволікання з ухваленням нормативно-правових актів, необхідних для імплементації елементів системи забезпечення якості вищої освіти в Україні
- Часткова неготовність освітнього середовища сприймати новітні підходи Агентства і пов'язаний з цим внутрішній супротив
- Недостатність «культури якості» у національному освітньому середовищі
- Волонтаристська зміна організаційно-правової форми Національного агентства
- Глобальна пандемія COVID-19 та посилення карантинного режиму
- Забюрократизованість процесу
- Нерівність стейкхолдерів у процесі акредитації

РОЗДІЛ 2.

РІШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ЩОДО АКРЕДИТАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ (2019–2020 РР.)

Таблиця 2.1

*Рішення Національного агентства
щодо акредитації освітніх програм
у розрізі галузей та рівнів освіти*

Галузь знань	Рішення про акредитацію	Рівні вищої освіти			ВСЬОГО
		перший (бакалаврський)	другий (магістерський)	третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий)	
01 Освіта/ Педагогіка	Зразкова				0
	Акредитація	76	81	18	175
	Умовна	27	38	3	68
	Відмова	4	1		5
	Разом за галуззю 01	107	120	21	248
02 Культура і мистецтво	Зразкова				0
	Акредитація	23	27	5	55
	Умовна	8	5		13
	Відмова	1	1	1	3
	Разом за галуззю 02	32	33	6	71
03 Гуманітарні науки	Зразкова	2		5	7
	Акредитація	32	19	23	74
	Умовна	3	4	2	9
	Відмова				0
	Разом за галуззю 03	37	23	30	90
04 Богослов'я	Зразкова				0
	Акредитація	1			1
	Умовна		1		1
	Відмова				0
	Разом за галуззю 04	1	1		2
05 Соціальні та поведінкові науки	Зразкова	1		4	5
	Акредитація	19	23	23	65
	Умовна	11	12	1	24
	Відмова	1			1
	Разом за галуззю 05	32	35	28	95
06 Журналістика	Зразкова			1	1
	Акредитація		5	1	6

	Умовна	1		1	2
	Відмова		1		1
	Разом за галуззю 06	1	6	3	9
07 Управління та адміністрування	Зразкова			4	4
	Акредитація	34	27	25	86
	Умовна	18	6	1	25
	Відмова	3	3		6
	Разом за галуззю 07	55	36	30	121
08 Право	Зразкова				0
	Акредитація	9	10	8	27
	Умовна	5	10		15
	Відмова	3			3
	Разом за галуззю 08	17	10	8	35
09 Біологія	Зразкова		1	2	3
	Акредитація	1	4	5	10
	Умовна		2		2
	Відмова				
	Разом за галуззю 09	1	7	7	15
10 Природничі науки	Зразкова			2	2
	Акредитація	11	20	15	46
	Умовна	5	4	1	10
	Відмова		1		1
	Разом за галуззю 10	16	25	18	59
11 Математика та статистика	Зразкова		1	1	2
	Акредитація		2	5	7
	Умовна	3	1		4
	Відмова				0
	Разом за галуззю 11	3	4	6	13
12 Інформаційні технології	Зразкова	1	2		3
	Акредитація	19	39	9	67
	Умовна	13	13	2	28
	Відмова	1	1		2
	Разом за галуззю 12	34	55	11	100
13 Механічна інженерія	Зразкова				0
	Акредитація	3	17	3	23
	Умовна	3			3
	Відмова				0
	Разом за галуззю 13	6	17	3	26
14 Електрична інженерія	Зразкова				0
	Акредитація	5	7	3	15
	Умовна	3	1		4
	Відмова				0
	Разом за галуззю 14	8	8	3	19
15 Автоматизація та приладобудування	Зразкова				0
	Акредитація	1	3	3	7
	Умовна	4	4		8
	Відмова				0
	Разом за галуззю 15	5	7	3	15
16 Хімічна та біоінженерія	Зразкова			1	1
	Акредитація	1	5		6
	Умовна	2	1		3
	Відмова				0
	Разом за галуззю 16	3	6	1	10

17 Електроніка та телекомунікації	Зразкова				0
	Акредитація	8	5	2	15
	Умовна	1	3		4
	Відмова				0
	Разом за галуззю 17	9	8	2	19
18 Виробництво та технології	Зразкова				0
	Акредитація	11	7	3	21
	Умовна	5	5		10
	Відмова				0
	Разом за галуззю 18	16	12	3	31
19 Архітектура та будівництво	Зразкова		2		2
	Акредитація	6	26	7	39
	Умовна	3	9		12
	Відмова		1		1
	Разом за галуззю 19	9	38	7	54
20 Аграрні науки та продовольство	Зразкова				0
	Акредитація	8	14	12	34
	Умовна	4	4	2	10
	Відмова				0
	Разом за галуззю 20	12	18	14	44
21 Ветеринарна медицина	Зразкова				0
	Акредитація	2	1		3
	Умовна				0
	Відмова				0
	Разом за галуззю 21	2	1		3
22 Охорона здоров'я	Зразкова		1		1
	Акредитація	15	14	10	39
	Умовна	3	4	1	8
	Відмова				0
	Разом за галуззю 22	18	19	11	48
23 Соціальна робота	Зразкова				0
	Акредитація	7	10	1	18
	Умовна	3	5		8
	Відмова				0
	Разом за галуззю 23	10	15	1	26
24 Сфера обслуговування	Зразкова		1		1
	Акредитація	8	20		28
	Умовна	8	2		10
	Відмова	1	1		2
	Разом за галуззю 24	17	24		41
25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	Зразкова				0
	Акредитація	23	10	3	36
	Умовна	5			5
	Відмова				0
	Разом за галуззю 25	23	10	3	36
26 Цивільна безпека	Зразкова				0
	Акредитація	10	4	1	15
	Умовна	1	7		8
	Відмова		1		1
	Разом за галуззю 26	11	12	1	24
27 Транспорт	Зразкова				0
	Акредитація	7	15		22
	Умовна	7	1		8

	Відмова	3			3
	Разом за галуззю 27	17	16		33
28 Публічне управління та адміністрування	Зразкова				0
	Акредитація	6	15	1	22
	Умовна		13		13
	Відмова				0
	Разом за галуззю 28	6	28	1	35
29 Міжнародні відносини	Зразкова		1	1	2
	Акредитація	3	9	6	18
	Умовна	2	5		7
	Відмова				0
	Разом за галуззю 29	5	15	7	27

Таблиця 2.2

Інформація про прийняті Національним агентством рішення за весь період (01.09.2019 — 31.12.2020)

Акредитація	1001	72%
Відмова	33	2%
Зразкова	34	2%
Умовна	332	24%
Разом за весь період	1400	100%

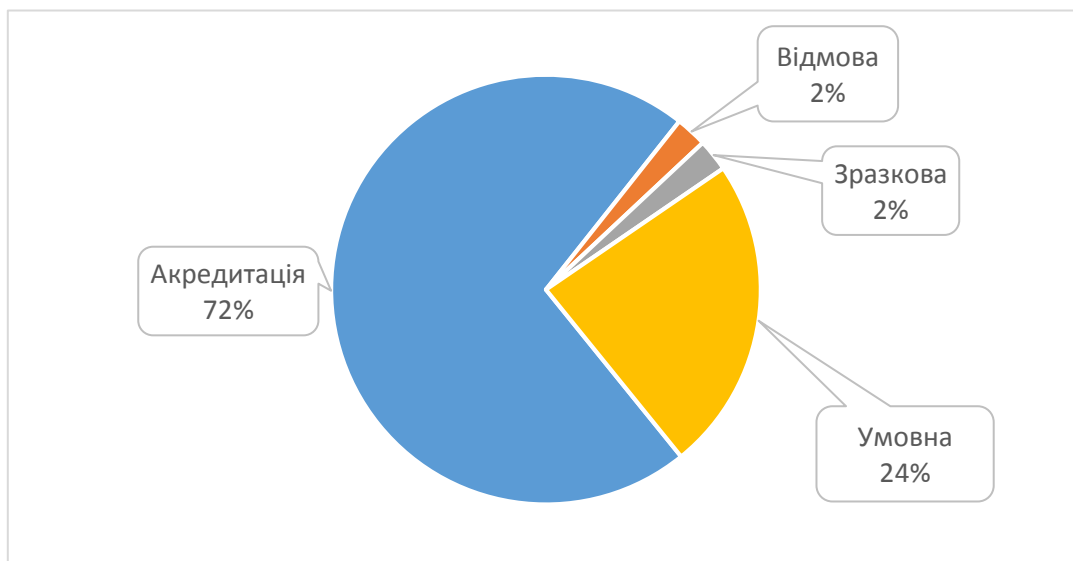

Рис. 2.1. Рішення Національного агентства у відсотках за весь період (01.09.2019 — 31.12.2020)

Таблиця 2.3

Рішення Національного агентства у 2019–2020 навчальному році

Акредитація	560	67%
Відмова	21	2%
Зразкова	11	1%
Умовна	247	30%
Разом за весь період	839	100%

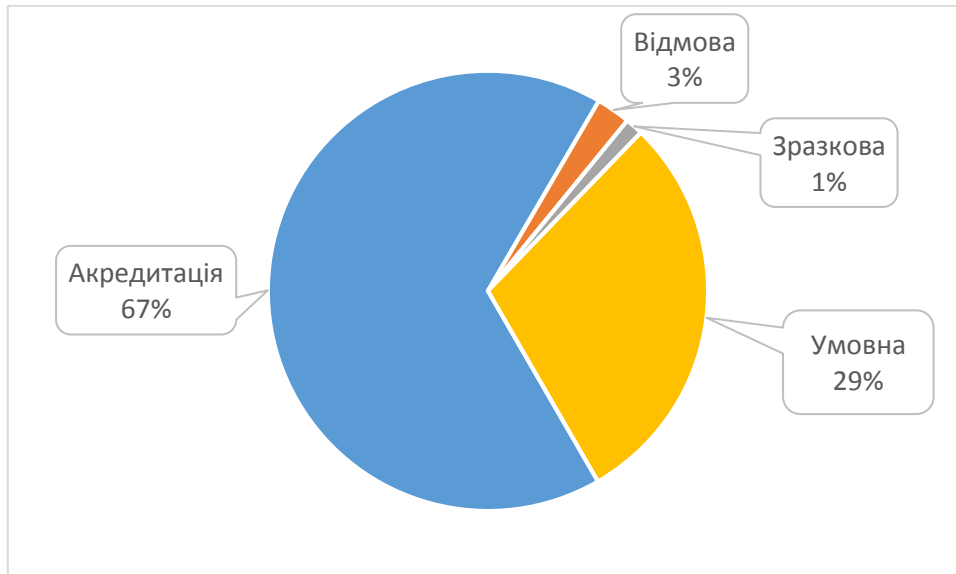

Рис. 2.2. Рішення Національного агентства про акредитацію освітніх програм у 2019/20 н.р.

Таблиця 2.4

**Рішення Національного агентства у 2020–2021 навчальному році
(до початку 2021 календарного року)**

Акредитація	441	79%
Відмова	12	2%
Зразкова	23	4%
Умовна	85	15%
Разом за весь період	561	100%

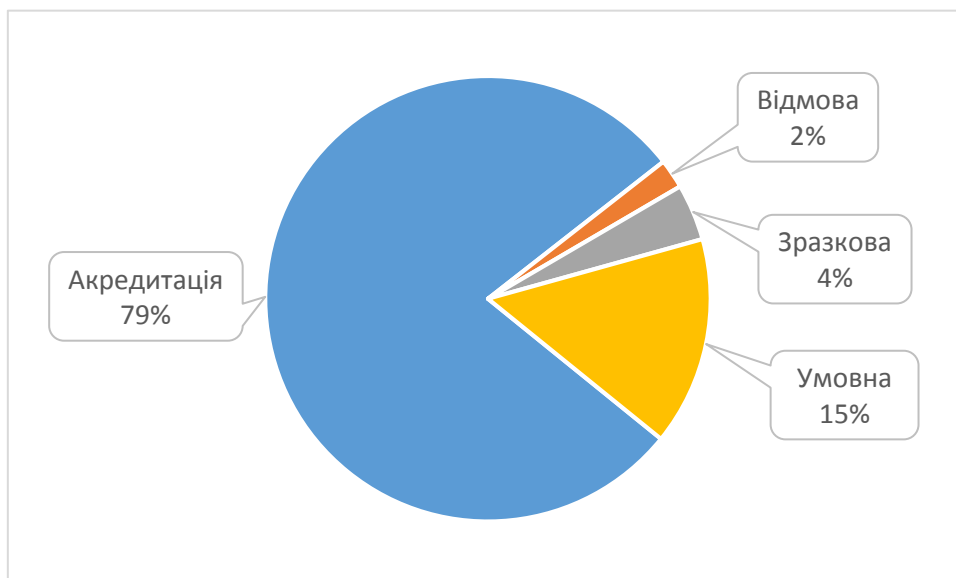

Рис. 2.3. Рішення Національного агентства у 2020–2021 н.р.
(до початку 2021 календарного року)

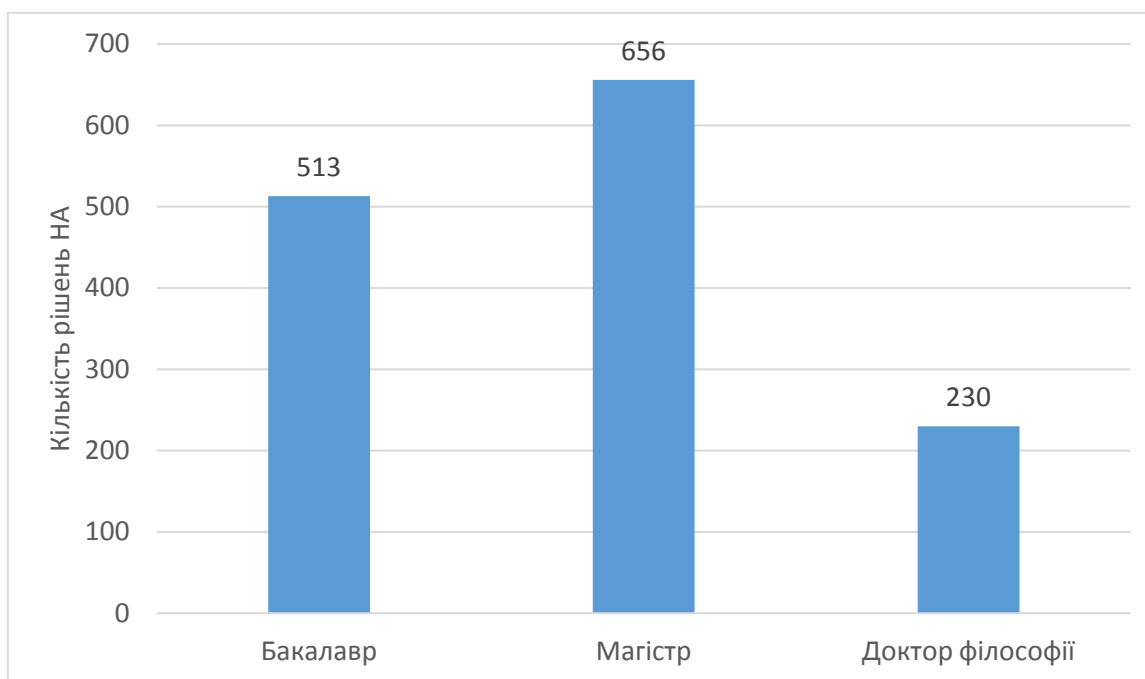

Рис. 2.4. Рішення Національного агентства про акредитацію освітніх програм у розрізі рівнів вищої освіти з 01.09.2019 р. по 31.12.2020 р.

РОЗДІЛ 3.

ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА У 2020 РОЦІ

Діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі — Національне агентство) забезпечує секретаріат. Станом на кінець 2020 року у секретаріаті Національного агентства працювало 59 осіб, при граничній чисельності 61 одиниць штату.⁷⁴ Організаційна структура секретаріату:

Організаційна структура секретаріату:

- департамент забезпечення діяльності Агентства (разом із канцелярією і відділом кадрового та організаційного забезпечення Агентства);
- департамент наукових ступенів і аналітики (зокрема сектор академічної доброчесності);
- відділ акредитації освітніх програм;
- відділ по роботі з експертами;
- відділ по роботі з галузевими експертними радами та незалежними установами оцінювання якості вищої освіти;
- відділ правового забезпечення та апеляцій;
- відділ фінансового планування та бухгалтерського обліку;
- відділ зв'язків з громадськістю і міжнародного співробітництва.

3.1. Відділ акредитації освітніх програм

Відділ здійснює супровід акредитаційних справ, зокрема їх реєстрацію в інформаційній системі Національного агентства, відслідковує зміни до графіку прийняття заяв від закладів вищої освіти про намір акредитувати освітні програми, здійснює інформаційно-аналітичний супровід початкового етапу процесу акредитації. З вересня 2020 року відповідно до ст. 25 Закону України «Про вищу освіту» здійснюється перевірка пакету документів та написання мотивованих висновків для переоформлення сертифікатів про акредитацію освітніх програм.

Протягом року відділом здійснювалася інформаційно-консультативна підтримка гарантів освітніх програм ЗВО та наукових установ, експертів — пред-

⁷⁴ Постановою КМУ від 27 липня 2016 р. № 567 встановлено граничну чисельність працівників Національного агентства в кількості 67. З цієї кількості, 6 осіб — безпосередні працівники Національного Агентства (Голова і 5 заступників Голови) і 61 працівник секретаріату.

ставників експертних груп (опрацьовано та надано відповіді на понад 4500 електронних листів-запитів). Також опрацьовувалися та у встановлений законодавством термін надавалися відповіді на офіційні листи-запити від ЗВО та наукових установ у межах повноважень відділу. З березня по червень 2020 року у зв'язку із уведенням карантинних заходів співробітники відділу здійснювали технічний супровід дистанційних акредитаційних експертиз.

Для забезпечення рівномірного проходження процесу акредитації освітніх програм, відділ забезпечував:

- опрацювання повідомлень від ЗВО та наукових установ про наміри акредитувати освітні програми;
- розробку та укладання до 01 вересня 2020 року графіку подання заяв про акредитацію та відомостей про самооцінювання освітніх програм у 2020/2021 н.р.
- моніторинг протягом року надходжень коригуючих повідомлень та відповідне оновлення графіку й підтримка його в актуальному стані;
- реєстрація справ та присвоєння номерів процедур для подальшого укладання договорів із ЗВО та науковими установами.

Так, протягом 2020 року зареєстровано та здійснено попередній аналіз 1316 справ.

Відповідно до Графіка подання відомостей про самооцінювання освітніх програм закладами вищої освіти, затвердженого 01 жовтня 2019 року (протокол № 11), у період між 1 січня до 30 червня 2020 року Національне агентство очікувало отримати від закладів 952 заяви на акредитацію, фактично зареєстровано 922 справи. У період з 1 вересня до 31 грудня 2020 року відповідно до Графіка на 2020 рік (Порядок формування графіка прийняття заяв про акредитацію освітніх програм, схвалений 26 травня 2020 року, протокол № 9) Національне агентство очікувало 409 заяв на акредитацію; фактично зареєстровано 394 справи.

У зв'язку з обмеженнями в роботі експертних груп під час дії карантинних заходів, запроваджених навесні 2020 року, 451 акредитаційна справа, яку планувалося розглянути до кінця літа 2020 року, станом на 1 серпня 2020 року залишилася без рішення Національного агентства і була переведена в графік 2020/2021 навчального року. Рішення Національного агентства у більшості цих справ були ухвалені з вересня до грудня 2020 року.

Наприкінці 2020 року 278 акредитаційних справ перебували на різних етапах акредитації. Зокрема, 10 справ повернуто на повторний розгляд ГЕР; 8 справ на розгляді експертних груп; 3 справи очікують фіналізації звітів або звіти експертних груп на розгляді відділу акредитації; 257 справ перебувають на різних етапах розгляду ГЕР.

До вересня 2020 року фахівці відділу аналізували відомості про самооцінювання, які подають заклади вищої освіти / наукові установи разом із заявою на проведення акредитації, і готували відповідні методичні рекомендації для експертів за кожною справою. Форма Методичних рекомендацій експертам від відділу акредитації освітніх програм оновлювалася декілька разів.

Починаючи з вересня 2020 року, з метою покращення якості звітів експертних груп, які здійснюють акредитаційну експертизу, фахівці відділу здійснювали попередній аналіз проєктів звітів експертних груп та надавали консультативну допомогу щодо описової, резюмуючої та рекомендаційної ланок звіту в частині кореляції фактів, доказів та обґрунтувань. Оцінки експертної групи при цьому залишалися незмінними. Рекомендації надавалися експертним групам щодо посилення аргументації, доказової бази, обґрунтування поставлених оцінок, а також щодо більш практичної спрямованості рекомендацій закладам вищої освіти щодо забезпечення якості їх освітніх програм.

Із вересня до грудня 2020 року фахівці відділу акредитацій здійснили попередній аналіз 546 проєктів звітів експертних груп. За результатами такого рецензування 495 звітів отримали рекомендації для покращення, але загалом були визнані такими, що відповідають стандартам якості Національного агентства. 51 проєкт експертного звіту отримав негативну рецензію, що може призвести до рішення не запрошувати членів відповідної експертної групи для акредитаційної експертизи в майбутньому або до вилучення експерта з реєстру Національного агентства. Під час подальших етапів акредитаційної процедури на справи, які отримали негативну рецензію, члени Національного агентства звертали особливу увагу, а відповідні експертні групи отримували зауваження щодо якості їх роботи. Також упродовж звітного року 15 акредитаційних справ знято з розгляду, з них 5 через текстові запозичення у документах, які подали заклади вищої освіти на розгляд Національного агентства.

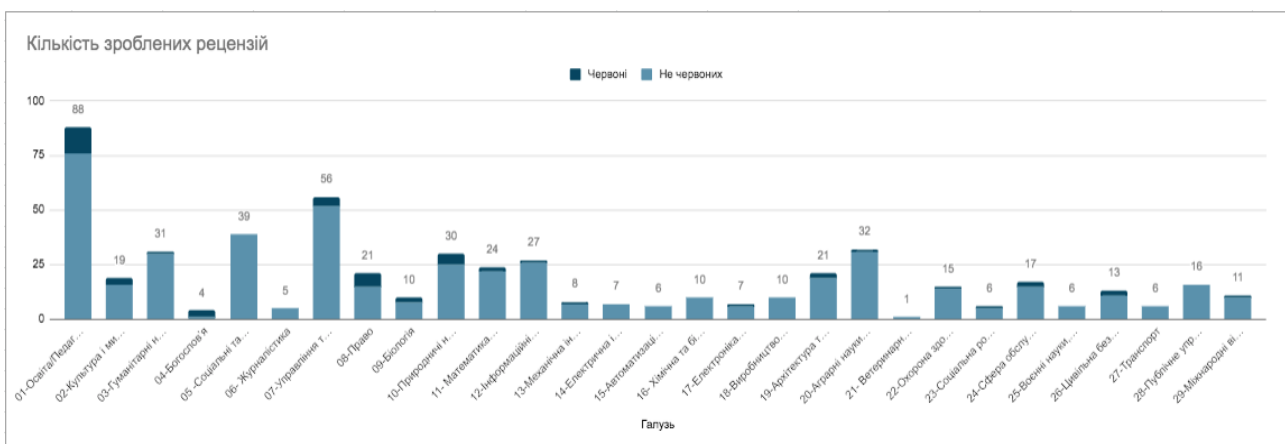

Рис. 3.1.1. Розподіл акредитаційних справ за галузями

На графіку (рис. 3.1.1) показано розподіл за галузями акредитаційних справ, проекти звітів яких рецензували (вересень–грудень 2020 року); вказано загальну кількість проектів звітів і кількість проектів, які визнано незадовільними за результатами рецензування.

Відділ акредитації освітніх програм відстежує оптимальне надходження акредитаційних справ упродовж року. Відповідно до затвердженого 1 серпня 2020 року графіка подання відомостей про самооцінювання закладами вищої освіти у період з 1 вересня 2020 року до 30 червня 2021 року Національне агентство очікувало подання 1974 заяви про акредитацію освітніх програм впродовж навчального 2020/2021 року, з яких із 1 січня до 30 червня 2021 року очікується 1565 акредитаційних справ, що на 41 % більше ніж в аналогічному періоді попереднього року.

3.2. Відділ по роботі з експертами

Відділ організує підбір і навчання експертів, які входять в реєстр експертів з акредитації Національного агентства; організує експертні групи для проведення акредитаційних експертиз кожної освітньої програми. Станом на кінець грудня 2020 року реєстр експертів з акредитації Національного агентства налічував 3028 осіб, з яких 2201 — науково-педагогічні, наукові працівники і 827 — здобувачі вищої освіти різних рівнів.

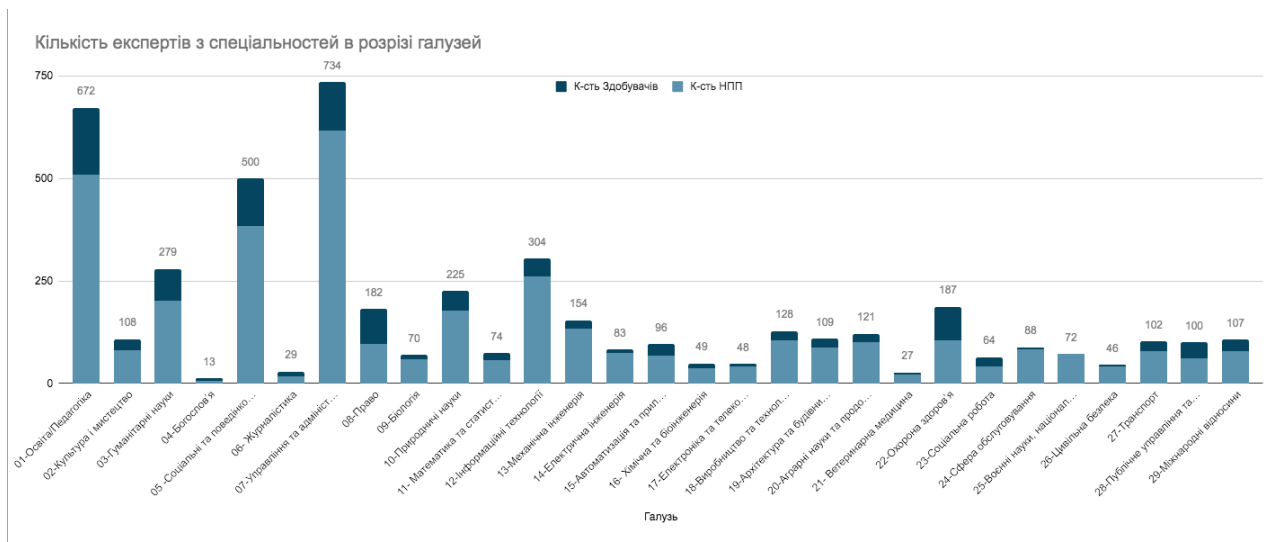

Рис. 3.2.1. Кількість експертів за галузями у реєстрі станом на кінець 2020 р.

Незважаючи на труднощі, спричинені карантинними заходами, упродовж 2020 року зусиллями відділу по роботі з експертами реєстр експертів Національного агентства поповнено на 1310 осіб (849 — НПП, 461 — здобувач). Також упродовж звітного року з реєстру вилучено 90 експертів, з них 73 науково-педагогічні, наукові працівники, 17 — здобувачі вищої освіти.

Тренінги для експертів

Усі кандидати в експерти Національного агентства зобов'язані успішно пройти навчання для подальшого затвердження в Реєстрі експертів, зокрема: два онлайн-курси на платформі Prometheus — щодо акредитаційного процесу та критеріїв оцінювання⁷⁵ і щодо написання якісного звіту за результатами експертизи.⁷⁶ Обов'язкове успішне тестування на цій платформі, а далі кожен кандидат проходить дводенний інтенсивний тренінг.

Протягом 2020 року Національне агентство отримало 3145 нових анкет від кандидатів в експерти Національного агентства — 2114 анкети від наукових і науково-педагогічних працівників (далі — НПП) і 1031 від здобувачів вищої освіти. Усі анкети ретельно вивчені, оцінені, перевірені супровідні документи; у результаті в 2020 році до відбору допущено 2068 кандидатів 1153 НПП та 915 здобувачів до навчання.

За 2020 рік було проведено 53 тренінги з попередньо відібраними кандидатами — 13 тренінгів в очному форматі, 40 в дистанційному. Загальна чисельність учасників тренінгів склала 1477 осіб. Кожний тренінг був проведений двома сертифікованими тренерами, які пройшли навчання Британською акредитаційною агенцією QAA та Національним агентством. Відділ експертів секретаріату здійснював організаційний супровід кожного тренінгу.

Програма тренінгу — інтенсивна, передбачає повні два дні аудиторної роботи (біля 16 астрономічних годин) з попереднім домашнім завданням. Важливою метою тренінгу є комунікація цінностей Національного агентства та етичних норм поведінки експерта. До програми включено вправи з аналізу відомостей про самооцінювання, ідентифікації необхідних доказів, складання учасниками програми візиту, проведення зустрічі зі стейкхолдерами, проведення брифінгу задля надання консультації закладу, написання звіту та його порівняння зі звітом інших учасників та висновками ГЕР. Також учасники проходять симуляцію роботи експерта у закладі вищої освіти і обговорюють 18 реальних ситуацій (кейси), з якими стикаються експерти.

До кожного тренінгу залучений представник Національного агентства для забезпечення двостороннього діалогу з кандидатами в експерти та надання максимально вичерпних відповідей на всі запитання учасників.

Дистанційні експертизи

У березні 2020 року акредитаційний процес Національного агентства зіштовхнувся із викликами карантинних обмежень, спричиненими світовою пандемією COVID-19. Ситуація вимагала від Національного агентства швидких

⁷⁵ https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:NAQA+EPA101+2019_T3_P/about

⁷⁶ https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:NAQA+REPORT101+2020_T2/about

нестандартних рішень. Накази про виїзні експертизи були скасовані з середини березня 2020 року і Національне агентство одне з перших в світі запровадило дистанційний формат акредитаційної експертизи. Це потребувало негайних змін до процесів, додаткового навчання технічних фасилітаторів і експертів, комунікацій із закладами і з іншими стейкхолдерами, та основне — мобілізацію всіх ресурсів Національного агентства для впровадження нового формату роботи.

Уже наприкінці березня 2020 року були проведені перші дистанційні експертні візити. Агентством була розроблена Інструкція та особливості проведення дистанційних акредитацій для експертів та ЗВО⁷⁷ з детальним покроковим описом дій всіх залучених до процесу в онлайн форматі, а також Інструкція щодо технічного користування онлайн платформою Zoom. Кожну дистанційну акредитаційну експертизу в період з березня по серпень 2020 року обов'язково супроводжував спостерігач від Національного агентства, який в тому числі проводив технічну модерацію та підтримку онлайн зустрічей. Створено механізм запису кожної онлайн експертизи та подальшого конфіденційного його зберігання, а також оперативної реакції на будь-який технічний форс-мажор.

Була проведена низка тренінгів для технічних модераторів (спостерігачів), які сумарно протягом 2020 року витратили біля тисячі годин саме на супровід дистанційних експертиз. Як наслідок, жодна дистанційна акредитація не була скасована за технічних причин. Майже щотижня проводились одно-годинні технічні інструктажі для експертів та представників закладів вищої освіти напередодні відповідних дистанційних експертиз з метою максимальної підготовки учасників і вирішення всіх технічних та організаційних питань. Також перед кожною дистанційною експертизою проводився одногодинний інструктаж експертів керівництвом Національного агентства для забезпечення якісного результату та виявлення всіх питань, які цікавили експертів. Протягом 2020 року було проведено 64 таких інструктажів.

Налагодивши всі процеси дистанційно, надавши відпрацьовані інструменти та інструкції, з 1 вересня 2020 року відділ по роботі з експертами передав експертним групам обов'язок самостійного забезпечення технічної модерації дистанційних експертиз у відповідності з комплексом інструкцій. Проведені опитування серед експертів та ЗВО показали високий рівень задоволеності якістю такого формату акредитацій.

Реагуючи на пом'якшення певних карантинних обмежень і зважаючи на необхідність фізичної присутності експертів в закладі в деяких випадках для проведення повноцінної експертизи, з вересня 2020 року Національним агентством запроваджено новий змішаний формат експертизи, який передбачає част-

⁷⁷ https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Інструкція-та-особливості-проведення-акредитаційних-зустрічей-в-дистанційному-форматі-20200909_для-ЕГ-та-ЗВО-Версія-2.2.pdf

кову присутність експертної групи безпосередньо в закладі вищої освіти (зокрема для огляду матеріально-технічної бази, для ознайомлення з документами з обмеженим доступом тощо) в той час, коли інша частина експертної групи працює в онлайн режимі.

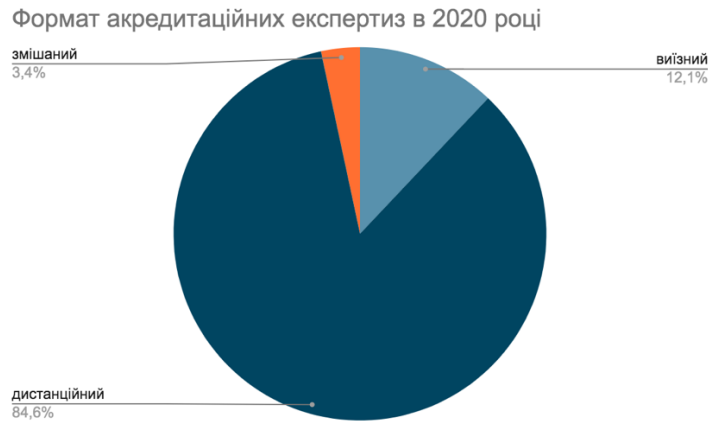

Рис. 3.2.2. Формат акредитаційних експертиз у 2020 р.

Упродовж 2020 року, завдяки комплексу дій з технічної і сутнісної підготовки, а також мобілізації ресурсів секретаріату, Національним агентством здійснено супровід 1310 акредитаційних експертиз, зокрема у виїзному форматі — 158 експертизи, у дистанційному форматі — 1108 експертиз, у змішаному форматі — 44 експертизи.

Опитування експертів

У 2020 році Національне агентство провело три хвилі опитувань експертів з метою системного самоаналізу, отримання зворотного зв'язку від експертів та їх пропозицій, визначення можливих нагальних проблем в акредитаційному процесі, а також задля отримання відгуку про експертів щодо роботи їх колег.

У першому опитуванні (яке за часом збіглося першими тижнями запровадження загальнонаціонального карантину) взяло участь 67 експертів; у другому — 646; у третьому — 901 експерт. Усі анкети ретельно проаналізовано для розуміння напряму подальших вдосконалень.

Період акредитацій	2019	2020 січ-лют	2020 бер-сер	2020 вер-гру
експерти:		експерти:	експерти:	експерти:
к-сть відповідей:	255	67	646	901
Оцініть, будь ласка, новий акредитаційний процес ОП в цілому:	8,60	8,63	8,58	8,75
Визначте, наскільки корисним були навчання для експертів:	9,16	9,28	9,20	9,21

Результати кожного опитування стабільно вказували на високу оцінку експертами акредитаційного процесу в цілому, а також корисність комплексу навчань, які запропоновані Національним агентством для експерта. Упродовж 2020 року до комплексу навчань експертів було додано чимало нових заходів та

оновлень: новий навчальний курс з написання звіту, оновлена програма дводенного тренінгу для експертів, проведено 32 інструктажі напередодні акредитаційних експертиз, вебінари та інші заходи для інформаційної підтримки експертів та регулярного діалогу.

Період акредитацій	2019		2020 січ-лют		2020 бер-сер		2020 вер-гру	
	експерти:		експерти:		експерти:		експерти:	
к-сть відповідей:	255		67		646		901	
Охарактеризуйте основні проблеми, з якими Ви зіткнулися під час участі в акредитації ОП?								від к-сті осіб
Відкритість ЗВО	6	2%	2	3%	48	7%	43	5%
Пасивні студенти	14	5%	2	3%	48	7%	70	8%
Недостатність часу	74	29%	15	22%	104	16%	276	31%
Велике навантаження	88	35%	13	19%	171	26%	231	26%
Фінансові	22	9%	2	3%	180	28%	85	9%
Незрозумілість процесу після відправки експертного звіту	48	19%	9	13%	48	7%	27	3%
Комунікація з Національним агентством	29	11%	5	7%	11	2%	5	1%
Незрозумілість критеріїв	11	4%	4	6%	26	4%	38	4%
Написання звіту	55	22%	4	6%	52	8%	92	10%
Співпраця з експертами	11	4%	2	3%	21	3%	26	3%
Складання та дотримання плану візиту	12	5%	2	3%	10	2%	16	2%
Робота в акредитаційній системі			32	48%	43	7%	30	3%
Незрозумілість рішення ГЕР по справі	не звст.		не звст.		89	14%	99	11%
Незрозумілість рішення агентства по справі	не звст.		не звст.		25	4%	17	2%
Інше	26	6%	3	3%	51	8%	37	4%
Не було проблем	7	2%			147	23%	324	36%

Результати опитувань показали, що однією з основних проблем, з якою стикаються експерти залишається недостатність часу та велике навантаження впродовж процесу акредитаційної експертизи. Тому наприкінці 2020 року переглянувши весь процес акредитації, Національне агентство внесло корективи, які збільшують час відведений експертам для вивчення справи та написання звіту, починаючи з січня 2021 року — 5 додаткових днів для вивчення справи і ще додатковий день для підготовки проекту звіту експертної групи, що має хоча б частково полегшити роботу експертів і підвищити її ефективність.

За результатами опитування в лютому 2020 року основною проблемою експерта визначено «Робота в новій акредитаційній системі» (48 %). Завдяки системній комунікації та наданню численних роз'яснень, а також унаслідок розробки і оприлюднення детальної Інструкції для користування акредитаційною системою⁷⁸ цей фактор в кінці року залишився проблемним лише для 3 % експертів.

Упродовж року Національне агентство також запровадило ряд інструментів (і супровідних пояснень), які сприяють прозорості процедури акредитації на кожному з її етапів. Зокрема, оприлюднено публічний портал з детальним висвітленням статусу кожної акредитаційної справи <https://public.naqa.gov.ua>. Наявність цього ресурсу повністю усунула проблему, яку експерти згадували в опитуваннях: показник «Незрозумілість процесу після відправки експертного звіту» знизився з 19 % до 3 %.

⁷⁸ <https://wiki.naqa.gov.ua/system>

Також позитивною динамікою відзначається суттєве зростання кількості експертів, які не стикалися з суттєвими проблемами при роботі експертом Національного агентства (36 %).

Період акредитацій	2019	2020 січ-лют	2020 бер-сер	2020 вер-гру
	експерти:	експерти:	експерти:	експерти:
к-сть відповідей:	255	67	646	901
Оцініть підтримку Агентства від Відділу по роботі з експертами:	9,18	9,37	9,26	9,54
Оцініть підтримку Агентства від Відділу акредитації:	9,13	9,18	9,36	9,43
Оцініть підтримку Агентства від інших Відділів:	7,73	8,6	8,46	9,01

Важливим питанням для Національного агентства є рівень задоволеності експертів підтримкою всіх відділів секретаріату. Наприкінці 2020 року прослідковується постійна позитивна динаміка і найвища оцінки за 1,5 роки щодо підтримки всіх відділів. Значною мірою це відображає постійні удосконалення всіх процесів і злагоджену командну роботу.

Період акредитацій	2019	2020 січ-лют	2020 бер-сер	2020 вер-гру
	експерти:	експерти:	експерти:	експерти:
к-сть відповідей:	255	67	646	901
Оцініть користь методичних рекомендацій, які були підготовлені з Вашої справи:	8,89	8,81	8,99	8,89
Оцініть користь відгуку-рецензії на проєкт звіту ЕГ, якщо такий був Вам наданий (для справ 2020-2021 навч. року)				8,23

Упродовж 2019–2020 навчального року зусиллями відділу акредитації Національного агентства готувались індивідуальні методичні рекомендації щодо кожної акредитаційної справи з метою допомогти новим експертам результативно вивчати відомості про самооцінювання, які надсилалися закладами вищої освіти, та з метою розставлення акцентів щодо необхідних фактів, які експертам варто було б з'ясувати під час експертизи. Експерти стабільно високо оцінювали користь таких рекомендацій.

З вересня 2020 року, коли вже більшість експертів зрозуміли основні засади вивчення відомостей самооцінювання, індивідуальні методичні рекомендації було замінено відгуком (рецензією) відділу акредитації на проєкт звіту експертної групи, який супроводжувався рекомендаціями щодо можливих покращень аргументації експертів і щодо обґрунтувань виставлених оцінок. Відносно невисокий бал оцінки такого відгуку-рецензії можна пояснити його новизною та необхідністю подальшого аналізу з часом.

Період акредитацій	2019	2020 січ-лют	2020 бер-сер	2020 вер-гру
	експерти:	експерти:	експерти:	експерти:
к-сть відповідей:	255	67	646	901
Якщо на Вашій акредитації був присутній спостерігач або технічний модератор зі сторони Агентства, - оцініть професіоналізм та підтримку спостерігача/модератора *	9,04	7,80	9,60	9,53

Як вже згадувалося, необхідність реагувати на виклики спричинені пандемією і супровідними обмежувальними заходами карантину шляхом запровад-

ження дистанційних експертиз вимагала від Національного агентства надзусиль. Постійна підтримки таких акредитацій, вимога присутності чи не на кожній експертизі спостерігача або технічного модератора для надання допомоги в разі необхідності призвели до мобілізації великої кількості допоміжного персоналу, зокрема з інших відділів секретаріату. З аналізу відповідей експертів видно, що наявність такого спостерігача була найвище оцінена експертами серед всіх питань, що свідчить про успішність проведеної мобілізації та ефективність наданої допомоги та консультацій. Варто також відмітити, що з вересня 2020 року технічну модерацію майже всіх акредитаційних експертиз здійснювали експерти самостійно, що свідчить про те, що періодична присутність спостерігача (зокрема в проблемних ситуаціях) надає суттєву допомогу, підтримку та запоруку довіри.

Період акредитацій	2019		2020 січ-лют		2020 бер-сер		2020 вер-гру	
	експерти:		експерти:		експерти:		експерти:	
к-сть відповідей:	255		67		646		901	
Чи виникли у вас труднощі зі складанням звіту експертної групи?								
Ні	186	74%	61	91%	597	92%	803	89%
Так*	64	26%	6	9%	49	8%	98	11%
Чи вдалося Вам досягти командної роботи з експертною групою під час акредитаційної експертизи?								
Так	240	94%	60	90%	599	93%	840	93%
Частково	14	5%	6	9%	42	7%	56	6%
Ні	1	0%	1	1%	5	1%	5	1%

Стабільно позитивними залишились питання написання звіту та командної роботи експертної групи, як результат постійних навчань в тих питаннях.

Період акредитацій	2019		2020 січ-лют		2020 бер-сер		2020 вер-гру	
	експерти:		експерти:		експерти:		експерти:	
к-сть відповідей:	255		67		646		901	
Оцініть професіоналізм експерта, з яким ви співпрацювали:								
К-сть оцінок: 8 - 10	745	90%	128	90%	1706	86%	2285	90%
К-сть оцінок: 5 - 7	67	8%	14	10%	252	13%	220	9%
К-сть оцінок: 0 - 4	13	2%	0	0%	26	1%	40	2%

У рамках цього опитування Національним агентством також отримано понад 2500 оцінок та розгорнутих коментарів щодо конкретних експертів: в рамках опитування респонденту надано можливість обирати певне ПІБ експерта (того, з яким співпрацював в експертній групі) і залишити оцінку його діяльності та обґрунтування цієї оцінки. Стабільно (на рівні 90 %) експерти оцінюють роботу своїх колег на рівні 7 балів або вище (із максимальних 10). Експерти, яких колеги оцінюють негативно, можуть надалі не увійти до реєстру експертів Національного агентства. Усі оцінки з обґрунтуваннями проаналізовано і перенесено до реєстру експертів для обов'язкового врахування при подальшому формуванні експертних груп.

3.3. Відділ по роботі з галузевими експертними радами та незалежними установами оцінювання якості вищої освіти

Відділ забезпечує супровід діяльності галузевих експертних рад (ГЕР) Національного агентства. Основні обов'язки ГЕР: розгляд акредитаційних справ, які надходять після проведення експертними групами їх акредитаційних експертиз; розгляд проєктів стандартів вищої освіти, які надходять від Науково-методичної ради МОН на погодження Національним агентством.

Станом на кінець 2020 року Національне агентство створило й укомплектувало 30 галузевих експертних рад. Фактична кількість членів галузевих експертних рад становить 340 осіб.

Галузеві експертні ради за 2020 рік розглянули 1333 акредитаційні справи, а також опрацювали і погодили 74 проєкти стандартів вищої освіти, із них: 25 проєктів стандартів вищої освіти для першого (бакалаврського) освітнього рівня; 49 проєктів стандартів вищої освіти для другого (магістерського) освітнього рівня.

До 1 жовтня 2020 року працювало 29 галузевих експертних рад, але у зв'язку з перевантаженням акредитаційними справами 01 галузі знань Освіта/Педагогіка 23 липня 2020 року галузеву експертну раду з галузі знань 01 було реорганізовано (протокол засідання Національного Агентства № 14) і у межах цієї галузі створено дві галузеві експертні ради — 01 Освіта і 01 Педагогіка. Також збільшено кількість членів ГЕР, які відповідають за розгляд акредитаційних справ цієї галузі: попередня ГЕР 01 Освіта/Педагогіка налічувала 14 членів, а у двох новоутворених ГЕР 01 Освіта і ГЕР 01 Педагогіка наразі по 11 членів, тобто разом 22 члени галузевих рад у межах галузі 01 Освіта/Педагогіка.

3 березня 2020 року (протокол засідання Агентства № 5) достроково припинено повноваження усього складу ГЕР 28 Публічне управління та адміністрування та оголошено конкурс для формування нового складу. Новий склад ГЕР 28 Публічне управління та адміністрування затверджено на засіданні Агентства 7 квітня 2020 р. (протокол № 7).

За календарний рік проведено 8 конкурсів до галузевих експертних рад, відповідно:

- опрацьовано 406 пакетів конкурсних документів;
- дообрано за конкурсом 65 членів галузевих експертних рад;
- залишилось вакантними у галузевих експертних радах 6 місць.

За участю галузевих експертних рад за 2020 р. проведено 24 методичні і науково-комунікативні заходи (тренінги, семінари, вебінари), із них:

- для експертів і членів ГЕР — 10;

- для членів ГЕР — 5;
- для новообраних членів ГЕР — 2;
- спільний вебінар Національного агентства за участю сектору вищої освіти науково-методичної ради МОН та галузевих експертних рад щодо розроблення і погодження стандартів вищої освіти;
- у рамках підбиття підсумків річної роботи галузевих експертних рад — 3, зокрема:
 - 05 ГЕР Соціальні та поведінкові науки, 08.12.2020;
 - 07 ГЕР Управління та адміністрування, 27.10.2020;
 - 29 ГЕР Міжнародні відносини, 29.09.2020.

3.4. Департамент наукових ступенів і аналітики

Департамент забезпечує аналітичну роботу, пов'язану з діяльністю Національного агентства (зокрема, підготовку Річного звіту), і супроводжує справи, які формуються Комітетом з етики Національного агентства після надходження скарг на порушення академічної доброчесності. У функціональних обов'язках департаменту також передбачено забезпечення процесу акредитації спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій на здобуття наукових ступенів (доктора філософії і доктора наук).

У зв'язку з прийняттям Верховною Радою закону «Про внесення зміни до розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про вищу освіту» щодо продовження строку завершення підготовки кандидатів та докторів наук» від 4 червня 2020 року № 676-ІХ, дію чинної системи формування спеціалізованих вчених рад і процедури захистів у них наукових здобутків продовжено до 30 червня 2021 р. Відповідно, департамент, який мав би супроводжувати процес акредитації спеціалізованих вчених рад, коли відповідні повноваження перейдуть до Національного агентства, залишається не повністю укомплектований. Варто звернути увагу, що в разі передання повноважень щодо формування, акредитації і контролю за діяльністю спеціалізованих вчених рад від МОН до Національного агентства, як передбачено законом «Про вищу освіту», для ефективного і результативного здійснення цих повноважень, гранична чисельність штату Національного агентства має бути збільшеною.

Зусиллями департаменту на початку 2020 року було забезпечено супровід розробки тексту проєкту Порядку присудження наукових ступенів і проєкту Положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад. Обидва проєкти були оприлюднені на сайті Національного агентства і подані до МОН відповідно до законодавства. 6 липня 2020 року Міністерство оприлюднило для громадського обговорення проєкт Порядку присудження наукових ступенів. Положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад не було оприлюднено МОН, зважаючи

на те, що цей підзаконний акт є нижчого порядку — затверджується наказом МОН після затвердження Порядку присудження наукових ступенів Постановою Кабінету Міністрів України — і тому оприлюднюватиметься для громадського обговорення лише після прийняття першого.

У громадському обговоренні проєкту Порядку присудження наукових ступенів взяло участь 46 суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, які висловили 473 зауваження та пропозиції. Із цих пропозицій 150 враховано, 125 враховано частково і 198 відхилено. Остаточний проєкт Порядку присудження наукових ступенів подано до МОН наприкінці грудня 2020 року для подальшого схвалення всіма зацікавленими центральними органами виконавчої влади і винесення на затвердження Кабінетом міністрів України.

3.5. Відділ правового забезпечення та апеляції

Правозахисна і судова робота

У 2020 році Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти протистояло тиску, який чинили через суди особи, незадоволені політикою прозорості та нульової толерантності Агентства до порушень академічної доброчесності.

Так, у провадженні судів у 2020 році перебувало 8 судових справ, за якими Національне агентство брало участь як відповідач. Примітно, що 5-ть із 8-ми позовів до Національного агентства було заявлено у сфері діяльності комітету з питань етики, яка стосується розгляду звернень про виявлення порушень академічної доброчесності. Усі зазначені справи перебували в провадженні Окружного адміністративного суду міста Києва. Три позови (Мішалова В. Д., Портнова А. В., Гриценка І. С.) до Національного агентства про визнання незаконним та скасування рішень комітету з питань етики були задоволені у першій інстанції із висновком, що комітет з питань етики виходив за межі власних повноважень, ухвалюючи оскаржувані рішення. Утім, зауважимо, що повноваження комітету щодо розгляду питань академічного плагіату закріплено у ст. 19 Закону України «Про вищу освіту» та Положенні про комітети Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Примітно, що у всіх згаданих випадках оскаржувалась процедура прийняття рішення і обсяг повноважень комітету, а не відсутність чи наявність академічного плагіату в наукових працях згаданих авторів.

Суд першої інстанції посилається на тезу, що Національне агентство наділене правом ухвалювати рішення виключно в межах ч.6 ст.6 Закону України «Про вищу освіту», тобто за поданням комітету з питань етики в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України, і може стосуватися лише плагіату в наукових дисертаціях. Однак слід наголосити, що всі рішення комітету з питань етики Національного агентства були наслідком розгляду скарг (звернень)

про порушення академічної доброчесності авторами і (з огляду на відсутність порядку скасування рішень спеціалізованих вчених рад) не були поданням Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти у розумінні ч. 6 ст. 6 Закону України «Про вищу освіту», а мали виключно констатуючий та рекомендаційний характер, що не лише не суперечить, але й вимагається від Національного агентства чинним законодавством. Водночас, подібна діяльність комітету з питань етики цілком відповідає міжнародній практиці, зокрема — європейській.

На згадані рішення суду першої інстанції було подано апеляційні скарги, розгляд яких судами ще триває. У провадженні Окружного адміністративного суду міста Києва перебувають ще 2 аналогічні справи за позовами Шкарлета С. М. та Кириленко К. М.

Зважаючи на негативні рішення судів зі справ про порушення академічної доброчесності, Національне агентство на засіданні 15.12.2020 року ухвалило рішення щодо призупинення розгляду комітетом з питань етики питань про порушення академічної доброчесності до встановлення об'єктивної істини судами у справах про оскарження рішень комітету або до ухвалення нормативних актів, які конкретизують повноваження Національного агентства і комітету з питань етики із зазначеного питання.

Проте слід констатувати, що наразі в Україні склалася загрозлива ситуація відсутності чіткого механізму притягнення до академічної відповідальності. Порушники правил академічної доброчесності залишаються безкарними, що, у свою чергу, негативно впливає на розвиток академічного середовища в Україні, яке вже багато років вимагає вдосконалення правового регулювання згаданого механізму, оскільки безкарність породжує правовий нігілізм.

У 2020 році судами підтверджено цілковиту законність проведення як конкурсу з обрання членів Національного агентства, так і проведення першого засідання, на якому було обрано керівництво Національного агентства.

Договірна робота

Одним із найважливіших етапів забезпечення процесу акредитації є етап договірної роботи, оскільки від його ефективності залежить спроможність Національного агентства своєчасно та в повному обсязі сплачувати за послуги всіх осіб залучених до акредитаційного процесу. Однак в договірному супроводі акредитації освітніх програм виникає низка проблем нормативного характеру, пов'язана із особливостями бюджетного законодавства та законодавства про публічні закупівлі.

Акредитація освітніх програм відповідно до Закону України «Про вищу освіту» та Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затверджене наказом МОН України від

11.07.2019 № 977 (далі — Положення про акредитацію) здійснюється на оплатній основі. Між Національним агентством та закладами вищої освіти/науковими установами у 2020 році було укладено 1576 основних договорів про акредитацію освітніх програм та понад 3 тисяч додаткових угод.

Заклади вищої освіти державної форми власності, укладаючи із Національним агентством договори про акредитацію, найчастіше мають проблеми з віднайдення коштів та визначення фондів, з яких буде профінансовано акредитацію освітньої програми, проходження процедури закупівлі та державної реєстрації договорів. У зв'язку із зазначеним вище виникає проблема постійної корекції договорів про акредитацію, що, у свою чергу, унеможлиблює створення автоматизованої системи генерування таких договорів. Водночас, процес укладання договорів був ускладнений введенням обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням в Україні коронавірусної хвороби.

Відповідно до пункту 4 Розділу VI Положення про акредитацію під час здійснення Національним агентством обчислення оплати послуг за проведення акредитаційної експертизи враховуються різні види виплат, зокрема оплата витрат, пов'язаних з відрядженням членів експертної групи, а також витрати на проїзд таких експертів до ЗВО/наукової установи та у зворотному напрямку. Оскільки вартість цих витрат неможливо визначити на момент укладення договору, а зміна істотних умов договору про публічну закупівлю відповідно до законодавства не допускається, Національне агентство вносить до договору про закупівлю орієнтовану вартість таких витрат, які актуалізуються в додаткових угодах до основних договорів, внаслідок чого ціна акредитаційної процедури зазвичай зменшується. Тобто, кожен договір про акредитацію освітньої програми вимагає складення до нього щонайменше ще однієї додаткової угоди. Окрім цього, корекція договорів про акредитацію відбувається у зв'язку зі змінами реквізитів, зміною назви або реорганізацією закладу вищої освіти, зміною керівника та ін., що, у свою чергу, вимагає залучення значної кількості людських ресурсів секретаріату.

Також вартість акредитації освітньої програми визначається, виходячи із розміру посадового окладу професора, визначеного за 22 тарифним розрядом, та мінімальної заробітної плати. Оскільки ці суми є змінюваними, вартість договорів про акредитацію коригується щойнайменше двічі на рік.

З метою спрощення процедур супроводу договірних відносин Національне агентство розробило проекти змін до законодавства, відповідно до яких витрати на виїзд експертів до ЗВО для проведення акредитації мають бути скасовані. Це дає змогу спростити процедуру супроводу договорів, уникнути корекції ціни договору та конфліктних ситуацій, пов'язаних із виконанням фінансових зобов'язань сторін. На жаль, проекти змін до Положення про акредитацію освітніх

програм, Закону України «Про публічні закупівлі» та до Бюджетного кодексу України допоки так і залишаються проектами у кабінетах органів виконавчої влади.

Згадані вище чинники впливають і на виконання фінансових зобов'язань закладами вищої освіти та науковими установами перед Національним агентством. Серед боржників Харківський національний університет імені Г.С. Сковороди, ДВНЗ Університет банківської справи, ПАТ «Вищий навчальний заклад «Національна академія управління», Приватний заклад «Морський інститут післядипломної освіти імені контр-адмірала Федора Федоровича Ушакова» та інші. Робота з боржниками вимагає залучення значних людських ресурсів секретаріату Національного агентства. Так, протягом 2020 року шляхом проведення претензійної роботи без заявлення судових позовів, боржниками було відшкодовано Національному агентству заборгованості на суму понад 800 тисяч гривень.

Відділом правового забезпечення секретаріату Національного агентства було розроблено та забезпечено супровід 5131 договору. З них із експертами з акредитації освітніх програм укладено 3586 договорів, із членами та головами галузевих експертних рад 1277 договорів, з тренерами, залученими до навчальних тренінгів експертів, членів та голів ГЕР — 117 договорів, договори із членами Національного агентства — 113, інших цивільно-правових договорів — 38.

Правове забезпечення організації діяльності секретаріату

У серпні 2020 року секретаріатом Національного агентства спільно із Профспілкою «Доброчесність» було затверджено новий колективний договір Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, котрий усунув неточності, які існували у попередній редакції, розширив коло соціальних гарантій та прав працівників Національного агентства, забезпечив ефективну діяльність Комісії із соціального страхування у зв'язку із тимчасовою втратою працездатності.

Відповідно до потреб, пов'язаних зі зміною повноважень або функціональних обов'язків, відбувається постійний перегляд положень про структурні підрозділи та посадових інструкцій працівників Національного агентства.

Відділом правового забезпечення та апеляцій здійснюється правове забезпечення діяльності голови Національного агентства, його заступників, керівника секретаріату та його заступників, структурних підрозділів та посадових осіб секретаріату. Протягом року провадиться підготовка та погодження проєктів наказів, листів, висновків, меморандумів, договорів та погодження інших документів.

Робота зі зверненнями та запитами на публічну інформацію

За 2020 рік розглянуто та опрацьовано 142 звернення. З них депутатських запитів — 5, адвокатських запитів — 14, звернень громадян — 96, запитів на публічну інформацію — 27.

Антикорупційна діяльність

Відповідно до п. 11 Статуту Національне агентство зобов'язане забезпечувати в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції. Контроль за проведенням зазначених заходів здійснює секретаріат Національного агентства.

З метою реалізації зазначених зобов'язань 30.09.2020 року було схвалено Антикорупційну програму Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти на 2020–2021 роки. Для реалізації програми у 2020 році у Національному агентстві було проведено такі заходи:

- на офіційному веб-сайті Національного агентства створено рубрику «Запобігання корупції», розміщено текст Антикорупційної програми та основні нормативно-правові акти антикорупційного законодавства;
- створено та забезпечено функціонування каналів зв'язку для повідомлення про порушення вимог антикорупційного законодавства, зокрема повідомлення через рубрику «Запобігання корупції» на офіційному веб-сайті Національного агентства; створено електронну пошту уповноваженої особи з питань запобігання та виявлення корупції;
- проведено правороз'яснювальні та навчальні заходи із запобігання, виявлення і протидії корупції згідно затвердженого Плану-графіку, зокрема на теми: «Антикорупційні обмеження при одержанні подарунків в частині дотримання вимог Закону України «Про запобігання корупції»; «Інститут викривачів в Україні та питання, пов'язані із захистом викривачів»; «Дотримання вимог етичної поведінки і доброчесності», «Конфлікт інтересів»;
- опрацьовано два анонімних повідомлення про можливі факти корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень з дотриманням порядку та строків, визначених Законом України «Про запобігання корупції»;
- постійно вживаються необхідні заходи, передбачені Антикорупційною програмою та чинним законодавством, в разі виникнення у посадових осіб Національного агентства реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- постійно перевіряються факти неподання чи несвоечасного подання декларацій посадовими особами Національного агентства;
- 30.09.2020 року відповідною комісією було здійснено оцінку корупційних ризиків у Національному агентстві та сформовано звіт про оцінку коруп-

ційних ризиків, який був затверджений Національним агентством (протокол засідання Національного агентства № 17/34).

Нормопроектна робота

За звітний період відділ правового забезпечення брав участь у розробці низки нормативних документів, спрямованих на врегулювання організації діяльності Національного агентства та проектів актів, у тому числі пропозицій до вдосконалення чинного законодавства про освіту, визначених Законом України «Про вищу освіту», які в межах своїх повноважень розробляє чи ініціює Національне агентство.

Упродовж 2020 року переглядалися положення про структурні підрозділи секретаріату Національного агентства, розроблено нову редакцію Правил внутрішнього трудового розпорядку секретаріату Національного агентства, Положення про доплати, надбавки та преміювання працівників, Положення про консультативну раду при Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти, Положення про порядок обробки та захисту персональних даних працівників, контрагентів та інших залучених осіб Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та інші акти.

Також відділ правового забезпечення взяв участь у розробці проектів змін до Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про запобігання корупції», Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти затверджене наказом МОН України від 11 липня 2019 року № 977, постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 2016 року № 567 «Деякі питання діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» та ін.

3.6. Відділ зв'язків з громадськістю і міжнародного співробітництва

Основною функцією відділу з громадськістю та міжнародного співробітництва є організаційний супровід інформаційно-просвітницької роботи Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Діяльність відділу охоплює координацію внутрішніх та зовнішніх комунікаційних процесів, зокрема повноцінно виконує технічну та інформаційну підтримку: реєстрацію учасників, анонс подій у соціальних мережах, який нагадує потенційним учасникам про проведення заходу, ведення та запис стрімів, співпрацю із засобами масової інформації та отримання зворотного зв'язку від учасників і спікерів, яке виконується задля покращення наступних заходів. На початку 2020 року була проведена серія регіональних семінарів для експертів з акредитації освітніх програм та членів Галузевих експертних рад (міста Київ,

Одеса, Львів, Харків та Дніпро). Були сплановані семінари за галузями, та у зв'язку із карантинними обмеженнями відбувся лише один: семінар для закладів вищої освіти, які готують фахівців за освітніми програмами з галузі 01 Освіта/ Педагогіка (10 березня у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди). Такою є загальна характеристика проведених заходів з питань нової процедури акредитації освітніх програм.

Таблиця 3.6.1

Популяризаційна діяльність Національного агентства за 2020 р.

Захід	Період	Аудиторія	Кількість учасників/переглядів
Семінари з питань нової парадигми акредитації (5)	січень	Експерти, члени Галузевих експертних рад	1168
Семінари (6)	Вересень	Експерти, члени Галузевих експертних рад	1723
Вебінари Галузевих експертних рад	Жовтень-грудень	НПП галузі, усі зацікавлені	11,75
Вебінари керівництва НА	Упродовж року	Усі зацікавлені	52,3 тис.
Вебінари для гарантів освітніх програм	Листопад-грудень	Представники ЗВО	1692
Сторінка Національного агентства у Facebook	Упродовж року	Усі зацікавлені	Більше 1,5 млн охоплених

Співробітники відділу підтримують присутність Національного агентства в публічному просторі, інформуючи громадськість про діяльність його членів і Агентства загалом, переважно через сайт Національного агентства.

Особливо актуальними у 2020 році стали онлайн вебінари, які стали єдиним засобом масової комунікації в умовах пандемії коронавірусу: за звітний період організовано 6 вебінарів керівництва Національного агентства, які переглянуло понад 52,2 тис. слухачів; три вебінари ГЕР із сукупністю переглядів більше ніж 11,75 тис. осіб; 10 онлайн заходів під назвою «Школа якості» із залученням запрошених гостей із закладів вищої освіти, які переглянуло 50,3 тис. осіб.

Кожне засідання Національного агентства транслюється на сторінці Агентства у соціальній мережі Facebook. Така публічна діяльність Національного агентства охопила аудиторію понад 155,5 тис. осіб.

Відділ зв'язків з громадськістю підтримує функціонування регулярних рубрик, де оприлюднюються дописи членів Агентства і секретаріату.

Таблиця 3.6.2

Активність Національного агентства в Інтернеті

Жанри	Кількість заходів	Охоплена аудиторія (тис. осіб)	Переглядів (тис. разів)
Школа якості NAQA	10	200,1	50,3
#коментує	35	512,3	21,3
#підказує	41	373,4	16,0
#радить	19	157,9	7,7
#інформує	33	286,3	10,1
Ефіри членів НА	6	95,2	52,2
Вебінари ГЕР	3	91,7	11,75
Трансляція засідань	8	155,5	29,3

Відділ також забезпечує комунікативний супровід співпраці Національного агентства з міжнародними партнерами, зокрема, Європейською мережею агентств із забезпечення якості вищої освіти (ENQA) та іншими міжнародними організаціями, детальна інформація про це міститься у **Розділі 4**.

3.7. Фінансова звітність за 2020 рік

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти як бюджетна установа здійснює свою діяльність за кошти загального та спеціального фондів державного бюджету:

- загальний фонд — фінансування діяльності Національного агентства за рахунок Державного бюджету;
- спеціальний фонд — кошти, отримані від закладів вищої освіти та наукових установ як плата за акредитацію освітніх програм. Тут представлено інформацію про вартість процедури акредитації освітньої програми, а також про розподіл витрат на проведення такої процедури.

У цьому розділі представлено узагальнену інформацію про розподіл витрат Національного агентства за відповідними джерелами надходжень. Повна бюджетна звітність (зокрема Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів) за 2020 рік доступна на сайті Національного агентства разом із звітністю за попередні роки — з моменту офіційної реєстрації Національного агентства як юридичної особи.

Загальний фонд

Обсяг асигнувань з Державного бюджету на утримання Національного агентства, у тому числі розмір видатків на оплату праці його працівників, щороку встановлюється Верховною Радою України. На 2020 бюджетний рік передбачено фінансування загального фонду Агентства в сумі 31 041 400,00 грн. Реально витрачено — 30 355 373,48 грн.

Детально, за статтями кошторису, витрати розписано в таблиці 3.7.1.

Таблиця 3.7.1

Статті витрат	Сума за кошторисом, грн.	Сума витрат, грн.
Разом	31 011 400,00	30 355 373,48
У тому числі:		
Оплата праці	24 547 200,00	24 486 988,99
ЄСВ 22% на оплату праці	5 103 600,00	4 864 026,50
Придбання товарів не дорожче 6000 грн (канцелярія, стільці, столи та інші матеріали)	340 000,00	306 907,75
Оплата послуг	620 000,00	483 720,47
Відрядження експертів	95 000,00	17 586,84
Оплата теплопостачання	156 800,00	107 038,66
Оплата водопостачання	11 000,00	8 038,36
Оплата електроенергії	130 800,00	74 824,95
Оплата інших енергоносіїв та інших комунальних послуг	7 000,00	6 240,96

Загальна сума витрат із загального фонду на оплату комунальних послуг, відряджень та інших поточних витрат склала 1 004 357,99 грн., що становило 3,3 % від загальної суми витрат із загального фонду. Решта (29 351 015,49 грн.) витрачено на оплату праці співробітників Національного агентства (в т.ч. оплату Єдиного соціального внеску, що нараховується на заробітну плату).

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 2016 р. № 567, гранична чисельність співробітників секретаріату Національного агентства складає 67 одиниць — Голова, 5 заступників Голови і 61 співробітник секретаріату. Рівень заробітних плат співробітників Національного агентства і секретаріату встановлений Постановою Кабінету Міністрів від 03 квітня 2019 р. № 392.

Впродовж звітнього періоду (а також впродовж 2019 року) усі суми, отримані керівництвом Національного агентства і співробітниками секретаріату за оплату їх праці, було виплачено за рахунок загального фонду. Премії та надбавки із спеціального фонду не виплачувалися, отже фінансового зв'язку між сумою доходів Національного агентства від акредитації освітніх програм і рівнем доходів його співробітників немає.

Спеціальний фонд

Станом на 30.12.2020 року⁷⁹ сума надходжень спеціального фонду Національного агентства склала 62 156 098,10 грн. Спеціальний фонд Національного агентства наповнюється переважно за рахунок плати, отриманої від закладів

⁷⁹ Остаточна сума надходжень до спеціального фонду Національного агентства за 2020 рік буде відома вже після оприлюднення Річного звіту. Відповідна інформація буде розміщена на сайті Національного агентства.

вищої освіти та наукових установ за послуги з акредитації освітніх програм. Вартість кожної складової кошторису акредитаційної процедури встановлено Положенням про акредитацію освітніх програм, яке затверджене Наказом МОН від 11.07.2019 № 977. Вартість проведення акредитаційної процедури залежить від встановленого Верховною Радою України рівня мінімальної заробітної плати та розміру посадового окладу за єдиною тарифною сіткою.

Впродовж січня-серпня кошторисна вартість акредитації однієї освітньої програми складала 63 437,68 грн. У цю суму включено 15 000,00 грн, як орієнтовну вартість відрядження експертів до закладу вищої освіти для проведення виїзної частини експертизи. Фактичні витрати на відрядження експертів у першому кварталі 2020 року склали значно менше, а починаючи з кінця березня 2020 року майже всі акредитаційні експертизи здійснювалися в дистанційному форматі з використанням технічних засобів відеозв'язку. Відповідно, реальна вартість однієї акредитаційної процедури, яку сплачували заклади вищої освіти за проведену впродовж квітня-серпня 2020 року акредитаційну процедуру складала 48 437,68 грн.

1 вересня 2020 року суму мінімальної заробітної плати було змінено, що призвело до зміни вартості акредитаційної процедури Національного агентства. Зважаючи на те, що у зв'язку з обмеженнями, спричиненими пандемією COVID-19 не передбачалося відновлення очних візитів експертів до закладів вищої освіти, прийнято рішення зменшити вказану в кошторисі орієнтовну вартість відрядження до 12 000,00 грн. Тому вартість нового кошторису акредитаційної процедури (чинного з 01.09.2020 до 31.12.2020) складала 63 256,06 грн, а реальна вартість, яку сплачували заклади вищої освіти за проведену впродовж вересня-грудня 2020 року акредитаційну процедуру складала 51 256,06 грн.

Деталізація кожної складової кошторису процедури акредитації вказана на рис. 3.7.1 та 3.7.2 (відповідно — за перше півріччя і за друге). Акредитація двох або більше освітніх програм, в межах однієї спеціальності та одного рівня вищої освіти Національним агентством встановлюється за окремими розрахунками: на рис. 3.7.3 представлено кошторис процедури акредитації для двох програм, на рис. 3.7.4 — для трьох програм однієї спеціальності та одного рівня вищої освіти.

Середня вартість всіх акредитаційних процедур, проведених у 2020 році: 47 974,53 грн. Ця цифра відповідає середнім фактичним витратам закладу вищої освіти на акредитацію однієї освітньої програми в 2020 році, враховуючи витрати на відрядження експертів в разі проведення очних візитів, і знижені витрати на акредитаційну процедуру в разі одночасної акредитації двох чи більше освітніх програм однієї спеціальності. Детально калькуляція представлена в таблиці 3.7.2.

Таблиця 3.7.2

	Середня вартість акредитації однієї ОП	Кількість проведених акредитацій ОП	Всього надходжень
Очні акредитації (1 програма)	54 186,28	120	6 502 354,15
Очні акредитації (2 програми)	38 740,73	8	309 925,84
Очні акредитації (3 програми)	33 934,39	18	610 819,07
Середня вартість акредитації однієї ОП в очному форматі	50 843,14	146	7 423 099,06
Дистанційні акредитації (1 програма)	49 369,53	967	47 740 337,76
Дистанційні акредитації (2 програми)	36 239,20	100	3 623 920,15
Дистанційні акредитації (3 програми)	31 467,56	36	1 132 832,25
Середня вартість акредитації однієї ОП в дистанційному форматі	47 594,82	1 103	52 497 090,16
Середня вартість акредитації однієї ОП впродовж 2020 року	47 974,53	1 249	59 920 189,22

КОШТОРИС*вартості надання послуг з акредитації освітньої програми:**чинний 1.01.2020 до 31.08.2020*

Кількість освітніх програм, які акредитуються: 1

Кількість залучених експертів, в т.ч.:

Керівник: 1

Члени експертної групи: 2

№ п/п	Складові витрат:	Кількість	Ціна, грн.	Вартість, грн.
1.	Попереднє вивчення акредитаційної справи, в т.ч.:			
1.1.	Оплата праці керівника експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	1	9 870,08	9 870,08
1.2.	Оплата праці членів експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	2	9 047,58	18 095,16
2.	Оплата експертів, за період роботи, проведений безпосередньо в закладі вищої освіти, в т.ч.:			
2.1.	Оплата праці керівника експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	1	3 836,46	3 836,46
2.2.	Оплата праці членів експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	2	2 877,35	5 754,70
3.	Оплата послуг члена галузевої експертної ради, який готує експертний висновок ГЕР	1	1 416,90	1 416,90
4.	Оплата витрат(*), пов'язаних з відрядженням членів експертної групи до ЗВО та у зворотному напрямку	3	5 000,00	15 000,00
5.	Оплата послуг організаційного характеру	1	9 446,00	9 446,00
6.	Оплата за оформлення сертифіката про акредитацію	1	18,38	18,38
Загальна вартість, гривень (без ПДВ):				63 437,68

* - Попередній розрахунок витрат, пов'язаних з відрядженням членів експертної групи до ЗВО, оплата яких передбачена вимогами підпункту четвертого пункту другого розділу VI "Фінансування акредитаційної процедури" Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого наказом МОН України від 11 липня 2019 року №977, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України від 08 серпня 2019 року за №880/33851.

В разі проведення акредитаційної експертизи із використанням технічних засобів відеозв'язку (без «очного» візиту), витрати передбачені в додатку до договору між закладом вищої освіти і Національним агентством (кошторисі) на проїзд і проживання експертів безпосередньо в закладі вищої освіти не оплачуються закладом і не виплачуються експертам.

Рис. 3.7.1.

Упродовж звітнього періоду за цим кошторисом проведено акредитаційних процедур:

- 120 в «очному» форматі виїзної експертизи (середня фактична вартість процедури, яку оплатив заклад вищої освіти, з врахуванням витрат на відрядження експертів: 54 186,28 грн.);
- 325 в «дистанційному» форматі експертизи (фактична вартість процедури, яку оплатив заклад вищої освіти, з врахуванням відсутності витрат на відрядження експертів: 48 437,68 грн.).

КОШТОРИС*вартості надання послуг з акредитації освітньої програми:**чинний від 01.09.2020 до 31.12.2020*

Кількість освітніх програм, які акредитуються: 1

Кількість залучених експертів в т.ч.:

Керівник: 1

Члени експертної групи: 2

№ п/п	Складові витрат:	Кількість	Ціна, грн.	Вартість, грн.
1.	Попереднє вивчення акредитаційної справи, в т.ч.:			
1.1.	Оплата праці керівника експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	1	10 448,36	10 448,36
1.2.	Оплата праці членів експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	2	9 577,67	19 155,34
2.	Оплата експертів, за період роботи, проведений безпосередньо в закладі вищої освіти, в т.ч.:			
2.1.	Оплата праці керівника експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	1	4 060,94	4 060,94
2.2.	Оплата праці членів експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	2	3 045,71	6 091,42
3.	Оплата послуг члена галузевої експертної ради, який готує експертний висновок ГЕР	1	1 500,00	1 500,00
4.	Оплата витрат(*), пов'язаних з відрядженням членів експертної групи до ЗВО та у зворотному напрямку	3	4 000,00	12 000,00
5.	Оплата послуг організаційного характеру	1	10 000,00	10 000,00
Загальна вартість, гривень (без ПДВ):				63 256,06

* - Попередній розрахунок витрат, пов'язаних з відрядженням членів експертної групи до ЗВО, оплата яких передбачена вимогами підпункту четвертого пункту другого розділу VI "Фінансування акредитаційної процедури" Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого наказом МОН України від 11 липня 2019 року №977, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України від 08 серпня 2019 року за №880/33851.

В разі проведення акредитаційної експертизи із використанням технічних засобів відеозв'язку (без «очного» візиту), витрати передбачені в додатку до договору між закладом вищої освіти і Національним агентством (кошторисі) на проїзд і проживання експертів безпосередньо в закладі вищої освіти не оплачуються закладом і не виплачуються експертам.

Рис. 3.7.2.

Упродовж звітнього періоду всі акредитаційні процедури, здійснені за цим кошторисом проведено в «дистанційному» форматі — без виїзду експертів до закладу вищої освіти для проведення виїзної експертизи. Таким чином, фактична вартість акредитаційної процедури, яку оплатив заклад вищої освіти з врахуванням відсутності витрат на відрядження експертів: 51 256,06 грн.

КОШТОРИС

**вартості надання послуг з акредитації освітніх програм:
2 освітні програми з однієї спеціальності, одного рівня вищої освіти**

чинний від 01.09.2020 до 31.12.2020

Кількість освітніх програм, які акредитуються: 2
Кількість залучених експертів в т.ч.:
Керівник: 1
Члени експертної групи: 3

№ п/п	Складові витрат:	Кількість	Ціна, грн.	Вартість, грн.
1.	Попереднє вивчення акредитаційної справи, в т.ч.:			
1.1.	Оплата праці керівника експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	1	10 448,36	10 448,36
1.2.	Оплата праці членів експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	3	9 577,67	28 733,01
2.	Оплата експертів, за період роботи дистанційно або безпосередньо в закладі вищої освіти, в т.ч.:			
2.1.	Оплата праці керівника експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	1	4 060,94	4 060,94
2.2.	Оплата праці членів експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	3	3 045,71	9 137,13
3.	Оплата послуг члена галузевої експертної ради, який готує експертний висновок ГЕР	2	1 500,00	3 000,00
4.	Оплата витрат(*), пов'язаних з відрядженням членів експертної групи до ЗВО та у зворотному напрямку	4	4 000,00	16 000,00
5.	Оплата послуг організаційного характеру	2	10 000,00	20 000,00
6.	Оплата за оформлення сертифіката про акредитацію	2	18,38	36,76
Загальна вартість, гривень (без ПДВ):				91 416,20

* - Попередній розрахунок витрат, пов'язаних з відрядженням членів експертної групи до ЗВО, оплата яких передбачена вимогами підпункту четвертого пункту другого розділу VI "Фінансування акредитаційної процедури" Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого наказом МОН України від 11 липня 2019 року №977, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України від 08 серпня 2019 року за №880/33851.

В разі проведення акредитаційної експертизи із використанням технічних засобів відеозв'язку (без «очного» візиту), витрати передбачені в додатку до договору між закладом вищої освіти і Національним агентством (кошторисі) на проїзд і проживання експертів безпосередньо в закладі вищої освіти не оплачуються закладом і не виплачуються експертам.

Рис. 3.7.3.

Упродовж звітнього періоду всі акредитаційні процедури, здійснені за цим кошторисом, проведено в «дистанційному» форматі — без виїзду експертів до закладу вищої освіти. Таким чином, фактична вартість процедури акредитації однієї освітньої програми (фактичні витрати закладу на акредитацію однієї ОП)

з врахуванням відсутності витрат на відрядження експертів, становить 37 708,10 грн.

КОШТОРИС

*вартості надання послуг з акредитації освітніх програм:
3 освітні програми з однієї спеціальності, одного рівня вищої освіти*

чинний від 01.09.2020 до 31.12.2020

Кількість освітніх програм, які акредитуються: 2
Кількість залучених експертів в т.ч.:
Керівник: 1
Члени експертної групи: 4

№ п/п	Складові витрат:	Кількість	Ціна, грн.	Вартість, грн.
1.	Попереднє вивчення акредитаційної справи, в т.ч.:			
1.1.	Оплата праці керівника експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	1	10 448,36	10 448,36
1.2.	Оплата праці членів експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	4	9 577,67	38 310,68
2.	Оплата експертів, за період роботи дистанційно або безпосередньо в закладі вищої освіти, в т.ч.:			
2.1.	Оплата праці керівника експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	1	4 060,94	4 060,94
2.2.	Оплата праці членів експертної групи, включно з нарахуванням єдиного соціального внеску	4	3 045,71	12 182,84
3.	Оплата послуг члена галузевої експертної ради, який готує експертний висновок ГЕР	3	1 500,00	4 500,00
4.	Оплата витрат(*), пов'язаних з відрядженням членів експертної групи до ЗВО та у зворотному напрямку	5	4 000,00	20 000,00
5.	Оплата послуг організаційного характеру	3	10 000,00	30 000,00
6.	Оплата за оформлення сертифіката про акредитацію	3	18,38	55,14
Загальна вартість, гривень (без ПДВ):				119 557,96

* - Попередній розрахунок витрат, пов'язаних з відрядженням членів експертної групи до ЗВО, оплата яких передбачена вимогами підпункту четвертого пункту другого розділу VI "Фінансування акредитаційної процедури" Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого наказом МОН України від 11 липня 2019 року №977, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України від 08 серпня 2019 року за №880/33851.

В разі проведення акредитаційної експертизи із використанням технічних засобів відеозв'язку (без «очного» візиту), витрати передбачені в додатку до договору між закладом вищої освіти і Національним агентством (кошторисі) на проїзд і проживання експертів безпосередньо в закладі вищої освіти не оплачуються закладом і не виплачуються експертам.

Рис. 3.7.4

Упродовж звітнього періоду всі акредитаційні процедури, здійснені за цим кошторисом, проведено в «дистанційному» форматі — без виїзду експертів до закладу вищої освіти. Таким чином, фактична вартість процедури акредитації однієї освітньої програми (фактичні витрати закладу на акредитацію однієї ОП)

з врахуванням відсутності витрат на відрядження експертів становить 33 185,99 грн.

Сукупні дані про витрати із спеціального фонду Національного агентства за 2020 рік представлено в таблиці 3.7.3.

Таблиця 3.7.3

Статті витрат	Сума за кошторисом, грн.	Сума витрат, грн.
Разом	62 424 140,23	59 417 701,57
В тому числі:		
Оплата праці за цивільно-правовими договорами	48 462 000,00	46 177 199,18
ЄСВ 22% на оплату праці за ЦПД	10 657 091,00	10 046 275,62
Придбання товарів не дорожче 6000 грн (канцелярія, стільці, столи та інші матеріали)	135 575,00	119 953,21
Оплата послуг	1 807 000,00	1 784 636,22
Відрядження експертів	792 254,23	792 253,81
Оплата теплопостачання	50 000,00	0,00
Оплата водопостачання	2000,00	0,00
Оплата електроенергії	10 000,00	0,00
Оплата членських внесків до міжнародних організацій	79 000,00	74 114,32
Оплата судового збору	10 000,00	4 049,23
Придбання товарів дорожче 6000 грн (комп'ютерна та оргтехніка, меблі)	419 220,00	419 219,98

Загальна сума витрат на оплату праці (в т.ч. оплату Єдиного соціального внеску) із спеціального фонду склала 56 223 474,80 грн., що становило 94,6% від суми сукупних витрат із спеціального фонду.

Вказані витрати на оплату праці оформлювалися цивільно-правовими договорами з надавачами послуг Національному агентству. Загальна сума таких договорів за 2020 рік становила 46 177 199,18 грн., (без врахування ЄСВ), зокрема за такими складовими витрат:

- оплата праці експертів з акредитації — 37 786 893,39 грн.;
- оплата праці членів ГЕР — 2 220 538,00 грн.;
- оплата праці тренерів, які проводили навчання для кандидатів в експерти Національного агентства — 1 535 500,00 грн.;
- оплата праці членів Національного агентства, які не працюють в Національному агентстві на постійній основі — 4 427 000,00 грн.

РОЗДІЛ 4.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА

Інтернаціоналізація вищої освіти України загалом та діяльності Національного агентства зокрема залишається стратегічною ціллю, яка визначила пріоритетні завдання Національного агентства на 2020 та 2021 роки. Не зважаючи на глобальну пандемію, закриття національних кордонів практично усіх країн світу, припинення будь-яких міжнародних мобільностей, реалізація стратегії інтернаціоналізації не тільки не припинилася, але й певним чином прискорилося. За другий рік існування Національне агентство продемонструвало позитивну динаміку за усіма напрямками закордонної співпраці та діяльності на міжнародній арені.

4.1. Членство у міжнародних організаціях

Протягом 2020 року Національне агентство стало членом чотирьох міжнародних організацій із забезпечення якості та академічної доброчесності (у трьох з них набуло повного членства і у одному стало асоційованим членом). Так, у лютому 2020 року Національне агентство набуло повного членства у Міжнародній мережі агентств із забезпечення якості вищої освіти (International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education, INQAANE), яка є авторитетною світовою асоціацією понад 300 організацій із забезпечення якості вищої освіти, насамперед відповідних національних агентств. Повне членство Національного агентства в INQAANE надає багато переваг та можливостей для міжнародного співробітництва в галузі забезпечення якості вищої освіти. Зокрема, Національне агентство має доступ до служби запиту та підтримки, доступ до бази даних консультантів, отримує періодичні видання INQAANE, має доступ до документації Генеральної Асамблеї (протоколи, додатки, інші документи тощо), бере участь у прийнятті рішень під час Генеральної Асамблеї, а також в усіх заходах INQAANE. У межах членства у цій організації Національне агентство неодноразово одержувало консультації експертів, інформувало світову спільноту про свою діяльність, одержувало найактуальнішу інформацію щодо глобальних трендів забезпечення якості вищої освіти, а також сформувало проектну групу

разом із агентствами Латвії та Словенії й подало міжнародний проєкт щодо формування міжнародного пулу експертів для проведення онлайн акредитацій.

У липні 2020 року Національне агентство стало повноправним членом Мережі агентств забезпечення якості вищої освіти Центральної та Східної Європи (Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education, CEENQA). Під час голосування усі члени CEENQA одностайно підтримали Національне агентство та високо оцінили здобутки та результати його роботи протягом лише одного року існування. CEENQA об'єднує 40 організацій з 26 країн і має за мету співпрацю організацій-членів у розвитку та гармонізації їх діяльності у сфері забезпечення якості вищої освіти Центральної та Східної Європи, тим самим роблячи свій внесок у розвиток Європейського простору вищої освіти. Переваги членства в цій мережі полягають у використанні її інформаційної платформи для поширення інформації про діяльність Національного агентства, одержання консультацій і інформаційних бюлетені про події, які видаються кілька разів на рік, участь у щомісячних вебінарах, семінарах з найбільш актуальних питань забезпечення якості вищої освіти, участь у спільних проєктах членів CEENQA, розширення мережі контактів.

Членство Національного агентства у цих обох організаціях свідчить про визнання здобутків України у процесі розбудови системи забезпечення якості вищої освіти та надає можливість українській освітянській спільноті, фахівцям з усіх галузей, експертам із забезпечення якості, широкому колу стейкхолдерів дізнаватися про найбільш важливі питання забезпечення якості вищої освіти, одержувати актуальну інформацію, вивчати іноземні практики, проводити бенчмаркінг власної діяльності.

Окрім того, Національне агентство активно розвиває мережу іноземних контактів із фахівцями та організаціями з академічної доброчесності. Так, у липні 2020 року Національне агентство стало членом Міжнародного центру академічної доброчесності (the International Center for Academic Integrity, ICAI), який був заснований для боротьби з обманом, плагіатом та академічною недоброчесністю у вищій освіті. Сьогодні Міжнародний центр має ширшу місію і включає поширення культури доброчесності в академічних спільнотах в усьому світі. Членство Національного агентства у Міжнародному центрі академічної доброчесності створює можливості одержувати фахові консультації, брати участь у проєктах цього центру, обмінюватися кращими практиками та ділитися вітчизняним досвідом формування культури академічної доброчесності та боротьби із її порушеннями.

Набуття Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти афілійованого членства у Європейській асоціації із забезпечення якості у вищій освіті стало важливим кроком не тільки в інтернаціоналізації системи забезпечення якості, але й у процесі європейської інтеграції України в цілому. Євро-

пейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA) — це міжнародна асоціація, що об'єднує організації із забезпечення якості з країн-членів Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), які працюють у сфері вищої освіти. ENQA налічує 52 повних членів і 59 афілійованих членів. Асоціація входить до так званої групи E4 європейських асоціацій, що є консультативними членами Болонської реформи. На засіданні, що відбулось 18 червня 2020 р., колегія ENQA розглянула заявку Національного агентства та одногосно вирішила надати Національному агентству статус афілійованого члена ENQA. Визнання Національного агентства з боку провідної асоціації агентств з забезпечення якості вищої освіти — ще один важливий показник високого рівня діяльності, яку проводить Національне агентство. Співпраця з ENQA — потужний механізм розвитку вітчизняної системи забезпечення якості вищої освіти. Афілійоване членство відкриває цілий ряд можливостей для подальшої співпраці та розвитку, участі в заходах організованих ENQA, спільних проєктів і досліджень, а також є важливим кроком на шляху набуття повноправного членства у цій організації із подальшим включенням до EQAR (European Quality Assurance Registrar).

4.2. Співробітництво з іноземними агентствами забезпечення якості та консультації з міжнародними експертами

Незважаючи на те, що через карантинні обмеження робочих візитів у 2020 році не було, очні та онлайн-зустрічі з країнами були в не меншій кількості. За рік відбулися зустрічі з 15 агентствами країн світу, серед яких: Грузія (NCEQE), Франція (Hcéres), Саудівська Аравія, Литовська республіка (SKVC), Швеція (KTH), Естонія (ЕККА), Туреччина (THEQS), Латвія (AIC/AIKA), Німеччина (AQAS), Словенія (SQAA). За 2020 рік Національне агентство уклало 7 угод про співробітництво та порозуміння із іноземними агентствами: KEN (Польща), NCEQE (Грузія), Hcéres (Франція), IAAR (Казахстан), PKA (Польща), AIKA (Латвія), SQAA (Словенія).

Не менш плідними для діяльності Національного агентства були зустрічі із експертами, зокрема, із аташе з питань наукового та університетського співробітництва пані Алікс де Гассар (Посольство Франції в Україні); зустріч із експерткою із забезпечення якості вищої освіти Домінік Тевісен (Бельгія) — на ній відбулося обговорення підходів до системи внутрішнього забезпечення якості закладів вищої освіти; та обговорення питань інституційної акредитації з міжнародним експертом Олгуном Чічеком (член правління SEENQA). Під час зустрічей учасники обмінювались інформацією щодо систем забезпечення якості у країнах, де вони функціонують, а також обговорювали питання фінансування акредитації, проведення інституційної акредитації, акредитації PhD програм,

роботи незалежних агентств. За останні півроку основною темою міжнародних зустрічей також стала світова пандемія та способи покращення освіти за умови дотримання карантинних заходів. Практика дистанційних акредитацій, розробка та реалізація механізмів проведення дистанційних візитів експертних груп та робота електронної системи акредитації стали здобутком Національного агентства та досвідом, який є цікавим іноземним колегам.

4.3. Участь у Міжнародних форумах, конференціях, конгресах і міжнародна публікаційна активність

Національне агентство активно презентує свій досвід і бере активну участь у численних міжнародних форумах, конференціях, семінарах, серед яких наймасштабнішими та знаковими стали Європейський форум з якості вищої освіти EQAF-2020, Міжнародний форум партнерів QAA (Велика Британія), IV Центральньо-азійський міжнародний онлайн-форум із забезпечення якості освіти. Через пандемію такі заходи проводилися у онлайн форматі, але це не вплинуло на їх змістовність, можливості для обміну досвідом, визначення трендів забезпечення якості вищої освіти. Варто зазначити, що на усіх цих заходах Національне агентство презентувало результати першого року своєї діяльності та особливості роботи агентства в умовах карантину й одержало безліч схвальних відгуків іноземних колег, а також пропозиції щодо співпраці.

Окрім науково-практичних заходів Національне агентство взяло участь у Генеральних асамблеях асоціацій з якості вищої освіти SEENQA, INQAANE, ENQA та як член цих організацій було долучене до прийняття стратегічних рішень, обрання керівництва цих організацій, вирішення ключових питань їх подальшого розвитку.

Важливим напрямом інтернаціоналізації Національного агентства є міжнародна публікаційна активність як у періодичних бюлетенях асоціацій із якості, так і у наукових журналах і освітніх інтернет ресурсах. Перелік міжнародних публікацій Національного агентства представлений у **Додатку Б**.

4.4. Міжнародні проєкти та підтримка міжнародних донорів

Національне агентство активно займається проєктною діяльністю та співпрацює із Національним Еразмус Офісом, Британською Радою, Американськими радами, Проєктом USAID «Нове правосуддя», Світовим банком, Координатором проєктів ОБСЄ в Україні, Міжнародним фондом досліджень освітньої політики, Інститутом розвитку освіти, Міжнародним фондом «Відродження» та іншими міжнародними організаціями й установами.

Так, Національне агентство є партнером проекту Erasmus+ EDUQAS, а у грудні 2019 — січні 2020 як партнер долучилося до розробки ще десяти Erasmus+ проєктів, що були подані на конкурс у лютому 2020 р. Один з цих проєктів — OPTIMA «Open Practices, Transparency and Integrity for Modern Academia» або «Відкриті практики, прозорість та доброчесність для сучасної вищої школи», — одержав підтримку.

Національне агентство є реципієнтом проекту «Сприяння підходам, заснованим на верховенстві права та правах людини, в системі вищої освіти», який виконується Координатором проєктів ОБСЄ в Україні протягом 2020 року. Проєкт спрямований на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти та має на меті розробку й втілення рекомендацій щодо організації системи внутрішнього забезпечення якості закладів вищої освіти в Україні.

Ціла низка заходів і тренінгів для експертів, членів ГЕР, гарантів освітніх програм була проведена в рамках проєктів «Нова система акредитації у вищій освіті. Другий етап. Імплементация» Інституту розвитку освіти за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та «Навчання експертів для нового українського Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» Міжнародного фонду досліджень освітньої політики за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні.

Восени 2020 року старував проєкт «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative) — Academic IQ, який реалізується Американськими Радами з міжнародної освіти у співпраці із Міністерством освіти і науки України та Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за підтримки Посольства США в Україні. Діяльність проєкту Academic IQ спрямована на підтримку українських ЗВО задля розвитку внутрішньої системи забезпечення академічної доброчесності та якості освіти. Одним із ключових завдань Проєкту є надання навчальної та технічної підтримки персоналу центрів внутрішнього забезпечення якості освіти ЗВО чи їх відповідників у створенні ефективної моделі моніторингу якості освіти, виявленні ключових проблем і причин порушень принципів академічної доброчесності учасниками освітнього процесу та надання експертних рекомендацій з вдосконалення якості освіти в ЗВО.

Також Національне агентство підготувало ще кілька проєктних заявок, результати розгляду яких будуть відомі у 2021 році, та продовжує активно розвивати проєктну діяльність.

4.5. Визнання іноземних акредитацій

Важливим стратегічним напрямом інтернаціоналізації вищої освіти України є транскордонне забезпечення якості, й Національне агентство всебічно сприяє його розвитку.

Відповідно до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (далі — Положення), «...в Україні визнаються сертифікати про акредитацію освітніх програм, видані іноземними акредитаційними агентствами чи агентствами забезпечення якості вищої освіти, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України». Постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 554-р уряд затвердив перелік іноземних акредитаційних агентств та агентств забезпечення якості вищої освіти, які видають сертифікати про акредитацію освітніх програм, що визнаватимуться в Україні. Акт спрямований на удосконалення процедур акредитації в Україні та формування престижу української вищої освіти на міжнародному рівні. До переліку включені агентства, які зареєстровані в EQAR та розташовані у Європейському регіоні.

Деякі українські ЗВО вже скористалися таким правом та отримали сертифікати про акредитацію освітніх програм від іноземних акредитаційних агентств і звернулися до Національного агентства щодо їх визнання. Так, гарними практиками міжнародних акредитацій в Україні є акредитація освітньо-наукових програм «Економіка» за третім рівнем вищої освіти, проведеною HCERES (Франція), у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця та Київському національному торговельно-економічному університеті. З 2016 року Університет імені Альфреда Нобеля має міжнародну акредитацію 25 освітніх програм (11 — підготовки бакалаврів та 14 — магістрів) від Центрального Агентства з оцінювання та акредитації, Ганновер, Німеччина (Central Evaluation and Accreditation Agency (ZEvA), Germany). Одержання іноземних акредитацій свідчить про відповідність освітніх програм європейським стандартам якості, така акредитація прирівнюється до акредитації Національного агентства. Можливість закладів вищої освіти обирати відповідне агентство із забезпечення якості, яке найкращим чином відповідає їх потребам, може сприяти посиленню власної відповідальності закладу за якість, забезпеченню кращого залучення інституційних суб'єктів і сприянню саморефлексії, впровадженню кращих іноземних практик в Україні.

4.6. Консультативна рада

Створення міжнародної Консультативної ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти стало наступним логічним кроком в реалізації стратегії інтернаціоналізації агентства та проявом політики відкритості, само-

аналізу та вдосконалення. Консультативна рада була створена рішенням Агентства від 17 листопада 2020 року. До її складу входять провідні закордонні фахівці, які є визнаними експертами у галузі забезпечення якості вищої освіти, для консультування щодо процедур і процесів Національного агентства, зовнішнього аналізу проєктів документів підготовлених агентством, інших питань, що вимагають експертної оцінки, пропозицій, консультацій або професійної оцінки. Станом на грудень 2020 року до Консультативної ради увійшли дев'ять провідних експертів із забезпечення якості вищої освіти та академічної доброчесності з Великої Британії, Швеції, Франції, Польщі, Чехії, Кіпру, Грузії, США. Завданнями Консультативної ради є сприяння діалогу Національного агентства зі стейкхолдерами, запровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення якості вищої освіти, поглиблення міжнародного співробітництва, попереднє обговорення питань, віднесених до компетенції Національного агентства, надання консультацій та експертних оцінок проєктів розроблених документів і процедур, розробка пропозицій щодо шляхів, механізмів і способів вирішення спірних питань, а також здійснення громадського контролю за діяльністю Національного агентства.

4.7. Внутрішня політика забезпечення якості та самооцінювання Національного агентства

З метою забезпечення відповідності європейським стандартам до національних агентств із забезпечення якості, а також для самоаналізу та вдосконалення своєї діяльності Національне агентство започаткувало практику самооцінювання та протягом 2020 року розробило звіт про самооцінювання (Self-Assessment Report, SAR).

Цей звіт підготовлений на основі вимог і структури, запропонованою ENQA, та демонструє самоаналіз діяльності Національного агентства відповідно до частин 2 та 3 ESG-2015. Він дозволив продемонструвати спроможність критично оцінювати власну діяльність, висвітлити використання Національним агентством усталених європейських практик самооцінювання та продемонструвати відповідність діяльності Національного агентства ESG 2015, відкритість і прагнення Національного агентства до інтернаціоналізації, а також отримати змістовний зворотній зв'язок від іноземних фахівців, а також українських стейкхолдерів.

Звіт самооцінювання також став поштовхом до впорядкування та затвердження політики внутрішнього забезпечення якості Національного агентства. З огляду на свою місію стати каталізатором позитивних змін у вищій освіті та формування культури її якості Національне агентство усвідомлює високий рівень відповідальності, а отже і вимог, що висувуються до внутрішньої якості діяльності Національного агентства, основними принципами якої є:

- Наявність достатніх і збалансованих ресурсів для здійснення процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти.
- Незалежність діяльності Національного агентства. Відповідно до чинного законодавства, Національне агентство діє як незалежний колегіальний орган, юридична особа публічного права, який не має статусу центрального органу виконавчої влади та не належить до сфери підпорядкування органів виконавчої влади.
- Оцінка набутого досвіду та вдосконалення власної діяльності.
- Високі професійні стандарти та доброчесність. До членів Національного агентства, співробітників секретаріату, експертів з акредитації освітніх програм, членів галузевих експертних рад висуваються високі вимоги в частині їх компетентності та доброчесності, зобов'язуючи їх діяти професійно, етично та доброчесно.
- Запобігання нетолерантності або дискримінації.
- Взаємодія з органами влади. З метою реалізації політики у сфері забезпечення якості вищої освіти та ефективного нормативного врегулювання відповідних відносин Національне агентство, у межах компетенції, здійснює взаємодію з Кабінетом Міністрів України, центральними органами виконавчої влади, Верховною Радою України, Президентом України.
- Відповідність діяльності Національного агентства ESG. Усі процедури, у межах яких Національне агентство та його секретаріат здійснює свою діяльність, та послуги осіб, долучених до роботи Національного агентства на договірних умовах, мають базуватися та відповідати вимогам чинних ESG (Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти).
- Інформаційна безпека та доступність. Національне агентство здійснює захист інформації з обмеженим доступом та персональних даних. Водночас забезпечується доступність сайту Національного агентства для всіх користувачів та його легкість у використанні, здійснюється своєчасне оновлення інформації. Акредитаційні процедури здійснюються в електронній системі «Акредитація», яка містить унікальну систему електронного документообігу та управління акредитаційними процесами, що виключає суб'єктивні чинники впливу на них, та в той же час надає можливість учасникам акредитаційних процедур ознайомлюватися з усіма матеріалами акредитаційної справи.
- Уникнення конфлікту інтересів. Процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів під час реалізації повноважень членами Національного агентства та працівниками секретаріату визначені в Антикорупційній програмі Національного агентства.

- Підзвітність. Національне агентство щороку готує та оприлюднює доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства, звіт про власну діяльність, формує пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти.
- Забезпечення механізмів зворотного зв'язку та рефлексії. Національне агентство активно використовує внутрішній та зовнішній зворотній зв'язок для постійного розвитку і вдосконалення своєї роботи.

Наявність та реалізація політики внутрішнього забезпечення якості в європейських агентствах є усталеною практикою. Її розробка та імплементація Національним агентством сприяє інтернаціоналізації та впровадженню європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

-
- Проект закону «Про академічну доброчесність»
 - Проект положення «Про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти»
 - Проект «Порядку присудження наукових ступенів»
-

ПРОЄКТ ЗАКОНУ «ПРО АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ»

ПРОЄКТ

Закон України Про академічну доброчесність

Преамбула

Цей Закон визначає основні засади забезпечення академічної доброчесності у сферах освіти і науки.

Закон спирається на загальноприйняті світовою спільнотою стандарти та принципи чесності та порядності, об'єктивності, професіоналізму, взаємної поваги і довіри, нульової толерантності до будь-яких проявів порушення академічної доброчесності, відповідальності, прозорості та публічності, законності, справедливості, академічної свободи, здорового глузду тощо, що визначаються у цьому законі та внутрішніми положеннями закладів освіти чи наукових установ.

Розділ I. Загальні положення

Стаття 1. Поняття академічної доброчесності та академічного тексту

1. Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил провадження освітньої (освітньо-творчої) та наукової (науково-технічної) діяльності, які є обов'язковими для всіх учасників (суб'єктів) такої діяльності та мають на меті забезпечувати довіру до результатів навчання, творчості, науково-дослідної діяльності.

2. Академічний (освітній, освітньо-науковий, науковий) текст — текстова, ілюстративна публікація, твір або інший об'єкт інтелектуальної власності, що створюється у процесі освітньої (освітньо-творчої) або наукової (науково-технічної) діяльності, зокрема, але не виключно, з метою вступу на навчання, виконання вимог освітньої програми чи її окремих компонентів, проходження атестації, присвоєння (присудження) кваліфікації, наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), педагогічного, вченого або іншого звання, участі у конкурсі, фіксування та оприлюднення наукових (науково-технічних) результатів, здійснення навчально-методичної діяльності.

3. Академічна доброчесність визнається засадничою цінністю, на якій мають ґрунтуватися стосунки в академічному середовищі.

Стаття 2. Законодавство у сфері академічної доброчесності

1. Законодавство у сфері академічної доброчесності ґрунтується на Конституції України і складається із цього Закону, Законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», інших законів України та актів законодавства, прийнятих на їх виконання, Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), ухвалених Міністерською конференцією в Єревані 14-15 травня 2015 р., міжнародних договорах України, укладених в установленому законом порядку.

2. Законодавство про авторське право та суміжні права застосовується до відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності у частині, що не врегульовано цим Законом.

Стаття 3. Загальні принципи забезпечення академічної доброчесності

1. Принцип чесності та порядності у дотриманні академічної доброчесності полягає у системному уникненні її порушень під час здійснення власної діяльності всіма учасниками процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, реалізації державної політики у сфері якості освіти.

2. Принцип об'єктивності полягає в необхідності заздалегідь визначати правила дотримання академічної доброчесності, видів порушень академічної доброчесності, процедур розгляду питань про наявність або відсутність порушень академічної доброчесності, видів відповідальності за встановлені порушення, однакового застосуванні всіх перелічених елементів незалежно від суб'єкта.

3. Професіоналізм полягає в активних діях щодо підтримання високого рівня компетентності кожним учасником процесу забезпечення академічної доброчесності.

4. Взаємна повага всіх учасників процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, реалізації державної політики у сфері якості освіти демонструється до ідей, гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, заохочення колегіальності та співпраці. Довіра проявляється у впевненості в чесності та чесноті один одного, позбавленні остраху, що результати діяльності можуть бути незаконно запозиченими, кар'єру спалюжено, а репутацію підірвано безпідставними обвинуваченнями у порушенні академічної доброчесності або притягненням до відповідальності за відсутності доведених фактів порушень відповідно до встановлених процедур.

5. У межах принципу нульової толерантності до проявів порушення академічної доброчесності усі учасники освітньої та наукової діяльності визнають важливість дотримання академічної доброчесності та не допускають толерування будь-яких проявів її порушення. Всі випадки порушення академічної доброчесності підлягають обов'язковому розгляду відповідно до процедур, визначених цим Законом та/або внутрішніми положеннями закладу освіти чи наукової установи.

6. Принцип відповідальності як складова академічної доброчесності полягає у вмінні брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності, виконувати взяті на себе зобов'язання, протистояти проявам порушення академічної доброчесності, подавати приклади гідної поведінки.

7. Прозорість і публічність для забезпечення академічної доброчесності досягаються шляхом доступності інформації та передбачають, що всі учасники процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, реалізації державної політики у сфері забезпечення якості освіти зобов'язані діяти відкрито та зрозуміло.

8. Принцип законності полягає у дотриманні кожним учасником процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, реалізації державної політики у сфері якості освіти Конституції та законів України, міжнародних стандартів та стимулювання до цього інших.

9. Принцип справедливості у межах забезпечення академічної доброчесності передбачає неупереджено однакове ставлення до всіх учасників процесу отримання та надання освітніх послуг, наукової діяльності, уникнення дискримінації та нечесності.

10. Принцип академічної свободи полягає у самостійності та незалежності учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки і творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом та обов'язком дотримання правил академічної доброчесності.

11. Принцип здорового глузду під час вирішення питання про наявність або відсутність порушення академічної доброчесності та визначення виду академічної відповідальності полягає у необхідності розумно застосовувати норми як матеріального права, так і процедурні, враховувати ставлення суб'єкта порушення до події, розумному співвідношенні важкості порушення академічної доброчесності та його наслідків з обранням виду академічної відповідальності.

Стаття 4. Суб'єкти забезпечення академічної доброчесності

1. Заклади освіти, наукові установи несуть первинну відповідальність за забезпечення академічної доброчесності шляхом:

1) створення середовища, що сприяє дотриманню академічної доброчесності їх працівниками та здобувачами освіти;

2) впровадження механізмів виявлення порушень академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності.

2. Державна служба якості освіти України забезпечує дотримання академічної доброчесності під час реалізації державної політики у сфері освіти, зокрема з питань здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти в межах своїх повноважень.

3. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти забезпечує дотримання академічної доброчесності шляхом:

1) формування вимог до системи забезпечення якості вищої освіти, критеріїв оцінки якості освітньої діяльності, у тому числі наукових здобутків, закладів вищої освіти України, за якими можуть визначатися рейтинги закладів вищої освіти України;

2) аналізу якості освітньої діяльності закладів вищої освіти під час акредитації освітніх програм, акредитації спеціалізованих вчених рад та контролю їхньої діяльності, інших акредитаційних процедур;

3) визначення вимог до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені та розроблення порядку їх присудження спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ), розгляду звернень, заяв та скарг щодо діяльності та рішень спеціалізованих вчених рад;

4) розгляду питань про порушення академічної доброчесності, а також реалізації інших визначених законодавством України повноважень.

4. Міністерство освіти і науки України у межах реалізації державної політики у сфері освіти.

Розділ II. Основні вимоги академічної доброчесності

Стаття 5. Дотримання вимог академічної доброчесності під час створення академічних текстів

1. Автором (співавтором) освітнього (освітньо-наукового, наукового) твору є особа, яка зробила особистий інтелектуальний внесок до проведення дослідження, безпосередньо брала участь у його створенні та несе відповідальність за його зміст.

Під час оприлюднення освітнього (освітньо-наукового, наукового) твору мають бути зазначені всі його автори. Не допускається зазначати як автора

освітнього (освітньо-наукового, наукового) твору особу, яка не відповідає критеріям, визначеним абзацом першим цієї частини.

Якщо у проведенні дослідження або створенні освітнього (освітньо-наукового, наукового) твору брали участь інші особи, що не вказані як його автори, це має бути зазначено у творі із визначенням внеску кожної такої особи.

2. Освітній (освітньо-науковий, науковий) твір має містити достовірні відомості про використані методи, джерела даних, результати дослідження та отримані наукові (науково-технічні) результати.

3. Якщо під час проведення дослідження та/або створення освітнього (освітньо-наукового, наукового) твору були використані розробки, наукові (науково-технічні) результати, що належать іншим особам, це має бути зазначено в освітньому (освітньо-науковому, науковому) творі з посиланням на джерело їх оприлюднення.

Використання загальновідомих фактів чи ідей не потребує окремого зазначення.

4. Всі текстові запозичення, що використовуються в освітньому (освітньо-науковому, науковому) творі (окрім стандартних текстових кліше), мають бути позначені з посиланням на джерело запозичення. Текстові запозичення мають бути позначені у спосіб, який дозволяє чітко відокремити їх від власного тексту автора (авторів).

5. У разі використання автором (авторами) власних, розробок, наукових (науково-технічних) результатів, які були оприлюднені раніше, він (вони) мають зазначити це в освітньому (освітньо-науковому, науковому) творі.

Стаття 6. Дотримання вимог академічної доброчесності для здобувачів освіти та вступників

1. Здобувачі освіти та вступники зобов'язані виконувати вступні, навчальні, контрольні, кваліфікаційні, конкурсні та інші види завдань самостійно. Самостійність у виконанні завдання означає, що воно має бути виконане:

1) для індивідуальних завдань — особисто здобувачем, а для групових завдань — лише визначеною групою здобувачів, без втручання інших осіб, під керівництвом та контролем викладачів, що визначені як керівники, та затверджені відповідно до нормативної документації закладів освіти (наукових установ) з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей осіб з особливими освітніми потребами;

2) якщо умови або характер завдання передбачають обмеження у можливих джерелах інформації — без використання недозволених джерел інформації.

2. Якщо виконання завдання передбачає створення академічного тексту, він має бути створений з дотриманням вимог, визначених статтею 5 цього Закону.

3. Здобувачі освіти та вступники зобов'язані поважати гідність, права, свободи та законні інтереси всіх учасників освітнього процесу, дотримуватися етичних норм.

Стаття 7. Дотримання вимог академічної доброчесності під час оцінювання

1. Оцінювання у сфері освіти і науки має відповідати вимогам об'єктивності, валідності та справедливості.

2. Оцінювання є об'єктивним, якщо воно ґрунтується на заздалегідь визначених критеріях.

3. Оцінювання є валідним, якщо воно здійснюється відповідно до критеріїв, що визначаються законодавством України або суб'єктами зовнішнього (внутрішнього) забезпечення якості освіти.

4. Оцінювання є справедливим, якщо воно проводиться за відсутності конфлікту інтересів, дискримінації та неправомірного впливу на оцінювача.

Стаття 8. Дотримання вимог академічної доброчесності у педагогічній, науково-педагогічній, науковій діяльності

1. Педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники зобов'язані дотримуватися вимог академічної доброчесності під час здійснення ними педагогічної, науково-педагогічної та наукової діяльності, а також контролювати їх дотримання здобувачами освіти та вступниками.

2. Якщо педагогічному, науково-педагогічному, науковому працівникові стало відомо про порушення академічної доброчесності іншим педагогічним, науково-педагогічним, науковим працівником, здобувачем освіти або вступником, він (вона) зобов'язаний (на):

1) вжити заходів задля припинення такого порушення;

2) поінформувати про таке порушення компетентний орган або відповідну посадову особу.

3. Педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники зобов'язані надавати достовірну інформацію про методи і результати досліджень, джерела використаної інформації, власну педагогічну, науково-педагогічну, наукову діяльність, зокрема для здобуття наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва), присвоєння педагогічного, вченого або іншого звання, проходження атестації.

Стаття 9. Дотримання вимог академічної доброчесності у відносинах за участі закладів освіти (наукових установ)

1. Заклади освіти (наукові установи) зобов'язані надавати достовірну інформацію щодо власної діяльності та діяльності педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників у відносинах із своїми засновниками, органами управління у сфері освіти і науки, іншими закладами та установами.

2. Заклади освіти, наукові установи повинні за допомогою внутрішньої системи забезпечення якості створювати умови що мінімізують можливості для порушення академічної доброчесності, активно забезпечувати та заохочувати дотримання вимог академічної доброчесності всіма учасниками освітньої та наукової діяльності під час реалізації освітніх програм, проведення дослідницької діяльності та публікації її результатів, підготовки і захисту дисертаційних досліджень з обов'язковим реагуванням на факти порушення академічної доброчесності у будь-якому вигляді.

Стаття 10. Дотримання вимог академічної доброчесності в експертній діяльності

1. Особи з числа працівників та здобувачів освіти закладів освіти, наукових установ, які залучаються до здійснення експертної діяльності у межах процедур зовнішнього забезпечення якості (акредитації, аудиту тощо), державного нагляду (контролю) у сфері освіти, атестації наукових установ, інших процедур у сфері освіти, зобов'язані виконувати свої функції у відповідності із законом, добросовісно та неупереджено.

2. Органи, які забезпечують проведення відповідних процедур, можуть встановлювати додаткові вимоги до академічної доброчесності залучених осіб.

Розділ III. Засоби забезпечення академічної доброчесності

Стаття 11. Забезпечення академічної доброчесності у закладах освіти, наукових установах

1. Заклади освіти, наукові установи незалежно від підпорядкування та форми власності зобов'язані дотримуватись встановленої політики та процедур забезпечення академічної доброчесності, які є складовою їхньої академічної культури та систем внутрішнього забезпечення якості.

3. Політика та процедури забезпечення академічної доброчесності визначаються у кодексі етики (кодексі честі, кодексі академічної доброчесності тощо), що затверджується колегіальним органом управління закладу освіти, наукової установи за погодженням з органом самоврядування здобувачів освіти відповідного закладу освіти, наукової установи (за його наявності) в частині їхньої відповідальності.

4. Кодекс етики має визначати:

1) інституційну політику у сфері забезпечення академічної доброчесності та заходи, що вживаються для її реалізації;

2) організаційну систему забезпечення академічної доброчесності, порядок формування, функції та повноваження спеціальних органів (комісій, комітетів, рад тощо) з питань академічної доброчесності, а також розподіл функцій та відповідальності у цій сфері між іншими органами та посадовими особами закладу освіти, наукової установи;

3) процедуру виявлення порушень академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності з урахуванням вимог цього Закону.

Кодекс етики може містити також інші положення, які стосуються забезпечення академічної доброчесності у закладі освіти, науковій установі.

4. Заклади освіти, наукові установи зобов'язані здійснювати перевірку дотримання вимог, визначених цим Законом, щодо академічних текстів, які:

1) створюються їх працівниками та здобувачами освіти;

2) оприлюднюються у заснованих ними виданнях або виданнях, рекомендованих ними до друку.

Отримання окремої згоди автора (авторів) на використання академічних текстів з метою перевірки дотримання вимог, визначених цим Законом, не вимагається.

5. Заклади освіти, наукові установи зобов'язані забезпечити дотримання визначених цим Законом вимог під час здійснення освітнього процесу, включаючи оцінювання здобувачів освіти.

6. Заклади освіти, наукові установи включають до своїх освітніх програм окремі освітні компоненти або їх складові з питань дотримання академічної доброчесності, навичок академічного письма, а також здійснюють інші заходи щодо популяризації академічної доброчесності.

7. Заклади освіти, наукові установи повинні мати процедури притягнення до відповідальності та види покарань тих своїх наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників та здобувачів освіти, які ігнорують вимоги дотримання академічної доброчесності, ставлячи під сумнів процес та результати освітньої і наукової діяльності цих інституцій в контексті їх акредитацій та ліцензій.

8. Заклади освіти, наукові установи несуть відповідальність за академічну доброчесність своїх наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників та здобувачів освіти. Неспроможність ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням через реалізацію внутрішньої політики академічної доброчесності є підставою для залучення суб'єктів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти для погодження плану заходів з приведення внутрішньої системи забезпечення якості до вимог цього Закону.

Стаття 12. Зовнішнє оцінювання системи забезпечення академічної доброчесності

1. Інформація про функціонування системи забезпечення академічної доброчесності включається до звіту про діяльність закладу освіти, наукової установи, що подається його засновникові.

2. Оцінювання системи забезпечення академічної доброчесності закладів освіти є складовою процедур зовнішнього забезпечення якості (акредитації освітніх програм, інституційного аудиту, інституційної акредитації).

Стаття 13. Забезпечення академічної доброчесності при проведенні конкурсів, олімпіад

1. Правила проведення конкурсів, олімпіад у сфері освіти і науки мають передбачати вимоги щодо дотримання академічної доброчесності їх учасниками, членами журі та іншими особами, що залучені до їх проведення.

2. Забезпечення дотримання академічної доброчесності під час проведення конкурсу, олімпіади покладається на їх організатора.

Стаття 14. Забезпечення академічної доброчесності під час присвоєння (присудження) кваліфікації, наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), педагогічного, вченого або іншого звання, присвоєння кваліфікаційної категорії

1. Забезпечення дотримання академічної доброчесності під час присвоєння (присудження) кваліфікації (освітньо-кваліфікаційного рівня), педагогічного, вченого або іншого звання, присвоєння кваліфікаційної категорії покладається на суб'єкта присвоєння (присудження) кваліфікації (звання, категорії).

2. Забезпечення дотримання академічної доброчесності під час присудження наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв) покладається на відповідну спеціалізовану вчену раду (спеціалізовану раду з присудження ступеня доктора мистецтв) та заклад вищої освіти (наукову установу), де відбувався захист.

Розділ IV. Порушення академічної доброчесності

Стаття 15. Види порушень академічної доброчесності

1. Порушеннями академічної доброчесності є: академічний плагіат, зловживання результатами освітньої (освітньо-творчої) або наукової (науково-технічної) діяльності, обман, фабрикація, фальсифікація та присвоєння авторства, створення академічного тексту на замовлення, несамостійне виконання завдання, порушення вимог щодо оцінювання, протиправний вплив та отримання неправомірної вигоди, неспроможність ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням.

Стаття 16. Академічний плагіат та зловживання результатами освітньої (освітньо-творчої) або наукової (науково-технічної) діяльності

1. Академічний плагіат полягає у створенні академічного тексту з порушенням вимог частин третьої, четвертої статті 5 цього Закону.

2. Зловживання результатами освітньої (освітньо-творчої) або наукової (науково-технічної) діяльності полягає у створенні академічного тексту з порушенням вимог частини п'ятої статті 5 цього Закону з метою досягнення кількісних показників, потрібних для проходження атестації, підтвердження кваліфікації, отримання наукового ступеня, вченого звання, посади.

Стаття 17. Обман, фабрикація, фальсифікація та присвоєння авторства

1. Обман полягає у наданні завідомо недостовірної інформації щодо освітньої (освітньо-творчої) або наукової (науково-технічної) діяльності.

2. Фабрикація є формою прояву обману, який полягає у вигадуванні даних чи фактів щодо освітньої (освітньо-творчої) та/або наукової (науково-технічної) діяльності.

3. Фальсифікація є формою прояву обману, який полягає у свідомій зміні чи модифікації вже наявних даних щодо освітньої (освітньо-творчої) або наукової (науково-технічної) діяльності.

4. Присвоєння авторства є формою прояву обману, який полягає у видачі за власний академічного тексту, автором (авторами) якого є інша особа (інші особи), у тому числі академічного тексту, створеного на замовлення.

Стаття 18. Створення академічного тексту на замовлення

1. Створення академічного тексту на замовлення полягає в оплатному чи безоплатному створенні академічного тексту або його частини для подальшого використання третьою особою під власним іменем, якщо автор такого тексту знає або, за всіма обставинами, не може не знати про таку ціль використання.

Стаття 19. Несамостійне виконання завдання

1. Несамостійне виконання завдання полягає у виконанні здобувачем освіти або вступником завдання з порушенням вимог частини першої статті 6 цього Закону.

2. Формами несамостійного виконання завдання є, зокрема:

- 1) списування;
- 2) отримання недозволеної допомоги;
- 3) виконання завдання іншою особою.

Стаття 20. Порушення вимог щодо оцінювання

1. Порушення вимог щодо оцінювання полягає у порушенні вимог, визначених статтею 7 цього Закону.
2. Формами порушення вимог щодо оцінювання є:
 - 1) надання недозволеної допомоги під час оцінювання;
 - 2) створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження оцінювання;
 - 3) відсутність реагування на несамотійне виконання завдання.

Стаття 21. Протиправний вплив та отримання неправомірної вигоди

1. Протиправний вплив полягає у будь-якій формі впливу (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування, підкуп тощо) або спробі такого впливу на учасника (суб'єкта) освітньої (освітньо-творчої) чи наукової (науково-технічної) діяльності з метою спонукання до порушення ним вимог академічної доброчесності.

2. Отримання неправомірної вигоди полягає в отриманні учасником (суб'єктом) освітньої (освітньо-творчої) чи наукової (науково-технічної) діяльності будь-якого матеріального або нематеріального блага за порушення ним вимог академічної доброчесності.

Стаття 22. Неспроможність ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням

Неспроможність ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням проявляється у фіксуванні та встановленні відповідних порушень зовнішніми суб'єктами забезпечення якості відповідно до процедур, встановлених цим Законом у випадках, коли заклад освіти або наукова установа відмовилися у розгляді відповідної інформації про порушення академічної доброчесності або розгляд відбувся і факт порушення не був встановлений, або факт порушення було встановлено, але передбачені Законом та (або) внутрішніми правилами закладу освіти (наукової установи) види покарань не застосовувалися.

Розділ V. Реагування на порушення академічної доброчесності**Стаття 23. Відповідальність за порушення академічної доброчесності**

1. Реагування на порушення академічної доброчесності здійснюється шляхом притягнення до академічної відповідальності та застосування інших заходів реагування.

2. Академічна відповідальність є особливою формою юридичної відповідальності, яка застосовується за порушення вимог академічної доброчесності до здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, закладів освіти, наукових установ відповідно до цього Закону закладами освіти, науковими установами, Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

3. До інших заходів реагування відносяться дисциплінарні заходи, передбачені нормами відповідних статутів і положень, позбавлення закладу освіти (наукової установи) ліцензії, відмови в акредитації освітньої програми тощо.

Стаття 24. Академічна відповідальність здобувачів освіти

1. За порушення академічної доброчесності, передбачені статтями 16-21 цього Закону, здобувачі освіти можуть бути притягнуті до академічної відповідальності у вигляді:

1) попередження — за порушення академічної доброчесності, передбачене статтями 19-21 цього Закону, скоєне вперше;

2) повторного виконання завдання та/або проходження оцінювання (включаючи підсумкове оцінювання або атестацію) — за порушення академічної доброчесності, передбачене статтею 19 цього Закону;

3) повторного проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми — за порушення академічної доброчесності, передбачене статтями 16, 17, 19, ч. 1 ст. 21 цього Закону скоєне вдруге протягом проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

4) позбавлення академічної стипендії на строк до одного навчального року — за порушення академічної доброчесності, передбачене статтею 18, або п. 2 ст. 21 цього Закону, або інше порушення академічної доброчесності, передбачене статтями 16-21 цього Закону скоєне вдруге протягом одного навчального року;

5) позбавлення права брати участь у конкурсах щодо отримання стипендій, грантів, участі в академічній мобільності за підтримки закладу освіти (наукової установи) де проходить навчання здобувач на строк до одного навчального року — за порушення академічної доброчесності, передбачене п. 2 ст. 21 цього Закону, або за інше порушення, передбачене статтями 16-21 цього Закону, скоєне вдруге;

6) позбавлення пільг з оплати в навчанні та/або інших пільг, наданих закладом освіти, науковою установою — за порушення академічної доброчесності, передбачені статтями 16-21 цього Закону скоєне вдруге протягом одного навчального року у порядку, передбаченому актом, яким такі пільги передбачаються;

7) відрахування із закладу освіти, наукової установи (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту) — за порушення академічної доброчесності, передбачені статтями 16-21 цього Закону скоєне вдруге протягом одного навчального року;

8) відмови у присудженні наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), вченого звання — за порушення академічної доброчесності, передбачені статтями 16, 17 цього Закону у дисертації, монографії або наукових статтях, які подавались автором на захист для присудження наукового ступеня.

2. Рішення про притягнення здобувача освіти до академічної відповідальності, передбаченої пунктами 1–7 частини першої цієї статті ухвалює уповноважений орган або посадова особа закладу освіти, наукової установи, у якому він навчається.

Рішення про притягнення здобувача освіти до академічної відповідальності, передбаченої пунктом 8 частини першої цієї статті ухвалює спеціалізована вчена рада (спеціалізована рада з присудження ступеня доктора мистецтв), у якій відбувається захист наукових (мистецьких) досягнень.

Стаття 25. Академічна відповідальність педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників

1. За порушення академічної доброчесності, визначені статтями 16–18, 20, 21 цього Закону педагогічні, науково-педагогічні, наукові працівники можуть бути притягнуті до академічної відповідальності у вигляді:

1) попередження — за порушення академічної доброчесності, передбачене п. 2 ст. 16 цього Закону (самоплагіат у наукових працях, не пов'язаних із присудженням наукового ступеня або вченого звання, посади), або за порушення, передбачене статтею 20 цього Закону, скоєне вперше.

2) позбавлення права на участь у певних органах управління закладу освіти, наукової установи строком до одного навчального року - за порушення академічної доброчесності, передбачене статтями 16-18 цього Закону (виявлене у наукових працях, не пов'язаних із присудженням наукового ступеня або вченого звання, посади), або ст. 20, п. 1 ст. 21 цього Закону скоєне вдруге;

3) позбавлення права брати участь у конкурсах щодо отримання стипендій, грантів, участі в академічній мобільності за підтримки закладу освіти (наукової установи) де працює особа на строк до одного навчального року — за порушення академічної доброчесності, передбачене статтями 16-18 цього Закону (виявлене у наукових працях, не пов'язаних із присудженням наукового ступеня або вченого звання, посади), або ст. 20, п. 1 ст. 21 цього Закону скоєне вдруге;

4) обмеження участі у наукових дослідженнях та/або окремих наукових проєктах закладу освіти (наукової установи) де працює особа на строк до одного

навчального року — за порушення академічної доброчесності, передбачене статтями 16-18 цього Закону (виявлене у наукових працях, не пов'язаних із присудженням наукового ступеня або вченого звання, посади), або ст. 20, п. 1 ст. 21 цього Закону скоєне вдруге;

5) позбавлення нагород, відзнак, почесних звань, наданих закладом освіти, науковою установою — за порушення академічної доброчесності, передбачене статтями 16-18 цього Закону (виявлене у наукових працях, не пов'язаних із присудженням наукового ступеня або вченого звання, посади), або ст. 20, п. 1 ст. 21 цього Закону скоєне вдруге протягом одного навчального року у порядку, передбаченому актом, яким такі нагороди, відзнаки, почесні звання передбачені.

6) відмови у внесенні подання щодо присвоєння педагогічного, вченого або іншого звання — за порушення академічної доброчесності, передбачене статтями 16-18 цього Закону, або за інше порушення, передбачене статтею 20, п. 1 статті 21 цього Закону, скоєне вдруге протягом одного навчального року.

7) звільнення з посади педагогічного, науково-педагогічного, наукового працівника — за порушення академічної доброчесності, передбачене п. 2 ст. 21 цього Закону, або за інше порушення, передбачене статтями 16-18 цього Закону скоєне вдруге, або за інше порушення, передбачене статтями 20, 21 цього Закону, скоєне вдруге протягом одного навчального року.

2. Рішення про притягнення педагогічного, науково-педагогічного, наукового працівника до академічної відповідальності, передбаченої цією статтею, ухвалює уповноважений орган або посадова особа закладу освіти, наукової установи, в якій він працює.

3. Працівник, який був притягнутий до академічної відповідальності, за рішенням органу управління закладу освіти, наукової установи може бути позбавлений права отримувати будь-які види заохочення (премії, інші заохочувальні виплати, нагороди тощо) протягом одного року з дня ухвалення відповідного рішення.

Стаття 26. Позбавлення кваліфікації, скасування рішення про присудження наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), педагогічного, вченого звання

1. Позбавлення присвоєної (присудженої) особі кваліфікації (освітньо-кваліфікаційного рівня) здійснюється суб'єктом присвоєння (присудження) кваліфікації (освітньо-кваліфікаційного рівня), або його правонаступником у порядку, затвердженому Міністерством освіти та науки України.

2. Скасування рішення про присудження особі наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв) здійснюється закладом вищої освіти, науковою установою, або Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти у випадках та порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

3. Скасування рішення про присвоєння особі педагогічного, вченого звання здійснюється за рішенням органу, який його присвоїв, у порядку, встановленому законодавством.

4. Підставою для позбавлення кваліфікації (освітньо-кваліфікаційного рівня), скасування рішення про присудження наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), педагогічного, вченого або іншого звання є порушення академічної доброчесності в академічному тексті та/або в інших відомостях, що подавалися для його/її здобуття, за умови, що ці порушення становлять порушення вимог, які були обов'язковими для особи за змістом законодавства, чинного на момент присвоєння (присудження) кваліфікації, ступеня або звання.

Стаття 27. Академічна відповідальність закладу освіти, наукової установи

Неспроможність закладом освіти або науковою установою ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням визнається у наступних випадках:

1) Якщо Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти було виявлено порушення академічної доброчесності у дисертації, захищеної у спеціалізованій вченій раді закладу вищої освіти (наукової установи), і було скасоване рішення про присудження наукового ступеня, за умов відмови зазначеної спеціалізованої вченої ради розглядати скарги на порушення академічної доброчесності у відповідній дисертації, або якщо скарга була розглянута, але порушення академічної доброчесності було не виявлено або не визнано. Такий заклад вищої освіти або наукова установа позбавляється права створювати спеціалізовані вчені ради строком на 1 рік;

2) Якщо заклад вищої освіти (наукова установа) допускає порушення, передбачене пунктом 1 цієї статті вдруге, він зобов'язаний розробити план дій щодо покращення внутрішньої системи забезпечення якості, розрахований на реалізацію строком до 1 року та погодити його з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти;

3) Якщо заклад вищої освіти (наукова установа) допускає порушення, передбачене пунктом 1 цієї статті втретє, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти зупиняє дію акредитації відповідної освітньої програми, і відповідний заклад вищої освіти (наукова установа) мають право не раніше, ніж через рік звернутися до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти для акредитації відповідної освітньої програми відповідно до Положення про акредитації освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Одночасно орган ліцензування анулює ліцензію на освітню діяльність за відповідним рівнем у порядку, визначеному законодавством;

4). Якщо Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти або Державною службою якості освіти України в межах їхніх повноважень буде виявлено систематичне порушення академічної доброчесності у закладі освіти (науковій установі) відповідно до процедур, встановлених цим Законом, про ймовірність яких закладу освіти (науковій установі) було відомо, але відповідні скарги (заяви) було залишено без розгляду, або не задоволено, або порушення академічної доброчесності було визнано але порушників до відповідальності не притягнуто, такий заклад освіти (наукова установа) зобов'язаний розробити план дій щодо покращення внутрішньої системи забезпечення якості, розрахований на реалізацію строком до 1 року та погодити його з відповідним органом зовнішнього забезпечення якості освіти.

Стаття 28. Реагування на порушення академічної доброчесності при проведенні конкурсу

1. Встановлення порушення академічної доброчесності під час створення академічного тексту, що подається на конкурс, та/або під час виконання конкурсних завдань до підведення підсумків конкурсу є підставою для дискваліфікації учасника конкурсу.

2. Рішення про визначення особи переможцем конкурсу може бути анульоване організатором конкурсу у разі виявлення порушення академічної доброчесності під час створення академічного тексту, що подавався на конкурс, та/або під час виконання конкурсних завдань.

Стаття 29. Відкликання академічного тексту з публікації

У разі виявлення порушення академічної доброчесності в опублікованому академічному тексті, такий текст відкликається з публікації. Відомості про відкликання публікуються у такий самий спосіб, у який було оприлюднено відповідний академічний текст.

Стаття 30. Реагування на порушення академічної доброчесності у процедурах зовнішнього забезпечення якості

Виявлення порушення академічної доброчесності у відомостях та/або документах, які подаються закладом освіти, науковою установою для проходження процедур зовнішнього забезпечення якості (акредитації, аудиту тощо), є підставою для припинення відповідної процедури без ухвалення рішення по суті.

Стаття 31. Обмеження щодо академічної діяльності

1. Обмеження щодо академічної діяльності полягають у забороні особі обіймати посади педагогічного, науково-педагогічного, наукового працівника та/або здійснювати певні види педагогічної, науково-педагогічної, наукової діяльності протягом певного строку.

2. Застосовуються такі види обмежень щодо академічної діяльності:

1) заборона обіймати посади педагогічного, науково-педагогічного, наукового працівника, а також посади, пов'язані із виконанням публічних функцій:

а) для осіб, яких було позбавлено кваліфікації (освітньо-кваліфікаційного рівня) або наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв) — на строк п'ять років з дня набрання законної сили відповідного рішення;

б) для осіб, яких було позбавлено педагогічного, вченого звання — на строк п'ять років з дня ухвалення відповідного рішення;

2) для офіційного опонента, який надав позитивний відгук, та наукового (творчого) керівника особи, якої було позбавлено наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), а також членів спеціалізованої вченої ради, які підтримали присудження наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), — заборона брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад (спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтв), бути науковим (творчим) керівником, науковим консультантом строком на два роки з дня набрання законної сили відповідним судовим рішенням.

3. Відомості про осіб, до яких застосовано обмеження щодо академічної діяльності, включаються до Реєстру осіб, до яких застосовуються обмеження щодо академічної діяльності (далі — Реєстр).

Адміністрування Реєстру здійснює Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

Відомості Реєстру підлягають оприлюдненню у відкритому доступі.

Положення про Реєстр та порядок його ведення затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

4. Включення до Реєстру відомостей щодо заборони, передбаченої пунктом 1 частини другої цієї статті, є підставою для звільнення особи із займаної посади, окрім випадків, передбачених Конституцією України.

Примітка. Для цілей статті 31, посада, пов'язана з виконанням публічних функцій, визначається переліком посад, визначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Стаття 32. Добровільна відмова від наукового ступеня

1. Особа, що має науковий ступінь, може будь-коли, але не пізніше моменту прийняття до розгляду компетентним суб'єктом повідомлення про академічний плагіат щодо неї, відмовитись від наукового ступеня, подавши Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти відповідну нотаріально завірену заяву в довільній формі.

2. Національне агентство на найближчому засіданні своїм рішенням скасовує рішення спеціалізованої вченої ради про присудження особі наукового сту-

пеня та протягом 10 днів оприлюднює це рішення на своєму веб сайті та вносить інформацію до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (далі — ЄДЕБО) щодо втрати чинності диплому, виданого на підставі скасованого рішення спеціалізованої вченої ради.

З дня, наступного за днем скасування Національним агентством рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня, припиняються доплати (надбавки) та інші права, обумовлені присудженням відповідній особі наукового ступеня.

3. У разі скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження особі наукового ступеня за її добровільною заявою, перевірка наукових досягнень на наявність порушення академічної доброчесності не проводиться.

Добровільна відмова від наукового ступеня розцінюється як прояв академічної доброчесності. Відомості до Реєстру осіб, до яких застосовуються обмеження щодо академічної діяльності у випадку добровільної відмови від наукового ступеня не вносяться.

Розділ VI. Встановлення порушення академічної доброчесності

Стаття 33. Загальні засади встановлення порушення академічної доброчесності

1. Встановлення порушення академічної доброчесності здійснюється суб'єктом, який відповідно до цього Закону, уповноважений здійснювати реагування на таке порушення у визначеному порядку.

2. Якщо порушення академічної доброчесності одночасно може бути кваліфіковане як кримінальне, адміністративне чи цивільно-правове, відсутність судового рішення або рішення іншого уповноваженого органу щодо притягнення особи до кримінальної, адміністративної або цивільно-правової відповідальності не є перешкодою для реагування на таке порушення відповідно до цього Закону.

3. Під час реагування на порушення академічної доброчесності відповідний суб'єкт самостійно встановлює всі обставини, що стосуються такого порушення, і надає їм власну оцінку. Оцінка таких обставин, надана будь-яким іншим суб'єктом, не має вирішального значення під час розгляду та вирішення відповідного питання.

Стаття 34. Вимоги до процедури встановлення порушення академічної доброчесності

1. Процедура встановлення порушення академічної доброчесності закладом вищої освіти, науковою установою визначається внутрішнім положенням відповідного закладу освіти, наукової установи, затвердженому у порядку, визначеному цим Законом. Процедура скасування рішення про присудження науко-

вого ступеня визначається відповідним Порядком, що розробляється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти та затверджується Кабінетом Міністрів України.

2. Процедура встановлення порушення академічної доброчесності має включати положення що визначають з урахуванням принципів забезпечення академічної доброчесності:

порядок ініціювання та вимоги до подання (звернення, заяви) про порушення академічної доброчесності;

стадії розгляду та вирішення питання про наявність (відсутність) порушення академічної доброчесності;

строки вирішення питання про наявність (відсутність) порушення академічної доброчесності;

правила формування складу компетентного органу, залучення зовнішніх експертів, вирішення питання конфлікту інтересів, забезпечення участі зацікавлених осіб та дотримання прав особи, що звинувачується у порушенні академічної доброчесності;

порядок прийняття рішення (голосування) про порушення академічної доброчесності, порядок оскарження прийнятого рішення, склад та порядок формування апеляційної комісії закладу освіти (наукової установи), Апеляційного комітету Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та інше.

Стаття 35. Забезпечення прав особи, яка може зазнати негативних наслідків

1. Особа, яка притягається до академічної відповідальності, а також особа, яка може зазнати негативних наслідків після застосування інших заходів реагування на порушення академічної доброчесності, має право:

1) ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження та пояснення або відмовитися від їх надання;

2) особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;

3) в разі проведення усного розгляду питання про реагування на порушення академічної доброчесності — знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання та брати у ньому участь;

4) оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності у визначеному порядку.

2. Права, визначені частиною першою цієї статті, здійснюються особисто або через представника.

3. Якщо захід реагування на порушення академічної доброчесності здійснює суд, права осіб, які можуть зазнати негативних наслідків, здійснюються відповідно до процесуального законодавства.

Стаття 36. Порядок оскарження рішення про притягнення до академічної відповідальності

1. Рішення закладу освіти (наукової установи), його компетентного органу або спеціалізованої вченої ради про встановлення порушення академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності оскаржується до апеляційної комісії закладу освіти (наукової установи) у порядку, затвердженому колегіальним органом управління закладу освіти (наукової установи).

2. Рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) про встановлення (не встановлення) порушення академічної доброчесності та відмову у присудженні (присудження) наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв) оскаржується до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

3. Рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти про встановлення порушення академічної доброчесності та скасування рішення про присудження наукового ступеня може бути оскаржене у порядку, визначеному Національним агентством, який оприлюднюється на його офіційному веб сайті. За результатами розгляду скарги Національне агентство приймає обґрунтоване рішення про повне або часткове задоволення скарги, або про залишення поданої скарги без задоволення.

4. Рішення Національного агентства може бути оскаржене в судовому порядку.

Розділ VII. Прикінцеві положення

1. Органами управління у сфері освіти і науки, громадськими об'єднаннями можуть надаватися рекомендації щодо впровадження процедур дотримання академічної доброчесності.

2. У Кодексі законів про працю України частину першу статті 41 доповнити пунктом 3-1 такого змісту: «встановлення порушення академічної доброчесності педагогічним, науково-педагогічним, науковим працівником передбаченого пунктом 7 частини 1 статті 25 Закону України «Про академічну доброчесність».

ПРОЄКТ ПОЛОЖЕННЯ «ПРО АКРЕДИТАЦІЮ НЕЗАЛЕЖНИХ УСТАНОВ ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

ПРОЄКТ

ПОЛОЖЕННЯ

про акредитацію незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти

І. Загальні положення

1. Це Положення визначає засади та порядок здійснення акредитації незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти (далі — незалежні установи).

2. Незалежна установа — це недержавна організація (установа, агенція, бюро тощо), що здійснює один або декілька видів діяльності у сфері забезпечення якості вищої освіти, визначених цим Положенням.

3. Акредитація незалежної установи полягає у зовнішньому оцінюванні її діяльності у сфері забезпечення якості вищої освіти, зокрема з метою підтвердження достовірності, надійності і валідності результатів такої діяльності та можливості їх врахування під час ухвалення відповідних рішень Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (далі — Національне агентство) у визначених законодавством випадках.

4. Акредитація незалежної установи є добровільною, проводиться за її ініціативою та здійснюється Національним агентством.

5. Акредитація незалежної установи проводиться як первинна, проміжна або чергова.

Чергова акредитація проводиться протягом останнього року чинності попередньої (первинної або чергової) акредитації.

Проміжна акредитація проводиться з метою розширення переліку акредитованих видів діяльності незалежної установи.

6. Незалежні установи можуть бути акредитовані для здійснення діяльності одного або декількох таких видів:

1) зовнішнє оцінювання якості освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, з правом використання Національним агентством результатів такого оцінювання для акредитації освітньої програми;

2) зовнішнє оцінювання якості освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, у цілях, інакших ніж використання їх результатів для акредитації освітньої програми;

3) аудит закладів вищої освіти, їх структурних підрозділів, систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;

4) створення рейтингів (у тому числі галузевих) закладів вищої освіти, їх структурних підрозділів, освітніх програм.

Незалежна установа акредитується для здійснення кожного виду діяльності з визначенням предметної сфери такої діяльності, формулювання якої відбувається відповідно до Правил опису предметної сфери діяльності незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти (додаток 1).

Незалежні установи не можуть здійснювати діяльність у сфері забезпечення якості вищої освіти, якщо така діяльність пов'язана з доступом до державної таємниці.

7. Якщо незалежна установа бажає здійснювати зовнішнє оцінювання освітніх програм з правом використання результатів такого оцінювання для акредитації освітніх програм, вона зобов'язана пройти акредитацію у Національному агентстві.

Незалежні установи мають право провадити види діяльності, визначені підпунктами 2–4 абзацу першого пункту 6 цього розділу, незалежно від наявності акредитації Національного агентства. Акредитація за цими видами діяльності є визнанням якості такої діяльності через підтвердження дотримання вимог, визначених цим Положенням.

Незалежні установи мають право вільно здійснювати також інші види діяльності у сфері забезпечення якості вищої освіти, окрім визначених цим Положенням.

8. Усі документи, передбачені цим Положенням, подаються до Національного агентства в електронній формі.

II. Вимоги до незалежних установ

1. Акредитація незалежних установ проводиться відповідно до Вимог до незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти (додаток 2) (далі — Вимоги).

2. Для застосування та інтерпретації Вимог можуть використовуватися Стандарти і рекомендації із забезпечення якості у Європейському просторі

вищої освіти, а також роз'яснення та рекомендації, надані Національним агентством.

III. Процедура акредитації

1. Національне агентство приймає заяви про проведення акредитації незалежних установ щороку з 1 по 20 січня та з 1 по 20 липня. Рішення за наслідками розгляду таких заяв ухвалюються не пізніше, ніж 31 червня та 31 грудня, відповідно.

2. Для проведення процедури акредитації незалежна установа подає до Національного агентства:

1) заяву про проведення акредитації, в якій зазначається:

інформація про незалежну установу;

тип акредитації (первинна, проміжна чи наступна);

вид або види діяльності, щодо яких незалежна установа просить провести акредитацію, із зазначенням предметних сфер кожного з них;

інформація про контактну особу незалежної установи для цілей процедури акредитації з числа її працівників (далі — координатор установи);

2) відомості про самооцінювання щодо дотримання Вимог та документи, що підтверджують наведену у них інформацію;

3) копію установчого документа та/або інших документів, на підставі якого (яких) створена та діє незалежна установа;

4) інформацію про склад засновників, кінцевих бенефіціарів, членів керівних, наглядових та інших органів незалежної установи на момент подання заяви.

Документи для акредитації подаються до Національного агентства державною мовою. Якщо відповідно до цього Положення передбачено участь міжнародного експерта у процедурі акредитації, незалежна установа додатково подає переклад документів, визначених підпунктами 2–4 цього пункту, англійською мовою.

3. Подана заява реєструється у секретаріаті Національного агентства.

Заява повертається заявнику протягом 10 днів з дня її подання, якщо:

1) подані документи не відповідають пункту 2 цього розділу;

2) на підставі поданих документів встановлено невідповідність заявника розділу I «Критерії прийнятності» Вимог.

4. За відсутності підстав для повернення заяви, Голова Національного агентства протягом 10 днів з дня подання заяви ухвалює рішення про початок процедури акредитації незалежної установи та визначає уповноважену особу

секретаріату Національного агентства, яка відповідає за супроводження процедури акредитації (далі — координатор Національного агентства).

5. Акредитація незалежної установи передбачає:

1) оприлюднення поданих незалежною установою документів та отримання коментарів щодо них;

2) утворення експертної групи для проведення акредитації незалежної установи відповідно до цього Положення;

3) вивчення експертною групою відомостей про самооцінювання, доданих до них матеріалів, а також усіх інших матеріалів та інформації, що стосуються діяльності незалежної установи;

4) формування програми роботи експертної групи у незалежній установі за формою, встановленою Національним агентством;

5) виїзд експертної групи до незалежної установи;

6) складання і підписання експертами висновку щодо можливості акредитації незалежної установи (далі — висновок) за формою, встановленою Національним агентством;

7) отримання Національним агентством зауважень незалежної установи щодо висновку та плану постакредитаційних дій;

8) розгляд висновку і плану постакредитаційних дій Національним агентством та ухвалення рішення щодо акредитації незалежної установи.

6. Не пізніше 10 лютого та 10 серпня кожного року, відповідно, секретаріат Національного агентства оприлюднює у вільному доступі у мережі Інтернет документи, подані незалежними установами для їх акредитації (окрім конфіденційної інформації про фізичних осіб).

До 28 лютого та 31 серпня кожного року, відповідно, будь-хто має право подати до Національного агентства коментарі щодо цих документів. Ці коментарі узагальнюються секретаріатом Національного агентства для подальшого урахування під час проведення акредитації. Анонімні коментарі не приймаються до розгляду.

7. Не пізніше 28 лютого та 31 серпня кожного року, відповідно, утворюється експертна група для проведення акредитації незалежної установи.

До складу експертної групи включаються:

1) член Національного агентства або член галузевої експертної ради Національного агентства, який є керівником експертної групи;

2) від одного до чотирьох експертів з числа осіб, які мають релевантний досвід у сфері забезпечення якості вищої освіти та/або у сфері освітньої

політики, та які добираються з урахуванням галузевої специфіки діяльності незалежної установи (за потреби);

3) експерт з числа здобувачів вищої освіти;

4) міжнародний експерт з числа осіб, які мають досвід роботи в одному із акредитаційних агентств або агентств забезпечення якості вищої освіти, сертифікати про акредитацію яких визнаються в Україні, і які не є громадянами держави-агресора.

Експерт з числа здобувачів вищої освіти та міжнародний експерт включаються до складу експертної групи лише, якщо незалежна установа акредитується для здійснення видів діяльності, серед яких наявний вид, визначений підпунктом 1 абзацу першого пункту 6 розділу I цього Положення.

До складу експертної групи може включатися також експерт з числа представників роботодавців, який добирається з урахуванням галузевої специфіки діяльності незалежної установи.

8. Національне агентство в електронній формі інформує незалежну установу про склад експертної групи.

Експерт може бути відкликаний зі складу експертної групи із одночасною заміною на іншого експерта (з урахуванням вимог, встановлених до експертів цим Положенням, та до дати початку перебування експертної групи у незалежній установі), зокрема за заявою незалежної установи, де обґрунтовується наявність конфлікту інтересів або наводяться обставини, що дають підстави для обґрунтованого припущення про упередженість експерта. Така заява повинна бути подана не пізніше ніж за один тиждень до початку перебування у незалежній установі експертної групи.

9. До та під час перебування у незалежній установі експертна група за відповідним запитом може отримувати від незалежної установи додаткову інформацію та документи.

10. Програма роботи експертної групи узгоджується координатором незалежної установи та координатором Національного агентства не пізніше ніж за один тиждень до початку роботи експертної групи у незалежній установі. Програма має містити, серед іншого, погоджені дати візиту.

Дотримання вимог програми роботи є обов'язковим для експертної групи та незалежної установи.

Координатор Національного агентства бере участь у відвідуванні незалежної установи, надає організаційну і методичну допомогу у його проведенні та не має права втручатися у процес ухвалення рішення експертною групою.

Члени Національного агентства та його галузевих експертних рад, що не входять до складу експертної групи, за погодженням з Головою Національного

агентства та працівники секретаріату Національного агентства — за погодженням чи дорученням керівника секретаріату Національного агентства можуть брати участь у відвідуванні незалежної установи як спостерігачі.

11. За підсумками роботи у незалежній установі експертна група не пізніше 30 квітня або 31 жовтня, відповідно, складає та підписує висновок і подає його до Національного агентства. У висновку зазначається про відповідність незалежної установи та її діяльності кожному з розділів Вимог з урахуванням заявлених нею видів діяльності, а також вміщуються рекомендації щодо подальшого удосконалення діяльності установи.

12. Незалежній установі надається доступ до проєкту висновку в електронній формі для отримання її зауважень. Такі зауваження можуть бути подані не пізніше 20 травня або 20 листопада, відповідно. У цей же строк незалежна установа подає до Національного агентства план поставкредитаційних дій.

IV. Ухвалення рішення щодо акредитації незалежної установи

1. Національне агентство розглядає висновок експертної групи на своєму засіданні.

2. Національне агентство ухвалює рішення про акредитацію незалежної установи для здійснення певного виду діяльності за умов, якщо незалежна установа одночасно:

1) відповідає розділам I «Критерії прийнятності» та II «Інституційні вимоги» Вимог;

2) відповідає розділу Вимог щодо відповідного виду діяльності.

В іншому випадку Національне агентство ухвалює рішення про відмову в акредитації за відповідним видом діяльності.

3. Якщо незалежна установа подала заяву про акредитацію, в якій зазначено декілька видів діяльності, Національне агентство ухвалює окремі рішення щодо кожного виду діяльності.

З урахуванням висновків експертної групи Національне агентство може ухвалити рішення про акредитацію за певним видом діяльності, звузивши заявлену незалежним агентством предметну сферу здійснення такої діяльності.

Національне агентство може, з урахуванням встановлених експертною групою обставин, змінити судження щодо відповідності певному розділу Вимог, подавши відповідне обґрунтування.

4. Якщо Національне агентство встановить обставини, які вплинули на достовірність та надійність результатів проведеної акредитації не з вини незалежної установи, воно має право ухвалити рішення про проведення повторної

акредитації. Повторна акредитація проводиться наступного півріччя після ухвалення відповідного рішення.

Витрати щодо проведення повторної акредитації покладаються на Національне агентство.

5. Незалежно від встановленої відповідності Вимогам, Національне агентство ухвалює рішення про відмову в акредитації, якщо воно встановить, що незалежна установа подала для акредитації недостовірні відомості та/або документи, та/або своїми протиправними, недобросовісними чи недоброчесними діями створювала перешкоди для ухвалення обґрунтованого рішення щодо акредитації. Якщо такі порушення були встановлені безпосередньо під час роботи експертної групи, вони в обов'язковому порядку зазначаються у висновку.

Відповідне рішення Національного агентства повинне містити вказівку на підстави, з яких його було прийнято, із зазначенням відомостей та/або документів, що були недостовірними, та/або відповідних протиправних, недобросовісних чи недоброчесних дій незалежної установи.

6. Первинна акредитація є чинною протягом 2 років, а чергова — протягом 5 років.

Обрахунок строку чинності акредитації починається з 1 липня або 1 січня, відповідно, яке настає після ухвалення відповідного рішення.

Проміжна акредитація є чинною протягом строку чинності відповідної первинної або чергової акредитації, яку незалежна установа мала на момент ухвалення рішення про проміжну акредитацію.

V. Інформування Національного агентства про діяльність незалежних установ та постакредитаційний моніторинг

1. Акредитовані незалежні установи зобов'язані інформувати Національне агентство про здійснювану ними діяльність за акредитованими видами, подаючи до Національного агентства:

1) щодо діяльності, визначеної підпунктом 1 пункту 6 розділу I цього Положення, — протягом одного місяця після завершення кожної процедури оцінювання освітньої програми:

копію документа щодо самооцінювання освітньої програми закладом вищої освіти, що подавався закладом до незалежної установи;

відомості про експертів, які проводили зовнішнє оцінювання освітньої програми;

копію документа (звіту, висновку тощо), який фіксує результати зовнішнього оцінювання освітньої програми незалежною установою та рекомендації, надані за наслідками такого оцінювання;

2) щодо інших видів діяльності, визначених пунктом 6 розділу I цього Положення — зведену інформацію про здійснення такої діяльності за кожне півріччя до 1 лютого та 1 липня, відповідно;

3) повідомлення про суттєві зміни у власній діяльності — протягом одного місяця з дня настання таких змін. Зміни у діяльності незалежної установи вважаються суттєвими, якщо вони можуть вплинути на відповідність цієї діяльності Вимогам.

2. Акредитовані незалежні установи зобов'язані проходити постакредитаційний моніторинг, який передбачає проведення визначених цим Положенням планових та позапланових моніторингових заходів.

Постакредитаційний моніторинг не є заходом державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.

3. Національне агентство не пізніше 31 грудня кожного року схвалює план постакредитаційного моніторингу на наступний календарний рік, у якому зазначаються планові моніторингові заходи щодо акредитованих незалежних установ та місяць їх проведення.

Перший плановий захід щодо незалежної установи може бути проведено не раніше як через 6 місяців з дня початку строку її акредитації.

4. За рішенням Голови Національного агентства може бути проведений позаплановий моніторинговий захід.

5. До моніторингових заходів належить:

1) інформування Національного агентства про виконання плану постакредитаційних дій;

2) моніторинговий візит до незалежної установи;

3) надання незалежною установою інформації щодо фактів, викладених у зверненнях, які надійшли до Національного агентства, та/або відомостей, які подаються відповідно до пункту 1 цього розділу.

6. У разі проведення моніторингового візиту створюється моніторингова група у складі не менше двох експертів. Витрати щодо проведення моніторингового візиту покладаються на Національне агентство.

За наслідками моніторингового візиту моніторингова група складає і подає до Національного агентства моніторинговий звіт.

7. Національне агентство має право призупинити акредитацію незалежної установи на строк від 1 до 6 місяців, якщо за наслідками моніторингового заходу буде виявлено, що акредитована незалежна установа:

1) припинила відповідати розділам I «Критерії прийнятності» та/або II «Інституційні вимоги» Вимог;

2) припинила відповідати розділу Вимог, який стосується певного виду проваджуваної нею діяльності.

Перевірка усунення недоліків здійснюється шляхом проведення моніторингового заходу, що має бути завершений не пізніше дати завершення призупинення акредитації, та за наслідками якого Національне агентство ухвалює рішення про поновлення акредитації або її анулювання.

У випадку, передбаченому підпунктом 1 абзацу першого цього пункту, акредитація призупиняється або анулюється щодо усіх видів діяльності незалежної установи, а у випадку, передбаченому підпунктом 2 абзацу першого цього пункту — лише щодо відповідного виду діяльності.

8. Акредитація незалежної установи анулюється з дати ухвалення відповідного рішення Національним агентством.

Ризик настання несприятливих наслідків, пов'язаних з анулюванням акредитації, зокрема щодо неможливості виконання її зобов'язань перед третіми особами, лежить на незалежній установі.

VI. Незалежні установи, включені до Європейського реєстру із забезпечення якості вищої освіти

1. Включення незалежної установи до Європейського реєстру із забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Registry) (далі — EQAR) прирівнюється до її акредитації.

2. Для визнання акредитованою незалежна агенція, включена до EQAR, подає до Національного агентства заяву, в якій зазначає види діяльності, передбачені пунктом 6 розділу I цього Положення, які були предметом зовнішнього оцінювання перед включенням до EQAR.

До заяви додається копія рішення про включення незалежної установи до EQAR, копія документа, який містить деталізовану інформацію про результати зовнішнього оцінювання незалежної установи, та переклад цих документів українською мовою.

3. За наслідками розгляду документів, визначених у пункті 2 цього розділу, Національне агентство ухвалює рішення про визнання незалежної установи акредитованою на здійснення відповідних видів діяльності на строк, на який така установа була включена до EQAR.

4. У разі виключення незалежної установи з EQAR, визнання її акредитованою вважається анульованим з дати ухвалення рішення про виключення з EQAR.

VII. Фінансові положення

1. Фінансування процедури акредитації незалежної установи здійснюється за її рахунок.

Незалежна установа протягом 10 днів з дня ухвалення рішення про початок процедури акредитації відповідно до пункту 4 розділу II укладає з Національним агентством договір про оплату послуг з проведення акредитації, де зазначається сума коштів, що її сплачує незалежна установа, визначена згідно з пунктом 2 цього розділу.

Національне агентство має право призупинити здійснення акредитації, якщо незалежна установа не виконала свої зобов'язання за договором, відмовилася від його укладання або розірвала договір, або на дату подання заяви про проведення акредитації існує кредиторська заборгованість незалежної установи перед Національним агентством за іншими аналогічними договорами.

2. Плата за послуги з проведення акредитації у встановленому законодавством порядку зараховується на рахунок Національного агентства у сумі (розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб в розрахунку на місяць, встановленого згідно з законодавством з першого числа місяця, у якому подана заява про проведення акредитації):

1) у разі акредитації незалежної установи на здійснення видів діяльності, серед яких наявний вид діяльності, передбачений підпунктом 1 абзацу першого пункту 6 розділу I цього Положення — 100;

2) у разі акредитації незалежної установи на здійснення видів діяльності, серед яких відсутній вид діяльності, передбачений підпунктом 1 абзацу першого пункту 6 розділу I цього Положення — 75.

3. Оплата послуг експертів за проведення ними акредитації здійснюється відповідно до договорів цивільно-правового характеру, укладених Національним агентством до початку акредитації з кожним експертом, залученим до проведення відповідної акредитації, на підставі акта приймання-передачі наданих експертом послуг і становить (розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб в розрахунку на місяць, встановленого згідно з законодавством з першого числа місяця, у якому подана заява про проведення акредитації):

1) керівника експертної групи — 12;

2) члена експертної групи — 10.

Національне агентство додатково до оплати послуг міжнародного експерта (у разі його залучення) у розмірі, визначеному цим пунктом, відшкодовує йому/їй витрати (транспортні та на проживання), пов'язані з відвідуванням незалежної установи, на підставі підтверджених документів про здійснення таких витрат або самостійно здійснює оплату транспортних послуг та послуг з

проживання міжнародного експерта, але у розмірі не більше як десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб в розрахунку на місяць, встановленого згідно з законодавством з першого числа місяця, у якому подана заява про проведення акредитації.

Залишок коштів на рахунках спеціального фонду, у тому числі на кінець бюджетного періоду, отриманих Національним агентством як плата за послуги з проведення акредитації незалежної установи, після проведення розрахунків з експертами, у встановленому законодавством порядку використовується для здійснення Національним агентством інших витрат, пов'язаних з виконанням Національним агентством статутних повноважень згідно з його основною діяльністю.

4. Оплата послуг Національного агентства та експертів розраховується і здійснюється у гривнях. У разі, коли відповідно до вимог цього розділу, суми будуть визначені у гривнях з копійками, цифри до 0,5 — відкидаються, від 0,5 і вище — заокруглюються до однієї гривні.

Оплата послуг та відшкодування витрат фізичних осіб — нерезидентів здійснюється у гривні на їхній банківський рахунок, відкритий у банківській установі відповідної іноземної держави або банківській установі України.

Якщо розмір фактичних витрат, передбачених абзацом другим пункту 3 цього розділу, обрахований в іноземній валюті, ці витрати відшкодовуються у гривні відповідно до офіційного курсу Національного банку України станом на день відшкодування.

VIII. Інші положення

1. Для кожної незалежної установи у секретаріаті Національного агентства створюється облікова справа, яка ведеться в електронній формі.

2. До облікової справи включаються відомості та документи:

1) щодо акредитації незалежної установи, у тому числі її призупинення, поновлення та анулювання;

2) подані незалежною установою відповідно до пункту 1 розділу V цього Положення;

3) щодо проведення постакредитаційного моніторингу незалежної установи;

4) щодо визнання незалежної установи акредитованою відповідно до розділу VI цього Положення.

3. Ведення, облік та зберігання облікових справ, у тому числі архівне, здійснює секретаріат Національного агентства в електронній формі.

Облікова справа не належить до документів постійного або тривалого зберігання.

4. Для цілей процедур, передбачених цим Положенням, особа вважається такою, що має конфлікт інтересів щодо незалежної установи, якщо вона:

1) є або протягом останніх 5 років була засновником, кінцевим бенефіціаром, членом керівного, наглядового або іншого органу незалежної установи;

2) має приватний інтерес щодо особи, яка є або протягом останніх 5 років була засновником, кінцевим бенефіціаром, членом керівного, наглядового або іншого органу незалежної установи;

3) протягом останніх 5 років платно чи безоплатно виконувала роботи або надавала послуги для незалежної установи, або була працівником такої установи.

Член Національного агентства, галузевої експертної ради Національного агентства, який має конфлікт інтересів щодо незалежної установи або входив до складу експертної групи для її акредитації, не бере участь у підготовці, розгляді та ухваленні рішень щодо такої незалежної установи.

5. У випадку реорганізації акредитованої незалежної установи, дія її акредитації не розповсюджується на правонаступника (правонаступників).

6. На експертів, що залучаються до акредитації незалежної установи, поширюються норми розділу IV Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2019 р. № 977, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 8 серпня 2019 р. за № 880/33851.

7. Рішення Національного агентства може бути оскаржене до суду у встановленому законодавством порядку.

У разі скасування (визнання протиправним або нечинним) у судовому порядку рішення Національного агентства, Національне агентство повторно розглядає відповідне питання на своєму засіданні у порядку, визначеному цим Положенням.

Додаток 1
до Положення про акредитацію
незалежних установ оцінювання та
забезпечення якості вищої освіти

ПРАВИЛА

**опису предметної сфери діяльності незалежних установ оцінювання та
забезпечення якості вищої освіти**

1. Діяльність незалежної установи щодо зовнішнього оцінювання освітніх програм здійснюється у предметній сфері, яка визначається однією або декількома спеціальностями відповідно до затвердженого в установленому порядку переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти

2. Діяльність незалежної установи щодо закладів вищої освіти здійснюється у предметній сфері, яка визначається сукупністю таких характеристик:

1) типом або декількома типами закладів (університети, академії, інститути, коледжі);

2) галузевою спрямованістю діяльності закладів (класичні, технічні, технологічні, педагогічні, фізичного виховання і спорту, гуманітарні, богословські/теологічні, медичні, економічні, юридичні, фармацевтичні, аграрні, мистецькі, культурологічні, інші профільні заклади вищої освіти).

3. Діяльність незалежної установи щодо структурних підрозділів закладів вищої освіти здійснюється у предметній сфері, яка визначається галузевою спрямованістю діяльності таких структурних підрозділів (технологічні, педагогічні, фізичного виховання і спорту, гуманітарні, богословські/теологічні, медичні, економічні, юридичні, фармацевтичні, аграрні, мистецькі, культурологічні, інші профільні структурні підрозділи закладів вищої освіти).

Додаток 2
до Положення про акредитацію
незалежних установ оцінювання та
забезпечення якості вищої освіти

ВИМОГИ

до незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти

Розділ I. Критерії прийнятності

1. Заявник є юридичною особою приватного права, яка не перебуває у процедурі банкрутства або у стані припинення

2. До Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань внесено відомості щодо кінцевих бенефіціарів заявника

3. У складі засновників, кінцевих бенефіціарів, членів керівних, наглядових та інших органів заявника відсутні особи, які:

1) мають судимість за вчинення злочину, якщо така судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку;

2) за рішенням суду визнані винними у вчиненні корупційного правопорушення — протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили;

3) підпадають під дію частини третьої або четвертої статті 1 Закону України «Про очищення влади»;

4) відомості про яких внесені до Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України «Про очищення влади»;

5) є громадянами держави-агресора;

6) були притягнуті до академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності.

4. Від дати утворення заявника до дати подання заяви минуло не менше 6 місяців.

Розділ II. Інституційні вимоги

1. Незалежна установа має оприлюднену місію та чітко визначені цілі діяльності, які співвідносяться між собою

2. Структура врядування незалежної установи побудована у спосіб, який:

1) забезпечує розподіл функцій засновників та керівних органів, гарантуючи незалежність останніх під час формування і реалізації інституційних політик, поточного управління установою та розпорядження її ресурсами;

2) забезпечує прозорість добору, фаховість та представництво стейкхолдерів (включаючи представників академічної спільноти, здобувачів вищої освіти і працедавців) серед осіб, які входять до складу керівного органу незалежної установи.

3. Незалежна установа має фінансові, людські та матеріальні ресурси, достатні для провадження її діяльності

4. Незалежна установа має офіційний вебсайт, на якому оприлюднюється, принаймні, інформація про:

1) місію та цілі діяльності незалежної установи;

2) склад засновників, кінцевих бенефіціарів, членів керівних, наглядових та інших органів незалежної установи;

3) здійснювану незалежною установою діяльність, включаючи опис відповідних процедур, методології їх здійснення та умови надання відповідних послуг.

5. Незалежна установа має визначені політику та процедури внутрішнього забезпечення якості власної діяльності, які включають, серед іншого, політику і процедури щодо запобігання конфлікту інтересів та дотримання академічної доброчесності

Розділ III. Вимоги щодо процедур зовнішнього оцінювання освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, з правом використання результатів такого оцінювання для акредитації освітньої програми.

1. Незалежна установа має чітко визначені процедуру, методологію та критерії зовнішнього оцінювання освітніх програм, до розроблення яких були залучені стейкхолдери.

2. Критерії зовнішнього оцінювання освітніх програм незалежної установи мають бути співвіднесені із Критеріями оцінювання якості освітньої програми, які є додатком до Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти та ґрунтуватися на Стандартах і рекомендаціях із забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти.

3. Критерії зовнішнього оцінювання освітніх програм незалежної установи ураховують специфіку предметної сфери діяльності незалежної установи.

4. Процедура здійснення зовнішнього оцінювання освітньої програми передбачає, принаймні, самооцінювання програми закладом, і власне зовнішнє оцінювання незалежною установою, що включає відвідування закладу та складання звіту або іншого документа про результати оцінювання.

5. Зовнішнє оцінювання освітньої програми проводиться групою зовнішніх експертів, яка включає експерта з числа здобувачів вищої освіти та експерта з числа роботодавців.

6. Незалежна установа має чітко визначені та дієві процедури добору, навчання та забезпечення доброчесності експертів для зовнішнього оцінювання якості освітніх програм, а також сформований пул експертів, який є достатнім для здійснення зовнішнього оцінювання у визначеній нею предметній сфері діяльності.

7. Звіти або інші документи про результати зовнішнього оцінювання освітньої програми є публічно доступними.

Розділ IV. Вимоги щодо процедур зовнішнього оцінювання освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, у цілях, інших, ніж використання їх результатів для акредитації освітньої програми.

1. Незалежна установа чітко визначає цілі здійснення процедур зовнішнього оцінювання освітніх програм, які зумовлюють їх зрозумілу корисність для закладів вищої освіти (наприклад, професійне/ринкове визнання якості програми).

2. Незалежна установа має критерії та методологію зовнішнього оцінювання освітніх програм, яка є адекватною визначеним для них цілям.

Розділ V. Вимоги щодо аудиту закладів вищої освіти, їхніх структурних підрозділів, освітніх програм, систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

1. Незалежна установа має методологію здійснення аудиту, що враховує специфіку предметної сфери діяльності незалежної установи.

2. Методологія аудиту враховує вимоги розділу II Стандартів і рекомендацій із забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти.

3. Результати аудиту мають зрозумілу корисність для закладів вищої освіти.

Розділ VI. Вимоги щодо створення рейтингів закладів вищої освіти, їхніх структурних підрозділів та освітніх програм.

1. Незалежна установа має концепцію створення рейтингу, яка чітко визначає його цілі та користь для стейкхолдерів.

2. Рейтинги, створювані незалежною установою, відповідають Берлінським принципам рейтингування закладів вищої освіти (2006).

ПРОЄКТ «ПОРЯДКУ ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ»

ПРОЄКТ

ПОРЯДОК ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ

Загальні положення

1. Цей Порядок визначає процедуру присудження спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти або наукових установ (далі — заклад (установа) наукових ступенів та встановлює вимоги до рівня наукової кваліфікації здобувачів третього (освітньо-наукового) та наукового рівнів вищої освіти.

2. У цьому Порядку наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

здобувач — здобувач ступеня доктора філософії або ступеня доктора наук;

здобувач ступеня доктора філософії — особа, яка навчається у закладі вищої освіти (науковій установі) на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти з метою здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань та/або спеціальності;

здобувач ступеня доктора наук — особа, яка підготувала наукове досягнення з метою здобуття ступеня доктора наук з галузі знань та/або спеціальності;

компетентний вчений за тематикою дослідження, у межах якої підготовлено наукові досягнення (дисертацію) здобувача наукового ступеня — науковий (науково-педагогічний) працівник, який має науковий ступінь та не менше п'яти наукових публікацій, опублікованих упродовж п'яти останніх років, за тематикою дослідження, у межах якої підготовлено наукові досягнення (дисертацію) здобувача;

наукові досягнення — дисертація або опублікована монографія, або сукупність статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується Міністерством освіти і науки України (далі — МОН);

опонент — особа, яка не є науковим або науково-педагогічним працівником закладу (установи), де здійснювалася апробація або відбуватиметься захист наукових досягнень (дисертації), та є компетентним вченим з наукового напрямку, за яким підготовлено наукові досягнення (дисертацію) здобувача;

Перелік наукових фахових видань України — перелік видань, що затверджується в установленому МОН порядку, в яких публікуються основні результати наукових досягнень (дисертації), що подаються на здобуття наукового ступеня;

профіль спеціалізованої вченої ради — тематика наукових досліджень та/або науково-технічних розробок, за якою члени спеціалізованої вченої ради проводять наукову роботу; профіль разової спеціалізованої вченої ради визначається тематикою дослідження, у межах якої виконано дисертацію, подану до захисту;

рецензент — особа, яка є за основним місцем роботи науковим або науково-педагогічним працівником закладу (установи), у якій здійснюється апробація наукових досягнень (дисертації) та є компетентним ученим за тематикою дослідження, у межах якого виконано наукові досягнення (дисертацію), представлену до захисту;

спеціалізована вчена рада — разова спеціалізована вчена рада (далі — разова рада) або постійно діюча спеціалізована вчена рада (далі постійно діюча рада), утворена закладом (установою) та акредитована Національним агентством з забезпечення якості вищої освіти (далі — Національним агентством);

спеціальність — предметна область освіти і науки, визначена Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266;

тема наукових досягнень (дисертації) — визначена наукова проблема, що є складовою тематики дослідження та відображає основну його ідею, за якою публікуються наукові результати;

тематика дослідження — частина предметної (дисциплінарної) сфери спеціальності (або галузі знань для міждисциплінарних досліджень), у рамках якої здійснюється інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань, за якою публікуються результати наукових досліджень та/або науково-технічних розробок;

У цьому Порядку терміни «близькі особи», «реальний конфлікт інтересів» та «потенційний конфлікт інтересів» вживаються у значеннях, наведених в Законі України «Про запобігання корупції».

3. Науковий ступінь присуджується спеціалізованими вченими радами за результатами публічного захисту наукових досягнень (дисертації).

Ступінь доктора філософії присуджується разовою або постійно діючою радою закладу (установи) у результаті успішного виконання здобувачем відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації.

Ступінь доктора наук присуджується постійно діючою радою закладу (установи) за результатами публічного захисту наукових досягнень.

Порядок акредитації спеціалізованих вчених рад встановлюється Положенням про акредитацію спеціалізованих вчених рад (спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтва), що затверджується МОН за поданням Національного агентства (далі — Положення про акредитацію).

4. Інформаційна комунікація закладів (установ) із Національним агентством під час проведення процедури захисту здійснюється через інформаційну систему Національного агентства.

З цією метою заклад (установа) визначає особу (осіб), яка уповноважена від імені закладу (установи) подавати повідомлення та вносити відомості, що передбачені цим Порядком до інформаційної системи Національного агентства (далі — технічний секретар).

5. Особі, якій присуджено науковий ступінь, видається диплом за зразком та у порядку, затвердженим вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою (далі — вчена рада) відповідного закладу (установи). Перелік обов'язкової інформації, яка повинна міститися у дипломі про здобутий науковий ступінь, встановлюється Кабінетом Міністрів України. Невід'ємною частиною диплома доктора філософії є додаток до диплома європейського зразка.

6. Особливості присудження наукових ступенів за результатами захисту наукових досягнень (дисертацій), які містять державну таємницю, а також акредитації спеціалізованих вчених рад, які мають право приймати до захисту такі наукові досягнення (дисертації), визначаються спільним наказом МОН та Служби безпеки України за погодженням з Національним агентством.

Вимоги до рівня наукової кваліфікації та підготовка до захисту дисертації здобувача ступеня доктора філософії

7. Здобуття ступеня доктора філософії передбачає набуття особою теоретичних знань та компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Ступінь доктора філософії здобувається на основі ступеня магістра (спеціаліста).

8. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії подається до захисту у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконаної здобувачем особисто, яка повинна містити наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та/або експериментальні резуль-

тати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчити про особистий внесок здобувача в науку та характеризуватися єдністю змісту.

9. Основні наукові результати дисертації має бути висвітлено не менше ніж у трьох наукових публікаціях, які розкривають основний зміст дисертації та обґрунтовують отримані наукові результати відповідно до мети статті (поставленого завдання) та висновків.

До таких наукових публікацій належать:

щонайменше одна стаття у наукових виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «А», за галуззю знань, що відповідає темі дисертації здобувача. До такої статті прирівнюється публікація у періодичних наукових виданнях за галуззю знань, що відповідає темі дисертації здобувача, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, окрім видань держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом;

статті у наукових виданнях, які на дату їх опублікування внесені до Переліку наукових фахових видань України за галуззю знань, що відповідає темі дисертації (замість однієї статті може бути зараховано опубліковану монографію або розділ монографії, опублікованої у співавторстві, за галуззю знань, що відповідає темі дисертації);

не більше ніж один патент на винахід, що пройшов кваліфікаційну експертизу та який безпосередньо стосується наукових результатів наукових досягнень;

Наукова публікація у виданні, віднесеному до першого і другого квартилів (Q1 і Q2) відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports, прирівнюється до двох публікацій, а у виданні, віднесеному до третього квартиля (Q3), — до півтора публікацій. Мінімальна кількість публікацій, які розкривають основні наукові результати дисертації, має становити не менше двох.

10. Обсяг дисертації на здобуття ступеня доктора філософії становить не менше 150 тисяч знаків (3,75 авторських аркушів), а для суспільних і гуманітарних наук не менше 250 тисяч знаків (6,25 авторських аркушів), враховуючи цифри, розділові знаки, проміжки між словами (список використаної літератури та/або використаних інформаційних джерел, додатки, а також ілюстративний матеріал (малюнки, фотографії, таблиці, тексти програм), що займають повну сторінку, не враховуються в обсязі дисертації). Максимальний обсяг дисертації може встановлюватися освітньо-науковою програмою закладу (установи) відповідно до специфіки відповідної галузі знань та/або спеціальності.

Вимоги до оформлення дисертації на здобуття ступеня доктора філософії затверджуються МОН за поданням Національного агентства.

11. На момент завершення здобувачем ступеня доктора філософії відповідної освітньо-наукової програми науковий керівник (або наукові керівники, — у разі їх призначення вченою радою) здобувача готує висновок щодо готовності дисертації до захисту та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

Якщо науковий керівник надав негативний висновок або відмовляється його надати, здобувач ступеня доктора філософії може звернутися з письмовою заявою до вченої ради закладу (установи) про надання висновку структурного підрозділу, де здійснювалася підготовка здобувача. Вчена рада закладу (установи) доручає відповідному структурному підрозділу розглянути таку заяву.

Структурний підрозділ протягом місяця з дня доручення вченої ради розглядає подані здобувачем ступеня доктора філософії документи і проводить засідання, яке вважається правомочним, якщо в ньому взяли участь не менш ніж дві третини від загальної кількості наукових та науково-педагогічних працівників, які працюють у відповідному підрозділі за основним місцем роботи. За наслідками заслуховування здобувача, шляхом відкритого голосування простою більшістю голосів присутніх на засіданні науково-педагогічних та наукових працівників приймається рішення про надання висновку структурного підрозділу, в якому зазначається ступінь готовності дисертації до захисту, виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

Висновок засвідчується підписом керівника структурного підрозділу. Якщо керівник структурного підрозділу є науковим керівником здобувача, висновок підписує інший науковий або науково-педагогічний працівник, уповноважений рішенням структурного підрозділу.

Висновок (у двох примірниках) наукового керівника або структурного підрозділу видається здобувачу.

12. За умови позитивного висновку наукового керівника або структурного підрозділу, здобувач ступеня доктора філософії звертається до постійно діючої ради, профіль якої відповідає тематиці дослідження, у межах якої підготовлено дисертацію здобувача, а в разі її відсутності у закладі (установі), де здійснювалася підготовка здобувача, — до вченої ради цього закладу (установи) з письмовою заявою про апробацію дисертації.

До заяви здобувач ступеня доктора філософії додає примірник дисертації, висновок наукового керівника або структурного підрозділу та академічну довідку про виконання відповідної освітньо-наукової програми, зразок якої затверджується МОН.

13. Постійно діюча рада найближчому черговому засіданні, за наслідками розгляду заяви здобувача та доданих документів, встановлює відповідність профілю постійно діючої ради тематиці дослідження, у межах якої підготовлено дисертацію здобувача. За умови встановлення відповідності, постійно діюча рада одночасно призначає зі свого складу двох рецензентів та визначає структурний підрозділ, на базі якого здійснюватиметься апробація дисертації здобувача.

У разі звернення здобувача до вченої ради, остання на найближчому черговому засіданні призначає двох рецензентів та визначає структурний підрозділ, на базі якого здійснюватиметься апробація дисертації здобувача.

14. Рецензентом не може бути призначено:

наукового керівника здобувача ступеня доктора філософії;

керівника закладу (установи), у якому здобувач завершив освітньо-наукову програму або до якого звернувся із заявою про прийняття дисертації до захисту;

співавтора наукових публікацій здобувача;

особу, яка має реальний чи потенційний конфлікт інтересів щодо здобувача (зокрема, є його близькою особою) та/або його наукового керівника;

більш, ніж одного працівника структурного підрозділу, де виконувалася дисертація;

особу, щодо якої встановлено порушення академічної доброчесності, а також особу, якій заборонено брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад відповідно до частини шостої статті 6 Закону України «Про вищу освіту»;

особу, яка є громадянином держави-агресора або є співробітником закладу (установи) держави-агресора, здійснювала та/або здійснює наукову/науково-педагогічну діяльність у будь-якому закладі, установі, організації, що незаконно діє та/або діяла на тимчасово окупованій території України.

15. З метою апробації дисертації рецензенти спільно з керівником структурного підрозділу організують та проводять публічний фаховий семінар на базі такого структурного підрозділу в строк до одного місяця з дня відповідного доручення вченої або постійно діючої ради. На запрошення рецензентів або керівника структурного підрозділу, у фаховому семінарі можуть взяти участь представники органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, неурядових організацій, сфера діяльності яких безпосередньо стосується тематики дисертації здобувача.

Рецензенти, розглянувши дисертацію, а також за результатами фахового семінару, готують спільний висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації (далі — висновок рецензентів), у якому зазначають інформацію про відповідність дисертації вимогам, передбаченим

пунктами 7-10, 56 цього Порядку, кількість наукових публікацій, повноту оприлюднення результатів наукових досягнень та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою наукових досягнень, відсутність або наявність порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, інших порушень академічної доброчесності, визначених законодавством про освіту, із зазначенням виду та змісту кожного порушення у випадку їх встановлення). Для здобувачів ступеня доктора філософії з галузей знань «Біологія», «Ветеринарна медицина» та «Охорона здоров'я» висновок повинен містити відомості щодо проведення біоетичної експертизи дисертаційних досліджень. Рецензенти забезпечують об'єктивність підготовленого ними висновку та засвідчують його власними підписами.

У строк не раніше двох тижнів та не пізніше місяця з дня проведення фахового семінару рецензенти надають свій висновок (у двох примірниках) здобувачеві ступеня доктора філософії. Після надання висновку здобувачеві забороняється вносити зміни до тексту дисертації.

У разі негативного висновку рецензентів, вчена або постійно діюча (за профілем, що відповідає тематиці дослідження, за якою підготовлено дисертацію здобувача) рада видає здобувачеві витяг з протоколу засідання ради з мотивуванням відмови у прийнятті дисертації до захисту та повертає всі подані матеріали.

16. Близькі особи керівника закладу (установи), його заступників, голови постійно діючої ради, керівника структурного підрозділу, у якому проводилася підготовка здобувача ступеня доктора філософії, для апробації дисертації звертаються до постійно діючої ради, профіль якої відповідає тематиці дослідження, у межах якої підготовлено дисертацію здобувача, утвореної в іншому закладі (установі), з письмовою заявою та документами, передбаченими абзацом другим пункту 12 Порядку.

У такому випадку апробація дисертації здійснюється відповідно до пунктів 13-15 Порядку. Постійно діюча рада визначає структурний підрозділ для проведення апробації дисертації здобувача в складі власного закладу (установи).

17. Здобувач має право на вибір спеціалізованої вченої ради для захисту дисертації.

За наявності позитивного висновку рецензентів, здобувач ступеня доктора філософії за власним вибором звертається до постійно діючої (за профілем, що відповідає тематиці дослідження, у межах якої підготовлено дисертацію здобувача) або вченої ради закладу (установи), де було підготовлено такий висновок, із письмовою заявою про подання дисертації до захисту.

Якщо у закладі (установі), де підготовлено висновок рецензентів, не утворено постійно діючої ради, профіль якої відповідає тематиці дослідження, у межах якої підготовлено дисертацію здобувача, право здобувача на вибір постійно діючої ради для захисту дисертації реалізується шляхом звернення до закладу (установи), де утворено таку раду.

У цьому випадку оплата послуг, пов'язаних з атестацією здобувача ступеня доктора філософії, здійснюється за рахунок здобувача чи третьої сторони відповідно до пункту 67 цього Порядку.

18. У заяві здобувач ступеня доктора філософії:

засвідчує, що дисертація виконана ним самостійно та підтверджує дотримання академічної доброчесності;

засвідчує, що подано остаточний текст дисертації;

надає згоду на збирання, оброблення та використання його персональних даних, зокрема з метою передання і подальшого оброблення в інформаційній системі Національного агентства;

вказує (за наявності) цифрові ідентифікатори вченого Open Researcher and Contributor ID (ORCID) ScopusID, ResearcherID;

зазначає відомості про наукові публікації, зараховані за темою дисертації, із обов'язковим зазначенням ідентифікатора цифрового об'єкта (Digital Object Identifier) кожної такої публікації (за наявності);

зазначає мову захисту (українська або англійська);

зазначає наявність або відсутність в здобувача або його наукового керівника реального або потенційного конфлікту інтересів щодо керівника закладу (установи), його заступників, голови або членів постійно діючої ради — у випадку звернення до постійно діючої ради, утвореної в іншому закладі (установі), аніж той, де підготовлено висновок рецензентів.

До заяви здобувач ступеня доктора філософії додає такі документи, перелік яких є вичерпним:

копію першої сторінки паспорта громадянина України або паспортного документа іноземця;

копію документа, який підтверджує зміну прізвища, імені, по батькові здобувача (за потреби);

копію диплома магістра (спеціаліста); у разі коли документ про вищу освіту видано іноземним закладом вищої освіти, додатково подається копія документа про визнання іноземного документа про вищу освіту;

академічну довідку про виконання відповідної освітньо-наукової програми;

висновок наукового керівника (керівників) або відповідного структурного підрозділу у двох примірниках;

висновок рецензентів у двох примірниках;

дисертацію в друкованому (два примірники) та електронному вигляді;

копії наукових публікацій зарахованих за темою дисертації, якщо вона підготовлена у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, на яких повинні бути зазначені вихідні дані відповідних видань.

19. Постійно діюча або вчена рада закладу (установи), де було підготовлено висновок рецензентів, на підставі заяви здобувача ступеня доктора філософії та документів, передбачених пунктом 18 Порядку, на найближчому черговому засіданні приймає дисертацію до захисту. Одночасно, постійно діюча рада, призначає двох опонентів, а вчена рада утворює разову раду у складі двох рецензентів, які підготували висновок, двох опонентів та голови ради.

Якщо в закладі (установі), окрім рецензентів, що надали висновок, відсутні інші компетентні вчені за тематикою дослідження, у межах якої підготовлено дисертацію здобувача, разова рада утворюється у складі двох рецензентів (один з яких призначається головою) та трьох опонентів.

У разі звернення здобувача до постійної діючої ради іншого закладу (установи) ніж той, де було підготовлено висновок рецензентів, така рада на найближчому черговому засіданні на підставі заяви здобувача ступеня доктора філософії та доданих документів встановлює відповідність профілю постійно діючої ради тематиці дослідження, у межах якої підготовлено дисертацію здобувача. За умови встановлення відповідності, постійно діюча рада одночасно призначає зі свого складу двох рецензентів, які у строк не пізніше одного місяця з дня призначення готують та надають до постійно діючої ради рецензії на дисертацію. Рецензії мають відповідати вимогам, встановленим абзацом другим пункту 15 Порядку до висновку рецензентів. Якщо обидві рецензії є позитивними, постійно діюча рада приймає дисертацію до захисту та призначає двох опонентів.

Опонентами, рецензентами, що надають рецензії, або головою разової ради не можуть бути особи, визначені пунктом 14 Порядку, а також працівники структурних підрозділів, де виконувалася дисертація, де працює здобувач, де він прикріплений або де проводилися науково-дослідні роботи, щодо яких здобувач є замовником або виконавцем (співвиконавцем). Опонентами не можуть бути працівники одного закладу (установи).

20. Протягом трьох робочих днів з дня прийняття дисертації до захисту на офіційному вебсайті закладу (установи) оприлюднюється дисертація здобувача ступеня доктора філософії, висновок рецензентів, рецензії на дисертацію (за

наявності), а також інформація про призначення опонентів або утворення разової ради відповідно. Документи оприлюднюються у форматі PDF (з текстовим шаром).

21. Протягом п'яти робочих днів з дня прийняття дисертації до захисту постійно діючою радою, технічний секретар у порядку, визначеному Національним агентством, подає повідомлення, яке оприлюднюється в інформаційній системі Національного агентства.

У разі прийняття дисертації до захисту вченою радою, у строк, визначений абзацом першим пункту 21 Порядку, технічний секретар подає в порядку, визначеному Положенням про акредитацію, через інформаційну систему до Національного агентства заяву про акредитацію разової ради.

Не пізніше одного місяця з дня отримання заяви, Національне агентство, в порядку, визначеному Положенням про акредитацію, приймає рішення щодо акредитації разової ради. Відомості про прийняте рішення оприлюднюються в інформаційній системі Національного агентства та офіційному вебсайті закладу (установи).

22. Один друкований примірник дисертації не пізніше десяти робочих днів після оприлюднення відомостей, визначених пунктом 20 Порядку, передається технічним секретарем до бібліотеки закладу (установи), де проводитиметься захист.

23. За наслідками вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача, зарахованих за темою дисертації (якщо вона підготовлена у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису), у строк до одного місяця з дня оприлюднення відомостей, визначених пунктом 20 (для постійно діючих рад) або абзацом другим пункту 21 Порядку (для разових рад), кожен опонент подає спеціалізованій вченій раді відгук, у якому визначається ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна, повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, відсутність або наявність порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, інших порушень академічної доброчесності, визначених законодавством про освіту, із зазначенням виду та змісту кожного порушення у випадку їх встановлення).

Опонент забезпечує об'єктивність підготовленого ним відгуку та засвідчує його власними підписом.

Якщо відгук не відповідає вимогам, встановленим абзацом першим пункту 23 цього Порядку, спеціалізована вчена рада повертає його опоненту та визначає строк для доопрацювання або приймає рішення про заміну опонента.

24. У разі неможливості виконання обов'язків рецензентом або опонентом постійно діюча рада на найближчому засіданні приймає рішення про їх заміну.

У разі неможливості виконання обов'язків головою або членом разової ради, або заміни опонента, технічний секретар за рішенням разової ради протягом п'яти робочих днів подає повідомлення про відповідну заміну через інформаційну систему до Національного агентства.

Національне агентство не пізніше двох тижнів з дня подання повідомлення в порядку, визначеному Положенням про акредитацію, приймає рішення щодо підтвердження акредитації разової ради. Відомості про прийняте рішення оприлюднюються в інформаційній системі Національного агентства та офіційному вебсайті закладу (установи).

25. Після надходження до спеціалізованої вченої ради всіх відгуків опонентів, спеціалізована вчена рада призначає дату проведення захисту дисертації у строк не раніше двох та не пізніше шести тижнів з дня надходження останнього відгуку опонента.

У разі атестації здобувача постійно діючою радою, остання одночасно з призначенням дати проведення захисту утворює профільну колегію, до якої входять голова та усі члени постійно діючої ради, які є компетентними вченими за тематикою дослідження, у межах якої підготовлена дисертація здобувача, за виключенням осіб, які мають реальний або потенційний конфлікт інтересів щодо здобувача та/або його наукового керівника, та доручає їй провести захист дисертації здобувача. Профільну колегію очолює голова постійно діючої ради або, у випадку наявності конфлікту інтересів, інший член профільної колегії, визначений постійно діючою радою.

26. Протягом трьох робочих днів з дня призначення дати проведення захисту дисертації на офіційному вебсайті відповідного закладу (установи) оприлюднюються відгуки опонентів, а також інформація про дату, час та місце проведення захисту дисертації. Відповідні документи оприлюднюються у форматі PDF (з текстовим шаром). Письмові копії відгуків опонентів у такий же строк видаються здобувачу ступеня доктора філософії на ознайомлення.

Вимоги до рівня наукової кваліфікації та підготовка до захисту наукових досягнень здобувача ступеня доктора наук

27. Здобуття ступеня доктора наук передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані у відповідних фахових наукових виданнях.

28. Наукові досягнення, що подаються здобувачем ступеня доктора наук до публічного захисту, повинні відображати особистий внесок здобувача в

розвиток наукових знань в обраній галузях та/або спеціальностях у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю наукових статей.

Дисертація на здобуття ступеня доктора наук є спеціально підготовленою кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису, виконаною здобувачем особисто. Обсяг дисертації становить не менше 300 тисяч знаків (7,5 авторських аркушів), а для суспільних і гуманітарних наук — 500 тисяч знаків (12,5 авторських аркушів), враховуючи цифри, розділові знаки, проміжки між словами (список використаної літератури та/або використаних інформаційних джерел, додатки, а також ілюстративний матеріал (малюнки, фотографії, таблиці, тексти програм), що займають повну сторінку, не враховуються в обсязі дисертації). Максимальний обсяг дисертації може встановлюватися закладом (установою).

Монографія на здобуття ступеня доктора наук — це наукове видання, опубліковане без співавторів, яке містить узагальнені результати наукового дослідження автора. Обсяг монографії має бути не меншим від обсягу дисертації на здобуття ступеня доктора наук.

Сукупність статей на здобуття ступеня доктора наук передбачає опублікування не менше десяти наукових статей (Original article та/або Review article) у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується МОН, що входять до першого (Q1) та другого (Q2) квантилів відповідно до класифікації Scopus, SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports. Наукові статті публікуються у фахових рецензованих виданнях за галуззю знань, що відповідає темі наукових досягнень здобувача (зокрема, Subject Area відповідно до класифікації SCImago Journal and Country Rank або Categories відповідно до класифікації Web of Science Core Collection). Квантиль визначається на основі показників впливовості журналу (Cite Score для Scopus та Impact factor для Web of Science Core Collection) за рік відповідної публікації, а для публікацій поточного року — відповідно до показників за попередній рік.

Якщо наукові досягнення подано у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю статей, до публічного захисту подається наукова доповідь з узагальненими результатами наукових досліджень автора, представлених у цих публікаціях. Розділами наукової доповіді за сукупністю статей є публікації здобувача наукового ступеня, до яких додається вступний і заключний розділи, що обґрунтовують цілісність змісту цих статей та новизну викладених наукових положень. Наукова доповідь готується здобувачем ступеня доктора наук без співавторів.

Вимоги до оформлення наукових досягнень та наукової доповіді, що подаються на здобуття ступеня доктора наук, затверджуються МОН за поданням Національного агентства.

29. Основні результати наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора наук, мають бути висвітлені у не менш ніж двадцяти наукових публікаціях.

До таких наукових публікацій належать:

не менше ніж три статті, а з 01 вересня 2022 року — не менше ніж п'ять статей, опублікованих у періодичних наукових виданнях за галуззю (галуззями) знань, що відповідає темі наукових досягнень, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «А» або проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus;

статті в наукових виданнях, за галуззю (галуззями) знань, що відповідає темі наукових досягнень, включених на дату публікації до Переліку наукових фахових видань України;

статті в наукових фахових виданнях інших держав за галуззю (галуззями) знань, що відповідає темі наукових досягнень;

не більше ніж три патенти на винахід, що пройшли кваліфікаційну експертизу та які безпосередньо стосуються наукових результатів наукових досягнень;

не більше ніж дві опубліковані монографії (два розділи одноосібного авторства у колективних монографіях);

Наукова публікація у виданні, віднесеному до першого і другого квартилів (Q1 і Q2) відповідно до класифікації Scopus, SCImago Journal and Country Rank або Journal Citation Reports, прирівнюється до двох публікацій, у виданні, віднесеному до третього квартиля (Q3) — до півтора публікацій.

Мінімальна кількість публікацій, в яких висвітлено основні наукові результати дисертації, з врахуванням вимог, наведених вище, має становити не менше десяти.

Наукові публікації у виданнях держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом, не зараховуються.

30. Здобувач ступеня доктора наук допускається до захисту за наявності п'яти років стажу за основною роботою на посаді наукового або науково-педагогічного працівника, або інших посадах, які передбачають виконання наукової роботи, після присудження ступеня доктора філософії (кандидата наук).

31. Для захисту наукових досягнень здобувач ступеня доктора наук звертається із письмовою заявою на ім'я голови постійно діючої ради, профіль якої відповідає тематиці дослідження, у межах якої підготовлено наукові досягнення здобувача. Близькі особи голови постійно діючої ради, керівника закладу (установи), його заступників, звертаються до постійно діючої ради, профіль якої відповідає тематиці дослідження, у межах якої підготовлено дисертацію здобувача, утвореної в іншому закладі (установі).

32. У заяві здобувач ступеня доктора наук:

засвідчує, що наукові досягнення виконані ним самостійно та підтверджує дотримання академічної доброчесності;

надає згоду на збирання, оброблення та використання його персональних даних, зокрема з метою передання та оброблення в інформаційній системі Національного агентства;

вказує не менше одного цифрового ідентифікатора вченого Open Researcher and Contributor ID (ORCID), ScopusID, ResearcherID;

зазначає відомості про наукові публікації, зараховані за темою наукових досягнень, із обов'язковим зазначенням ідентифікатора цифрового об'єкта (Digital Object Identifier) кожної такої публікації (за наявності);

зазначає мову захисту (українська або англійська).

зазначає про наявність або відсутність в здобувача або його наукового консультанта (у разі підготовки в докторантурі) реального або потенційного конфлікту інтересів щодо керівника закладу (установи), його заступників, голови або членів постійно діючої ради;

До заяви здобувач ступеня доктора наук додає такі документи, перелік яких є вичерпним:

копію першої сторінки паспорта громадянина України або паспортного документа іноземця;

копію документа, який підтверджує зміну прізвища, імені, по батькові здобувача (за потреби).

копію диплома доктора філософії (кандидата наук); у разі, коли диплом видано іноземним закладом вищої освіти, додатково подається копія документа про визнання іноземного документа про вищу освіту;

документи, які засвідчують стаж наукової (науково-педагогічної) роботи;

наукові досягнення та наукову доповідь (у разі захисту наукових досягнень у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю статей) у друкованому (два примірники) та електронному вигляді;

копії наукових публікацій, зарахованих за темою наукових досягнень (у разі захисту дисертації або опублікованої монографії), на яких повинні бути зазначені вихідні дані відповідних видань.

33. Постійно діюча рада не пізніше місяця з дня подання заяви здобувача ступеня доктора наук та доданих документів встановлює відповідність профілю ради тематиці дослідження, у межах якої підготовлено наукові досягнення здобувача. За умови встановлення відповідності, постійно діюча рада одночасно призначає зі свого складу трьох рецензентів що мають науковий ступінь док-

тора наук, та визначає структурний підрозділ (підрозділи), на базі якого (яких) здійснюватиметься апробація дисертації здобувача.

Рецензентами не можуть бути особи, визначені пунктом 14 Порядку.

34. З метою проведення апробації наукових досягнень рецензенти спільно з керівником (керівниками) відповідного структурного підрозділу (підрозділів) організують та проводять публічний фаховий семінар не пізніше одного місяця з дня прийняття рішення про його проведення. На запрошення рецензентів або керівника структурного підрозділу у фаховому семінарі можуть взяти участь представники органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, неурядових організацій, сфера діяльності яких безпосередньо стосується тематики наукових досягнень здобувача.

Рецензенти, розглянувши наукові досягнення, наукову доповідь (у разі подання до захисту опублікованої монографії або за сукупністю статей) та наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати, а також за результатами фахового семінару готують спільний висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів наукових досягнень. У висновку рецензентів зазначається інформація про відповідність наукових досягнень та наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю статей) вимогам, передбаченим пунктами 27-29, 56 цього Порядку, повноту оприлюднення результатів наукових досягнень та особистий внесок здобувача до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою наукових досягнень, відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності (із зазначенням виду та змісту кожного порушення у разі їх встановлення). Для здобувачів ступеня доктора наук, що спеціалізуються в межах галузей знань «Біологія», «Ветеринарна медицина» та «Охорона здоров'я», висновок повинен містити відомості щодо проведення біоетичної експертизи наукових досліджень. Рецензенти забезпечують об'єктивність підготовленого ними висновку та засвідчують його власними підписами.

У строк не раніше двох тижнів та не пізніше одного місяця з дня проведення фахового семінару рецензенти надають свій висновок (у двох примірниках) здобувачу ступеня доктора наук. Після видачі здобувачеві висновку забороняється вносити зміни до тексту дисертації та наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю статей).

У разі негативного висновку постійно діюча рада не приймає наукові досягнення до захисту і видає здобувачеві витяг з протоколу засідання ради з мотивуванням відмови у прийнятті наукових досягнень до захисту та повертає всі подані матеріали.

35. За умови позитивного висновку, постійно діюча рада на найближчому черговому засіданні приймає наукові досягнення до захисту і призначає трьох опонентів, що мають ступінь доктора наук.

Опонентами не можуть бути особи, визначені пунктом 14 та абзацом четвертим пункту 19 Порядку.

36. Протягом трьох робочих днів з дня прийняття наукових досягнень до захисту на офіційному вебсайті закладу (установи) оприлюднюються наукові досягнення здобувача ступеня доктора наук, наукова доповідь (у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей), висновок рецензентів, а також інформація про призначення опонентів. Відповідні документи оприлюднюються у форматі PDF (з текстовим шаром).

37. Протягом п'яти робочих днів з дня прийняття наукових досягнень до захисту, технічний секретар, у порядку, визначеному Національним агентством, подає повідомлення, яке оприлюднюється в інформаційній системі Національного агентства.

38. Один друкований примірник наукових досягнень та один примірник наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або за сукупністю статей) не пізніше, ніж через десять робочих днів після оприлюднення відомостей, визначених пунктом 36 Порядку, передається технічним секретарем до бібліотеки закладу (установи), де проводитиметься захист.

39. За наслідками вивчення наукових досягнень та наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей), а також наукових статей, зарахованих за темою наукових досягнень (у разі захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії), у строк до одного місяця з дня оприлюднення відомостей, визначених пункту 36 Порядку, кожен опонент подає постійно діючій раді відгук, у якому визначається ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у наукових досягненнях та науковій доповіді (у разі подання до захисту наукових досягнень у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю статей), їх новизна, повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою наукових досягнень, відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації, інших порушень академічної доброчесності, визначених законодавством про освіту, із зазначенням виду та змісту кожного порушення у випадку їх встановлення).

Опонент забезпечує об'єктивність підготовленого ним відгуку та засвідчує його власними підписом.

Якщо відгук не відповідає вимогам, встановленим абзацом першим пункту 39 цього Порядку, постійно діюча рада на найближчому засіданні повертає його опоненту та визначає строк для доопрацювання або приймає рішення про заміну опонента.

40. У разі неможливості виконання обов'язків рецензентом або опонентом постійно діюча рада на найближчому засіданні приймає рішення про їх заміну.

41. Після надходження до постійно діючої ради відгуків усіх опонентів постійно діюча рада призначає дату проведення захисту наукових досягнень у строк не раніше одного та не пізніше двох місяців з дня надходження останнього відгуку опонента.

42. Протягом трьох робочих днів після призначення дати проведення захисту на офіційному вебсайті відповідного закладу (установи) оприлюднюються відгуки опонентів, а також інформація про дату, час та місце проведення захисту наукових досягнень. Відповідні документи оприлюднюються у форматі PDF (з текстовим шаром). У такий же строк письмові копії відгуків опонентів видаються здобувачу ступеня доктора наук на ознайомлення.

Процедура захисту наукових досягнень (дисертації)

43. Протягом п'яти робочих днів після призначення дати захисту технічний секретар подає до інформаційної системи Національного агентства відомості про дату, час та місце проведення захисту, відгуки опонентів та посилання на сторінку вебсайту закладу (установи), на якій оприлюднено відповідну інформацію.

44. Будь-який суб'єкт наукової і науково-технічної діяльності може у письмовій або електронній формі звернутися до спеціалізованої вченої ради, у якій відбуватиметься захист наукових досягнень (дисертації), не пізніше двох робочих днів до дати захисту із відгукami або зауваженнями щодо наукових досягнень (дисертації). Під час публічного захисту спеціалізована вчена рада зобов'язана озвучити такі зауваження.

45. За письмовою заявою здобувача вченого ступеня спеціалізована вчена рада зобов'язана проводити захист наукових досягнень (дисертації) за наявності одного негативного відгуку від опонента. Якщо негативні відгуки надійшли від більше ніж одного опонента, захист не відбувається, а наукові досягнення (дисертація) повертаються здобувачеві для доопрацювання і можливої повторної подачі до захисту. Про зняття наукових досягнень (дисертації) з розгляду технічний секретар протягом трьох робочих днів подає повідомлення через інформаційну систему до Національного агентства.

46. Публічний захист наукових досягнень (дисертації) проводиться на засіданні відповідної спеціалізованої вченої ради або профільної колегії

постійно діючої ради. Під час проведення захисту профільна колегія постійно діючої ради має права спеціалізованої вченої ради, а опонент має всі права її члена (з правом голосу включно).

Засідання спеціалізованої вченої ради (профільної колегії постійно діючої ради) проводиться її головою (головуючим на засіданні постійно діючої ради — у випадку наявності у голови постійно діючої ради конфлікту інтересів щодо здобувача (наукового керівника або наукового консультанта здобувача) або неможливості бути присутнім на захисті).

Засідання вважається правомочним за умови участі в ньому повного складу разової ради або профільної колегії або не менш як двох третин складу постійно діючої ради. Присутність здобувача наукового ступеня під час проведення захисту — обов'язкова.

Якщо у випадку відсутності кворуму на засіданні під час проведення захисту або про неможливість його дотримання стало відомо після призначення дати захисту, спеціалізована вчена рада (профільна колегія постійно діючої ради) у робочому порядку погоджує іншу дату проведення захисту. Протягом трьох робочих днів після погодження, інформація про дату, час та місце проведення захисту оприлюднюється на офіційному вебсайті закладу (установи), а також у строк та спосіб, визначений пунктом 43 Порядку, повідомляється Національне агентство.

47. Під час проведення захисту можливе використання засобів відеозв'язку в режимі реального часу та забезпеченням можливості їх використання особами з інвалідністю, з обов'язковим розміщенням на офіційному вебсайті закладу (установи) шляху доступу до відповідної відеоконференції).

Заклад (установа) забезпечує відеозапис (з обов'язковим звукорядом) публічного захисту наукових досягнень (дисертації), який оприлюднюється не пізніше п'яти робочих днів з дня проведення захисту на офіційному вебсайті закладу (установи) або на іншому вебсайті з можливістю вільного перегляду та обов'язковим оприлюдненням посилання на офіційному вебсайті закладу (установи), де зберігається доступним для вільного перегляду не менше трьох місяців з дня прийняття остаточного рішення щодо присудження наукового ступеня.

48. Під час публічного захисту спеціалізована вчена рада (профільна колегія постійно діючої ради) оцінює наукові результати, відображені в наукових досягненнях (дисертації), та встановлює рівень набуття здобувачем методологічних, теоретичних знань та компетентностей, необхідних і достатніх для присудження відповідного наукового ступеня.

Захист наукових досягнень (дисертації) повинен мати характер відкритої наукової дискусії, у якій зобов'язані взяти участь здобувач наукового ступеня, а також:

голова та усі члени разової ради або голова та усі члени профільної колегії постійно діючої ради та опоненти (у разі захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії);

голова (головуючий на засіданні) та більше половини присутніх на захисті членів (зокрема, усі рецензенти) постійно діючої ради, усі опоненти (у разі захисту наукових досягнень на здобуття ступеня доктора наук).

За бажанням у дискусії можуть брати участь інші особи, присутні на засіданні.

49. Захист наукових досягнень здійснюється державною мовою або, за бажанням здобувача наукового ступеня, англійською мовою.

Процедура захисту наукових досягнень (дисертації) встановлюється вченою радою закладу (установи) і повинна передбачати:

викладення здобувачем наукового ступеня основних положень наукових досягнень (дисертації) та відповідь на запитання присутніх на засіданні, подані в усній чи письмовій формі;

відповідь здобувача наукового ступеня на зауваження, які містяться у висновку рецензентів, відгуках опонентів, а також рецензіях рецензентів, відгуках та зауваженнях, що надійшли відповідно до пункту 44 цього Порядку (за наявності);

дискусія та обговорення проекту рішення спеціалізованої вченої ради щодо атестації здобувача та присудження наукового ступеня;

голосування щодо атестації здобувача та присудження наукового ступеня, яке засвідчується особистим (зокрема, кваліфікованим електронним) підписом у протоколі засідання.

При цьому рішення щодо присудження ступеня доктора філософії вважається прийнятим, якщо за нього проголосували не менш як $\frac{4}{5}$ членів разової спеціалізованої ради (профільної колегії постійно діючої ради, включно з опонентами) при відкритому поіменному голосуванні; рішення щодо присудження ступеня доктора наук вважається прийнятим, якщо за нього проголосували не менш як $\frac{2}{3}$ від складу постійно діючої ради при таємному голосуванні.

При використанні засобів відеозв'язку в режимі реального часу, таємне голосування проводиться з використанням програмного забезпечення (засобу), що забезпечує анонімність і верифікованість такого голосування.

Усі виявлені та висловлені під час захисту недоліки, порушення та зауваження щодо наукових досягнень (дисертації), наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або за сукупністю статей) та/або наукових публікацій здобувача зазначаються у протоколі засідання спеціалізованої вченої ради.

Постійно діюча рада, на підставі прийнятого рішення її профільною колегією, на найближчому засіданні приймає рішення щодо атестації здобувача та присудження наукового ступеня.

50. Якщо за рішення про присудження наукового ступеня проголосувало менше встановленої кількості осіб, таке рішення вважається відхиленням. У такому випадку протягом п'яти робочих днів здобувачеві наукового ступеня надається засвідчена в установленому порядку копія протоколу засідання та повертаються подані ним документи, крім заяви, висновку наукового керівника або відповідного структурного підрозділу (для здобувачів ступеня доктора філософії), висновку рецензентів та одного примірника наукових досягнень (дисертації) та наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або за сукупністю статей).

Здобувач має право до початку голосування щодо присудження наукового ступеня за письмовою заявою зняти наукові досягнення (дисертацію) із захисту, крім випадку застосування спеціальної процедури, передбаченої пунктом 59 Порядку. У такому разі здобувачеві повертаються документи, які він подав до ради, крім заяви та одного примірника наукових досягнень (дисертації) наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або за сукупністю статей).

51. Технічний секретар протягом трьох робочих днів після зняття здобувачем наукових досягнень (дисертації) із захисту, прийняття або відхилення рішення спеціалізованою вченою радою про присудження наукового ступеня, оприлюднює на офіційному вебсайті закладу (установи) відповідне повідомлення, а також подає повідомлення до інформаційної системи Національного агентства.

52. За умови подання заяви здобувачем наукового ступеня щодо зняття наукових досягнень (дисертації) з розгляду або в разі, якщо рішення про присудження наукового ступеня було відхилене спеціалізованою вченою радою, за здобувачем зберігається (крім випадків встановлення порушення академічної доброчесності) право у подальшому за умови усунення виявлених недоліків та врахування висловлених зауважень подати наукове досягнення (дисертацію) до захисту як нову працю.

53. Заклад (установа) має право прийняти остаточне рішення щодо присудження наукового ступеня спеціалізованою вченою радою у встановленому ним порядку. Таке рішення може бути прийняте не пізніше двох місяців з дня присудження наукового ступеня спеціалізованою вченою радою.

Про прийняте остаточне рішення щодо присудження наукового ступеня технічний секретар протягом трьох робочих днів подає повідомлення до інформаційної системи Національного агентства.

54. Заклад (установа) не пізніше одного місяця з дня прийняття остаточного рішення щодо присудження наукового ступеня або закінчення строку для прийняття такого рішення видає здобувачеві диплом у порядку, встановленому вченою радою цього закладу (установи), та вносить відомості щодо виданого документа про науковий ступінь до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (крім документів, виданих вищими військовими навчальними закладами).

55. Документи спеціалізованої вченої ради, що супроводжували процедури присудження наукового ступеня (зокрема, протокол та відеозапис з обов'язковим звукозаписом засідання), зберігаються у закладі (установі) протягом строку, визначеного законодавством.

За умови прийняття рішення спеціалізованою вченою радою про присудження наукового ступеня до примірника наукових досягнень (дисертації), що зберігається у бібліотеці закладу (установи), де проводився захист, прикріплюється копія відповідного рішення спеціалізованої вченої ради, засвідчена підписом її голови (головуючим на засіданні постійно діючої ради під час проведення захисту).

Протягом місяця після прийняття остаточного рішення щодо присудження наукового ступеня або закінчення строку для прийняття такого рішення заклад (установа) передає друкований примірник наукових досягнень (дисертації) та наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю статей) до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Національної академії наук України. Перша сторінка цього примірника підписується головою спеціалізованої вченої ради.

Електронні примірники наукових досягнень (дисертації) та наукової доповіді (у разі захисту наукових досягнень у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю статей) у такий же строк розміщуються в локальному репозитарії закладу (установи), а також передаються установою (закладом) до Національного репозитарію академічних текстів для зберігання.

Забезпечення академічної доброчесності

56. До захисту допускаються наукові досягнення (дисертація), виконані здобувачем наукового ступеня з дотриманням вимог академічної доброчесності.

Якщо у наукових досягненнях (дисертації) або науковій доповіді, представлених до захисту, використано ідеї або розробки, що належать співавторам наукових публікацій здобувача, здобувач повинен відзначити цей факт у наукових досягненнях (дисертації) та науковій доповіді (у разі подання до захисту наукових досягнень у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю

статей) з обов'язковим зазначенням конкретного особистого внеску в такі ідеї або розробки.

Здобувач наукового ступеня засвідчує дотримання ним академічної доброчесності під час подання наукових досягнень (дисертації) та до захисту.

57. Наявність академічного плагіату в наукових досягненнях (дисертації) та науковій доповіді (у разі подання до захисту наукових досягнень у вигляді опублікованої монографії або за сукупністю статей) вважається доведеним, якщо встановлена сукупність таких умов:

для випадків оприлюднення наукових результатів, отриманих іншими особами як результатів власного дослідження:

із змісту тексту наукових досягнень (дисертації) або науковій доповіді неможливо дійти іншого висновку, аніж про те, що його автор представляє відповідний науковий результат як результат власного дослідження;

до публікації наукових досягнень (дисертації) було оприлюднено відомості про отримання цього ж (змістовно тотожного) наукового результату як результату дослідження іншої особи (інших осіб);

для випадків відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства:

у тексті наукових досягнень (дисертації) або наукової доповіді вміщено текстовий фрагмент обсягом в одне або більше речень, який дослівно або з редакційними та/або стилістичними змінами відтворює текстовий фрагмент, оприлюднений раніше, незалежно від того, чи відомий його автор (автори), та незалежно від того, чи несе такий фрагмент окреме наукове значення (окрім текстових кліше, вміщення яких припустиме у таких наукових досягненнях, або речень, які відбивають загальновідомі факти (такі факти, щодо яких логічно припустити загальну обізнаність));

у тексті наукових досягнень (дисертації) або науковій доповіді відсутнє посилання на автора (якщо він відомий) та джерело запозичення відповідного фрагменту тексту (ілюстративного матеріалу, зокрема графічного, табличного тощо), яке дозволяє однозначно виокремити відповідний фрагмент тексту як продукт авторства іншої особи.

58. Члени спеціалізованої вченої ради несуть персональну відповідальність за обґрунтованість прийнятих рішень, забезпечують високий фаховий рівень експертизи та вимогливості під час розгляду наукових досягнень (дисертації) та проведення захисту.

Спеціалізована вчена рада, у якій проводиться захист, зобов'язана організувати перевірку дотримання здобувачем наукового ступеня академічної доброчесності.

Заклад (установа), у якому утворено спеціалізовану вчену раду, забезпечує її членам безоплатний доступ до баз даних Scopus та Web of Science Core Collection, а також до спеціалізованого програмного забезпечення для перевірки наукових текстів на плагіат.

59. Виявлення порушення академічної доброчесності в наукових досягненнях (дисертації) або науковій доповіді у будь-який час після їх подання до захисту є підставою для відмови у присудженні наукового ступеня.

Якщо спеціалізована вчена рада, у якій відбувається захист, на будь-якому етапі встановить обставини, що можуть свідчити про порушення академічної доброчесності здобувачем наукового ступеня, вона приймає рішення про початок спеціальної процедури розгляду наукових досягнень (далі — спеціальна процедура). У такому випадку технічний секретар невідкладно подає відповідне повідомлення до інформаційної системи Національного агентства.

Зняття наукових досягнень (дисертації) із захисту після прийняття рішення про початок спеціальної процедури не допускається.

60. Спеціальна процедура проводиться спеціалізованою вченою радою у порядку, встановленому вченою радою закладу (установи), з дотриманням прав здобувача наукового ступеня, визначених частиною восьмою статті 42 Закону України «Про освіту».

61. У випадку встановлення порушення академічної доброчесності спеціалізована вчена рада приймає рішення про відмову у присудженні наукового ступеня. Таке рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосували не менше 3/5 від складу спеціалізованої вченої ради. Рішення має бути обґрунтованим та мотивованим, містити детальний опис виду та змісту кожного порушення академічної доброчесності.

Якщо за рішення проголосувало менше встановленої кількості осіб, спеціальна процедура вважається припиненою, а подальший захист відбувається відповідно до встановленої цим Порядком процедури.

Про результати спеціальної процедури технічний секретар протягом трьох робочих днів подає повідомлення до інформаційної системи Національного агентства.

62. Остаточне рішення щодо відмови в присудженні наукового ступеня у зв'язку з виявленням порушень академічної доброчесності приймається закладом (установою) у встановленому ним порядку. Таке рішення може бути прийняте не пізніше двох місяців з дня прийняття відповідного рішення спеціалізованою вченою радою.

Про прийняте остаточне рішення щодо відмови у присудженні наукового ступеня технічний секретар протягом трьох робочих днів подає повідомлення до інформаційної системи Національного агентства.

63. У випадку прийняття остаточного рішення закладом (установою) про відмову в присудженні наукового ступеня у зв'язку з виявленим порушенням академічної доброчесності забороняється подавати відповідне наукові досягнення (дисертацію) до захисту повторно. Якщо остаточним рішенням закладу (установи) не підтверджено відмову спеціалізованої вченої ради у присудженні наукового ступеня, здобувач має право подати наукове досягнення (дисертацію) до захисту повторно у цьому ж або іншому закладі (установі) відповідно до цього Порядку.

64. Здобувачу наукового ступеня, його науковому керівнику (науковим керівникам) або науковому консультанту забороняється надавати або пропонувати надати рецензентам, опонентам, голові та членам спеціалізованої вченої ради, керівнику або іншим посадовим особам закладу (установи), у якому утворена спеціалізована вчена рада, будь-які матеріальні та/або нематеріальні блага, включаючи, але не виключно, грошові кошти чи будь-яке інше майно, оплата послуг з харчування, перевезення, проживання таких осіб.

У випадку виявлення обставин, що можуть свідчити про такі факти, спеціалізована вчена рада вживає заходів реагування в порядку, передбаченому пунктом 60 Порядку.

Організаційне та фінансове забезпечення роботи спеціалізованих вчених рад

65. Супровід роботи спеціалізованої вченої ради здійснює, як правило, відділ аспірантури (ад'юнктури) або інший структурний підрозділ чи посадова особа закладу (установи).

До обов'язків супроводу роботи спеціалізованої вченої ради належить:

перевірка наявності документів здобувача наукового ступеня, які подаються до спеціалізованої вченої ради разом з науковими досягненнями (дисертацією) відповідно до цього Порядку;

подання до інформаційної системи Національного агентства заяв, повідомлень та документів, визначених цим Порядком;

забезпечення оприлюднення на вебсайті закладу (установи) інформації та документів, визначених цим Порядком;

повідомлення здобувача наукового ступеня, голову, членів спеціалізованої вченої ради про день, час і місце захисту, забезпечення оприлюднення цієї інформації;

здійснення відеозапису засідання спеціалізованої вченої ради відповідно до цього Порядку;

здійснення інших повноважень, передбачених цим Порядком та встановлених закладом (установою) для супроводу роботи спеціалізованих вчених рад.

66. Документи, передбачені цим Порядком, подаються до інформаційної системи Національного агентства у вигляді електронних документів (у тому числі згенерованих засобами інформаційної системи) або електронних копій паперових документів.

Інформація та документи, що подаються до інформаційної системи Національного агентства, є відкритими, за винятком конфіденційної інформації про особу та таємної інформації. Національне агентство забезпечує вільний безкоштовний доступ до такої інформації та документів (включаючи тексти наукових досягнень) через мережу Інтернет.

67. Оплата видатків, пов'язаних з проведенням атестації здобувача наукового ступеня (включаючи оплату послуг голови та членів спеціалізованої вченої ради, опонентів), здійснюється закладом (установи), у якій проводиться захист наукових досягнень (дисертації):

у випадку атестації здобувача наукового ступеня, який завершив підготовку у цьому закладі (установі) — за рахунок видатків державного бюджету у державних закладах або установах (державне замовлення) та за рахунок видатків місцевих бюджетів у державних та комунальних закладах або установах (регіональне замовлення);

у випадку атестації здобувача наукового ступеня, який завершив підготовку в іншому закладі (установі) — за рахунок коштів здобувача або третьої особи. У цьому випадку для оплати послуг закладу (установи) укладається відповідний договір. Вартість таких послуг для здобувача або третьої особи, що їх оплачує, визначається вченою радою закладу (установи).

68. Вартість послуг за проведення атестації здобувача наукового ступеня оплачується у розмірі:

не менше 1 місячного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на день проведення захисту дисертації здобувача ступеня доктора філософії — голові та членам разової ради або голові та рецензентам — членам профільної колегії постійно діючої ради, опонентам;

не менше 0,25 місячного розміру мінімальної заробітної плати встановленої на день проведення захисту дисертації здобувача ступеня доктора філософії — членам профільної колегії постійно діючої ради (окрім рецензентів);

не менше 1,5 місячного розміру мінімальної заробітної плати на день проведення захисту наукових досягнень здобувача ступеня доктора наук — голові постійно діючої ради, рецензентам, опонентам;

не менше 0,25 місячного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на день проведення захисту наукових досягнень здобувача ступеня доктора наук — членам постійно діючої ради (крім рецензентів), що брали участь в атестації здобувача ступеня доктора наук.

Заклад вищої освіти (наукова установа) додатково відшкодовує витрати опонентів, що мешкають в іншому населеному пункті, пов'язані з проїздом до та з населеного пункту, у якому відбувається захист, та проживанням у такому населеному пункті, у розмірі фактично здійснених витрат, але не більше 1 місячного розміру мінімальної заробітної плати на витрати кожного опонента.

Оплата фактично наданих послуг за проведення атестації здобувача наукового ступеня здійснюється на підставі укладених цивільно-правових договорів. Надання відповідних послуг належить до освітньої діяльності.

Розгляд апеляцій та скасування рішення спеціалізованої вченої ради

69. Відповідальність за дотримання порядку присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами (зокрема, щодо відсутності конфлікту інтересів) та науковий рівень наукових досягнень (дисертацій), за відсутність у них порушень академічної доброчесності несе заклад (установа), у якому відбувся захист.

70. Повідомлення щодо порушень академічної доброчесності в захищених наукових досягненнях (дисертаціях) розглядаються відповідно до Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

71. Скарги на рішення спеціалізованих вчених рад про присудження наукового ступеня або про відмову у присудженні наукового ступеня розглядаються:

закладом (установою), у якому утворена спеціалізована вчена рада, у порядку, встановленому таким закладом (установою) — до прийняття остаточного рішення про присудження або відмову у присудженні наукового ступеня або закінчення строку для прийняття такого рішення;

Апеляційним комітетом Національного агентства відповідно до положень цього Порядку — після прийняття остаточного рішення про присудження або відмову у присудженні наукового ступеня або закінчення строку для прийняття такого рішення.

72. Право на звернення до Апеляційного комітету Національного агентства із обґрунтованою скаргою на рішення спеціалізованої вченої ради має будь-який суб'єкт наукової і науково-технічної діяльності.

Скарга на рішення спеціалізованої вченої ради може бути подана протягом одного року з дня прийняття остаточного рішення про присудження або відмову в присудженні наукового ступеня або закінчення строку для прийняття такого рішення.

Скарга на рішення спеціалізованої вченої ради подається і розглядається Апеляційним комітетом у порядку, встановленому Національним агентством.

73. У випадку виявлення Апеляційним комітетом під час розгляду скарги порушень академічної доброчесності в наукових досягненнях (дисертації), що подавалося для здобуття наукового ступеня, Апеляційний комітет приймає рішення про передачу справи на розгляд Комітету з питань етики Національного агентства.

74. Національне агентство за наслідками розгляду скарги в Апеляційному комітеті може прийняти мотивоване рішення про скасування рішення спеціалізованої вченої ради або залишити його без змін.

Рішення спеціалізованої вченої ради скасовується Національним агентством за умови:

суттєвих порушень процедури проведення захисту наукових досягнень (дисертації), зокрема виявлених фактів конфлікту інтересів, якщо вони вплинули або могли вплинути на рішення спеціалізованої вченої ради;

недотримання формальних вимог до наукових досягнень (дисертації), встановлених цим Порядком.

помилковості висновку про порушення академічної доброчесності, який став підставою для відмови у присудженні наукового ступеня.

75. У разі скасування Національним агентством рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня з підстав, передбачених абзацами третім та п'ятим пункту 74 цього Порядку, за здобувачем зберігається право подати наукові досягнення (дисертацію) до захисту повторно.

У разі скасування Національним агентством рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня з підстави, передбаченої абзацом четвертим пункту 74 цього Порядку, за здобувачем зберігається право подати наукові досягнення (дисертацію) до захисту повторно за умови її доопрацювання в частині дотримання формальних вимог до наукові досягнення (дисертацію), але не раніше, ніж через рік з дня прийняття відповідного рішення Національним агентством.

ПРОЄКТИ ЗМІН ДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА

Чинна редакція	Пропонована редакція
Закон України «Про комітети Верховної Ради України»	
<p>Стаття 18. Участь комітетів у призначенні, звільненні, затвердженні та наданні згоди на призначення посадових осіб</p> <p>...</p> <p><i>норма відсутня</i></p>	<p>Стаття 18. Участь комітетів у призначенні, звільненні, затвердженні та наданні згоди на призначення посадових осіб</p> <p>...</p> <p>11. Комітет, до предмета відання якого належать питання освіти і науки, делегує одного члена Конкурсної комісії з відбору членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти відповідно до Закону України «Про вищу освіту».</p>
Закон України «Про вищу освіту»	
<p>Стаття 12. Управління у сфері вищої освіти</p> <p>1. Управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень здійснюється:</p> <p>...</p> <p>8) <i>Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.</i></p>	<p>Стаття 12. Управління у сфері вищої освіти</p> <p>1. Управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень здійснюється:</p> <p>...</p> <p>виключити</p>
<p>Стаття 16. Система забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із:</p> <p>...</p> <p>3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і <i>незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.</i></p> <p>2. ...</p> <p><i>Система забезпечення закладом вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) за його поданням оцінюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти, що затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.</i></p> <p>...</p>	<p>Стаття 16. Система забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із:</p> <p>...</p> <p>3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і недержавних організацій забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>2. ...</p> <p>виключити</p> <p>...</p>

<p>4. Система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і <i>незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти</i> передбачає здійснення таких процедур і заходів:</p> <p>...</p>	<p>4. Система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і недержавних організацій забезпечення якості вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:</p> <p>...</p>
<p>Стаття 17. Статус Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є постійно діючим колегіальним органом, <i>уповноваженим цим Законом на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.</i></p> <p>2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є юридичною особою публічного права, яка діє згідно з цим Законом і статутом, що затверджується Кабінетом Міністрів України.</p>	<p>Стаття 17. Статус Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є постійно діючим колегіальним органом у сфері забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є юридичною особою публічного права, яка діє згідно з цим Законом і статутом, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Зміни до статуту Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти вносяться за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.</p>
<p>Стаття 18. Повноваження Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти:</p> <p>1) <i>формує вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти, розробляє положення про акредитацію освітніх програм і подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;</i></p> <p>...</p> <p>5) <i>формує єдину базу даних запроваджених закладами вищої освіти спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на кожному рівні вищої освіти;</i></p> <p>...</p> <p>8) <i>розробляє вимоги до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають наукові ступені, розробляє порядок їх присудження спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ) та подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;</i></p> <p>9) <i>розробляє положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад (спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтва) та подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, акредитує спеціалізовані вчені ради (спеціалізовані ради з присудження ступеня доктора мистецтва) та контролює їх діяльність;</i></p>	<p>Стаття 18. Повноваження Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти:</p> <p>1) розробляє положення про акредитацію освітніх програм і подає його на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки;</p> <p>...</p> <p>виключити</p> <p>...</p> <p>8) розробляє та подає на схвалення центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки:</p> <p>порядок присудження ступеня доктора філософії, що має визначати, зокрема, вимоги до рівня наукової кваліфікації здобувачів, порядок утворення та вимоги щодо складу разових спеціалізованих вчених рад;</p> <p>порядок розгляду Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти питання щодо позбавлення наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва) і скарг на рішення закладів вищої освіти (наукових установ) про позбавлення наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва) або відмову у його позбавленні;</p> <p>9) приймає рішення про визнання разових вчених спеціалізованих рад (разових спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтва) неповноважними з підстав, визначених цим Законом;</p>

<p>10) акредитує незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, веде їх реєстр;</p> <p>11) здійснює інші повноваження, передбачені законом.</p> <p>...</p>	<p>10) акредитує недержавні організації забезпечення якості вищої освіти;</p> <p>11) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом, статутом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та іншими актами законодавства.</p> <p>...</p>
<p>Стаття 19. Склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>...</p> <p>2. Склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти формується із забезпеченням представництва не більше однієї особи від галузі знань та включає:</p> <p>1) три особи, які обираються з числа представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців;</p> <p>2) дві особи з числа здобувачів вищої освіти першого або другого рівня;</p> <p>3) не менше одного представника з числа осіб, які працюють за основним місцем роботи у:</p> <p>Національній академії наук України; національній галузевій академії наук (по одному представнику від кожної академії); вищій навчальний заклад державної форми власності; вищій навчальний заклад комунальної форми власності; вищій навчальний заклад приватної форми власності.</p> <p>Особа може бути висунута кандидатом у члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти суб'єктами, зазначеними у частині другій цієї статті, або шляхом самовисування.</p> <p>3. Не може бути членом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та Конкурсної комісії особа, яка:</p> <p>...</p>	<p>Стаття 19. Склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>...</p> <p>2. Склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти формується із забезпеченням представництва не більше однієї особи від галузі знань (крім представників роботодавців та здобувачів вищої освіти) та включає:</p> <p>1) три особи, які обираються з числа представників всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців;</p> <p>2) дві особи з числа здобувачів вищої освіти, включаючи не менше однієї особи з числа здобувачів вищої освіти першого або другого рівня;</p> <p>3) вісімнадцять осіб, які обираються з числа науково-педагогічних, наукових працівників закладів освіти, наукових установ, включаючи не менше однієї особи, яка працює у:</p> <p>Національній академії наук України або її науковій установі; кожній національній галузевій академії наук або її науковій установі; закладі вищої освіти державної форми власності; закладі вищої освіти комунальної форми власності; закладі вищої освіти приватної форми власності.</p> <p>Науково-педагогічний, науковий працівник може бути висунутий кандидатом у члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти суб'єктами, зазначеними у пункті 3 цієї частини, або шляхом самовисування.</p> <p>До складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти не може бути обрано більше однієї особи, які працюють за основним місцем роботи в одному і тому самому закладі, установі.</p> <p>3. Не може бути членом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та Конкурсної комісії особа, яка:</p> <p>...</p> <p>8) була позбавлена наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва) та/або вченого звання;</p> <p>9) є засновником, керівником або заступником керівника закладу вищої освіти, наукової установи, Національної академії наук України, національної галузевої академії наук України, або близькою особою (відповідно до Закону України «Про запобігання корупції») такої особи;</p>

До складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти не можуть входити члени Конкурсної комісії, керівники і заступники керівників Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, вищих навчальних закладів, наукових установ, засновники приватних вищих навчальних закладів, державні службовці.

4. Строк повноважень членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти становить три роки. Одна і та сама особа не може бути членом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти *більше двох строків*.

5. Голова та заступники голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти обираються на першому засіданні Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти строком на три роки.

Голова та заступники голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти призначаються на посади і звільняються з посад Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та працюють на постійній основі.

6. Організацію та проведення конкурсного відбору членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти здійснює Конкурсна комісія, яка утворюється Кабінетом Міністрів України як дорадчий орган. Конкурсна комісія складається з дев'яти осіб, з яких чотири міжнародні

10) належить до категорій осіб, визначених пунктом 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» (крім науково-педагогічних, наукових працівників та здобувачів освіти вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання), військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти);
11) є громадянином держави-агресора.

До складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти не можуть входити члени Конкурсної комісії.

4. Строк повноважень складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти становить три роки. Одна і та сама особа не може бути членом **більше двох складів** Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти продовжує здійснювати свої повноваження до набуття повноважень наступним складом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Повноваження членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (у тому числі призначених за результатами конкурсу, оголошеного внаслідок дострокового припинення повноважень члена Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти) припиняються одночасно з припиненням повноважень відповідного складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

5. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти шляхом таємного голосування на пленарному засіданні обирає зі свого складу Голову та заступників Голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти на строк, що є однаковим зі строком їх повноважень як членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Голова та заступники голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти працюють на постійній основі за **строковим трудовим договором**.

Повноваження Голови та заступників Голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти визначаються статутом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та іншими актами законодавства.

6. Організацію та проведення конкурсного відбору членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти здійснює Конкурсна комісія, яка утворюється Кабінетом Міністрів України як дорадчий орган. Конкурсна комісія складається з дев'яти осіб, з яких чотири міжнародні

представники делегуються від об'єднань Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area) і по одному представнику - від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, *спільного представницького органу всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України*, національного об'єднання студентів України, що є членом Європейського союзу студентів (ESU).

Строк повноважень членів Конкурсної комісії становить три роки без права перезатвердження на другий строк. Членами Конкурсної комісії можуть бути особи, які мають науковий ступінь та/або вчене звання або досвід фахової роботи не менше п'яти років, крім представників студентів та міжнародних представників.

Персональний склад Конкурсної комісії та Положення про Конкурсну комісію затверджуються Кабінетом Міністрів України. Члени Конкурсної комісії виконують свої функції на громадських засадах.

Рішення Конкурсної комісії вважається прийнятим, якщо воно підтримано більшістю від кількісного складу з числа міжнародних представників та від кількісного складу з числа національних представників.

Організаційною формою роботи Конкурсної комісії є засідання, участь у яких міжнародні представники можуть брати за допомогою засобів електронного відеозв'язку. Міжнародні представники, які беруть участь у засіданні за допомогою засобів електронного відеозв'язку, підтверджують результати власного голосування письмово.

Засідання Конкурсної комісії проходять відкрито. Інформація про засідання Конкурсної комісії оприлюднюється на офіційному веб-сайті *центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки*.

Конкурсна комісія розробляє Положення про конкурс щодо обрання членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що затверджується Кабінетом Міністрів України, *та формує* кваліфікаційні вимоги до кандидатів, що мають передбачати наявність наукового ступеня або досвід фахової роботи не менше п'яти років,

представники делегуються від об'єднань Європейського простору вищої освіти (European Higher Education Area) і по одному представнику - від **комітету Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання освіти і науки**, центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, **Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, спільного представницького органу організацій роботодавців, їх об'єднань**, національного об'єднання студентів України, що є членом Європейського союзу студентів (ESU).

Строк повноважень членів Конкурсної комісії становить три роки без права перезатвердження на другий строк. Членами Конкурсної комісії можуть бути особи, які мають науковий ступінь та/або вчене звання або досвід фахової роботи не менше п'яти років, крім представників студентів та міжнародних представників. **Член Конкурсної комісії може бути відкликаний суб'єктом його делегування із одночасним делегуванням іншого члена Конкурсної комісії.**

Персональний склад Конкурсної комісії та Положення про Конкурсну комісію затверджуються Кабінетом Міністрів України. Члени Конкурсної комісії виконують свої функції на громадських засадах. **Відшкодування витрат членів Конкурсної комісії, пов'язаних із здійсненням ними своїх функцій, здійснюється за рахунок Державного бюджету України у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.**

Організаційне, матеріально-технічне, документальне забезпечення роботи Конкурсної комісії здійснює Секретаріат Кабінету Міністрів України.

Рішення Конкурсної комісії вважається прийнятим, якщо воно підтримано більшістю від кількісного складу з числа міжнародних представників та від кількісного складу з числа національних представників.

Організаційною формою роботи Конкурсної комісії є засідання, участь у яких міжнародні представники можуть брати за допомогою засобів електронного відеозв'язку. Міжнародні представники, які беруть участь у засіданні за допомогою засобів електронного відеозв'язку, підтверджують результати власного голосування письмово.

Засідання Конкурсної комісії проходять відкрито. Інформація про засідання Конкурсної комісії оприлюднюється на офіційному веб-сайті **Секретаріату Кабінету Міністрів України.**

Конкурсна комісія розробляє Положення про конкурс щодо обрання членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що затверджується Кабінетом Міністрів України і **має визначати:**

кваліфікаційні вимоги до кандидатів, що мають передбачати наявність наукового ступеня **(ступеня доктора мистецтва)** або досвід фахової

<p>крім представників органів студентського самоврядування.</p> <p>7. Повноваження члена Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти припиняються у разі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) закінчення строку, на який його призначено; 2) подання ним особистої заяви про складення повноважень; 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; 4) припинення ним громадянства України; 5) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; 6) смерті; 7) виявлення обмежень, передбачених цією статтею; 8) у випадках, передбачених законом. <p>...</p> <p>9. У складі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти утворюються Комітет з питань етики, Апеляційний комітет, а також інші комітети, що формуються з числа членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Комітет з питань етики розглядає питання академічного плагіату і вносить відповідні подання до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Апеляційний комітет розглядає звернення, заяви і скарги щодо діяльності та рішень спеціалізованих вчених рад і вносить відповідні подання до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>10. Рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти може бути оскаржене вищим навчальним закладом у порядку, визначеному Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, який має бути оприлюднений. За результатами розгляду скарги Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти приймає обґрунтоване рішення.</p>	<p>роботи у сфері вищої освіти не менше п'яти років, крім здобувачів вищої освіти;</p> <p>порядок організації і проведення конкурсу, обов'язковими етапами якого є оцінювання кандидатів за поданими документами і співбесіда;</p> <p>критерії віднесення кандидатів з числа науково-педагогічних, наукових працівників до галузей знань для цілей проведення конкурсу;</p> <p>порядок урегулювання конфлікту інтересів члена Конкурсної комісії під час проведення конкурсу.</p> <p>7. Повноваження члена Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Конкурсної комісії припиняються достроково з дня прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України у разі:</p> <p>виключити</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) подання ним особистої заяви про складення повноважень; 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; <p>виключити</p> <ol style="list-style-type: none"> 5) визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; 6) смерті; 7) виявлення обмежень, передбачених цією статтею; <p>7¹) відкликання члена Конкурсної комісії суб'єктом делегування відповідно до цього Закону;</p> <ol style="list-style-type: none"> 8) у випадках, передбачених законом. <p>...</p> <p>9. Для розгляду скарг на рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти з питань, які вирішуються на його засіданнях, діє апеляційна палата Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти у складі трьох осіб.</p> <p>Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти формує склад апеляційної палати з числа своїх членів (крім Голови) шляхом прийняття відповідного рішення на пленарному засіданні. Член Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти обирається до складу апеляційної палати строком на один рік без права повторного обрання.</p> <p>Положення про апеляційну палату та порядок оскарження рішень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти до апеляційної палати затверджується Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти на пленарному засіданні.</p> <p>За наслідками розгляду скарги на рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти апеляційна палата ухвалює мотивоване рішення про:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) залишення скарги без задоволення, а оскаржуваного рішення – без змін;
---	---

	<p>2) скасування оскаржуваного рішення і повернення відповідного питання на повторний розгляд на засіданні Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.</p>
<p>Стаття 20. Діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Засідання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є правомочним, якщо в ньому беруть участь не менше двох третин його членів. Рішення з усіх питань приймаються більшістю від складу Національного агентства з якості вищої освіти.</p> <p>У разі виникнення у члена Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти конфлікту інтересів він зобов'язаний утриматися від голосування.</p> <p>...</p> <p>4.</p>	<p>Стаття 20. Діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Організаційними формами діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є пленарні засідання та засідання. У пленарному засіданні Національного агентства беруть участь усі його члени, а у засіданні Національного агентства – усі члени, окрім обраних до складу апеляційної палати.</p> <p>Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти здійснює свої повноваження щодо надання, підтвердження та анулювання акредитації освітніх програм, інституційної акредитації, акредитації недержавних організацій забезпечення якості вищої освіти, визнання разової спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради з присудження ступеня доктора мистецтва) неповноважною, позбавлення наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва), розгляду скарг на рішення закладу вищої освіти (наукової установи) про позбавлення наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва) або відмову у його позбавленні шляхом прийняття відповідних рішень на засіданні. Усі інші повноваження Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти здійснюються шляхом прийняття відповідних рішень на пленарному засіданні.</p> <p>Пленарне засідання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є повноважним, якщо на ньому присутні не менше чотирнадцяти його членів. Рішення на пленарному засіданні Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти вважається прийнятним, якщо за нього проголосували не менше дванадцяти його членів.</p> <p>Засідання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є повноважним, якщо на ньому присутні не менше дванадцяти його членів (окрім членів, обраних до складу апеляційної палати). Рішення на засіданні Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти вважається прийнятним, якщо за нього проголосували не менше одинадцяти його членів (окрім членів, обраних до складу апеляційної палати).</p> <p>Рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (крім рішень з процедурних питань) оформлюються окремим документом, який підписує головуючий на відповідному пленарному засіданні або засіданні.</p> <p>...</p> <p>4. Національне агентство має право залучати до здійснення своїх повноважень, у тому числі на оплатній основі, науково-педагогічних, наукових працівників, здобувачів освіти,</p>

<p>Члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти <i>та</i> члени галузевих експертних рад на час виконання обов'язків, покладених на них цим Законом, можуть бути звільнені (повністю або частково) від виконання професійних обов'язків за основним місцем роботи із збереженням заробітної плати.</p> <p>...</p> <p>7. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти співпрацює з національними та міжнародними інституціями у сфері вищої освіти, зокрема з тими, основним напрямом діяльності яких є забезпечення якості вищої освіти та акредитація.</p>	<p>фахівців, інших осіб. Особи, залученні до здійснення повноважень Національного агентства, діють на підставі цивільно-правового договору.</p> <p>Члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, члени галузевих експертних рад та інші особи, залучені до здійснення повноважень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, на час виконання обов'язків, покладених на них цим Законом, можуть бути звільнені (повністю або частково) від виконання професійних обов'язків за основним місцем роботи із збереженням заробітної плати відповідно до законодавства.</p> <p>...</p> <p>7. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти співпрацює з національними та міжнародними інституціями у сфері вищої освіти, зокрема з тими, основним напрямом діяльності яких є забезпечення якості вищої освіти та акредитація.</p> <p>Національне агентство має право залучати до участі у своїй діяльності міжнародних експертів, представників провідних іноземних закладів вищої освіти, експертів міжнародних та іноземних інституцій у сфері вищої освіти, у тому числі на оплатній основі.</p> <p>Національне агентство має право входити до міжнародних організацій у сфері забезпечення якості вищої освіти та сплачувати вступні, членські та інші види внесків на користь таких організацій, у тому числі в іноземній валюті.</p> <p>8. На процедури акредитації, що здійснюються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, не поширюється законодавство про адміністративні послуги, адміністративну процедуру та державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності.</p>
<p>Стаття 21. Галузеві експертні ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Галузеві експертні ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти формуються у складі від 9 до 15 членів на строк не більше ніж три роки з осіб, які мають науковий ступінь у відповідній галузі знань або досвід фахової роботи в галузі не менше п'яти років, крім <i>представників органів студентського самоврядування</i>. До складу галузевих експертних рад можуть входити представники держави, роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій, закладів вищої освіти усіх форм власності, наукових установ, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, <i>представників органів студентського самоврядування</i>, міжнародних експертів.</p> <p>2. ...</p> <p>3 <i>метою забезпечення виконання покладених на галузеві експертні ради функцій з їх членами можуть укладатися цивільно-правові договори.</i></p>	<p>Стаття 21. Галузеві експертні ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Галузеві експертні ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти формуються у складі від 9 до 15 членів на строк не більше ніж три роки з осіб, які мають науковий ступінь у відповідній галузі знань або досвід фахової роботи в галузі не менше п'яти років, крім здобувачів вищої освіти. До складу галузевих експертних рад можуть входити представники держави, роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій, закладів вищої освіти усіх форм власності, наукових установ, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, здобувачів вищої освіти, міжнародних експертів.</p> <p>2. ...</p> <p>Члени галузевих експертних рад є особами, залученими до здійснення повноважень Національного агентства із забезпечення</p>

<p>...</p>	<p>якості вищої освіти, відповідно до частини четвертої статті 20 цього Закону.</p> <p>...</p>
<p>Стаття 22. Фінансування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>...</p> <p>2. Джерелами фінансування діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є:</p> <p>...</p> <p>2) <i>кошти, отримані як оплата робіт з акредитації та проведення ліцензійних експертиз, а також кошти, отримані за надання інших послуг, пов'язаних із забезпеченням якості вищої освіти, у розмірах, що визначаються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти;</i></p> <p>...</p> <p>3. Обсяг асигнувань з державного бюджету на утримання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, у тому числі розмір видатків на оплату праці його працівників, щороку встановлюється Верховною Радою України окремим рядком під час затвердження Державного бюджету України.</p>	<p>Стаття 22. Фінансування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти</p> <p>...</p> <p>2. Джерелами фінансування діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є:</p> <p>...</p> <p>2) кошти, отримані як оплата послуг з акредитації, у розмірах, встановлених відповідними нормативно-правовими актами.</p> <p>Закладам освіти, науковим установам дозволяється здійснювати оплату таких послуг за рахунок видатків бюджету на підготовку фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів;</p> <p>...</p> <p>3. Обсяг асигнувань з державного бюджету на утримання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, у тому числі розмір видатків на оплату праці його працівників, щороку встановлюється Верховною Радою України окремим рядком під час затвердження Державного бюджету України.</p> <p>Національне агентство є головним розпорядником коштів Державного бюджету України, що виділяються на його фінансування.</p>
<p>Розділ XV ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ</p> <p>...</p> <p>2. Установити, що:</p> <p>...</p> <p>14) <i>перший склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти формується протягом дев'яти місяців з дня набрання чинності цим Законом у такому порядку:</i></p> <p><i>строком на два роки делегуються два члени Національною академією наук України та по одному члену - від кожної національної галузевої академії наук;</i></p> <p><i>строком на чотири роки обираються дев'ять членів від державних закладів вищої освіти;</i></p> <p><i>строком на чотири роки обираються три члени від приватних закладів вищої освіти;</i></p> <p><i>строком на три роки обирається один член від комунальних закладів вищої освіти;</i></p> <p><i>строком на три роки обираються спільним представницьким органом всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців три члени;</i></p> <p><i>строком на два роки обираються з'їздом представників органів студентського самоврядування закладів вищої освіти два члени;</i></p> <p>...</p> <p>6. Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти протягом шести місяців з дня його утворення сформувавати і подати на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки єдиний перелік спеціальностей на засадах поєднання чинного переліку спеціальностей</p>	<p>Розділ XV ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ</p> <p>...</p> <p>2. Установити, що:</p> <p>...</p> <p>виключити</p> <p>...</p> <p>виключити</p>

<p>тей, за якими здійснюється підготовка фахівців у закладах вищої освіти, з чинним переліком спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань, взявши за основу останній. При цьому чинні спеціальності вважати спеціалізаціями, які розробляються та затверджуються безпосередньо закладами вищої освіти і не підлягають затвердженню державними органами.</p>	
<p>Закон України «Про запобігання корупції»</p>	
<p>Стаття 3. Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону</p> <p>1. Суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є:</p> <p>...</p> <p>2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:</p> <p>а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;</p> <p><i>норма відсутня</i></p> <p>...</p> <p><i>норма відсутня</i></p>	<p>Стаття 3. Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону</p> <p>1. Суб'єктами, на яких поширюється дія цього Закону, є:</p> <p>...</p> <p>2) особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:</p> <p>а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України), особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі; члени (включаючи Голову та заступників Голови) Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;</p> <p>...</p> <p>д) особи, залучені до здійснення повноважень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, відповідно до Закону України «Про вищу освіту».</p>
<p>Стаття 19. Антикорупційні програми</p> <p>1. Антикорупційні програми приймаються в:</p> <p>...</p> <p><i>норма відсутня</i></p>	<p>Стаття 19. Антикорупційні програми</p> <p>1. Антикорупційні програми приймаються в:</p> <p>...</p> <p>Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти – шляхом затвердження на його пленарному засіданні;</p>
<p>Стаття 25. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності</p> <p>...</p> <p><i>норма відсутня</i></p>	<p>Стаття 25. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності</p> <p>...</p> <p>3. Обмеження, передбачені частиною першою цієї статті, не поширюються на випадки залучення до здійснення повноважень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти на оплатній основі науково-педагогічних, наукових працівників та здобувачів освіти вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання), військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти.</p>

Закон України «Про державну службу»	
Стаття 3. Сфера дії цього Закону ... 3. Дія цього Закону не поширюється на: ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 3. Сфера дії цього Закону ... 3. Дія цього Закону не поширюється на: ... б¹) членів (включаючи Голову та заступників Голови) і працівників секретаріату Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти;
Закон України «Про публічні закупівлі»	
Стаття 3. Сфера застосування Закону ... 5. Дія цього Закону не поширюється на випадки, якщо предметом закупівлі є: ... <i>норма відсутня</i>	Стаття 3. Сфера застосування Закону ... 5. Дія цього Закону не поширюється на випадки, якщо предметом закупівлі є: ... 22) послуги з акредитації освітньої програми, що надаються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, недержавною організацією забезпечення якості вищої освіти, яка отримала акредитацію Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти або включена до Європейського реєстру із забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register), або іноземним акредитаційним агентством чи агентством забезпечення якості вищої освіти, рішення (сертифікати) про акредитацію якого визнаються в Україні; 23) послуги з інституційної акредитації закладу вищої освіти.
Закон України «Про освіту»	
Стаття 62. Органи управління у сфері освіти 1. До органів управління у сфері освіти належать: ... <i>постійно діючий колегіальний орган у сфері забезпечення якості вищої освіти;</i>	Стаття 62. Органи управління у сфері освіти 1. До органів управління у сфері освіти належать: ... ВИКЛЮЧИТИ

ПРОЄКТИ ЗМІН ДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПРИСУДЖЕННЯ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ

Чинна редакція	Пропонована редакція
Цивільний процесуальний кодекс України	
<p>Стаття 19. Справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів</p> <p>1. ... <i>норма відсутня</i></p>	<p>Стаття 19. Справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів</p> <p>1. ... У порядку цивільного судочинства розглядаються також усі справи у правовідносинах, пов'язаних зі встановленням порушення академічної доброчесності та притягненням до академічної відповідальності.</p>
Закон України «Про вищу освіту»	
<p>Стаття 5. Рівні та ступені вищої освіти</p> <p>1. Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми <i>чи науковими</i> програмами на таких рівнях вищої освіти:</p> <p>... <i>науковий рівень.</i></p> <p>... <i>Науковий рівень вищої освіти передбачає здатність особи визначати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення сталого розвитку та вимагають створення нових системуювальних знань і прогресивних технологій.</i></p> <p>2. Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої <i>або наукової</i> програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти:</p> <p>... 5) <i>доктор наук.</i></p> <p>... 6. Доктор філософії - це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.</p>	<p>Стаття 5. Рівні та ступені вищої освіти</p> <p>1. Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми програмами на таких рівнях вищої освіти:</p> <p>... вилучити</p> <p>... вилучити</p> <p>2. Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти:</p> <p>... вилучити</p> <p>... 6. Доктор філософії - це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.</p>

<p>...</p> <p>Ступінь доктора мистецтва присуджується спеціалізованою радою з присудження ступеня доктора мистецтва закладу вищої освіти мистецького спрямування за результатом успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-творчої програми та публічного захисту творчого мистецького проекту в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.</p> <p>...</p> <p><i>7. Доктор наук - це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.</i></p> <p><i>Ступінь доктора наук присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти чи наукової установи за результатами публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.</i></p>	<p>...</p> <p>Ступінь доктора мистецтва присуджується разовою спеціалізованою радою з присудження ступеня доктора мистецтва закладу вищої освіти мистецького спрямування за результатом успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-творчої програми та публічного захисту творчого мистецького проекту в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.</p> <p>...</p> <p>виключити</p>
<p>Стаття 6. Атестація здобувачів вищої освіти</p> <p>1. Атестація – це встановлення відповідності результатів навчання (наукової або творчої роботи) здобувачів вищої освіти вимогам освітньої (наукової, освітньо-творчої) програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту.</p> <p>...</p> <p>3. Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, здійснюється <i>постійно діючою або разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти чи наукової установи, акредитованою Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації. Здобувач ступеня доктора філософії має право на вибір спеціалізованої вченої ради.</i></p> <p>Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора мистецтва, здійснюється <i>постійно діючою або разовою спеціалізованою радою з присудження ступеня доктора мистецтва закладу вищої освіти мистецького спрямування, акредитованою Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, на підставі публічного захисту мистецьких досягнень у формі творчого мистецького проекту. Здобувач ступеня доктора мистецтва має право на вибір спеціалізованої ради з присудження ступеня доктора мистецтва.</i></p>	<p>Стаття 6. Атестація здобувачів вищої освіти</p> <p>1. Атестація – це встановлення відповідності результатів навчання (наукової або творчої роботи) здобувачів вищої освіти вимогам освітньої програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту.</p> <p>...</p> <p>3. Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, здійснюється разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації.</p> <p>Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора мистецтва, здійснюється разовою спеціалізованою радою з присудження ступеня доктора мистецтва закладу вищої освіти мистецького спрямування на підставі публічного захисту мистецьких досягнень у формі творчого мистецького проекту.</p> <p>Заклад вищої освіти (наукова установа) утворює разову спеціалізовану вчену раду</p>

4. Атестація осіб, які здобувають ступінь доктора наук, здійснюється постійно діючою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти чи наукової установи, акредитованою Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, на підставі публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або сукупності статей, опублікованих у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

5. Дисертації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, та дисертації (або наукові доповіді у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей, опублікованих у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях) осіб, які здобувають ступінь доктора наук, а також відгуки опонентів оприлюднюються на офіційних веб-сайтах відповідних закладів вищої освіти (наукових установ) відповідно до законодавства.

6. До захисту допускаються дисертації (наукові доповіді), виконані здобувачем наукового ступеня самостійно. Виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня.

Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у постійно діючій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник (консультант), офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, та голова відповідної спеціалізованої вченої ради позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два

(разовою спеціалізованою радою з присудження ступеня доктора мистецтва) для проведення одного (разового) захисту наукових (мистецьких) досягнень та повідомляє Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти про її утворення та склад. У разі порушення вимог щодо утворення та/або складу разової спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої ради з присудження ступеня доктора мистецтва) Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти має право прийняти рішення про визнання такої ради неповноважною, що має наслідком припинення її діяльності.

Голова та члени разової спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої ради з присудження ступеня доктора мистецтва) отримують винагороду за виконання відповідних функцій, мінімальний розмір якої визначається Кабінетом Міністрів України.

виключити

5. Наукові (мистецькі) досягнення осіб, які здобувають ступінь доктора філософії (доктора мистецтва), а також відгуки та рецензії на них оприлюднюються на офіційних вебсайтах відповідних закладів вищої освіти (наукових установ) відповідно до законодавства.

6. До захисту допускаються наукові (мистецькі) досягнення, виконані здобувачем ступеня доктора філософії (доктора мистецтва) самостійно. Наявність у поданих до захисту наукових (мистецьких) досягненнях порушення академічної доброчесності є підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії (доктора мистецтва).

Заклад вищої освіти (наукова установа), що присудив ступінь доктора філософії (доктора мистецтва), позбавляє особу такого ступеня у разі наявності порушення академічної доброчесності у дисертації та/або інших наукових (мистецьких) досягненнях, що подавалися до захисту, незалежно від строку, що минув після присудження ступеня, у встановленому закладом вищої освіти (науковою установою) порядку. Заклад вищої освіти (наукова установа)

<p>роки, а заклад вищої освіти (наукова установа) позбавляється акредитації відповідної постійно діючої спеціалізованої вченої ради та права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік. Якщо дисертація (наукова доповідь), в якій виявлено академічний плагіат, була захищена у разовій спеціалізованій вченій раді, науковий керівник, члени цієї ради та офіційні опоненти, які надали позитивні висновки про наукову роботу, позбавляються права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад строком на два роки, а заклад вищої освіти (наукова установа) позбавляється права створювати разові спеціалізовані вчені ради строком на один рік.</p> <p>Скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня у разі виявлення академічного плагіату здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за поданням Комітету з питань етики у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, та може бути оскаржене відповідно до законодавства.</p>	<p>зобов'язаний розглянути питання і прийняти рішення про позбавлення ступеня доктора філософії (доктора мистецтва) або відмову у його позбавленні протягом шести місяців з дня надходження відповідного повідомлення чи звернення.</p> <p>Рішення закладу вищої освіти (наукової установи) про позбавлення ступеня доктора філософії (доктора мистецтва) або відмову у його позбавленні може бути оскаржене заінтересованою особою до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. За наслідками розгляду такої скарги Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти приймає рішення про:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) залишення рішення закладу вищої освіти (наукової установи) без змін; 2) скасування рішення закладу вищої освіти (наукової установи) та прийняття нового рішення про позбавлення ступеня доктора філософії (доктора мистецтва) або відмову у його позбавленні. <p>У разі неприйняття закладом вищої освіти (науковою установою) рішення про позбавлення ступеня доктора філософії (доктора мистецтва) або відмову у його позбавленні у строк, встановлений абзацом другим цієї частини, відповідне питання за заявою заінтересованої особи розглядається Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, яке за наслідками його розгляду приймає власне рішення про позбавлення ступеня доктора філософії (доктора мистецтва) або відмову у його позбавленні.</p> <p>У разі позбавлення особи ступеня доктора філософії (доктора мистецтва) її науковий (творчий) керівник (керівники), а також голова та члени разової спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої ради з присудження ступеня доктора мистецтва), які надали позитивні висновки про наукові (мистецькі) досягнення, позбавляються строком на два роки права бути науковими (творчими) керівниками, науковими консультантами та права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад (спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтва).</p> <p>Позбавлення ступеня доктора філософії (доктора мистецтва) за рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти тягне за собою також анулювання акредитації відповідної освітньо-наукової (освітньо-творчої) програми.</p>
<p>Стаття 7. Документи про вищу освіту (наукові ступені)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Документ про вищу освіту (науковий ступінь) видається особі, яка успішно виконала відповідну освітню (наукову) програму та пройшла атестацію. 	<p>Стаття 7. Документи про вищу освіту (наукові ступені)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Документ про вищу освіту (науковий ступінь) видається особі, яка успішно виконала відповідну освітню програму та пройшла атестацію.

<p>2. Встановлюються такі види документів про вищу освіту (наукові ступені) за відповідними ступеннями:</p> <p>...</p> <p><i>диплом доктора наук.</i></p> <p>...</p> <p>4. У дипломі доктора філософії, доктора мистецтва, <i>доктора наук</i> зазначається інформація про здобутий особою науковий ступінь (ступінь доктора мистецтва), галузь знань, спеціальність, з якої здобуто відповідний ступінь (<i>спеціальності, галузь знань - для міждисциплінарних робіт</i>), назва закладу вищої освіти (наукової установи), в якому здійснювалася підготовка, назва закладу вищої освіти (наукової установи), у спеціалізованій вченій раді (спеціалізованій раді з присудження ступеня доктора мистецтва) якого (якої) захищено наукові (мистецькі) досягнення.</p>	<p>2. Встановлюються такі види документів про вищу освіту (наукові ступені) за відповідними ступеннями:</p> <p>...</p> <p>виключити.</p> <p>...</p> <p>4. У дипломі доктора філософії, доктора мистецтва зазначається інформація про здобутий особою науковий ступінь (ступінь доктора мистецтва), галузь знань, спеціальність (галузь (галузі) знань, спеціальності - для міждисциплінарних робіт), з якої здобуто відповідний ступінь, назва закладу вищої освіти (наукової установи), в якому здійснювалася підготовка, назва закладу вищої освіти (наукової установи), у спеціалізованій вченій раді (спеціалізованій раді з присудження ступеня доктора мистецтва) якого (якої) захищено наукові (мистецькі) досягнення.</p>
<p>Стаття 10. Стандарти вищої освіти</p> <p>...</p> <p>2. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ), результатів навчання за відповідними спеціальностями.</p> <p>3. Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:</p> <p>...</p> <p>б) вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра <i>та доктора філософії</i>);</p>	<p>Стаття 10. Стандарти вищої освіти</p> <p>...</p> <p>2. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти (крім третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня) в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ), результатів навчання за відповідними спеціальностями.</p> <p>3. Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:</p> <p>...</p> <p>б) вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра);</p>
<p>Стаття 13. Повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти</p> <p>1. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки:</p> <p>...</p> <p>18) за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти схвалює порядок присудження <i>наукових ступенів спеціалізованими вченими радами закладів вищої освіти (наукових установ)</i> та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України;</p>	<p>Стаття 13. Повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти</p> <p>1. Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки:</p> <p>...</p> <p>18) за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти схвалює порядок присудження ступеня доктора філософії, а також порядок розгляду Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти питання щодо позбавлення наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва) і скарг на рішення закладів вищої освіти (наукових установ) про позбавлення наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва) або відмову у його позбавленні та подає їх на затвердження Кабінету Міністрів України;</p>

<p>Стаття 32. Принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти</p> <p>...</p> <p>2. Заклади вищої освіти мають рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування, у тому числі мають право:</p> <p>...</p> <p>12) приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами (ступеня доктора мистецтва акредитованими спеціалізованими радами з присудження ступеня доктора мистецтва);</p>	<p>Стаття 32. Принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти</p> <p>...</p> <p>2. Заклади вищої освіти мають рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування, у тому числі мають право:</p> <p>...</p> <p>12) приймати рішення про присудження і позбавлення наукових ступенів (ступеня доктора мистецтва) відповідно до закону;</p>
<p>Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»</p>	
<p>Стаття 7. Наукова установа</p> <p>...</p> <p>9. При науковій установі можуть утворюватися спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій за спеціальностями відповідно до основних напрямів діяльності цієї наукової установи у порядку, передбаченому законодавством України. Наукова установа має право приймати <i>остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами.</i></p>	<p>Стаття 7. Наукова установа</p> <p>...</p> <p>9. При науковій установі можуть утворюватися спеціалізовані вчені ради із захисту дисертацій за спеціальностями відповідно до основних напрямів діяльності цієї наукової установи у порядку, передбаченому законодавством України. Наукова установа має право приймати рішення про присудження і позбавлення наукових ступенів відповідно до закону.</p>
<p>Стаття 28. Наукові ступені і вчені звання</p> <p>1. <i>Вчені мають право на здобуття наукового ступеня доктора філософії і доктора наук та присвоєння вчених звань старшого дослідника, доцента і професора.</i></p> <p><i>Присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань є державним визнанням рівня кваліфікації вченого. Присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань здійснюються відповідно до Закону України «Про вищу освіту».</i></p> <p>Перелік осіб, яким присуджено наукові ступені та присвоєно вчені звання, розміщується у відкритому доступі в мережі Інтернет відповідно до законодавства.</p> <p><i>Дисертації осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, та дисертації (або наукові доповіді у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії, або сукупності статей, опублікованих у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях) осіб, які здобувають ступінь доктора наук, а також автореферати та відгуки опонентів оприлюднюються на офіційних веб-сайтах відповідних наукових установ (закладів вищої освіти) згідно із законодавством.</i></p> <p>...</p> <p><i>норми відсутні</i></p>	<p>Стаття 28. Наукові ступені і вчені звання</p> <p>1. Присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання є визнанням академічною спільнотою рівня кваліфікації вченого.</p> <p>Присудження наукового ступеня доктора філософії, присвоєння вченого звання здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту». Присудження наукового ступеня доктора наук здійснюється відповідно до цього Закону.</p> <p>Перелік осіб, яким присуджено наукові ступені та присвоєно вчені звання, розміщується у відкритому доступі в мережі Інтернет відповідно до законодавства.</p> <p>...</p> <p>3. Доктор наук – це другий науковий ступінь, що передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.</p>

Ступінь доктора наук присуджується постійною спеціалізованою вченою радою наукової установи (закладу вищої освіти) за результатами публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю статей, опублікованих у рецензованих фахових виданнях, що відповідають критеріям, встановленим порядком присудження ступеня доктора наук.

4. Наукові досягнення осіб, які здобувають ступінь доктора наук, а також відгуки та рецензії на них оприлюднюються на офіційних вебсайтах відповідних наукових установ (закладів вищої освіти) відповідно до законодавства.

5. До захисту допускаються наукові досягнення, виконані здобувачем ступеня доктора наук самостійно. Наявність у поданих до захисту наукових досягненнях порушення академічної доброчесності є підставою для відмови у присудженні ступеня доктора наук.

Наукова установа (заклад вищої освіти), що присудила ступінь доктора наук, позбавляє особу такого ступеня у разі наявності порушення академічної доброчесності у дисертації та/або інших наукових досягненнях, що подавалися до захисту, незалежно від строку, що минув після присудження ступеня, у встановленому науковою установою (закладом вищої освіти) порядку. Наукова установа (заклад вищої освіти) зобов'язана розглянути питання і прийняти рішення про позбавлення ступеня доктора наук або відмову у його позбавленні протягом шести місяців з дня надходження відповідного повідомлення чи звернення.

Рішення наукової установи (закладу вищої освіти) про позбавлення ступеня доктора наук або відмову у його позбавленні може бути оскаржене заінтересованою особою до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. За наслідками розгляду такої скарги Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти приймає рішення про:

1) залишення рішення наукової установи (закладу вищої освіти) без змін;

2) скасування рішення наукової установи (закладу вищої освіти) та прийняття нового рішення про позбавлення ступеня доктора наук або відмову у його позбавленні.

У разі неприйняття науковою установою (закладом вищої освіти) рішення про позбавлення ступеня доктора наук або відмову у його позбавленні у строк, встановлений абзацом другим цієї частини, відповідне питання за заявою заінтересованої особи розглядається Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, яке за наслідками його розгляду приймає власне рішення про позбавлення ступеня доктора наук або відмову у його позбавленні.

У разі позбавлення особи ступеня доктора наук її науковий консультант, а також голова

	<p>та члени постійної спеціалізованої вченої ради, які надали позитивні висновки про наукові досягнення, позбавляються строком на два роки права бути науковими (творчими) керівниками, науковими консультантами та права брати участь у роботі спеціалізованих вчених рад (спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтва).</p> <p>Позбавлення ступеня доктора наук за рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти тягне за собою також припинення діяльності відповідної постійної спеціалізованої вченої ради.</p> <p>6. Порядок присудження наукового ступеня доктора наук, що має визначати, зокрема, вимоги до рівня наукової кваліфікації здобувачів, вимоги щодо складу і порядок утворення постійних спеціалізованих вчених рад, затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.</p>
<h3>Закон України «Про освіту»</h3>	
<p>Стаття 42. Академічна доброчесність</p> <p>...</p> <p>5. За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:</p> <p>відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;</p> <p>позбавлення присудженого <i>наукового (освітньо-творчого) ступеня</i> чи присвоєного вченого звання;</p> <p>...</p> <p>8. ...</p> <p>Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:</p> <p>...</p> <p>оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності <i>до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.</i></p> <p>...</p> <p>10. За дії (бездіяльність), що цим Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом.</p> <p><i>норма відсутня</i></p>	<p>Стаття 42. Академічна доброчесність</p> <p>...</p> <p>5. За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:</p> <p>відмова у присудженні наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва) чи присвоєнні вченого звання;</p> <p>позбавлення присудженого наукового ступеня (ступеня доктора мистецтва) чи присвоєного вченого звання;</p> <p>...</p> <p>8. ...</p> <p>Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:</p> <p>...</p> <p>оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності у встановленому порядку;</p> <p>...</p> <p>10. За дії (бездіяльність), що цим Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом.</p> <p>Якщо дії (бездіяльність), які є порушенням академічної доброчесності, одночасно складають інше правопорушення, передбачене чинним законодавством, відсутність судового рішення або рішення іншого уповноваженого органу про притягнення особи до іншого виду відповідальності не є перешкодою для притягнення її до академічної відповідальності згідно із цим Законом та спеціальними законами.</p>

ПРОЄКТИ ЗМІН ДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ АКРЕДИТАЦІЇ

Чинна редакція	Пропонована редакція
Закон України «Про вищу освіту»	
<p>Стаття 1. Основні терміни та їх визначення</p> <p>1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:</p> <p>...</p> <p>4) акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми <i>та/або</i> освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти;</p> <p>...</p>	<p>Стаття 1. Основні терміни та їх визначення</p> <p>1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:</p> <p>...</p> <p>4) акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми та освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти;</p> <p>...</p>
<p>Стаття 7. Документи про вищу освіту (науковий ступені)</p> <p>...</p> <p>6. <i>Документ про вищу освіту видається закладом вищої освіти лише за акредитованою відповідно до цього Закону освітньою програмою. У документі про вищу освіту зазначається найменування органу (органів) акредитації, а в додатку до документа про вищу освіту - інформація про видані ним (ними) відповідні акредитаційні сертифікати, рішення.</i></p>	<p>Стаття 7. Документи про вищу освіту (науковий ступені)</p> <p>...</p> <p>6. У документі про вищу освіту зазначається, чи виданий він за акредитованою або неакредитованою освітньою програмою.</p> <p>У документі про вищу освіту, виданому за акредитованою освітньою програмою, додатково зазначається назва органу акредитації (Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, недержавної організації забезпечення якості вищої освіти, іноземного акредитаційного агентства чи агентства забезпечення якості вищої освіти), а у додатку до нього - інформацію про відповідні рішення (сертифікати) про акредитацію.</p>
<p>Стаття 23. Незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. <i>Незалежна установа оцінювання та забезпечення якості вищої освіти - це недержавна організація (установа, агенція, бюро тощо), акредитована Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, що здійснює оцінювання освітньої програми, результатів навчання та/або закладів вищої освіти (їхніх структурних підрозділів) з метою вироблення рекомендацій і надання допомоги закладам вищої освіти в організації системи забезпечення якості вищої освіти та внесення пропозицій Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти щодо акредитації освітньої програми.</i></p>	<p>Стаття 23. Недержавні організації забезпечення якості вищої освіти</p> <p>1. Недержавна організація забезпечення якості вищої освіти – це юридична особа приватного права, що здійснює оцінювання освітньої програми, результатів навчання та/або закладів вищої освіти (їхніх структурних підрозділів) з метою вироблення рекомендацій і надання допомоги закладам вищої освіти в організації системи забезпечення якості вищої освіти, а також інші види діяльності у сфері забезпечення якості вищої освіти.</p>

<p>2. <i>Незалежні установи оцінювання та забезпечення</i> якості вищої освіти можуть співпрацювати з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти, зокрема, з метою запровадження європейських стандартів і рекомендацій щодо підвищення якості вищої освіти в Україні.</p> <p>3. <i>Незалежні установи оцінювання та забезпечення</i> якості вищої освіти можуть видавати закладам вищої освіти власні сертифікати про оцінку освітньої програми та/або систем забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>4. Участь закладу вищої освіти у проведенні процедури оцінювання освітньої програми <i>незалежною установою оцінювання та забезпечення</i> якості вищої освіти є добровільною.</p>	<p>2. Недержавні організації забезпечення якості вищої освіти можуть співпрацювати з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти, зокрема, з метою запровадження європейських стандартів і рекомендацій щодо підвищення якості вищої освіти в Україні.</p> <p>3. Недержавні організації забезпечення якості вищої освіти можуть видавати закладам вищої освіти власні сертифікати про оцінку освітньої програми та/або систем забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>4. Участь закладу вищої освіти у проведенні процедури оцінювання освітньої програми недержавною організацією забезпечення якості вищої освіти є добровільною.</p> <p>5. Недержавна організація забезпечення якості вищої освіти за її ініціативою може пройти акредитацію у Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти. Порядок акредитації недержавних організацій забезпечення якості вищої освіти затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>Недержавна організація забезпечення якості вищої освіти, яка отримала акредитацію Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти або включена до Європейського реєстру із забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register), має право проводити власну акредитацію освітніх програм із правом зазначення інформації про таку акредитацію у документі про вищу освіту.</p>
<p>Стаття 25. Акредитація освітньої програми 1.</p> <p>Заклад <i>вищої освіти</i>, який бажає акредитувати освітню програму, подає до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти <i>письмову заяву та документи</i>, що підтверджують відповідність його освітньої програми та освітньої діяльності за такою програмою вимогам та критеріям, встановленим Положенням про акредитацію освітніх програм.</p> <p>Особливості акредитації узгоджених між закладами вищої освіти, у тому числі іноземними, освітніх програм та освітніх програм більше ніж за однією спеціальністю визначаються Положенням про акредитацію освітніх програм.</p>	<p>Стаття 25. Акредитація освітньої програми 1. Акредитація освітньої програми є добровільною і проводиться з ініціативи закладу освіти (наукової установи).</p> <p>Заклад освіти (наукова установа), який бажає акредитувати освітню програму, подає до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти заяву та документи, що підтверджують відповідність його освітньої програми та освітньої діяльності за такою програмою вимогам та критеріям, встановленим Положенням про акредитацію освітніх програм.</p> <p>Особливості акредитації узгоджених між закладами вищої освіти, у тому числі іноземними, освітніх програм та освітніх програм більше ніж за однією спеціальністю визначаються Положенням про акредитацію освітніх програм.</p> <p>Освітня програма, за якою здійснюється підготовка здобувачів ступеня доктора філософії, може бути акредитована Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти лише у разі, якщо відповідний заклад вищої освіти, наукова установа пройшли державну атестацію відповідно до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність».</p>

2. Протягом *трьох* місяців з дня подання заяви Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти за результатами акредитаційної експертизи приймає рішення про акредитацію, умовну (відкладену) акредитацію чи відмову в акредитації відповідної освітньої програми. *Рішення* щодо акредитації освітньої програми *приймається на підставі експертного висновку відповідної галузевої експертної ради і вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.*

3. Протягом *трьох робочих днів* з дня прийняття рішення про акредитацію освітньої програми Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти видає закладу вищої освіти відповідний сертифікат.

4. У сертифікаті про акредитацію зазначаються:

1) найменування та адреса закладу вищої освіти;

2) спеціальність і рівень вищої освіти, за якими акредитована освітня програма;

3) дата видачі сертифіката.

5. Сертифікат про акредитацію вперше видається за кожною акредитованою освітньою програмою строком на п'ять років, а при другій та наступних акредитаціях - строком на 10 років. Інформація про видачу сертифіката вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

6. Форма сертифіката про акредитацію, порядок його оформлення, переоформлення, видачі, зберігання та обліку затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Підставами для переоформлення сертифіката про акредитацію є:

1) зміна найменування чи місцезнаходження закладу вищої освіти;

2) реорганізація юридичних осіб, що мають сертифікати (рішення) про акредитацію, шляхом перетворення, злиття, поділу, виділу або приєднання однієї юридичної особи до іншої;

3) ліквідація або реорганізація, а також зміна найменування (місцезнаходження) структурного підрозділу закладу вищої освіти, що провадить освітню діяльність за відповідною спеціальністю (галуззю) та рівнем вищої освіти;

4) зміни в переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти.

7. Сертифікат підтверджує відповідність освітньої програми закладу вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти стандарту вищої освіти і дає право на видачу диплома державного зразка за цією спеціальністю.

2. Протягом **чотирьох** місяців з дня подання заяви Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти за результатами акредитаційної експертизи **та розгляду акредитаційної справи** приймає рішення про акредитацію (**у тому числі з визначенням «зразкова»**), умовну (відкладену) акредитацію чи відмову в акредитації відповідної освітньої програми. **Відомості** щодо акредитації освітньої програми **вносяться** до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

виключити

5. Строк дії акредитації визначається до 1 липня, що настає після спливу п'яти років з дня ухвалення відповідного рішення, а акредитації з визначенням «зразкова» - до 1 липня, що настає після спливу семи років з дня ухвалення відповідного рішення.

Строк дії умовної (відкладеної) акредитації становить один рік.

6. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти ухвалює рішення щодо підтвердження акредитації освітньої програми без проведення або з частковим проведенням акредитаційної експертизи у разі:

1) реорганізації закладу освіти (наукової установи), реорганізації або ліквідації (територіально) відокремленого структурного підрозділу, який здійснює освітню діяльність за освітньою програмою;

2) внесення змін до освітньої програми у зв'язку з:

внесенням змін до переліку галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти;

зміною найменування освітньої програми; внесенням інших змін до освітньої програми, окрім змін, які відповідно до визначених Положенням про акредитацію критеріїв належать до суттєвих змін, що потребують проведення нової акредитаційної експертизи.

7. Акредитація Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти посвідчує відповідність освітньої програми визначеним критеріям якості, надає право на зазначення інформації про її акредитацію Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти у документі про вищу освіту, а також має інші наслідки, визначені законодавством.

<p>8. В Україні визнаються сертифікати про акредитацію освітніх програм, виданих іноземними акредитаційними агентствами чи агентствами забезпечення якості вищої освіти, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України.</p>	<p>8. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти здійснює постакредитаційний моніторинг акредитованих ним освітніх програм.</p> <p>9. В Україні визнаються рішення (сертифікати) про акредитацію освітніх програм, виданих іноземними акредитаційними агентствами чи агентствами забезпечення якості вищої освіти, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України. Інформація про акредитацію освітньої програми таким агентством вноситься до Єдиної державної електронної бази з питань освіти у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.</p>
<p>Стаття 25¹. Інституційна акредитація закладу вищої освіти</p> <p>1. Заклад вищої освіти, який бажає пройти інституційну акредитацію, подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти <i>письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність його системи внутрішнього забезпечення якості вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти.</i></p> <p>2. Інституційна акредитація закладу вищої освіти є добровільною і <i>може проводитися за ініціативою керівника та колегіального органу управління закладу вищої освіти.</i></p> <p>3. <i>Сертифікат про інституційну акредитацію видається строком на п'ять років.</i></p> <p>4. <i>Результат інституційної акредитації засвідчується сертифікатом, що надає закладу вищої освіти право на самоакредитацію освітніх програм (крім тих освітніх програм, що акредитуються вперше в межах відповідної галузі знань). Заклад вищої освіти, який здійснив самоакредитацію освітньої програми, подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти письмову заяву, на підставі якої отримує сертифікат про акредитацію освітньої програми.</i></p> <p>...</p>	<p>Стаття 25¹. Інституційна акредитація закладу вищої освіти</p> <p>1. Заклад вищої освіти, який бажає пройти інституційну акредитацію, подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти заяву та документи, що підтверджують відповідність його діяльності та системи внутрішнього забезпечення якості вимогами та критеріям, визначеним порядком проведення інституційної акредитації.</p> <p>2. Інституційна акредитація закладу вищої освіти є добровільною і проводиться за ініціативою закладу вищої освіти.</p> <p>3. Строк дії інституційної акредитації становить п'ять років. Відомості щодо інституційної акредитації вносяться до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.</p> <p>Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти здійснює постакредитаційний моніторинг закладу вищої освіти, що отримав інституційну акредитацію.</p> <p>4. Правові наслідки інституційної акредитації визначаються законодавством.</p> <p>...</p>
<p>Стаття 44. Умови прийому на навчання для здобуття вищої освіти</p> <p>8. У Правилах прийому до закладу вищої освіти обов'язково вказується перелік акредитованих та неакредитованих освітніх програм, за якими здійснюється прийом на кожний рівень вищої освіти. Прийом на навчання іноземних громадян та осіб без громадянства проводиться на акредитовані освітні програми.</p>	<p>Стаття 44. Умови прийому на навчання для здобуття вищої освіти</p> <p>8. У Правилах прийому до закладу вищої освіти обов'язково вказується перелік акредитованих та неакредитованих освітніх програм, за якими здійснюється прийом на кожний рівень вищої освіти, із зазначенням для акредитованих програм назви органу акредитації і строку дії акредитації. Прийом на навчання іноземних громадян та осіб без громадянства проводиться лише на акредитовані освітні програми.</p>

<p>...</p> <p>13. ...</p> <p>Заклад вищої освіти зобов'язаний створити умови для ознайомлення вступників з ліцензією на здійснення освітньої діяльності, <i>сертифікатами</i> про акредитацію, правилами прийому, відомостями про обсяг прийому за кожною спеціальністю та освітнім рівнем, кількістю місць, виділених для вступу на пільгових умовах.</p> <p>...</p>	<p>...</p> <p>13. ...</p> <p>Заклад вищої освіти зобов'язаний створити умови для ознайомлення вступників з ліцензією на здійснення освітньої діяльності, рішеннями про акредитацію, правилами прийому, відомостями про обсяг прийому за кожною спеціальністю та освітнім рівнем, кількістю місць, виділених для вступу на пільгових умовах.</p> <p>...</p>
<p>Стаття 46. Відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення здобувачів вищої освіти</p> <p>...</p> <p>6. У разі закінчення строку дії <i>сертифіката про акредитацію</i> освітньої програми та неотримання закладом вищої освіти <i>нового сертифіката про акредитацію</i> здобувачі вищої освіти, які навчаються за рахунок коштів державного (місцевого) бюджету, мають право на переведення до іншого закладу вищої освіти, в якому <i>відповідна освітня програма акредитована</i>, для завершення навчання за кошти державного (місцевого) бюджету у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.</p>	<p>Стаття 46. Відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення здобувачів вищої освіти</p> <p>...</p> <p>6. У разі закінчення строку дії акредитації освітньої програми та неотримання закладом вищої освіти нової акредитації здобувачі вищої освіти, які навчаються за рахунок коштів державного (місцевого) бюджету, мають право на переведення до іншого закладу вищої освіти для завершення навчання за кошти державного (місцевого) бюджету у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.</p>
<p>Закон України «Про освіту»</p>	
<p>Стаття 30. Прозорість та інформаційна відкритість закладу освіти</p> <p>...</p> <p>2. Заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язані забезпечувати на своїх веб-сайтах (у разі їх відсутності - на веб-сайтах своїх засновників) відкритий доступ до такої інформації та документів:</p> <p>...</p> <p><i>сертифікати про акредитацію освітніх програм, сертифікат про інституційну акредитацію закладу вищої освіти;</i></p>	<p>Стаття 30. Прозорість та інформаційна відкритість закладу освіти</p> <p>...</p> <p>2. Заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язані забезпечувати на своїх веб-сайтах (у разі їх відсутності - на веб-сайтах своїх засновників) відкритий доступ до такої інформації та документів:</p> <p>...</p> <p>інформація про акредитацію освітніх програм (із зазначенням назви органу акредитації та строку дії акредитації), інституційну акредитацію;</p>
<p>Стаття 46. Інституційна акредитація</p> <p>1. <i>Інституційна акредитація - це оцінювання якості освітньої діяльності закладу вищої освіти.</i></p> <p>...</p>	<p>Стаття 46. Інституційна акредитація</p> <p>1. Інституційна акредитація полягає в оцінюванні діяльності закладу вищої освіти та його внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти.</p> <p>...</p>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А.

ПУБЛІКАЦІЇ ЩОДО ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА⁸⁰

АВШЕНЮК Наталя

Про якісну вищу освіту

В умовах лібералізації вищої освіти, а відтак посилення автономії й соціальної відповідальності університетів, пріоритетними завданнями постали забезпечення ефективності, доступності та якості освіти. Якісна вища освіта розглядається світовим співтовариством як інструмент соціальної і культурної злагоди й економічного зростання. Проте нині немає жодної держави, задоволеної системою вищої освіти — усі перебувають у пошуках новацій, які б дали відчутний результат. За цих умов сутність феномену культури якості зазнала суттєвих трансформацій: від традиційного розуміння її як обов'язкової складової інституційної академічної культури закладу вищої освіти (ЗВО) до усвідомлення соціумом її засадничої ролі у формуванні корпоративної культури національної системи забезпечення якості вищої освіти.

Поняття «культура якості» вже стало усвідомленою сталою частиною фахового дискурсу в галузі освітньої політики й управління освітнім процесом як на національному, так і міжнародному рівнях. Вихідною позицією забезпечення якості вищої освіти є здатність університетів до розвитку надійної внутрішньої системи якості, і ця здатність безпосередньо корелюється з інституційною автономією і відповідальністю перед суспільством.

Традиційні для інституційного менеджменту поняття «управління якістю» й «контроль якості» не знаходять належного сприйняття в освітянському середовищі з огляду на технократичний підхід управління «зверху вниз». Натомість «культура якості» як цінність та колективна відповідальність усіх учасників освітнього процесу сприяє налагодженню дієвих внутрішніх і зовнішніх

⁸⁰ Тут вміщено публікації членів Національного агентства та співробітників секретаріату, які публікувалися протягом 2020 року в рубриці "NAQA коментує" в соціальних мережах

процедур оцінки якості у їх взаємній доповнюваності й спрямованості на забезпечення прозорості, гнучкості, підзвітності, ефективності функціонування системи вищої освіти.

Загально визнаними показниками розвиненої культури якості у ЗВО є, насамперед, орієнтація на споживача освітніх послуг та підтримка якості викладання. Саме професійна діяльність викладачів стає наріжним каменем забезпечення високого рівня якості підготовки студентів, майбутніх фахівців, що визначається низкою взаємопов'язаних чинників, зокрема: компетентністю викладачів, відкритістю взаємин між викладачами, студентами та адміністрацією ЗВО, наявністю системного зворотного зв'язку для усіх учасників освітнього процесу. Зауважимо, що Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA) визнає різноманітність підходів у забезпеченні якості вищої освіти, що уособлює суттєву кореляцію цілей і контексту, в якому все відбувається. ENQA визначає культуру якості, передусім як організаційну культуру ЗВО, що спрямована на безперервне посилення якісних показників його діяльності. Вона характеризується наявністю двох сутнісних елементів: культурного, який передбачає присутність у зацікавлених осіб спільних цінностей, переконань і очікувань, та управлінського, що презентований чітко визначеними процесами координації індивідуальних зусиль учасників освітнього процесу щодо посилення якості вищої освіти.

ENQA розрізняє чотири типи культури якості вищої освіти, що притаманні сучасним європейським університетам:

- тип А: залучення адміністрації, персоналу та студентів є слабким, що призводить до неефективного підходу, коли ніхто не несе відповідальність за якість вищої освіти;
- тип В: прихильність до забезпечення якості є неявною і виявляється лише у виконанні професійних функцій; залучення адміністрації є слабким, що унеможлиблює розвиток культури якості вищої освіти;
- тип С: рівень участі адміністрації університету є високим, натомість, залучення студентів — низьким, і тому погляд на якість є суто управлінським, зосередженим на реалізацію процедур забезпечення якості вищої освіти;
- тип D: рівень залучення адміністрації, викладачів і студентів є високим, що у результаті призводить до розвитку справжньої культури якості вищої освіти.

Очевидно, що останній з переліку є бажаним для досягнення, адже він відображає, так званий в аналітичних документах ЄС, «інтегрований тип культури якості», сформованість якого стає важливою передумовою забезпечення цілісності та загальноінституційної ідентичності університету, його визнання і позиціонування на національному й глобальному ринках освітніх послуг.

Розвиток інтегрованої культури якості ЗВО — це системний сталий процес спільного пошуку інноваційних механізмів посилення якості освітнього процесу, який максимально задовольняє стратегічні цілі, місію й візію функціонування інституції. Зазначена концепція «інтегрованої культури якості» покладена в основу «Європейських стандартів і принципів із забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти», важливого нормативного документа ЄС, що з 2005 р. визначає міжнародне співробітництво європейських ЗВО у галузі забезпечення якості вищої освіти. Основні положення цього документу імплементовано у стратегію розвитку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти України, згідно з якою, його місія полягає, зокрема й у формуванні культури якості вітчизняної вищої освіти.

АЛЬКЕМА Віктор

Якість вищої освіти та карантин: нові можливості

Спочатку було слово і це слово було..... «карантин».

І воно суттєво змінило умови та вимоги до всіх учасників освітньої діяльності вищої школи. Актуалізувались питання спроможності забезпечення якості освітніх програм у ЗВО в умовах карантину. А думки стейкхолдерів щодо оцінки впливу сукупності наявних змін на якість освітньої діяльності суттєво розділились. Одні вважають, що забезпечити належну якість цілком можливо. Інші пропонують призупинити чи обмежити навчальний процес з використанням дистанційних технологій та перенести його на інші терміни. Важливим в цій ситуації є відсутність байдужих в питанні забезпечення якості. Безумовно, в реалізації освітнього процесу в умовах, які ніхто не міг передбачити можна знайти певні вади. Але давайте розглянемо цю ситуацію з конструктивного боку.

Виходячи з системного погляду на освітній процес, будь-яка освітня програма ЗВО є мікросистемою, на рівні якої здійснюється проектування та забезпечення реалізації визначеної моделі підготовки фахівця. Карантинні обмеження є суттєвим викликом для усіх учасників освітньої програми. Можемо стверджувати, що освітня програма як соціально-організаційна система під час карантину знаходиться в екстремальних умовах функціонування. Що це означає? Це означає, що глобальна ситуація, яка склалася, дозволяє нам провести освітній експеримент про який ми і мріяти не могли.

Цей експеримент безпосередньо пов'язаний з якістю освітньої діяльності. Відповідно до нового підходу оцінювання освітньої програми важливим під час акредитації є визначення її потенціалу. Основними складовими якого є людський потенціал, інтелектуальний потенціал, потенціал освітнього середовища тощо. В яких же умовах найкраще ідентифікуються можливості освітньої про-

грами? На нашу точку зору, саме в критичних умовах діяльності є можливість виявити не лише наявні, але і приховані її можливості. З цього боку карантин є лакмусовим папірцем, що висвітлює якість освітньої діяльності будь-якої освітньої програми. Умови карантинних обмежень вимагають реінжинірингу освітньої діяльності. Це здійснюється шляхом реалізації низки організаційних та технологічних змін, які спрямовано на мобілізацію усіх наявних і доступних ресурсів та можливостей. Змінюється специфіка управління освітньою діяльністю, а освітня програма як об'єкт управління стає «віртуальним підприємством». Невідкладним також стало оперативне налагодження багатоканальних комунікацій між учасниками освітньої програми та стейкхолдерами. Відбуваються зміни у складі партнерського середовища. З'являються нові партнери, які пропонують он-лайн платформи для проходження виробничої практики, пропонують нові освітні сервіси тощо. Змінюються підходи до мотивації учасників програми і зростає потреба в координації дій між ними. Суттєво підвищуються вимоги до дидактичної, методичної та технологічної складової забезпечення освітньої програми. У науково-педагогічних працівників розширюється сфера професійної діяльності, виникає необхідність не лише викладати, але одночасно опановувати нові освітні та комунікаційні технології.

Таким чином, в умовах карантинних обмежень з'явилися унікальні можливості оцінки потенціалу та удосконалення якості освітньої програми на підставі імплементації світового та вітчизняного досвіду і кращих практик підготовки компетентного фахівця сучасного ЗВО.

В цих умовах більшість освітніх програм стали більш гнучкими щодо орієнтації на здобувача як суб'єкта освітньої діяльності, суттєво зросла їх техніко-технологічна забезпеченість. Підвищився рівень комунікаційної взаємодії між учасниками освітніх програм (здобувачі, науково-педагогічні працівники та керівники). А головне відбувається неперервний розвиток компетентностей майбутніх фахівців. Як бачимо можливості є — ними лише слід скористатися.

АЛЬКЕМА Віктор

Чи є ваша освітня програма ідеальною?

Прагнення до досконалості є дуже гарною рисою окремих фахівців та організацій. Але знайомлячись з відомостями самооцінювання ЗВО, в яких гарант (відповідальний за освітню програму) розкриває сутність, еволюцію та перспективи її розвитку, часто складається враження про намагання ідеалізувати її. Підставами для такого сприйняття є наявність пафосу, надмірної інформації й відсутність об'єктивного системного аналізу різних складових та етапів еволюції освітньої програми.

Якщо розглядати освітню програму як певну мікроосвітню систему, то вочевидь, вона знаходиться під впливом як конструктивних, так і деструктивних чинників. Саме усвідомлення наявності деструктивних чинників надає можливість мобілізувати потенціал освітньої програми та надати їй відповідного формату. Під час акредитаційної процедури важливо з'ясувати не лише самі чинники, але й оцінити достатність потенціалу освітньої програми для подальшого її удосконалення та розвитку. Намагання ЗВО ідеалізувати програму цілком зрозуміле. Багато років в системі акредитації формувалась культура «ідеальної паперової картини», яка часто не мала нічого спільного з реальністю.

Сьогодні докорінно змінюється система акредитації, яка встановлює нові для ЗВО критерії оцінювання якості освітніх програм. У цих умовах маємо низку розбіжностей в поглядах та підходах учасників процедур акредитації щодо стану самих програм та їх оцінюванні. Наявні суперечності між старими і новими критеріями оцінювання освітньої програми. Більшість освітніх програм, які формувались до 2019 року, були орієнтовані на старі критерії акредитації. І, коли розпочинається їх акредитація за новою процедурою, виявляється ситуація невідповідності їх якості існуючим вимогам, а наслідок — вони акредитуються умовно. Таку ситуацію більшість адміністраторів ЗВО сприймають як особисту трагедію та крах «усіх надій». І заклад намагається докладати титанічні зусилля для усунення зауважень в найкоротші терміни, щоб до засідання Національного Агентства все виправити. Знову спрацьовує сформована десятиліттями культура «паперового ідеалу». І в момент прийняття рішення про умовну акредитацію освітньої програми представники закладу вигукують: «Ну як же так, ми ж вже все виправили?». Безумовно, умовна акредитація в нашій освітній культурі — неприємний сюрприз. Але подивимося на ситуацію з іншого боку. Для створення дієвої внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти та освітньої діяльності ЗВО необхідні достатні ресурси. Час в таких умовах теж є важливим ресурсом. Нову систему акредитації нещодавно започатковано. І відповідати сучасним вимогам до акредитації може не кожна освітня програма. Тут немає підстав для здивування. Але в новій процедурі акредитації існує унікальний механізм для удосконалення наявних освітніх програм. Цей механізм на сьогодні є недооціненим. Таким механізмом є відкладена на один рік акредитація. Це рік «янгола», рік для ґрунтового удосконалення програми і розвитку всіх учасників її реалізації. Він є колосальним «вікном можливостей для ЗВО», його здобувачів, гаранта програми та групи забезпечення.

Головне в сучасних умовах сформувати новий погляд на ситуацію що склалася та формувати нову освітню і професійну культуру приведення у відповідність відображень, поданих в паперах, до реального стану функціонуючих освітніх програм. Отже, на наш погляд, ідеальних освітніх програм не буває. Ми розглядаємо освітню програму як певну систему, що формує середовище та

культуру комфорту, спільного професійного розвитку, соціальної взаємодії і відповідальності. Усі учасники освітньої програми прагнуть до постійного удосконалення процесів та процедур її реалізації. А за умови, якщо освітня програма досягла, з нашої точки зору, ідеалу, то це є дуже небезпечною ситуацією. Бо вона виключає будь-який шанс на її подальший розвиток.

АЛЬКЕМА Віктор

Чому є важливим спілкування зі стейкхолдерами освітньої програми?

Чому є важливим спілкування зі стейкхолдерами освітньої програми?

За час реалізації нової концепції оцінювання якості освітніх програм (ОП) представники експертного середовища вже достатньо усвідомили специфіку сучасної акредитаційної процедури. Основною відмінністю нової процедури від попередньої є перехід від оцінювання якості формальних складових програми (документи, нормативно-правові положення тощо), на підставі визначених нормативів — до оцінювання процесів забезпечення якості освіти та освітньої діяльності ЗВО за конкретною ОП. Результати спостережень за процедурами акредитації освітніх програм свідчать про зосередження уваги окремих експертів та експертних груп на вивченні десятків документів, додаткових матеріалів і аналітичних таблиць, які ЗВО зобов'язаний сформулювати у стислі терміни перед акредитацією програми. Експерти пояснюють важливість таких дій для більш ґрунтовного ознайомлення з ОП. Це суперечить підходам та принципам діяльності Національного агентства і формалізує процедуру оцінювання якості ОП.

Чому ж так відбувається? На нашу думку, це обумовлено минулим досвідом акредитації та відносною простотою оцінки відповідності вимогам наявних документів. Красномовним фактом, який це підтверджує, є переважне зниження Критерію 2 у нашій практиці акредитації ОП незалежно від галузі знань та її рівня. Як же відійти від формального підходу в реалізації процедур оцінювання якості ОП? Які складнощі чекають гаранта програми та групу забезпечення з одного боку та експертну групу з іншого на цьому шляху? На початку допису ми вже зазначали важливість оцінки якості процесів реалізації ОП та визначення достатнього потенціалу програми. Така оцінка не може бути об'єктивною без безпосередніх свідчень та відображень учасників усіх етапів життєвого циклу ОП, яка акредитується. Безумовно, ця складова акредитаційної процедури є новою і викликає труднощі. Для отримання достовірних свідчень та відображень фактів і подій на рівні ЗВО необхідно глибоко імплементувати учасників ОП в процеси її реалізації, оновлення та удосконалення. Усі учасники акредитаційного процесу та стейкхолдери ОП: гарант, керівництво та менеджмент

закладу, роботодавці, здобувачі, представники органів студентського самоврядування, випускники програми та викладацький склад, задіяний у програмі, повинні знати процеси і процедури реалізації ОП та володіти достатньою фактологічною базою. Це видається можливим за умов системної безперервної поінформованості, прозорості, публічності, налагодження постійного зворотного зв'язку і справедливості усіх аспектів реалізації ОП. Тільки за таких умов, створених в закладі, експертна група може отримати конкретні правдиві свідчення і об'єктивні відображення щодо нормативно-правових, організаційних, економічних, соціально-психологічних механізмів та алгоритмів її реалізації.

Необхідна інформація отримується експертами шляхом проведення структурованих інтерв'ю з групами стейкхолдерів, після чого систематизуються і аналізуються. Дуже важливо об'єктивізувати висловлювання стейкхолдерів, для чого радимо використовувати сучасні технології проведення та аналізу соціологічних опитувань. Результати бесід є важливими, але при неналежній їх обробці в процесі акредитаційної процедури або при їх некоректному поданні експертна група може неправильно оцінити рівень якості ОП та її окремих складових. В окремих акредитаційних справах на підставі результатів зустрічей з поодинокими стейкхолдерами здійснюються недостатньо вмотивовані висновки. Інколи в експертному звіті вказано персональні дані учасників інтерв'ю, що є неприпустимим.

У процесі зустрічей, передбачених програмою акредитаційної експертизи ОП, з окремими групами стейкхолдерів відбувається процес їх взаємодії з членами експертної групи. Для таких зустрічей, особливо в онлайн — режимі, спостерігаємо брак часу. Тому членам експертної групи важливо детально продумати сценарій проведення такої зустрічі, визначитись з послідовністю та змістом питань, які будуть ставити експерти. Запитання повинні бути спрямовані на сферу інтересів саме цієї групи стейкхолдерів. Мають бути конкретні та чітко сформульовані. Варто врахувати, що у певних групах стейкхолдерів є лідери думок, які практично домінують під час інтерв'ю. Виходить, що в процесі інтерв'ю експерти отримують судження лише однієї особи. Для уникнення таких ситуацій необхідно вести персональний діалог з кожним із учасників зустрічі. Дехто із стейкхолдерів надає неконкретні відповіді на запитання. У такому випадку необхідно передбачити можливості уточнюючих запитань. Неприпустимим є проведення зустрічей в манері вільного спілкування з питань, які безпосередньо не стосуються ОП, що акредитується. Дуже важливо в процесі інтерв'ю створити атмосферу взаємоповаги, довіри, відкритості та комфорту для учасників зустрічі. Тільки така атмосфера сприяє появі достовірних спогадів про окремі факти, обставини, що підтверджують рівень якості процесів ОП. Зайві емоції, зверхній або повчальний тон, демонстрація переваги експерта перед учасниками зустрічі не сприяє якісному проведенню зустрічей.

Отже, якість ОП, яка акредитується, неможливо оцінити без наявності достовірних фактів про особливості реалізації процесів, процедур, алгоритмів, обставин та явищ, які її характеризують. Існує проблема об'єктивізації суджень стейкхолдерів щодо якості ОП, до реалізації якої вони залучені, і ця проблема може бути вирішена лише з додатковим навчанням експертів та набуттям ними достатнього досвіду експертиз.

АРТЮХОВ Артем

Створення університетської системи забезпечення академічної доброчесності: нормативна база or/and/versus дієві механізми

Затверджені Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти **Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності** пропонують менеджменту, професорсько-викладацькому складу та здобувачам вищої освіти об'єднатись задля досягнення спільної мети — отримання конкурентоспроможного на ринку праці випускника або перспективного молодого вченого, який у своїй роботі буде керуватись принципами дослідницької доброчесності.

Університетська система забезпечення академічної доброчесності — обов'язковий елемент внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Це твердження необхідно сприймати не як нав'язування загального шаблону для всіх внутрішніх систем забезпечення якості, а як певне керівництво до формування здорового освітнього середовища, в якому відсутні неконкурентні переваги для учасників освітньо-наукового процесу.

Наявність нормативної бази, всілякого роду кодексів та положень є необхідною умовою забезпечення дотримання основоположних принципів академічної доброчесності.

Але... «Дотримання академічної доброчесності не зводиться лише до наявності певних процедур та інших інституційних механізмів. Академічна доброчесність має бути в основі інституційної культури ЗВО, і це має бути відчутним. ЗВО має приділяти увагу доведенню цінності, політик та процедур академічної доброчесності до усіх учасників освітнього процесу» — зазначено в **Методичних рекомендаціях для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми**.

Із яких логічно взаємопов'язаних блоків повинна складатись університетська система забезпечення академічної доброчесності? Хто повинен здійсню-

вати контроль та управління всією системою на загальноуніверситетському рівні та її складовими на локальному (інститутському, кафедральному) рівні?

Чи повинен у ЗВО існувати структурний підрозділ, який опікується цією проблемою? Хто несе відповідальність за порушення академічної доброчесності і хто уповноважений приймати рішення про призначення виду відповідальності за різні види порушень?

В Рекомендаціях здійснено спробу перейти від «рекламування» академічної доброчесності та просвітницької діяльності в ЗВО до певних технологічних рішень в забезпеченні якості освіти через дотримання академічної доброчесності. Які порушення академічної доброчесності властиві освітньо-науковій діяльності у ЗВО та хто і в якій мірі повинен відповідати за ці порушення академічної? На перший погляд основна мета запропонованих Національним агентством Рекомендацій — відповісти на ці питання. Та насправді університетська система забезпечення академічної доброчесності покликана попередити порушення, а не боротись з його наслідками. Усвідомлення цієї тези стане основою створення успішної університетської системи забезпечення академічної доброчесності.

АРТЮХОВ Артем

Результати акредитаційної експертизи: чи були/є/будуть порушення академічної доброчесності у ЗВО?

Впродовж останніх місяців заклади вищої освіти «поринули» у нову процедуру акредитації, яка передбачає, зокрема, оцінку рівня внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності. Серед інших важливих інституційних аспектів програмної акредитації експертні групи повинні визначити наявність у закладі вищої освіти політики, стандартів і процедур дотримання академічної доброчесності та становити факти наявності або відсутності порушень академічної доброчесності в рамках освітньої програми, яка акредитується.

Деякі фрази для роздумів гарантів освітніх програм, менеджменту закладів вищої освіти, експертів, членів галузевих експертних рад — загалом, для всіх учасників акредитаційного процесу (орфографія та пунктуація — авторська):

- «...У разі наявності понад 41 % плагіату, за результатами перевірки, та чи інша робота не оцінюється та повертається здобувачу на переопрацювання...»;
- «...Здобувачі заповнюють та підписують заяву за встановленою формою, якою підтверджується поінформованість щодо можливих санкцій у випадку виявлення фактів плагіату. Відмова у написанні заяви означає недопуск атестаційної роботи до захисту...»,

- «...На плагіат перевіряють 10% робіт, які відбираються шляхом жеребкування за участі органів студентського самоврядування...»,
- «...Перевірка магістерських робіт на наявність ознак академічного плагіату є вибірковою (до 50% робіт) та здійснюється за допомогою ліцензійного програмного забезпечення...»,
- «...Із бесіди зі здобувачами було виявлено що не відбувалося порушення академічної доброчесності...».

Це лише окремі приклади того, чого конче потрібно уникати при розбудові університетської системи академічної доброчесності.

Хто ж автори цих фраз?

Можливо дивно звучить, та це експерти, які провели аналіз звіту із самооцінювання та здійснили «польову» експертизу освітньої програми. Хто «допоміг» їм зробити такі висновки? Власний досвід, допомога гаранта освітньої програми, який сам «плаває» в проблематиці академічної доброчесності, некоректні формулювання у звіті із самооцінювання чи інші причини... Якими б не були причини, їх потрібно оперативно усувати шляхом все більшого розголосу важливості університетської системи дотримання академічної доброчесності. *Pars sanitatis velle sanari fuit*. Слід визнати (перш за все самим перед собою) що хвороба на «недоброчесність» існує і деколи нею вигідно «хворіти».

«...Варто відзначити, що випадків виявлення порушення академічної доброчесності на ОП зафіксовано не було...». Ця фраза присутня майже у всіх звітах із самооцінювання освітніх програм та переходить до звіту експертної групи. Найпростіший приклад: невже жоден студент не здійснив спроби списати? Можливо, та важко віриться... Порушення академічної доброчесності не обмежується лише плагіатом, процедура виявлення якого є достатньо чіткою внаслідок наявності інструменту для перевірки. Однак експерти ототожнюють відсутність плагіату у студентських роботах з відсутністю порушень академічної доброчесності взагалі. Це не дивно, бо інші порушення не мають результату «на папері» (як звіт програми перевірки тексту на наявність запозичень без коректного цитування) і «ідентифікатором» цих порушень є, в першу чергу, викладач. «Один в полі не воїн», викладачу потрібна допомога...

OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017 у розділі «Academic dishonesty — cheating and plagiarism in Ukrainian higher education» виділяє плагіат як окреме порушення, приділяючи увагу і іншим порушенням, що мають визначення «cheating» (усвідомлене порушення правил, нечесна гра). В інших працях плагіат та cheating об'єднуються в одне явище під назвою «Academic fraud». Стаття 42 ЗУ «Про освіту» також визначає інші прояви академічної недоброчесності, окрім академічного плагіату.

Які можна зробити висновки? Є впевненість, що в рамках кожної освітньої програми існують факти інших порушень академічної доброчесності, окрім плагіату. Та ось зафіксувати їх — справа доброчесності викладача та (дуже важливо!!!) студента.

Вихід? Робимо рішучі кроки вперед і готуємось до заперечення їх правильності в даний час. Та потрібно починати. Заперечення — перша стадія прийняття неминучих змін.

БУТЕНКО Андрій

Про співпрацю з роботодавцями

Формування якісної освітньої програми — справа не проста. Як відомо, якісне проектування є запорукою належного функціонування будь-якого проекту. Не є винятком і сфера вищої освіти.

Не таємниця, що є заклади вищої освіти, які ставляться до оформлення освітньої програми, наче до непотрібної бюрократичної роботи. Мовляв, головне, щоб щось там було для всіляких перевірок, а ми, спираючись на наш досвід, і так зможемо якісно і ефективно навчити наших студентів.

Готовий з впевненістю сказати, що так не може бути. Не визначивши всі завдання освітньої програми та способи їх досягнення, не вдасться організувати ефективний освітній процес.

Для того, щоб зважити на всі можливі виклики, які постануть перед освітньою програмою, варто залучити інтелектуальний потенціал власного колективу, зважити на передовий досвід кращих вітчизняних та зарубіжних закладів освіти. Чітко розуміти не лише успіхи, а й недоліки, що мали місце в інших освітніх програмах, щоб не повторити вже виявлені помилки.

Крім вивчення наявного досвіду, обов'язковими елементами якісного планування є залучення до обговорення проекту освітньої програми здобувачів освіти, роботодавців та її громадське обговорення. Такий підхід допоможе виявити можливі недоліки чи прорахунки в проектуванні та врахувати реальні інтереси стейкхолдерів, що, у свою чергу, підніме ефективність та конкурентоспроможність програми.

Саме на залученні роботодавців до проектування програми і її функціонування ми і хотіли б зупинитися детальніше.

Залучення реальних роботодавців на етапі проектування ОП допоможе більш ефективно сформулювати програмні результати навчання, що реально відобразатимуть потреби ринку праці.

У деяких соціологічних дослідженнях показана розбіжність між уявленням роботодавців та закладів вищої освіти про необхідні компетентності майбутнього фахівця, тож, щоб уникнути різночитання щодо профіля майбутнього випускника, потрібно «звірити годинники».

Яких роботодавців запросити до співпраці? Так, це важливе питання.

Підхід перший: покликати своїх знайомих, які напишуть позитивну рецензію на ваш проєкт. Гадаю, що такий формалістський підхід не вирішить згадану вище проблему якісного випускника.

Підхід другий, конструктивний: звернутися до установ та організацій, де прогнозовано можуть працювати майбутні випускники. Варто звернутися і до галузевих об'єднань роботодавців, а також до всеукраїнських організацій роботодавців, наприклад, Федерації роботодавців України.

Чим ширше обговорений буде ваш проєкт, тим більше шансів уникнути можливих недоліків і зробити програму більш ефективною, привабливою для майбутніх здобувачів і роботодавців.

У той же час хочемо наголосити, що метою обговорення є залучення передових ідей, реагування на потреби ринку праці, а не формальне виконання процесу заради «галочки»

Та співпраця з роботодавцями не має обмежуватися проєктуванням. Якісна програма має бути гнучкою, реагувати на виклики часу, змінюватися в разі потреби. Тому періодичне обговорення з роботодавцями діючої програми, її елементів допоможе вчасно внести необхідні корективи за необхідності та зреагувати на актуальні запити.

Варто застерегти: підготовка якісного фахівця включає формування у здобувача соціокультурних компетентностей, здатностей до аналітичного мислення та базового наукового аналізу, потреби в яких, на жаль, інколи не бачать деякі представники роботодавців.

Тож варто брати до уваги пропозиції роботодавців, залучати їх представників до реалізації освітньої програми, але в той же час не забувати про необхідність більш широкого завдання вищої освіти, ніж просте формування професійних навичок.

Головна думка, якою ми б хотіли б з вами поділитися: проєктування освітньої програми має бути реальним і ґрунтовним, кожен етап — завершеним, а головне — освітня програма має будуватися і розвиватися для якісного забезпечення освітнього процесу, а не для «галочки»!

ВИННИЦЬКИЙ Михайло

Навіщо студентам і батькам абітурієнтів турбуватися про статус Національного агентства?

Останнім часом у зв'язку з оприлюдненням пропозицій Міністерство освіти і науки України про зміну статусу Національного агентства в публічному просторі точаться палкі дискусії: що означатиме ця зміна статусу? Чи потрібне взагалі Агентство? Кому вигідні всі ці міжусобиці? У цих дискусіях студенти й батьки майбутніх студентів закономірно можуть запитувати: а що мені до того? Так от — хочете диплом про вищу освіту, який визнаний в Європі? Без НАЗЯВО (або з Агентством в іншому статусі), цього може і не бути.

Відповідно до Додатка IV Паризького комюніке Конференції Міністрів освіти Європейського простору вищої освіти (2018 р.), інформація про акредитацію освітньої програми (або закладу, у випадку інституційної акредитації) має бути вказана в Додатку до диплома в графі 2.3.

Цитуємо: «Якщо відповідальне Агентство з якості діє відповідно до Європейських стандартів і рекомендацій (ESG-2015), або є зареєстроване в EQAR (Європейський реєстр Агентств із якості) та/або є членом ENQA — European Association for Quality Assurance in Higher Education (Європейська мережа Агентств із якості), це слід вказати (у відповідній графі)» (стор. 7). А ще: «Визнання означає акредитацію закладу вищої освіти відповідним Агентством» (стор. 14).

Звертаємо увагу, що відповідно до вимог ESG-2015, «Агентства повинні бути незалежними та діяти автономно.» (Стандарт 3.3). У цьому контексті «незалежність» визначається як незалежність від уряду, від політичних впливів. Відтак Міністерство чи інший орган виконавчої влади не вважається «незалежним».

У травні 2020 року Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти набуло статусу афілійованого члена ENQA — European Association for Quality Assurance in Higher Education (також повноправного члена двох інших європейських мереж Агентств з якості та однієї глобальної організації з академічної доброчесності), що свідчить про визнання українського Агентства в європейському просторі.

Якщо Агентство збереже свою незалежність, існує дуже висока ймовірність, що впродовж року-двох членство НАЗЯВО в ENQA та його реєстрація в EQAR, стануть повноправними. З того моменту дипломи про вищу освіту тих освітніх програм і закладів, які пройшли акредитацію в Національному Агентстві, стануть офіційно визнаними в Європі. Але, якщо Агентство втратить свою незалежність, цього не буде. Ось чому студентам і батькам варто турбуватися про статус Національного агентства — це у наших спільних інтересах.

ДЕНИСКИНА Ганна

За результатами вивчення відомостей про самооцінювання освітніх програм

Річний досвід ретельного вивчення відомостей про самооцінювання освітніх програм засвідчив, що, на жаль, не завжди їх, ці відомості, пишуть саме ті, хто мав би — гаранти: визнані й надзвичайно відповідальні фахівці з колосальним досвідом роботи в галузі, що знають про освітню програму геть усе і навіть більше. Натомість трапляються непоодинокі випадки, коли написання відомостей про самооцінювання доручають лаборанту, розумному магістрантові чи талановитій аспірантці, які, безперечно, є надією і майбутнім нашого наукового поступу, але поки не мають ані досвіду, ані достатньої компетенції з таких глибоких питань.

Наслідки подібного недбальства одразу ж відчутні, оскільки у документ, який мав би презентувати відповідний заклад чи наукову установу з якнайкращого боку, прокрадається купа прикрих помилок та стилістичних недоглядів, що відверто шкодять якісному представленню освітньої програми та псують освітянській та науковій спільноті таке важливе перше враження.

Вашій увазі пропонуємо найбільш розповсюджені вади, які трапляються через те, що опис освітньої програми робила особа мало до тієї програми причетна.

Буває, що автор тексту:

1) от просто взяв і посварився з логікою, зокрема:

- заплутався в мовах: «Унікальною особливістю освітньої програми «N» є викладання іноземної мови англійською мовою»;
- вражає оригінальністю та зашироким тлумаченням поняття академічної недоброчесності: «...конфліктні ситуації стосовно сексуальних домагань, корупції та інших проявів академічної недоброчесності на освітній програмі «N» ніколи не відбувалися»;
- обеззброює алогізмами: «Принципи академічної свободи здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії полягають у (...) свободі від політичної та економічної ситуації у країні»;
- інтригує парадоксальністю мовомислення: «...для забезпечення безперешкодного доступу до будівлі, навчальних аудиторій та іншої інфраструктури встановлено турнікет»;

2) бездоказово та стилістично невправно вирішив приписати надприродні здібності науково-педагогічним працівникам, що забезпечують освітню програму:

«...HR-ментор постійно проводить моніторинг думок студентів, вивчення їх поточних проблем та організацію їх вирішення».

3) у гонитві за дешевим піаром привласнив чужі винаходи та здобутки: «...на освітній програмі започатковано інтернет».

4) має певне упередження до освітніх програм військових закладів: «Освітнє середовище університету, не зважаючи на військову специфіку, є безпечним для життя і здоров'я здобувачів».

5) видає за інновацію те, що учні в 3 класі вважають однією з форм виконання домашніх завдань: «Інноваційною формою аудиторного навчання в Інституті «N» є презентації, причому важливим компонентом такого підходу аудиторного заняття є те, що презентацію може підготувати як викладач, так і здобувач».

6) плутає стилі викладу або занадто вдається в патетику:

«Митець — живий «функціональний інструмент» надихаючої харизми».

7) засвідчує цілковите нерозуміння того, про що пише, зокрема:

- про академічну доброчесність;
- про процедури оскарження результатів контрольних заходів;
- про галузевий та регіональний контекст;
- про академічну мобільність.

8) мимовільно виявляє власну фахову приналежність: «Оцінювання якості отримується під час самообстеження ОНП»; «Звіт про стан виконання індивідуального плану під час відбування строку в аспірантурі»; «За цей час студенти набираються навичок по методам».

А таких недоглядів усіх видів у відомостях самооцінювання могло б і не бути, якщо б гарант не залучав на допомогу технічних працівників або здобувачів навіть задля заповнення кількох критеріїв чи кількох підпунктів і тримав би текст під невсипущим контролем. Різниця у стилях і змісті одразу ж впадає в око. Хотілося б, щоб таких непривабливих «перлів» у відомостях самооцінювання в рази поменшало, а заповітна мрія — щоб такі дивацтва звелися нанівець. Чого і Вам, і нам щиро бажаємо.

ДЕНИСКИНА Ганна

Відомості про самооцінювання: камінці спотикання

Камінець 1. Авральність підготовки

Повідомлення про намір подане ще влітку, доступ до електронного кабінету надано за два тижні до дати прийняття, але внесення усіх даних в систему відкладається на останні три дні. Наслідок: якийсь критерій містить

інформацію з іншої ОП, посилання не на ту вебсторінку, робочі програми прикріплено не тих дисциплін, викладач не внесений вчасно в ЄДЕБО.

Що робити?

Ознайомитись з усіма матеріалами, передусім — Порадником щодо заповнення відомостей самооцінювання, що розміщені на сайті Національного агентства. Заздалегідь зібрати матеріали для відповідей на питання критеріїв. Своєчасно внести в базу ЄДЕБО інформацію про НПП, а також «прив'язати» в базі картки викладачів як фізичних осіб до їх карток як науково-педагогічних працівників. Мати на увазі, що оновлення з ЄДЕБО в інформаційну систему Національного агентства надходять один раз на тиждень.

Камінець 2. Взірець — лише взірець

Якщо схожа ОП з тієї ж самої спеціальності отримала «зразкову» акредитацію — це ще не означає, що у справі були «ідеальні» відомості про самооцінювання. Національне агентство, ухвалюючи рішення, спирається також на фахові оцінки експертів та GER.

Що робити?

Розважливо використовувати ідеї колег та критично ставитись до текстів справ з акредитації попередніх ОП, які є в публічному доступі.

Камінець 3. Компіляціям — бій

Клаптиковий принцип укладання відомостей про самооцінювання — це хибний шлях.

Що робити?

Тексти, які надали інші підрозділи університету чи установи (юридичний, навчально-методичний, кадровий відділи, головний інженер, системний адміністратор тощо), не слід у незмінному вигляді вставляти до відповідних критеріїв: мовляв, хто надав інформацію, той і відповідальний.

Камінець 4. «Орнаментальна проза» — це не наш метод

Багатослів'я, мовні кліше, відсутність конкретики, недоречна публіцистичність та пафос — це чіткий маркер для експерта, що вказує на прогалину в забезпеченні якості освітнього процесу. Відсутність змісту за красивими словами не сховати.

Що робити?

Прагнути до лаконічності викладу, навести конкретні факти та посилання на вебресурси, які й деталізують наведену інформацію.

Камінець 5. Відомості про самооцінювання — візитівка ОП

Тож банальні орфографічні та небанальні мовностилістичні, логічні, фактичні тощо помилки тут недоречні.

Що робити?

Обов'язково дати вчитати колегам-філологам або просто колегам.

ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ Олександр

Критерій «Навчання та викладання» при акредитації освітніх програм

Незаперечно, що один із ключових критеріїв оцінки освітньої програми в процесі її акредитації за новими принципами — навчання та викладання. Як заклади забезпечують якісні показники в цьому аспекті сьогодні? Які можуть бути побажання до університетів у цьому контексті?

Студентоцентрований підхід багатьма ЗВО України довгий час забезпечувався винятково через вільний вибір тем наукових робіт та баз практик. Проте з вільним вибором дисциплін завжди були системні проблеми. Державні ЗВО полегшували адміністрування та економили кошти, пропонуючи студентам «вибір без вибору». На сьогодні слід зазначити, що адміністрація університетів, яка раніше блокувала вибір студентів, почала активно пропонувати вибіркові курси. Автономія закладів дозволяє це робити у різний спосіб (від повністю вільного до блокового, або ж їх комбінації), однак безсумнівним є те, що зрушення в цьому напрямку почали відбуватись. Проте у ЗВО залишається багато питань із кількістю студентів для формування групи на предмет, навантаженням під вибіркові дисципліни, кадровим складом, які, утім, потребують індивідуального вирішення.

Стосовно донесення зрозумілої інформації щодо цілей, змісту та результатів навчання, критеріїв оцінювання до учасників освітнього процесу, то це питання тривалий час було занадто зарегульованим.

Безліч внутрішньоуніверситетських положень та масивних робочих програм ігнорувалися студентами. Перехід до європейської практики використання силабусів дисциплін відбувся, але не безболісно. У деяких ЗВО проводились кількогадинні наради на цю тему, в інших — назва «Робоча програма» змінювалась на «Силабус дисципліни» без трансформації змісту або запроваджувалась обов'язкова форма силабусу для всіх. Попри необов'язковість силабусу, слід відмітити, що в процесі спілкування викладача і студента він є чи не найкращим способом донесення необхідної інформації про зміст курсу, методи контролю та результати у короткій та доступній для сприйняття формі (найкраща практика —

розміщувати їх на сайті університету та у системі Moodle). До того ж форма силабусу не потребує жодного адміністративного регулювання, хоча це розуміється й досі не усіма.

Поєднання навчання і досліджень у освітньому процесі ЗВО також є проблемним питанням. Відсутність у багатьох освітніх програмах курсів «Академічне письмо», «Критичне мислення», брак кадрового потенціалу для їх викладання на відповідному рівні, нерідко формалізують використання досліджень у навчальному процесі і зводять його виключно до друку тез чи статей у співавторстві студента із науковим керівником. Звичайно, ці результати враховуються в показниках активності кафедр, факультетів, при захисті наукових робіт, але, переважно, вимогою й надалі залишається кількість, а не якість.

Оновлення освітніх програм, дисциплін на основі актуальних досягнень у ЗВО відбувається, проте досить часто через примус адміністрації. Актуальні політичні, економічні, соціальні кейси сучасної України та інших країн, які так чи інакше впливають на зміст і структуру більшості дисциплін, можуть якісно підвищити рівень викладання та зацікавленість студентів до їх опанування. Досі не усі викладачі це усвідомлюють. Якщо процес запуску вибіркового дисциплін таки відбудеться, то конкуренція за студента так чи інакше підштовхне науково-педагогічних працівників як до самовдосконалення, так і удосконалення своїх курсів.

Інтернаціоналізація діяльності ЗВО є ключовим фактором удосконалення як людського капіталу ЗВО, так і освітніх програм. Багато університетів, що підготували чи залучили якісних фахівців, які вміють писати проекти, отримують можливість підвищувати кваліфікацію викладачів та студентів через міжнародні програми DAAD, Erasmus+, Eiffel та інші. Проте важливість інституційної чи індивідуальної колаборації у цьому процесі розуміють далеко не усі. Робота із подання гранту мало яким ЗВО оцінюється хоч якось, а рутинної бюрократичної роботи на рівні кафедр та факультетів й досі є більше, ніж потрібно, це знижує мотивацію викладачів до грантрайтингу. Студентська ж мобільність у межах міжнародних програм не настільки доступна і вимагає не лише конкуренції ЗВО за проекти, але й конкуренції студентів за місця у групах мобільності. Деякі ЗВО, що мають міжнародні проекти, вміло використовують цей інструмент для підвищення рівня відвідуваності занять, успішності тощо.

На перспективу ЗВО слід орієнтуватися на надання студентам реального, а не удаваного вибору, стимулювати викладачів до оновлення дисциплін згідно сучасних трендів, проведення якісних наукових досліджень. Важливим в процесі комунікації викладача та студента є встановлення чітких «правил гри», які так чи інакше реалізуються через силабуси, що є гнучким інструментом донесення необхідної інформації та не потребують зовнішнього регулювання. Підвищення якості наукової роботи студентів потребує внутрішньої мотивації самих викла-

дачів, а також серйозної кадрової політики стосовно професорсько-викладацького складу кафедр, факультетів, ЗВО, що базується на прозорих процедурах. Університетам також варто створювати проектні центри, через які проводитиметься колаборація ініціативних груп викладачів та студентів із навчання грантрайтингу, оцінки ідей та безпосереднього аплікування на гранти. Реалізація принципу «cooperation, not competition» дозволить адміністрації ЗВО на перспективу створити якісно нове внутрішнє середовище, в якому реалізовуватимуться принципи академічної свободи, інноваційного розвитку, що сприятиме як диверсифікації фінансових ресурсів, так і залученню кращих студентів та викладачів.

ЄРЕМЕНКО Олена

Спільна мова комунікації

У перенасиченому інформацією сьогоднішньому часом видається, що спілкування занадто багато, що насичене комунікативними ресурсами життя позбавляє людство чогось важливого — індивідуального простору кожної особистості, рефлексуючої самотності. До- і власне карантинні реалії довели цінність безпосереднього спілкування та його функціональні переваги навіть у організаційних і виробничих процесах.

Зверніть увагу, що і процес акредитації за сучасними вимогами — це комунікація. Власне, сама процедура, а також її основні джерела: додаток до Положення (Критерії оцінювання освітніх програм), відомості про самооцінювання, методичні рекомендації для експертів та поради для ЗВО побудовані на діалогічному принципі. Процес постійно відбувається у форматі «питання-відповідь». Усім вже знайомі формулювання «опишіть, продемонструйте» у Відомостях про самооцінювання, основному документі справи, коли заклад вищої освіти розповідає про свою освітню програму з метою отримати підтвердження права видавати документи про освіту.

Отже, якщо акредитація освітніх програм за новою процедурою — це комунікація, то і її результативність безпосередньо залежить від ефективності такого спілкування.

Перша запорука цього — єдиний мовленнєвий простір, а простіше — спільна мова комунікації. Вона потребує уніфікації понять, стрункості термінологічного апарату, який використовується, з'являються ключові слова та їх інтерпретація, виникає власний сленг і певні ідіоми. Зміщуються акценти від позитивних до негативних і навпаки щодо сприйняття деяких термінів (докази, силабуси тощо).

Тому, окрім безпосередніх учасників комунікативного процесу «Національне агентство та його структури і ЗВО», не оминається необхідність порозумітися і з центральним органом виконавчої влади, що виробляє освітню політику, з освітніми експертами, іншими заінтересованими сторонами.

Звідси витікає друга запорака — прагнення до порозуміння. Так, нами рухає певний прагматизм. Аксиомою комунікативістики є те, що людське спілкування ґрунтується на взаємній необхідності. Проте гостро необхідний баланс між дотриманням букви нормативної документації, здоровим глуздом процесів і процедур і неформальним теплом спілкування, яке невідворотно виникає у людей, об'єднаних спільними інтересами. Численні документи, які можуть бути потрактованими по-різному, рекомендації і чутки, агресивні коментарі і теплі слова вдячності — усе це створює наш спільний «звукоряд», через який ми мусимо проходити гідно як носії ідеології покращення якості освіти.

Довіра один до одного, але при цьому пильність і скрупульозність, взаємоповага, але і дотримання виваженої тактовної дистанції, яка, наприклад, може втілюватися у дотриманні меж автономії ЗВО.

Якщо врахувати, що комунікативна мета — це стратегічний результат, на який спрямовано комунікативний акт (у нашому випадку — процес акредитації), то третя запорака успішної комунікації — віднайдення спільної комунікативної мети. Здається, вона у різних сторін процесу акредитації — різна.

Комунікативна мета ЗВО — повідомити зацікавленим сторонам, що його освітня програма спроможна продукувати дипломованих фахівців. Комунікативна мета експертної групи — консультативний моніторинг. Комунікативна мета Галузевої експертної ради — верифікувати роботу експертів через формулювання висновків і рекомендацій.

Але усі вони по суті є чинниками досягнення цілісної комунікативної мети Національного агентства, яка базується на його місії: донести необхідність позитивних змін у вищій освіті та формування культури її якості.

Які ж механізми і технології досягнення цих результатів? Ефективність порозуміння залежить передусім від уміння донести інформацію. Так, були побоювання, наприклад, стосовно тих самих відомостей про самооцінювання, що їх підготовка перетвориться на конкурс «хто краще напише твір на вільну тему?» Але комунікативна модель насправді вимагає їх змістовності та конкретного фактажу. Щось зробили для освітньої програми — доведіть і підтвердіть...

Індивідуальні консультування закладів вищої освіти та гарантів, численні семінари і круглі столи, прямі ефіри і дискусійні платформи, — усе це інтенсифікує комунікацію та сприяє досягненню нашої спільної мети.

Ще й досі тривожні колеги із ЗВО цікавляться, чи можна у нас щось запитувати? Наша категорична відповідь — треба. Якщо ми правильно ставимо пи-

тання, то швидше і результативніше знайдемо відповідь, окреслимо проблему і вирішимо її.

Тому необхідний виїзд експертної групи, а зараз — експертиза із використанням технічних засобів. Для цього і опитування, які відбувалися для гарантів, експертів, членів Галузевих експертних рад — порозумітися краще, дізнатися, що нас турбує, що варто виправити, на що зважати.

Комунікативні стратегії Національного агентства втілюються через, здавалося б, просту модель: уміти ставити питання і відповідати на них, уміти давати поради і сприймати їх, уміти доброзичливо інтерпретувати сказане співрозмовником і критично осмислити це.

Ми можемо ухвалювати найоптимальніші рішення, розробляти найпродуманіші документи, це теж наші позитиви. Та найголовніше — прагнути порозуміння, а отже — досягнення спільної мети.

ЄРЕМЕНКО Олена

Освітня програма не зможе існувати без кадрового забезпечення

Чи є щось важливіше?

Якісний освітній процес забезпечується комплексною взаємодією численних параметрів. Але про одне можна сказати впевнено. Освітня програма точно не зможе існувати без якісного кадрового забезпечення.

Гаранти освітніх програм, інші представники ЗВО, дотичні до акредитаційних процесів, розпитують, як саме краще представити викладацький склад за освітньою програмою. Тому відомості про самооцінювання за критерієм 6 виглядають назагал досить строкато. Є і гірший варіант — коли ця інформація поза жодними сумнівами подається у справі вкрай обмежено або й зовсім не подається...

Що ми вважаємо достатнім рівнем кадрового забезпечення? Як його коректно презентувати? Важливими індикаторами є вища освіта за фахом, відповідний науковий ступінь та вчене звання. Аргументовано виглядає відповідність активностям за п.30 Ліцензійних умов, які охоплюють різні сторони діяльності НПП, та інші аргументи. Наприклад, для професіоналів-практиків вагомим є практичний досвід у фахових вимірах.

Однак лише перелік нечисленних публікацій або назва посади, нехай і за відповідною кафедрою, не вмотивовує вибір науково-педагогічного працівника для викладання цього освітнього компонента. Можливими, як додаткові позиції, є й інші «вишеньки на тортіку» — перемоги в фахових конкурсах, виграні гран-

ти тощо. Головне — усе має бути достовірним і вповні відповідати заявленій дисципліні.

Отже, відповідальний добір викладачів і ґрунтовна інформація про нього в акредитаційній справі — потужний аргумент на користь позитивній оцінці освітньої програми.

ЄРЕМЕНКО Олена

Обережно: зразкова!

Сьогодні освітянська спільнота призвичаїлась до нової системи акредитації, хто щиро, хто імітаційно опанувавши принципово інші вимоги. Тож уже не новина, що в загальній «шкалі оцінювання» освітніх програм з'явилися інші градації та ставлення до них.

Дихотомія «акредитовано/неакредитовано», звична ще на час роботи попередньої системи акредитації спеціальностей, змінилася на більш розгалужену модель:

- Зразкова
- Акредитація
- Умовна (відкладена) акредитація
- Відмова в акредитації

Спробуємо відповісти на питання, чому запроваджена зразкова акредитація і у чому труднощі з ухваленням рішення щодо зразкової акредитації?

Зразкова акредитація після певної полеміки була нормативно затверджена у Положенні про акредитацію освітніх програм (ОП) як заохочення кращих практик освітньої діяльності за освітньою програмою та позитивних зрушень у забезпеченні якості відповідно до цієї ОП у закладі вищої освіти. Власне, для покращення ОП необхідно розуміти, до чого прагнути та у кого вчитися. Та й розуміння цього кращого нині відчутно видозмінилося.

Якщо не усім учасникам процесів забезпечення якості ясно, яка ОП може бути визнана зразковою, це пояснює зокрема й те, чому так непросто приймається рішення Національного агентства. Доводиться зважувати кожен аргумент і проводити «розмежувальну лінію» між відповідністю та ідеальністю.

Чому експертні групи і галузеві експертні ради не дуже впевнено і рішуче, особливо останнім часом, ухвалюють рішення про зразкові акредитації, зрозуміло також. Визначення нове, навіть у межах однієї галузі можуть бути різні уявлення про зразкове і звичайне, відповідність і щось понад нею. Окрім того, до зразкових акредитацій підвищена увага освітянської спільноти та Національ-

ного агентства. Тобто, будемо об'єктивні, учасників акредитаційного процесу стримує страх ризику, що їх рішення викличе сумнів і не буде підтвердженим.

Дещо змінилося і ставлення до зразкових акредитацій закладів вищої освіти. Для них — попри можливі процедурні труднощі — це стало принциповим питанням. І тут можливі непорозуміння на кшталт «у нас же все гаразд, де ж наша зразкова?» Це не дивно, хоча ЗВО отримує лише моральне заохочення, але ж репутаційно визнання зразковості акредитації впливає і на реноме закладу вищої освіти.

Взірцевість вимірюється не оцінкою 5,0 за успішністю та якістю студентів, а можливістю для здобувачів освіти отримати реальну підтримку у визнанні результатів навчання і у задоволенні інших освітніх потреб. Інноваційність визначається не недоторканими унікальними приладами за запилюженим склом, а впевненими уміннями і можливостями користуватися ними за необхідності. Про добрі практики говорять не стоси документів, а їхня функціональність, не наявність «корочок» про підвищення кваліфікації, а розвинута система мотивації викладачів до фахового зростання...

Заслужених вам зразкових акредитацій, шановні колеги.

ЗОЛОТАРЬОВА Ірина

Мобільність для здобувачів вищої освіти третього циклу навчання

Під час акредитацій PhD програм неодноразово (майже постійно) доводиться чути про проблеми та обмежену кількість пропозицій з мобільності аспірантів. Головна теза — ХТОСЬ має надати список пропозицій аспірантам та ще знайти фінансування.

Такий підхід ніколи не принесе бажаного результату, оскільки специфіка наукових інтересів та напрямів досліджень досить різноманітна.

В європейському просторі вищої освіти (ЄПВО) стажування (навчання) в закордонному навчальному закладі або дослідницькій лабораторії під час навчання в аспірантурі є обов'язковим.

Що може бути джерелом для пошуку такого стажування? Насамперед, це контакти наукового керівника, тоді подати заявку та отримати грант на мобільність відносно просто. Це стосується і встановлення особистих контактів під час участі в роботі міжнародних наукових конференцій. В ЄПВО пошук наукових партнерів та місця стажування є завданням власне здобувача, а не відділу аспірантури або міжнародних зв'язків, кафедри, викладачів.

Під час першого року навчання аспіранта слід проінформувати про закордонне стажування, надати консультації з пошуку партнерів, написання резюме англійською мовою, особливостей листування у науковій сфері, укладання запитів та договорів з долучення до процесу мобільності та подальшого звітування. Необхідно мати на увазі, що не в усіх країнах Європи (наприклад, у Франції) на третьому циклі є освітня складова. У такому випадку мобільність має стосуватись саме спільного проведення досліджень і враховуватись через інші освітні компоненти.

Також аспіранти мають оволодіти компетентностями з пошуку грантів на дослідження або фінансування мобільності, що є повсякденною практикою в закордонних закладах вищої освіти та дослідницьких лабораторіях. Це відноситься до оволодіння здобувачем так званими універсальними навичками дослідника (*transferable skills*). Зазвичай, якщо партнери зацікавлені в проведенні спільних досліджень або обміні PhD студентами, вони долучаються до допомоги у розв'язанні фінансових питань.

Якщо розглядати використання можливостей мобільності за програмою Еразмус+ КА1, то ця програма надає грант на мобільність протягом семестру (30 ECTS), або мінімум 15 ECTS — десь три місяці. Утім, якщо здобувач працює в компанії, має родину та дітей, то він, зазвичай, не зацікавлений в такому тривалому перебуванні за кордоном.

Враховуючи велику позитивну роль мобільності, встановлення сталих зв'язків з закордонними партнерами для покращення якості наукових досліджень, необхідно докладати максимум зусиль для пошуку партнерів, розширення кола наукових контактів у міжнародному науково-освітньому просторі.

КВІТ Сергій

Досягнені цілі та плани Агентства на майбутнє

Минулого місяця розпочався другий рік роботи нашого Національного агентства. Це дозволяє зробити деякі висновки і визначитися з найближчими планами. Отже, ми хотіли взагалі відійти від паперової роботи і безглуздої бюрократії, унеможливити неформальні стосунки між учасниками акредитаційного процесу, вийти на усталені міжнародні підходи.

Було важливо заслужити довіру освітянського середовища, стати партнерами закладів вищої освіти у досягненні спільної мети: належної якості і досконалості. Також ми дивилися на можливості Національного агентства з погляду завдань подальшої імплементації Закону «Про вищу освіту» (2014) та реформування галузі.

Наші численні тренінги, семінари, круглі столи, дискусії, консультування закладів вищої освіти у певному розумінні набули значення загального підвищення кваліфікації стосовно того, які питання насправді є важливими у погляді на якість вищої освіти.

На мою думку, Національному агентству вдалося вирішити переважну більшість поставлених завдань. З погляду розвитку української системи акредитації, ми досягли певних успіхів. Головні перешкоди мають об'єктивний характер. Наприклад, в країнах ЕНЕА (Єдиного простору вищої освіти) держава зазвичай в різних формах компенсує витрати університетів на проведення акредитації⁸¹. В Україні поки що ці витрати лягають на плечі самих ЗВО.

Інший блок проблем пов'язаний з міфами, що побутують в нас. Наприклад, про те, що хороші західні університети нібито не повинні проходити акредитацію. Або що мова йде про звичайну перевірку. Очевидно, що це не так. Завдання акредитації слід розглядати як підтвердження права ЗВО на надання вищої освіти, узгодження освітнього процесу з вимогами ринку праці, різноманітними запитами суспільства, міжнародними концепціями досконалості (excellence) тощо.

Третій «проблемний» блок пов'язаний з «традиційним» ставленням деяких ЗВО до процесу акредитації як до певного ритуалу, наслідком якого є одержання «папірця», у свою чергу, наявність якого дає цьому закладові «спокій» на певний час. Натомість розвиток культури якості, рух у напрямі досконалості є безупинним процесом, в якому бере участь вся університетська громада у взаємодії з наявними партнерами і конкурентами. Зрештою, в контексті зміни економіки вищої освіти, кращі і найбільш динамічні ЗВО неминуче матимуть все більше ресурсів для своєї діяльності.

До найближчих планів Національного агентства відноситься становлення цілісного цифрового ядра, що дозволить не лише максимально автоматизувати процес акредитації, але також відкриє для ЗВО нові безплатні сервіси, включно з проведенням різноманітних online опитувань (у т.ч. студентів, випускників, працедавців). Невдовзі ми почнемо пілотне тестування цієї системи опитувань в кількох університетах з різних регіонів України.

На черзі схвалення урядом «Порядку скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня», підготовленого Національним агентством ще 8 місяців тому, завершення і прийняття нового Порядку про присудження наукових ступенів і Положення про акредитацію

⁸¹ Див.: Estermann Th., Pruvot E. B. Financially Sustainable Universities II: European universities diversifying income streams. Brussels: European University Association, 2011. URL: <https://eua.eu/downloads/publications/financially%20sustainable%20universities%20ii%20-%20european%20universities%20diversifying%20income%20streams.pdf>

спецрад, розробка нормативних документів про інституційну акредитацію та акредитацію незалежних акредитаційних агентств.

Ми сподіваємося на те, що нові виклики, пов'язані з пандемією і майже глобальним карантинном, лише зміцнять наше університетське середовище. Зокрема ми відкрили можливість не зупиняти процес акредитації для тих ЗВО, які готові робити це дистанційно. Ближнім часом будемо підбивати підсумки і завершувати акредитаційні справи 2019-2020 навчального року.

Поруч з тим — гуртуймося у боротьбі з небезпечною хворобою, будьмо поінформованими й організованими, дбаймо про своє здоров'я, про безпеку наших колег, студентів, викладачів і співробітників.

КУНИЦЬКА Катерина

Рецепт формування експертної групи

«Призначається склад експертної групи, яка проводить акредитаційну експертизу, визначається строк її роботи, у тому числі дати виїзду експертної групи до відповідного закладу вищої освіти та кінцевий термін подання звіту.»

Часто лунає питання: «за яким рецептом формуються експертні групи?». Сьогодні поділимося цим із вами.

Кількість експертів залежить від кількості програм, щодо яких буде проводитись акредитаційна експертиза. Отже, для однієї програми це два експерти — науково-педагогічні працівники та один експерт — здобувач вищої освіти.

Після реєстрації заяви та відомостей самооцінювання фахівець відділу по роботі з експертами контактує з гарантом освітньої програми (програм) задля отримання інформації: чи є певні дати в запропонованому проміжку часу, які є незручними для закладу вищої освіти. Цей крок є важливим для уникнення накладок заходів в закладі вищої освіти, для коректного планування роботи та ресурсів закладу при проходженні кількох акредитацій. У результаті бесіди гарант освітньої програми має попередню інформацію щодо можливих дат експертизи, яка почнеться не раніше ніж за тиждень. Мінімум тиждень надається як експертам для вивчення матеріалів акредитаційної справи, так і закладу для організації та надання додаткових матеріалів експертній групі.

Далі фахівець відділу по роботі з експертами переходить до формування експертної групи, тобто до роботи з реєстром експертів Національного агентства. Перш за все, нам треба уникнути конфлікту інтересів між представниками ЗВО та експертною групою, в експертній групі. Для цього до акредитації освітньої програми ми залучаємо експертів з різних навчальних закладів. Ось деякі

критерії, якими ми користуємось для уникнення конфлікту інтересів під час експертизи:

- Експерти не працюють/не навчаються і не працювали/не навчались протягом останніх мінімум 5-ти років у ЗВО, в якому буде проводитись акредитація.
- Експерти в групі не працюють/не навчаються в одному навчальному закладі та не працювали/ не навчались разом останні 5 років.
- Експерти не були залучені до акредитації цієї освітньої програми у цьому ЗВО.
- Експерти в ці дати не залучені на інші акредитації, зокрема до написання звіту за результатами акредитації.

Серед отриманих експертів обираємо потенційних на роль керівника. Далі ми дзвонимо і пропонуємо взяти участь, інформуючи обов'язково про заклад вищої освіти, програму, рівень, дати та запропоновану роль. Експерт на цьому кроці може повідомити також про наявність конфлікту інтересів, або неможливість за певних причин взяти участь взагалі, чи, наприклад, в ролі керівника.

Обираючи керівника експертної групи, ми орієнтуємось на рекомендації тренерів, експертів та спостерігачів, адже ці коментарі є результатами спостереження практичної роботи експерта, його/її лідерських, організаційних здібностей і комунікаційних навичок.

Як тільки група підбрана і зі всіма експертами погоджена участь на конкретні дати, формується відповідний наказ про призначення експертної групи, який додається до акредитаційної системи.

На цьому етапі заклад вищої освіти має право обґрунтовано повідомити про потенційний конфлікт інтересів або упередженість експерта. За наслідками розгляду такої заяви експерт може бути відкликаний та замінений відповідним Наказом про зміну складу експертної групи.

Далі експерти працюють в системі та з гарантом освітньої програми. Детально про роботу з акредитаційною системою на всіх подальших етапах — в посібнику <https://wiki.naqa.gov.ua/>

МЕДВЕДЄВ Володимир

Кожен працівник вкладає свою частину душі і праці у якість підготовки здобувача

Діяльність українських військових закладів вищої освіти була спрямована на якість підготовки, ще починаючи з 1990-х років. Тоді в українському освітньому просторі не був поширений термін «студентоцентризм», але заклади

сповідували його ідеали, проте це називалося трішки інакше — «культ навчання». Суть його у тому, що, від прибиральниці до керівника закладу, кожен працівник вкладає свою частину душі і праці у якість підготовки здобувача.

Численні дослідження вищої освіти в Україні підтверджують, що основним її недоліком була відірваність теорії від практики. Чому так трапилось? Відбувалася зміна економічних відносин між людьми. Планова економіка зникла, народжувалася ринкова. Такі зміни не є простими. Вони пройшли крізь життя кожної людини, крізь її діяльність, у тому числі й освітню.

Недостатні фінансові ресурси призводили до «старіння» навчальної матеріальної бази закладів вищої освіти та неможливості її оновлення. Розвивалися ті заклади, які йшли вперед за рахунок поєднання знання (як продукту своєї діяльності) із бізнесом. Особливість військової справи полягає в прямому зв'язку теорії із практикою, після навчання здобувачі виходять повноцінними фахівцями, готовими до будь-яких викликів. Вони точно знають, чим будуть займатися після випуску. Це допомагає також чітко зрозуміти, чи військова справа — твоє покликання, або ж варто перекваліфікуватися.

Яка ж технологія створення освітніх програм, за якими навчають у військових закладах вищої освіти? Скільки часу має тривати спеціальна військова підготовка? Розглянемо на прикладі радіотехніків. Теоретичні основи побудови радіопередавальних пристроїв розглядаються на базі конкретних зразків озброєння (побудови антен, передавальних та приймальних засобів), тобто створення конкретних зразків військової техніки висвітлюється в теоретичному курсі. Особливості конструювання, механізми — усе це враховується в програмі. Такі детальні знання стають у нагоді, коли на старших курсах здобувачі освіти використовують ці знання і надалі, коли вивчають надскладні агрегати, знають принципи їхньої побудови до найменших деталей.

Ураховуючи те, що у військову справу людина приходить зовсім молодою, такий ґрунтовний загальний підхід до професійного зростання вибудовує повноцінного військового на все життя.

Яким чином зробити цього військового спеціаліста різнобічно розвиненим та здатним коректно комунікувати у соціальному середовищі, адже за специфікою діяльності він має чітко виконувати накази? Над цим питанням військові працювали раніше, працюють і сьогодні.

Харківський авіаційний університет в 1990-х роках створив групу професійних авіаційних дослідників-психологів, вони проводили дослідження стосовно стресостійкості здобувачів авіаційних спеціальностей. У ході порівняльного аналізу студентів та курсантів з'ясувалося: за всіма критеріями, які були ними визначені, курсант набагато «просунутіший» в аспектах, що стосуються безпосередньо фаху, власне, у професійних знаннях та їх застосуванні. Але в соціальному

плані курсант програвав студентів. Це зрозуміло, тому що курсант вже забезпечений облаштованим середовищем: від їдальні до місця проживання. А студентів потрібно ще й про це думати. Тому, звичайно, з точки зору соціалізації в суспільстві, він мав переваги.

Один із запропонованих варіантів вирішення цієї проблеми — спорт. Він допомагає навчитися комунікації, гармонійно розвинути особистість. Але не будь-який вид фізичної діяльності, він має відповідати Виду Збройних сил України та роду військ. Так, льотчику краще не займатися боксом, а для десантника це один з найкращих варіантів. До важливих напрямів особистісного розвитку слід віднести участь курсантів у різноманітних тематичних, предметних олімпіадах національного та регіонального рівня, а також у різноманітних конкурсах наукових робіт, тощо.

Сьогодні новий процес акредитації освітніх програм вніс свіжий подих у освітянське середовище нашої Держави, що засвідчує свідома більшість академічної спільноти. Відбувається зазначений процес і у військових ЗВО, і не лише за спеціальностями, що належать до 25 галузі знань Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону. На жаль, є приклади, коли члени експертних груп, що здійснюють акредитаційну експертизу таких освітніх програм, вважають, що військові мають займатися виключно військовими справами. Насправді академічний потенціал та освітній досвід військових ЗВО є надбанням усіх здобувачів освіти нашої Держави, а якщо взяти до уваги їх виховання, то наголосимо: справжніх патріотів України готують саме військові заклади вищої освіти. Отже, практика розширення напрямів підготовки студентів у таких закладах є позитивною.

МЕДВЕДЄВ Володимир

Про новий процес акредитації

Липень — час, коли більшість науково-педагогічних працівників знаходяться у відпустках, водночас всі готуються до початку нового року, узагальнюючи та аналізуючи досвід минулого навчального року. Ознакою того, що відпочинок відбувся, є те, що очікуєш навчально-методичні збори, де колеги поділяться новими ідеями, думками, що викликають нові сподівання... Уся творча, напружена робота виконується задля однієї мети — підвищення якості підготовки здобувачів.

За час функціонування Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти вдалося не лише довести необхідність та переваги оновленого процесу акредитації, а й змінити парадигму сприйняття процедури експертизи та

встановлення партнерських стосунків між установою та освітянським середовищем.

Почнімо з основного, а це — визначення поняття системи якості ЗВО. Це сукупність пов'язаних через освітній процес і його всебічне забезпечення процедур та заходів усіх здобувачів та працівників ЗВО, його абітурієнтів і випускників з метою забезпечення конкурентного лідерства здобувачам за конкретною ОП в умовах постійних змін ринку праці та вимог роботодавців.

До процесу залучені всі представники ЗВО: від керівництва до допоміжних структурних підрозділів. Звісно, що й здобувачі освіти беруть у цьому безпосередню участь не тільки якісним виконанням своєї основної функції — повним включенням в освітній процес, а й відгуками та пропозиціями покращення своїх програм. Також надзвичайно важлива співпраця із роботодавцями, які максимально зацікавлені у належній освіті своїх майбутніх фахівців та які можуть позитивно вплинути на практичну частину освіти, та поставити правильні питання теорії.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII, ст.16 Система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із:

системи забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти;

системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Уся система надзвичайно залежить від культури забезпечення якості. Вона створюється не за один день, а набувається роками. І за кордоном, і в Україні у найкращих, навіть молодих закладах, велику роль надають історичному розвитку освіти і свого закладу у першу чергу. Традиції, місія освітнього закладу — це те, без чого загальне функціонування втрачає сенс. Культура якості полягає в створенні такого середовища, в якому кожен член колективу точно знає, що він робить для того, аби випускник закладу був конкурентоспроможним та висококваліфікованим фахівцем на ринку праці.

Саме задля досягнення цієї мети розпочато новий процес акредитації, він також може бути початком формування нової культури якості вищої освіти у нашій Україні.

МОРКЛЯНИК Богдан

Про національну рамку кваліфікацій

На сьогодні НРК не виконує своїх основних функцій:

- всередині України — проектування, порівняння та взаємного узгодження між собою освітніх та професійних кваліфікацій;
- на міжнародному рівні — забезпечення зрозумілості наших кваліфікацій та їх порівнюваності із закордонними відповідниками.

Це обумовлено двома причинами:

1. НРК (остання редакція якої, що відповідає за числом рівнів ЄРК, створена в червні 2020 р.,) залишається все ще не само сертифікованою і невидимою на Європейському просторі вищої освіти.

2. Відсутністю методологічної та методичної підтримки, необхідних для реального використання НРК при розробленні освітніх та професійних кваліфікацій та їх узгодженні між собою.

Обидві причини необхідно послідовно усунути.

Необхідно чітко визначити інституцію, відповідальну за підготовку звіту по самосертифікації, підготувати звіт і пройти відповідні кроки на рівні ЄПВО.

Після цього необхідно розробити та затвердити на відповідному рівні методики опису освітніх програм та професійних стандартів, основані на новій НРК. Це стане важливим кроком у підвищенні якості програм вищої освіти, оскільки забезпечить відповідний інструмент оцінювання освітніх програм на предмет їх відповідності рівню вищої освіти та рівню НРК.

Також важливим завданням є створення концепції розроблення галузевих рамок кваліфікацій, які служитимуть містком між НРК та освітніми програмами, що підвищить їх академічний рівень та відповідність запотребуванням нинішнього та майбутнього ринків праці.

НАЗАРОВ Іван

Як подати апеляцію на рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти

Ніщо у цьому плінному світі не є остаточним, певною мірою це стосується і діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, його рішень. Заклади вищої освіти та інші зацікавлені учасники освітніх процесів у сфері забезпечення якості мають право подавати скарги на будь-яке рішення Національного агентства, зокрема і з питань акредитації освітніх програм. Це

забезпечується чинною нормативною базою, зокрема частиною 10 статті 19 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII, Стандартом ESG 2.7 «Скарги та апеляції» та розробленим на їх підставі Порядком оскарження рішення Національного агентства (затверджено 21 травня 2019 року).

Можливість оскаржувати рішення Національного агентства дозволяє, зокрема, закладам вищої освіти з'ясувати непорозуміння або уникнути незадоволення щодо процесу чи офіційних висновків, або отримати відповідь на питання, які викликають занепокоєння.

Щоб оскаржити рішення Національного агентства, заявник має право подати скаргу (апеляцію) до Апеляційного комітету Національного агентства.

Що ж може бути підставою для оскарження рішення Національного агентства?

1. Порухення процедури розгляду та ухвалення рішення.

2. Якщо рішення Національного агентства, на думку заявника, було прийняте на підставі документів, що містили неправдиву інформацію. Важливо, що про неправдивість цієї інформації не було відомо на час прийняття рішення, а заклад вищої освіти належно обґрунтовує об'єктивну неможливість повідомити про це до ухвалення рішення Національним агентством.

Порядок діє більше року, і за цей час Апеляційний комітет розглянув 11 скарг закладів вищої освіти на рішення Національного агентства у сфері акредитації освітніх програм та 1 скаргу на рішення Національного агентства у сфері порушення академічної доброчесності. Двічі Апеляційний комітет констатував порушення процедури прийняття рішення та рекомендував Національному агентству скасувати його. Усі рекомендації Апеляційного комітету були підтримані Національним агентством.

Практика доводить, що зазвичай є дві найбільш поширені помилки під час оскарження рішення Національного агентства: переважно це звернення з апеляцією на рішення Національного агентства з підстави, не передбаченої Порядком, або звернення з апеляцією на рішення ГЕР або висновок експертної групи. Начебто звертаючись до Апеляційного комітету у зв'язку з порушенням процедури, заявник обґрунтовує скаргу, наводячи приклади про зміст рішення, наприклад, оцінкою критеріїв в межах акредитації освітніх програм. Ми нагадуємо, що суть рішення не може бути предметом оскарження...

Зверніть увагу! Не можна оскаржити рішення Національного агентства, якщо Національне агентство його ще не приймало. Варто дочекатися оцінки звіту експертної групи або експертного висновку ГЕР (з яким ви не погоджуєтесь) у рішенні Національного агентства і вже потім звертатися з апеляцією.

Національне агентство постійно працює над оновленням власної нормативної бази. Наприклад, актуальними вважаємо можливість розширення переліку підстав для оскарження рішень та перспектив щодо змін складу Апеляційного комітету (куди могли б долучатися не лише члени НА, а й представники експертного середовища). Якщо ви маєте обґрунтовані пропозиції з таких питань — будемо вам вдячні за їх надання!

НАЗАРОВ Іван

Про рішення призупинити розгляд скарг, заяв і повідомлень щодо порушення академічної доброчесності Комітетом з питань етики

15 грудня 2020 року Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти на своєму засіданні прийняло рішення призупинити розгляд скарг, заяв і повідомлень про порушення академічної доброчесності Комітетом з питань етики. Це рішення є вимушеним для нас, адже реагування на факти порушення академічної доброчесності у сфері вищої освіти ми вважаємо надзвичайно важливим напрямом діяльності Національного агентства. Особливо в умовах, коли жоден інший орган в державі не хоче реагувати на подібні порушення, а наукове середовище час від часу стає свідком присудження наукових ступенів за результатами захисту дисертацій, що не відповідають усталеним вимогам до наукових праць подібного рівня.

Чому ми прийняли таке рішення?

Як відомо, Закон України «Про вищу освіту» чітко та однозначно покладає на Національне агентство обов'язок реагувати на виявлення академічного плагіату шляхом скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня (п. 6 ст. 6, ст. 19). Подання із зазначених питань до Національного агентства може вносити Комітет з питань етики, який, відповідно, і повинен встановлювати зазначені порушення.

Але при цьому Законом зазначається, що здійснювати зазначені напрямки діяльності Національне агентство і його Комітет з питань етики повинні у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Проект такого Порядку скасування рішення спецрад (саме такий контекст пропонується Законом «Про вищу освіту»), був розроблений Національним агентством. Він пройшов громадське обговорення та був спрямований до Міністерства освіти і науки України. Однак минуло вже понад півтора року — і досі цей документ не був винесений на затвердження КМУ.

Розуміючи бажання наукової спільноти працювати у просторі, в якому академічну доброчесність поважають, Комітет з питань етики почав розгляд

скарг про порушення академічної доброчесності. Однак мова йде не лише про плагіат і не лише про скасування рішень спецрад про присудження наукового ступеня у випадку виявлення зазначених порушень. Загалом діяльність Національного агентства пов'язана з утвердженням правил академічної доброчесності: у формуванні пулу експертів, відборі членів галузевих експертних рад, проведенні акредитації освітніх програм тощо. Комітет з питань етики навіть розглядав скарги на самих членів Національного агентства. При цьому в кожному ухваленому рішенні, де наявність академічного плагіату було підтверджено, зазначалося, що це питання буде подано на розгляд Національного агентства лише після затвердження КМУ відповідного порядку.

У свою чергу, майже всі фігуранти розглянутих справ, у роботах яких наявність академічного плагіату було підтверджено, звернулися до суду з вимогою скасувати рішення Комітету з питань етики і навіть заборонити розглядати подібні питання щодо них у майбутньому. Суд при цьому не надає оцінку доказам, що свідчать про порушення академічної доброчесності, а використовує формальний підхід: оскільки справи ніби розглядаються за відсутності затвердженого Порядку, відповідні рішення Комітету з питань етики ним скасовуються. Наші аргументи стосовно того, що рішення Комітету з питань етики не є остаточними, що фактично мова йде про формування порядку денного для пізнішого розгляду цих питань Національним агентством, судом до уваги не беруться.

У кожній новій такій справі пізніше ми звертаємося до апеляційного суду з вимогою прийняти справедливе рішення і не забороняти Комітету з питань етики робити те, що від нього вимагається Законом. Але кількість судових справ зростає, що вимагає все більше часу і ресурсів. Саме із цієї причини Національне агентство прийняло рішення призупинити розгляд справ про порушення академічної доброчесності Комітетом з питань етики до встановлення об'єктивної істини у судах, або до прийняття необхідної нормативної бази. При цьому Національне агентство і надалі зберігає за собою право реагувати на порушення академічної доброчесності в межах процедур по акредитації освітніх програм, які, на диво, були затверджені вчасно!

Слід відзначити, що міжнародні партнери з країн Єдиного Європейського простору вищої освіти та США надають Національному агентству необхідну підтримку у формуванні аргументів для судових розглядів. Також ми розробили спеціальний законопроект «Про академічну доброчесність», який містить у тому числі процедурні компоненти. Сама ідея такого закону суперечить міжнародним підходам, оскільки дотримання принципів академічної доброчесності належить до сфери університетської автономії. Однак в сучасних українських реаліях такий підхід вповні не працює.

Призупинення розгляду справ про академічний плагіат не означає, що Національне агентство стає глухим і німим у питаннях дотримання принципів

академічної доброчесності. Ми боремося за академічні цінності і впевненні у тому, що здоровий глузд переможе. Також звертаємося до Вас: не будьте байдужими. Наука і освіта не можуть розвиватися поза принципами академічної доброчесності. Ваша підтримка допоможе нам у діалозі з Міністерством освіти і науки та Кабінетом Міністрів України з приводу затвердження процедур реагування на порушення академічної доброчесності.

ПІЗНЮК Леся

Посвячення в таємниці ГЕР

Часто чуємо про «таємничу» роботу ГЕР (галузевої експертної ради) над справою, тож ділимося секретами...

Насамперед ГЕР розглядає справу за визначеною процедурою, встановленими термінами і керується Порядком проведення засідання галузевої експертної ради для розгляду акредитаційної справи (див. Додаток 2 до **Положення про галузеві експертні ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти**).

Справа потрапляє на етап ГЕР після реакції / відповіді ЗВО на звіт експертної групи (в інформаційній системі Національного агентства це етапи 11–17). Якщо ЗВО не планує реагувати на звіт експертної групи, то натискає кнопку «Погодити звіт експертної групи без зауважень»: без цієї дії справа освітньої програми може затриматися на етапі експертизи і перейти до ГЕР зі значним запізненням. Голова ГЕР, отримавши матеріали справи і звіт експертної групи, має право обміркувати, кого призначити доповідачем, упродовж двох робочих днів — це етап 11.1.

Етап 12.1 — праця доповідача триває не більше трьох робочих днів. Після цього етапу проєкт експертного висновку стає доступним усій команді ГЕР. Розпочинається і насичене жвавими дискусіями внутрішнє обговорення справи — це етап 12.2, який не врегульовано термінами, члени ГЕР мають дійти якщо не одностайності у рішенні щодо освітньої програми, то бодай хоча б випрацювати компроміс заради просування далі. Треба додати, що внутрішнє опрацювання та обговорення справи є закритими етапами роботи ГЕР: ніхто — ні працівники секретаріату, ні члени Національного агентства — не бачить цього етапу.

На етапі 13.1 відбувається оприлюднення проєкту експертного висновку, він найбільш очікуваний для ЗВО та членів експертної групи (ЕГ), тому що нарешті стають відомими проєкт рішення щодо справи, підсумки розгляду і рекомендації ГЕР. Зауважте, що рішення, підсумки і рекомендації ГЕР ще не остаточні — це ПРОЄКТ. Доступ для ЗВО і членів ЕГ до цього проміжного доку-

менту GER відкритий три дні. За цей час ЗВО і члени ЕГ можуть і мають право (не обов'язок!) надати свою відповідь на проєкт експертного висновку, долучити документи, які можуть змінити рішення GER. Також потрібно не тільки позначити в інформаційній системі, що «Представники закладу вищої освіти мають бажання взяти участь у засіданні GER», а й вписати цих осіб (таки-чорним-побілому) в останньому реченні/абзаці своєї відповіді на проєкт висновку, вказавши посади, імена і прізвища цих осіб. Навіщо потрібно вказувати можливих представників ЗВО (якщо це не гарант програми і не керівник (ректор/президент) ЗВО)? Назвемо три причини:

- технічний секретар і голова, готуючи засідання, знатимуть, що від ЗВО слід очікувати представників (з іменами і прізвищами), які, звісно, приєднаються до дистанційної зустрічі вчасно і під власним іменем, а відтак
- GER обов'язково вислухає їх на засіданні (пам'ятаймо, що сукупно для представників ЗВО тривалість виступу за регламентом засідання GER — 5 хв);
- на підсумковому етапі внесуть правильно імена і прізвища, посади присутніх в експертний висновок GER (тобто в історію акредитації освітньої програми).

Звісно, це вже відбувається далі — на засіданні GER.

Про засідання GER стає відомо на етапі 14.1, який закриває можливість подавати реакцію ЗВО (якщо прогавили / не скористалися) на проєкт висновку GER й оприлюднює дату, час, формат засідання, зокрема й лінк на нього за два дні до визначальної події.

Зауважте, документи, реакції, відповіді, що їх не встигли ЗВО чи ЕГ долучити на етапі 13.1, і надіслали поштою чи передали в інший спосіб GER, галузева рада не бере до відома і в роботу. Для експертного висновку GER важливі й актуальні тільки документи щодо акредитаційної справи, розміщені в інформаційній системі Національного агентства.

Після засідання GER голова або доповідач за потреби допрацьовують експертний висновок орієнтовно день-два. Технічний секретар засідання вносить результати голосування і дані про присутніх на засіданні (етап 15.1.), а після чого голова (чи його заступник) підписує експертний висновок (етап 16.1).

Етап 17.1 підтверджує завершеність роботи GER над акредитаційною справою.

От і все, тепер чекаємо засідання Національного агентства.

PS: Ще для усіх цікавих повідомляємо про існування **Путівника щодо роботи в інформаційній системі Національного агентства**, звідки можна дізнатися ще більше подробиць щодо проходження акредитаційної справи.

ПРІХНА Тетяна

Про українських вчених та науку

Стрімкий розвиток технологій спричиняє швидкі зміни у нашому житті, причому, темп цих змін постійно прискорюється. Основний «двигун» — робота та нові досягнення науковців, що мають не тільки йти в ногу з часом, але й його випереджати. На українських науковців, що працюють в закладах вищої освіти та в інститутах Академії наук, останнім часом у суспільстві багато нарікань. Їх звинувачують у неефективній роботі, «проїданні» коштів і у підсумку — відсутності Нобелівських лауреатів. У той же час, за кордоном, в багатьох провідних науково-дослідних лабораторіях, українські вчені є бажаними співробітниками, їх цінують за високий рівень інтелекту та фахової підготовки, працездатність та сумлінність, і вважають рушійною силою прогресу та нових наукових здобутків. Головними причинами таких контрастів бачать, з однієї сторони, у недостатньому рівні бюджетних коштів, що виділяються на науку, а з другої — неефективну систему їх розподілу, зокрема, у Академії наук України та у багатьох університетах. Серед причин також називають велику кількість науковців похилого віку і небажання йти у науку молоді через низьку заробітну плату наукових працівників та викладачів, відсутність гуртожитків і неможливість у майбутньому заробити на житло, застарілу науково-технічну базу, неприйнятні на сьогоднішній день критерії оцінки рівня науковців в Україні (кандидатів та докторів наук) і системи захисту дисертацій.

У часи Радянського Союзу заробітна плата науковців і викладачів теж була відносно невисокою, але існувала і ефективно працювала система профспілок, через що люди могли пристойно жити і відпочити, не дивлячись на невеликі доходи, безкоштовно займатися у будь-яких спортивних чи мистецьких гуртках, користуватись спортивними будівлями, актовими залами та інвентарем, базами відпочинку, тощо. Аспіранти та молоді іногородні робітники забезпечувались гуртожитками, згодом вони могли одержати чи купити квартиру та ін. А головне — існувала можливість постійного оновлення обладнання (від придбання іноземного високовартісного до розробки та його виготовлення на вітчизняних дослідних заводах чи промислових підприємствах), можливість закупівлі будь-яких матеріалів, необхідних для проведення досліджень, були створені всесвітньо визнані наукові школи, існувала досить потужна вітчизняна промисловість, куди можна було впроваджувати нові розробки, можливість продавати ліцензії за кордон (і вони охоче купувались) та ін. Для прикладу, Інститут надтвердих матеріалів, у якому я працюю після закінчення КПІ з 1980 р., на початку 70-х років минулого сторіччя експортував синтетичні алмази та кубічний нітрид бору у 35 розвинутих капіталістичних та соціалістичних країн світу, і продав десятки ліцензій на їх виготовлення та на відповідний інструмент.

Але не подумайте, будь ласка, що я ностальгую за часами Радянського Союзу, чи закликаю їх повернути, навпаки, я вважаю, що зараз ми маємо набагато більше можливостей і, перш за все, можливість вільно «дихати», висловлювати свої думки, можливість для більш високого наукового «польоту». Відкриття кордонів, шлях до єднання з Європейський Союзом і країнами НАТО, співпраця з кращими світовими університетами, інститутами та лабораторіями, можливість брати участь у конференціях та семінарах найвищого світового рівня, вільний доступ до передової наукової літератури та можливість друкувати свої результати у провідних наукових журналах і видавництвах, одержувати зарубіжні проекти та гранти за програми HORIZON 2020, NATO Science for Peace, Soros Fund Management, STCU, COST Action, ERASMUS, EUREKA, BMBF, CNRS, двостороннього співробітництва України з передовими країнами Європи і світу (запроваджені МОН та НАН України) та ін., спрямовані на обмін досвідом, науковцями і наукову співпрацю, навчання студентів, аспірантів та постдокторів, а також створення спільних лабораторій, придбання високовартісного наукового обладнання надає можливість українським вченим працювати на передніх рубежах світової науки, застосовувати найновіші і унікальні методи дослідження і обладнання та бути дотичними до найактуальніших розробок сучасності.

Після виходу України з Радянського Союзу наприкінці літа 1991, закони стосовно наукової діяльності та правила фінансування постійно змінювались, підлаштовувались під політичні зміни, але, на жаль, багато зі змін були не на краще. Ми переживали періоди, коли заробітну плату науковцям не виплачували по півроку-рік (змушуючи людей задля збереження місця роботи іти у відпустку власним коштом, а щоб годувати сім'ю — працювати ще й на інших роботах паралельно), науковим установам багато років заборонялось відраховувати кошти на ремонт приміщень та планувати й витратити кошти на закупівлю обладнання. Це призвело до руйнування наукових шкіл, масової еміграції науковців за кордон, морального старіння обладнання, занепаду будівель. Ще декілька років тому існувала заборона на здійснення наукових відряджень спочатку за кордон, а потім і у межах України на конференції за рахунок коштів вітчизняних наукових тем та проєктів. А якщо такі відрядження становили суть проєкту і кошти були виділені саме на відрядження, то за 4–2 місяці до відрядження необхідно було звертатися, оформлюючи купу паперів, за додатковим дозволом до Кабінету Міністрів, трохи згодом норму було пом'якшено — для інституцій НАН України за додатковим дозволом звертатись треба було до Президії НАНУ.

На даний час ці обмеження відійшли у минуле, але ще багато залишилося абсурдних обмежень, які не можна подолати через необхідність змін до законів України. Боротьба з корупцією не дозволяє заплатити за матеріали чи обладнання наперед — оплату через казначейство можна провести лише після одержання

товару, на що продавці не мають права йти за законом; будь-які закупівлі чи договори на виконання робіт вартістю понад 50 тис. грн, що на даний час є відносно незначною сумою, потребують проведення тендерів (крім того, що тендери важко організувати через бюрократію, фірма, що виграє тендер, може не забезпечити необхідної якості послуги чи товару, а організація — замовник при цьому не має права вибору). Якщо одна лабораторія придбала певний тип вихідних матеріалів на суму понад 50 тис. грн, то інша лабораторія тієї ж наукової установи буде змушена чекати наступного року або проводити тендер, на що адміністрація навряд чи погодиться. Чи будуть у дослідника кошти наступного року — невідомо, оскільки невитрачені кошти на наступний рік не переходять, а повертаються в бюджет. Тобто, вигравши проєкт, доцільно витратити кошти не завжди вдається через ряд об'єктивних причин. Наукові установи Національної академії наук України протягом декількох останніх років не повністю забезпечені заробітною платою коштом бюджету, через що велика кількість науковців вимушена писати заяви «за власним бажанням» на відпустки без збереження заробітної плати, чи на роботу на неповний тиждень. Бюджетні місця в аспірантурі та докторантурі (де державою виплачуються стипендії) на природничі та технічні спеціальності дуже важко заповнити. На ці ж спеціальності, навіть на бюджетні місця, ЗВО важко набрати студентів.

Але, не дивлячись на багаторічні труднощі й перешкоди, українська наука, що тримається значною мірою на ентузіастах, у переважній кількості галузей продовжує гідно конкурувати з провідними закордонними науковими лабораторіями. Наприклад, провідні позиції України в галузі матеріалознавства офіційно визнаються світовою науковою спільнотою. Значно допомагають у цьому створені центри колективного користування, що дають доступ науковцям України незалежно від того, у якій організації вони працюють, до передового аналітичного науково-дослідного обладнання колективного користування, що обслуговується висококваліфікованими фахівцями. Великий поштовх для розвитку української науки дало відродження військово-промислового комплексу України й кошти, що виділяються останніми роками на його розвиток.

СМИРНА Леся

Щодо забезпечення неперервності вищої мистецької освіти

Підготовка фахівця, тобто майстра в галузі мистецтва не лише образотворчого (візуального, декоративно-ужиткового, дизайну), а й інших видів (театр, кіно, концертно-музична діяльність, балет, цирк тощо) становить своєрідну проблему критеріїв акредитації мистецьких ЗВО й атестації їхніх кадрів.

У процесі мистецької підготовки опиняється задіяною не лише складова свідомості талановитої людини, що її можна витончити під час звичних теоретичних (лекції/семінари) занять або самовдосконалення, а й, так би мовити, психосоматична, тілесна складова, що потребує багаточасових індивідуальних тренувань, витончення «фахових рухів». У другому випадку може здатися, що вплив викладача начебто мінімізований, оскільки людина потрапляє до мистецького ЗВО, як правило, вже маючи неабиякі творчі здібності, що потребують лише подальшого «рихтування», «правильної постановки діафрагми», «постановки руки» з боку викладача. Але це не зовсім так.

Важливо усвідомити: навчання в мистецьких ЗВО відрізняється від підготовки фахівців у інших галузях теж гуманітарного знання (соціологія, політологія, екологія, економіка, юриспруденція, культурологія, меншою мірою мистецтвознавство тощо) не лише через те, що в них трансляція готового знання та готових проблемних питань не передбачають необхідності індивідуального контакту з кожним із студентів (головне, аби людина почула й забажала осмислити), а через те, що індивідуальний контакт викладача зі студентом у мистецькому ЗВО потребує конкретної особистої демонстрації вміння побачити художню форму не так, як людина до цього звикла, з іншого ракурсу, в іншому освітленні творчого завдання. До речі, цю проблемність виопуклено складнощами дистанційного мистецького навчання, вимушена необхідність якого наразі подала як методичний виклик перед викладачами мистецьких вишів: на відстані краще малювати не навчиш.

Оскільки кожна мистецька особистість упродовж життя формує власні ремісничі здібності, що з часом стають її несвідомим інструментарієм для творення нових художніх форм (зокрема, із власним тілом, як в танці, або з голосом, як у співі, з майстерністю скрипаля тощо, з «рукопашною» майстерністю художника), слід пристосувати напрацьовані підходи і методики до навчання в творчих ЗВО відповідно до сучасних вимог. Не лише мусимо пестувати модель неперервного «виховання вихователів» у сфері мистецтва — це абсолютно індивідуальна робота, — а й модель державної адаптації випускників, з одного боку, і належної атестації педагогів, з іншого. Ідея присуджувати ступінь доктора мистецтв викладачам мистецького циклу навчальних дисциплін, що наразі почала конкретизуватися на державному рівні, вселяє надію, що на рівні держави існує принаймні прагнення усвідомити відмінності в підготовці майстрів у мистецькій сфері та підготовці фахівців у галузі гуманітарного вишколу.

З такого погляду в галузі атестації наукових кадрів вищої кваліфікації, тобто викладацького складу мистецьких вишів, варто не лише відмовитись від загальних «конвойних підходів» до оцінки наукового тексту, а й розробити конкретні «дозвільні» методики, що були б більше схожі на ризому, ніж на схему, себто являли такий алгоритм, що дозволяв би кожному мистецькому ЗВО з

урахуванням його видової специфіки здійснювати безболісну для здобувачів практику отримання належних атестаційних аргументацій. У такому випадку «екологія культури» здобуття фахової освіти в галузі мистецтва отримає справді цивілізаційні форми, до яких навіть справжні екологи не зможуть віднайти кардинальних претензій. Тендітне ставлення до яскравої творчої особистості, яка не народжується щодня і через те є унікальним явищем, — головна мета і вищої мистецької освіти, й забезпечення її неперервності.

СМИРНА Леся

Дистанційна практика в мистецькій освіті

Працівники освіти, зокрема вищої мистецької, які раптово були поставлені в умови віртуального спілкування зі студентом у процесі дистанційного навчання під час карантину, вимушено змінили ставлення не лише до практики трансляції знань, а й до особистісно забарвленого відчуття дистанції між собою, своїми емоціями та індивідуальністю студента. Тобто дистанція збереглася, але набула віртуального характеру. Звісно, це загалом не суперечить тенденціям у комунікативних процесах як в інформаційному просторі, так і стосовно власне міжлюдських стосунків.

Виглядає так, що в царині освіти (не лише вищої) можна знехтувати «соціальною фізикою» контактів, і нічого з якістю набуття знань, виконанням навчальних завдань, контролю за знанням не відбудеться. Це та сама побутова зручність, про яку іноді мріяли і викладач, і студент: з одного боку, не треба витратити час і гроші на пересування від житла до місця занять, з іншого, можна так само легковажити процесом, як і під час онтологічної присутності в аудиторії, лише вимкнувши віконце домашнього комп'ютера. Але так здається лише з першого, наївно оптимістичного погляду.

Справді, якщо в інших царинах вищої гуманітарної освіти дистанційне навчання — як показала практика останніх місяців — може відбуватися більш-менш без особливих смислових втрат, за допомогою програм дистанційного комунікування, як-от, наприклад, Zoom, ситуація в мистецькій освіті демонструє бажаність особистого спілкування викладача зі студентом, адже певні навички є саме його результатом завдяки специфіці викладання мистецьким дисциплінам.

Надзвичайно вагомим є артистичний аспект. Пригадується лекція італійського мистецтвознавця, винахідника поняття «трансавангард» Акілле Боніто Оліви, декілька років тому читана ним під час візиту до Києва. Не так смисловий шар повідомлюваної інформації, гострота думки, дотепність, стрункість логіки викладу, як харизматична артистичність подання всієї цієї розкоші лектором

тут-зараз, — його рух аудиторією, його жест, його паузи і вдивляння начебто в очі кожного слухача — справляли враження, що його і має справляти якісна лекція з проблем мистецтва. Хоча йдеться не про практичні заняття з живопису або акторської майстерності, про підготовку скрипаля або співака, — було б шкода позбавляти студента вправної мистецтвознавчої лектури або ж будь-якої іншої, що вимагає артистизму, є неодмінною умовою існування самої традиції трансляції навичок, вмінь і знань.

Навчання мистецьким спеціальностям у частині власне опанування мистецького фаху має справу не так зі смисловими, як з принципово просторовими, навіть «тілесними» явищами у навчанні, тому певною мірою опирається віртуальній дистанції між викладачем і студентом, адже спрямовує зусилля на актуальне зняття цієї дистанції, тобто перетворює просторові смисли на змістові, а не навпаки. Через те дистанційне навчання у мистецькій сфері може бути лише компонентом освітнього процесу, використовуватися, наприклад, для опанування суто теоретичними знаннями, тоді і не зустрине опору ані у викладача, ані в студента.

Існують у доступі і відеолекції, і онлайн курси з мистецьких спеціальностей, і комп'ютерні програми з композиції, симулятори гри на музичних інструментах. У режимі форс-мажорних обставин карантину, звісно, кожний вправний педагог знайде свої прийоми, зможе використати відповідні напрацювання, але слід пам'ятати, що дистанційна форма освіти не лише не обумовлює «правильну» людську дистанцію між наставником і учнем у навчанні мистецтву, а й може — за умови надуживання — зруйнувати її.

СМИРНА Леся

Доктор мистецтва: установче підґрунтя атестаційної новації

Необхідність впровадження в Україні — на кшталт європейських країн — присудження вченого ступеня доктора мистецтва за останні роки із загальної ідеї втілилася в низці законодавчих документів, якими встановлюються основні положення та кваліфікаційні вимоги як до членів спецрад із захисту докторів мистецтва, так і самих здобувачів цього ступеня.

Уже Законом України «Про вищу освіту» (2014) була визначена можливість отримати науковий ступінь доктора мистецтва для творчої людини, яка має базову вищу мистецьку освіту. У 2018 р. був затверджений Порядок здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні, а в лютому 2020 р. постановою Кабміну до цього Порядку зроблено важливі редакційні зміни щодо уточнення системи основних вимог до здобувача

наукового ступеня доктора мистецтва. Зокрема, у новій редакції Порядку (ст. 35) подано вимоги до форми й обсягу дослідницької та творчої мистецької складових, що визначаються акредитованою для кожної спеціальності освітньо-творчою програмою.

На відміну від науковців, які претендують на здобуття ступеня доктора філософії, майбутні доктори мистецтва мають виконати не традиційну дисертацію, а творчий мистецький проєкт з наступним текстовим його обґрунтуванням («дослідницькою складовою») у форматі поки що традиційного «кандидатського автореферату» (тобто до 1,0 др. арк.).

«Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту, — йдеться у ст. 35 Порядку, — подається у вигляді авторського тексту, в якому наведені самостійні результати дослідження історії творчих та наукових вирішень обраної тематики, визначено та обґрунтовано предмет мистецького пошуку, означені основні етапи інтерпретаційних шляхів досягнення художньої мети творчого мистецького проєкту тощо. Наукове обґрунтування складається з таких структурних частин: вступу, розділів, висновків, списку використаних джерел та анотації, наведеної українською та англійською мовами, а також доповнюється методичною розробкою спеціального курсу дисципліни за темою творчого мистецького проєкту». Умови подання мистецького проєкту як головної складової підготовки доктора мистецтва також чітко прописано у новій редакції Порядку.

Поряд з цими Національне агентство розробило й затвердило Положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад (спеціалізованих рад з присудження ступеня доктора мистецтва) у трьох сферах творчої мистецької діяльності: 1) музична сфера, 2) образотворча, декоративно-ужиткова, дизайнерська й реставраційна, 3) сфера сценічного й аудіовізуального мистецтва. Положенням встановлено вимоги до компетентності членів спецрад з присудження ступеня доктора мистецтва.

Таким чином, можна вважати, що необхідні засадничі документи діяльності мистецьких вишів щодо підготовки доктора мистецтва загалом сформовано, і лише практика дотримання опрацьованих вимог зможе показати їхню життєвість і позитивну дієвість.

Оскільки практичну освітню діяльність з підготовки доктора мистецтва лише розпочато, говорити про можливі результати можна лише теоретично. Але з більшою автономією мистецьких вишів у сфері підготовки кадрів вищої кваліфікації необхідно сподіватися, що з часом будуть відпрацьовані більш-менш типові моделі присудження наукових ступенів й у царині мистецтва, де кожна сфера має свої, часом надто відмінні між собою, особливості підготовки спеціаліста.

СТУКАЛО Наталя

Про інтернаціоналізацію

Відповідно до стратегії Національного агентства до 2022 року однією із ключових цілей є «Сприяння інтеграції системи вищої освіти України у світовий освітній і науковий простір», досягнення якої забезпечується, у тому числі, й через підкритерій оцінювання якості освітніх програм (ОП) 4.5 «Навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності закладу вищої освіти (ЗВО)». Під час наших численних зустрічей із керівництвом університетів, гарантами освітніх програм, експертами часто звучить питання як якісно забезпечити виконання цього критерію.

Традиційно ЗВО демонструють кількісні показники своєї активності щодо студентської та викладацької міжнародної мобільності, закордонних публікацій, лекцій іноземних професорів. Абсолютна більшість відомостей самооцінювання, що подаються до Національного агентства, містить інформацію про кількість міжнародних угод університету. Разом з тим, у контексті забезпечення якості ОП важливо аналізувати ефективність таких договорів з точки зору надання реальних можливостей викладачам, студентам, адміністрації для професійного розвитку, вдосконалення змісту ОП. Так, відповідно до річного звіту Національного агентства ЗВО, які брали участь у опитуванні, задекларували, що мають партнерські стосунки та двосторонні договори із 5952 іноземними університетами, але, разом з тим, кількість іноземних фахівців, що викладали в українських університетах протягом звітного періоду становила лише 296, також тільки 650 українських викладачів мали досвід викладання за кордоном. Набуття міжнародного досвіду українськими викладачами, а також ширше залучення фахових іноземних лекторів до викладання на ОП, як правило, сприяє підвищенню їх якості, впровадженню гарних іноземних практик викладання окремих дисциплін.

Студентська мобільність є важливою складовою інтернаціоналізації ОП та може реалізуватися через участь студентів у програмах студентських обмінів, програмах двох або спільних дипломів, міжнародних літніх/зимових школах, конференціях, тренінгах, індивідуальних грантових програмах тощо. Розвиток програм двох дипломів та спільних (подвійних) дипломів забезпечує бенчмаркінг відносно аналогічних іноземних ОП, імплементацію гарних іноземних практик і покращення якості ОП. Національне агентство одним із своїх пріоритетних завдань бачить сприяння розвитку таких програм через прозорість вимог щодо їх акредитації, які б, з одного боку, спрощували б їх зовнішнє оцінювання, заохочували б ЗВО розвивати такі ОП, а з іншого боку — убезпечували б здобувачів і суспільство від низькоякісних імітованих ОП двох дипломів.

Варто звернути увагу, що форми студентської та викладацької мобільності повинні реально сприяти професійному розвитку викладачів і підвищенню якості підготовки фахівців, отже слід уникати практики імітованої мобільності, участі у «фейкових» конференціях й стажуваннях, публікацій у іноземних журналах низької якості («журналах-смітниках»).

Міжнародні акредитації та евалюації ОП також суттєво сприяють підвищенню якості підготовки студентів. З 2019 року з'явилася практика визнання іноземних акредитацій українських ОП відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України переліку іноземних агентств забезпечення якості вищої освіти. Відповідно до Річного звіту Національного агентства українські ЗВО мають 62 ОП акредитовані іноземними агентствами станом на червень 2019 року Національне агентство вже реалізує процедуру їх визнання й вважає такі практики важливою складовою процесу підвищення якості ОП та інтернаціоналізації вищої освіти України.

Ефективною, проте не характерною для України, практикою інтернаціоналізації вищої освіти є залучення досвідчених іноземних фахівців до управління ОП та університетами. Під час евалюаційного візиту в рамках Erasmus+ EDUQAS проекту до Алмати та Нур-Султану переконалася, що це є одним із найефективніших методів адаптації та поширення європейського досвіду у закордонних університетах, який дозволяє швидко й кардинально покращити локальні системи забезпечення якості. Так, ректором Медичного університету Астани є экс-міністр освіти Литви професор Дайнюс Павалькіс; Президентом Алматинського університету енергетики і зв'язку — професор Гіта Ревалде — членкор Академії наук Латвії, член Ради стратегічних досліджень та інновацій у Прем'єр-Міністра Латвії, экс-ректор Вентспілського університету (Латвія). Університет НАРХОЗ в Алмати починаючи із 2015 року очолюють виключно іноземці: з 2015 до 2018 року — професор Кшиштоф Рибінські, який до цієї посади був директором програми Фонда Сороса в Центральній і Східній Європі, Віце-президентом Національного банку Польщі, Ректором університету «Вістула» у Варшаві; з 2018 року цей ЗВО очолює Ендрю Вахтель — дійсний член Академії наук США, випускник Гарварду, экс-Президент Американського університету в Центральній Азії.

Застосування усього різноманіття форм і методів інтернаціоналізації ОП не є самоціллю, набагато важливішим є аналіз їх ефективності з точки зору підвищення якості підготовки фахівців за даною ОП та її змістовного наповнення. Отже, при заповненні відомостей самооцінювання за підкритерієм 4.5 необхідно наводити докази, яким чином кожна конкретна міжнародна активність реально покращила якість навчання та викладання у межах конкретної ОП.

СТУКАЛО Наталя

Концепція незалежності у вищій освіті та науці тісно пов'язана із такими принципами як університетська автономія, академічна свобода та відповідальність

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти вважає незалежність однією із своїх ключових цінностей. Це і про незалежність держави, і про незалежність інституції, і про незалежність особистості.

У стратегії Національного агентства зазначено «Незалежність — здатність Агентства повноцінно та якісно виконувати свої функції без зовнішнього впливу». Поцінювання незалежності у системі забезпечення якості вищої освіти пов'язано не тільки із стандартом 3.3 ESG-2015 «Агентства повинні бути незалежними та діяти автономно. Вони повинні повністю відповідати за свою роботу та її результати без впливу третіх сторін», але й із сформованою філософією Національного агентства, яка базується на ціннісному підході як до усіх внутрішніх процесів, так і взаємовідносин із стейкхолдерами. У Європейському просторі вищої освіти незалежність агентств із якості тлумачиться як незалежність від урядів, закладів вищої освіти, інших організацій і забезпечення незалежної експертизи та об'єктивних висновків. Справедливі рішення можуть бути прийняті тільки на основі неупередженої та об'єктивної експертизи. Саме ці принципи покладені в основу нової процедури акредитації та кожен, хто бере участь у процесах зовнішнього забезпечення якості, має виступати як незалежний професіонал, уникати конфлікту інтересів і додержуватися принципів академічної доброчесності. Національне агентство поважає незалежність своїх співробітників, акредитаційних і галузевих експертів, усіх учасників процесу та відстоює свою незалежність як інституції з метою якісного виконання своїх функцій без будь-якого зовнішнього впливу.

Концепція незалежності у вищій освіті та науці тісно пов'язана із такими принципами як університетська автономія, академічна свобода та відповідальність. Бо тільки автономним закладам вищої освіти у якості партнерів потрібні незалежні агентства і тільки експерти, які мають академічну свободу, можуть виставити справедливую оцінку та нести відповідальність за неї, надати неупереджені фахові висновки та дієві рекомендації для покращення якості освітньої програми.

Очевидно, що у системі вищої освіти України треба ще багато чого зробити, щоб наші університети набули справжньої автономії, експерти мали абсолютну академічну свободу та усі учасники процесу будували свої відносини на принципах партнерства, довіри й відкритості, але треба з чогось починати. Мені

особисто імпонує позиція Махатма Ганді, який у своїй боротьбі за незалежність Індії казав «Хочеш змінити світ — почни з себе».

СТУКАЛО Наталя

Надзвичайне віддалене навчання vs онлайн освіта

Вже понад пів року світ живе в умовах пандемії та карантинних обмежень, що безперечно впливає на практично усі сфери життєдіяльності людини. Карантин, який ще на початку весни 2020 року здавався тимчасовим заходом, став довготривалим і набув ознаки «нової реальності». Освіта — це одна із сфер, що страждає найбільше від таких нових умов буття.

Усі заклади освіти, у тому числі й університети, змушені були швидко реагувати на виклики пандемії та перевести освітній процес у дистанційний або гібридний (змішаний) режим. Викладачі університетів буквально за один день адаптували свої дисципліни до дистанційного формату. Більшість з них не мали досвіду використання онлайн інструментів, навичок дистанційного спілкування із студентами, відповідного методичного та технічного забезпечення віддаленого викладання своїх курсів. Практики дистанційного навчання, що склалися як у різних ЗВО, так і в межах одного університету, факультету, і навіть кафедри, є дуже відмінними й строкатими. Викладачі використовують різні програми і платформи, проводять заняття з демонстрацією презентаційних матеріалів або без неї, з використанням інтерактивних методів або без них, адаптують свої курси до дистанційного формату або просто використовують відеоконференції замість традиційних аудиторій. Є окремі українські університети, які системно організували процес віддаленого навчання, але в цілому ряді ЗВО навчальний процес набув хаотичного характеру й продовжує бути викликом і випробуванням як для професорсько-викладацького складу, так і для студентів. Це, в свою чергу, зумовлює зростаючий скептицизм до якості такого навчального процесу й справедливо підіймає у суспільстві питання «Чи може онлайн навчання бути ефективним?».

Разом з тим, в межах цієї дискусії варто чітко відокремити онлайн освіту від надзвичайного віддаленого навчання. Термін «надзвичайне віддалене навчання» (Emergency Remote Teaching) вже широко застосовується й обговорюється іноземними фахівцями й чітко відмежовується від усталеної термінології онлайн освіти (online education, e-learning).

Онлайн освіта є добре продуманим, послідовним і заздалегідь спланованим процесом і передбачає відповідну методологію й дизайн дисциплін та освітніх програм. З іншого боку, надзвичайне віддалене навчання застосовується у відповідь на кризові ситуації, а дизайн дисциплін та освітніх програм

розроблений для традиційного викладання в аудиторії. Інші відмінності онлайн освіти від надзвичайного віддаленого навчання наведені у таблиці нижче.

Онлайн освіта	Надзвичайне віддалене навчання
Добре продуманий, послідовний і заздалегідь спланований процес	Носить тимчасовий характер
Дизайн дисциплін та освітніх програм розроблений для онлайн формату	Застосовується у відповідь на кризові надзвичайні ситуації
Зміст і всі матеріали доступні в цифровому форматі	Дизайн курсів та освітньої програми розроблений для традиційного викладання в аудиторії
Передбачається комбінація синхронних й асинхронних активностей у межах кожної дисципліни	Матеріали до курсу можуть бути як у цифровому, так і друкованому форматі
Взаємодія між викладачем і студентами, а також обговорення відповідних тем відбуваються на спеціальній дискусійній платформі	Синхронні заняття у форматі відеоконференції
Усі матеріали, завдання, заняття, дискусії, листування в межах однієї освітньої програми відбуваються на одній і тій самій платформі/в одній і тій самій системі	Асинхронні дискусії, як правило, не використовуються
Викладачі проходять тренінг і набувають необхідні цифрові компетентності й навички онлайн викладання	Використовуються різноманітні платформи, засоби спілкування, інструменти відеозв'язку
Технічна, методична й організаційна підтримка навчального процесу забезпечується університетом	Викладачі не проходять спеціальних тренінгів
	Технічна, методична й організаційна підтримка навчання часто перекладається на викладача

Надзвичайне віддалене навчання може використовуватися тимчасово в «аварійному режимі», але, якщо такий режим стає «ною реальністю», то варто задуматися про перехід до онлайн освіти з її закономірностями, правилами, методологією, методиками та практиками. Це не простий і досить ресурсномісткий процес. Але, виходячи із власного десятирічного досвіду роботи у британських університетах на 100%-онлайн програмах, можу запевнити, що онлайн освіта не тільки може бути якісною, але у багатьох випадках ефективнішою, ніж традиційна освіта, проте це тема окремої дискусії).

ФЕСЕНКО Лідія

Про якісне середовище в університеті

Якщо ви хочете дізнатися, наскільки якісне середовище в університеті, запитайте студентів, чи вони щасливі. Адже психоемоційний стан студента напряму покаже рівень задоволеності від закладу вищої освіти. У свою чергу, на чинник «задоволення» впливає в університеті абсолютно все: від кольору стін до культури спілкування.

Останні 10 років передові університети світу досліджують, наскільки щасливі їх студенти, приділяють значну увагу ментальному здоров'ю та благополуччю. Проводять подібні дослідження за допомогою анкетувань, які складають з надзвичайно простих питань, наприклад: чи добре почуває себе студент, чи щасливий, як багато сміється, наскільки задоволений своїм життям та оточуючими людьми, вдається чи ні впоратись зі всіма задачами; легко чи складно приймати рішення і т.д. Таким чином, університет не просто проявляє свою турботу, збирає дані та зберігає їх на одному із сервісів. З однієї сторони, отримані відповіді — це прямий пугівник для розвитку закладу, можливість формувати середовище, у яке будуть линути абітурієнти та яке не будуть покидати ті, хто вже навчається, що напряму впливає на економіку університету. З іншої сторони, університет слідкує за емоційним рівнем учасників освітнього процесу, який впливає на їх академічну успішність та готовність долучатися до різноманітних процесів. Відповідно, чим щасливіші студенти, тим більше вони воліють займатись наукою, створювати проекти, брати участь у студентському самоврядуванні, що в сукупності впливає на імідж університету позитивно.

Що ж таке «щастя» в університеті? Для освітнього середовища України станом на сьогодні цілком зрозуміло, що в закладах вищої освіти мають бути якісні освітні програми, які відповідають певним критеріям, також заклад має функціонувати на принципах демократії, кроссекторально залучати стейкхолдерів, збагачувати матеріальну-технічну базу і т.ін. Проте не менш важливо працювати над створенням рівних умов для кожного, формувати толерантне середовище, підтримувати ментальне здоров'я учасників освітнього процесу, долучатися до вирішення місцевих та глобальних проблем. У комплексі всі ці фактори формуватимуть культуру університету, де панує повага, сприйняття один одного; де студенти почувають себе захищено та вільно; також важливо — таким чином створюються умови для розвитку свідомого ком'юніті. У такий спосіб заклад освіти сприятиме не просто хорошим умовам для отримання знань, а збагачуватиме середовище цінностями та принципами, які будуть впливати на рівень «щастя» у студента.

Університетське життя для кожного студента — це вагомий період, який цілком і повністю проходить у середовищі закладу освіти. Тому надзвичайно важливо, щоби це середовище робило студента щасливим, адже це впливатиме на його бажання докладати зусилля протягом навчання, на особистісний розвиток, на мотивацію, готовність стикатись із складнощами та успіх. У результаті — це прояв якості університету.

ФЕСЕНКО Лідія

Дипломна робота — втілення мрій чи забезпечення радянських стандартів?

В тебе є багато кави, або енергетиків, пару ночей попереду і в документі формату ворд — лінки на потрібні тобі джерела. За тим пролітає 2-3 доби і вуаля — ти без одного кроку магістр, або бакалавр. Знайомо?

Навіть, якщо тобі не відома така історія, то питанням «Нащо мені ця дипломна робота?» — ти точно, хоча б раз, задавався/лась. І не дарма! Адже усвідомлення того, що наша дипломна робота допоможе врятувати світ, або ж здійснити крок, най і маленький, до нового наукового відкриття — вмотивовує поставитись до даної задачі відповідально та натхненно. Але, на противагу, встають обов'язкові 120 сторінок, з яких 1\3 — це теоретичний матеріал, який здебільшого треба просто-напросто переписати; 60 посилань на джерела (і це в кращому випадку) та, як правило, абсолютна незацікавленість закладу вищої освіти у твоїх наукових досягненнях. Напевно, ти дочитав до цього моменту і не скільки не здивувався... все ж хочеться вірити, що є і здивовані.

Звісно, якщо трапилась така прикра історія, то навряд дипломна робота допоможе в твоєму, чи моєму житті. Але чи можна інакше?

І я скажу: ТАК !

Насправді, правила пострадянського освітнього простору існують доки ти готовий\а їм підкорятися. І з вимогами для диплому — так само. Тому для початку розірви кайдани, які на тебе вішають та поясни своєму керівнику, що тему ти обереш самостійно (це твоє повноцінне право! яке ще й оплачене), а орієнтуватись під час написання свого наукового тексту будеш на якість, а не на кількість. Якщо будуть казати улюблене: «правила МОН не дозволяють», то нагадай про автономію закладу, а якщо будуть закидати, що «так не прийнято», то нагадай про індивідуальну траєкторію розвитку студента в освітньому процесі. Врешті-решт, хіба заклад хоче випускати плагіаторів та псувати собі імідж?

Дипломна робота — це не тільки науковий твір на тему «Що я вивчив\ла протягом навчання?», а також — можливість зробити дослідження, яке допоможе тобі в твоїй майбутній професії. Ти можеш краще розібратись у мікротематиках сфери маркетингу, менеджменту, фізики, юриспруденції, абощо. Також твоя дипломна робота може стати пазликом в інших дослідженнях, оскільки твій доробок допоможе іншим науковцям у їх розробках. Якщо плануєш потім йти на аспірантуру — це хороший початок для написання дисертації, або ж зрозуміти чи ти рухаєшся по вірній для себе траєкторії. Безумовно дипломна робота — це хороший тренажер для аналітичного та критичного мислення; для практикування дослідницьких методів і прокачка свого внутрішнього науковця!

І не забувай під час дипломної роботи про мотивацію, натхнення та мрії. Хоч про це нам рідко, або ніколи не нагадують в університеті, але освіта — це розвиток побудований на нашому внутрішньому бажанні стати супергероєм у одній із сфер.

ФЕСЕНКО Лідія

Яка роль ОСС в процедурі акредитації?

Орган студентського самоврядування (ОСС) — це незалежна інституція, яка має обов'язково функціонувати в університеті відповідно до принципів демократії. Всі формальності про цей орган можна прочитати в **Статті 40** Закону України «Про вищу освіту». Проте є і неформальна сторона функціонування, яку неможливо прописати в законі, але яку мають оцінити експерти та представити самоврядування під час акредитації.

Відомо, що акредитація має критерії, які оцінюють безпосередньо нутро освітньої програми та які оцінюють загальну характеристику університету. Студентське самоврядування належить здебільшого до другого типу критеріїв, адже інституція має надати свій фідбек щодо того, як університет функціонує в цілому, чи показники, які вказані у самоаналізі, є правдивими, чи відчуває інституція студентоцентризм в реальності, чи чує лише про це у красивих промовах тощо. Натомість експертна група має оцінити діяльність студентської інституції не суто по закону та внутрішнім положенням, а зібрати дані про те, чи задоволені студенти в закладі вищої освіти, чи відчувають вплив тих принципів та ідей, які пропагує інституція, зрозуміти: чи відповіді представників ОСС є співставними з характеристиками, які отримали експерти до зустрічі.

Важливо пам'ятати, що зустрічі з ОСС та студентами є чи не найважливішими в процесі акредитації, оскільки дозволяють здійснити повноцінну оцінку того, чи працює університет заради студента, задоволені учасники освітнього процесу таким функціонуванням, або ж заклад працює за принципом: «професо-

ри тут були й будуть роками, а студенти прийшли сюди на пару років, тож немає чого їм виступати» (тезу взято з особистого досвіду комунікації з представниками закладів вищої освіти).

Траєкторія розвитку студентського самоврядування в Україні сформована відповідно до позитивних практик європейських університетів, спирається на принципи, які формує та впроваджує Європейський простір вищої освіти під пильним наглядом Європейського союзу студентів (ESU — можна тегнути їх сторінку на фб). Студентські інституції — це провідники інновацій, запитів та коментарів, які можуть зробити університети нашої країни сильними та конкурентоспроможними. Для цього лише варто дозволити їм бути самостійними=незалежними, не чинити на них тиск (зокрема не диктувати, що вони мають розповісти експертній групі), підтримувати їхні ідеї та проекти.

Тому під час акредитації експертам варто розуміти сутність діяльності ОСС, а самоврядуванню варто бути незалежним та говорити правду, адже тільки вони нададуть повну інформацію та допоможуть зробити заклади вищої освіти кращими.

ЦАРЕНКО Петро

Акредитація PhD-програм та її наукова складова

Нові підходи щодо освітньої програми третього рівня підготовки здобувачів освіти вноормовані з 2016 року (постанова КМУ від 23 березня 2016 р. № 261 Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах). Автономність закладу вищої освіти та наукової установи і їхніх програм підготовки аспірантів, у тому числі забезпечення системи вибіркового навчальних дисциплін, розподілу кредитів та оцінювання знань — це обов'язкові атрибути сучасної форми навчання на PhD програмі, що (в освітній частині) є аналогом системи організації підготовки магістрів та бакалаврів.

Однак III рівень освіти має свою специфіку і важливу компоненту — домінуючу наукову складову, яка має бути пріоритетною і в оцінюванні освітніх програм цього рівня підготовки фахівця, отже, враховуватися у процесі акредитації.

Нехтування цим у підходах до акредитації PhD-програм, їх оцінювання за моделлю освітніх програм I-II рівня призводять до «пробуксовування» чи й не сприйняття спільнотою нової парадигми акредитації загалом.

Таким чином, сучасний стан акредитації освітніх програм докторів філософії потребує уточнення вимог, залучення фахівців-науковців (адже ми формуємо випускника як активного дослідника, здатного до наукової діяльності).

За такого розуміння процесу підготовки докторів філософії та його оцінювання було б логічним вивчити та гнучко застосувати досвід закордонних колег (наприклад, польських) щодо існування окремої наукової оцінки PhD-програми (йдеться про діяльність Ради наукової досконалості в Польщі). Можливе залучення наукового комітету чи створення при Національному агентстві дорадчого органу для уточнення і узагальнення оцінки наукової складової при акредитації програм III рівня. Це б визначило пріоритетність якості наукової складової PhD-програм та необхідність участі фахівців-науковців у їх акредитації та формуванні рекомендацій і параметрів такої оцінки. Йдеться про інтенсивність наукової діяльності організації, її досягнення та рівень за індексами цитування наукових праць, здобутки за конкретними напрямками досліджень, фахові особливості тощо.

Звичайно, ці питання є дискусабельними й потребують детальнішого обговорення, при цьому їх актуальність незаперечна. Запрошуємо до дискусій і співпраці, адже без досвіду ЗВО та наукових установ удосконалення акредитації освітніх програм доктора філософії неможливе.

ГЕЛЕШ Анна⁸²

Експерти як ключові учасники нової акредитаційної експертизи: дискусійні питання

Забезпечення якості вищої освіти є вимогою сучасності, ключовим принципом Болонської декларації та незаперечним пріоритетом для академічної спільноти і державної освітньої політики країн Європи та інших розвинених країн світу. На жаль, Україна не є лідером у сфері забезпечення якості вищої освіти, адже у країні спостерігаються процеси деградації окремих закладів вищої освіти (ЗВО), надання неякісної вищої освіти, брак взаємодії та довіри між стейкхолдерами тощо. Завдання змінити таку ситуацію поставлене перед Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (Національне агентство), створення якого передбачено Законом України «Про вищу освіту» [1; 6].

Відповідно до положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [4], розробленого Національним агентством акредитаційна експертиза складається з декількох етапів, одним з яких є формування незалежної експертної групи. Метою експертної групи є якісне проведення акредитаційної експертизи та встановлення відповідності освітньої програми критеріям оцінювання якості освітньої програми з урахуванням стандартів і рекомендацій із забезпечення якості в Європейському просторі

⁸² Експертка Національного агентства, асистент кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», кандидат історичних наук

вищої освіти [8]. Експертна група формується у складі трьох осіб із рівноправно залучених представників освіти, студентства та бізнесу. Основними завданнями, що поставлені перед експертною групою є: вивчення відомостей про самооцінювання, доданих до них матеріалів та інших матеріалів, що стосується освітньої програми та діяльності ЗВО за цією програмою; виїзд до ЗВО з метою уточнення фактів, вказаних у відомостях про самооцінювання, опитування представників заінтересованих сторін про освітню програму та діяльність ЗВО за цією програмою; формування рекомендацій щодо вдосконалення якості освітньої діяльності за цією програмою, а також складання звіту про результати акредитаційної експертизи.

З огляду на це, перед Національним агентством постала проблема підбору експертів з акредитації освітніх програм з усіх спеціальностей, які володіють потрібними знаннями, уміннями та навичками, що дають їм змогу ефективно здійснювати оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО за цими програмами, а також розробляти рекомендації щодо покращення якості вищої освіти.

У зв'язку із постійними змінами у чинному законодавстві України щодо питань акредитації освітніх програм та діяльності ЗВО за цими програмами, існує небагато наукових публікацій за темою дослідження. Основою для написання автором статті стали нормативні і допоміжні документи, що регулюють процедуру акредитації освітніх програм в Україні на сьогодні розроблені Національним агентством, зокрема дані з реєстру експертів. А також, власні спостереження отримані під час проведення акредитаційної експертизи у ПВНЗ «Європейський університет» та результати опитування експертів, яке проводилося спільно з представниками Національного агентства.

Метою статті є аналіз сучасного стану кількісних показників експертів з акредитації освітніх програм, затверджених реєстром Національного агентства та вдосконалення методики підготовки експертів з акредитації освітніх програм.

На сьогодні в Україні вже існує окремий досвід підготовки експертів з акредитації освітніх програм, яка здійснюється Національним агентством відповідно до Порядку відбору та ведення реєстру експертів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти для проведення акредитації освітніх програм [5].

Національним агентством розроблено програму навчання та тестування експертів на предмет наявних в них знань і вмінь, потрібних для проведення акредитаційної експертизи. Програма складається із двох частин: лекційний курс на платформі Prometheus «Експерт з акредитації освітніх програм: онлайн тренінг» та очний тренінг з тестом опісля для кандидатів, які були допущені до навчання та успішно пройшли тест на платформі Prometheus.

Лекційний курс на платформі Prometheus представлений у вигляді презентацій складається з трьох модулів, які охоплюють такі основні теми: Європейські стандарти і практики, нормативний контекст, права та обов'язки експертів, акредитаційна експертиза та критерії оцінювання якості освітньої програми (критерій 1–10). Завершальним етапом лекційного курсу є онлайн тест, який складається із 50 питань та оцінюється за 100 бальною шкалою (мінімальний прохідний бал становить не менше 80 балів) та сертифікація.

Для проведення очних тренінгів, за співпраці Національного агентства та Британської Ради було підготовлено 37 кваліфікованих тренерів-експертів, які проводять навчання. Впродовж двох днів очного тренінгу кандидатів в експерти навчають:

- аналізувати відомості про самооцінювання, які подають ЗВО;
- планувати акредитаційний візит на основі аналізу відомостей про самооцінювання, скласти програму візиту;
- ідентифікувати проблемні моменти (конфліктні ситуації), які можуть виникати під час проведення виїзної акредитаційної експертизи у ЗВО;
- підсумовувати судження про освітню програму у звіті з акредитаційної експертизи і надавати оцінку відповідно до критеріїв;
- надавати консультації представниками ЗВО щодо покращення якості їх освітньої програми та діяльності ЗВО за цією програмою;
- правил етичної поведінки експерта під час виїзної акредитаційної експертизи, зокрема щодо спілкування, зовнішнього вигляду тощо.

Зазначимо, що під час тренінгу тренери-експерти використовують різноманітні форми та методи навчання, зокрема кейси, групова робота із ідентифікації поставлених завдань, симуляції тощо.

В результаті, претендентів, які успішно пройшли всі етапи навчання та зарекомендували себе як кваліфіковані експерти з акредитації освітніх програм, Національним агентством проводиться засідання, на якому приймається рішення про включення їх у додаток до реєстру експертів з акредитації освітніх програм.

І. Аналіз кількісних показників експертів з акредитації освітніх програм, затверджених реєстром Національного агентства.

Упродовж 2019 року Національним агентством було відібрано та затверджено реєстром 1806 потенційних експертів, серед них: 1423 — науково-педагогічні працівники та 383 — здобувачі вищої освіти [7, с. 236], що, у свою чергу, складає 60 % від запланованої кількості близько 3 000 осіб (Рис. 1.).

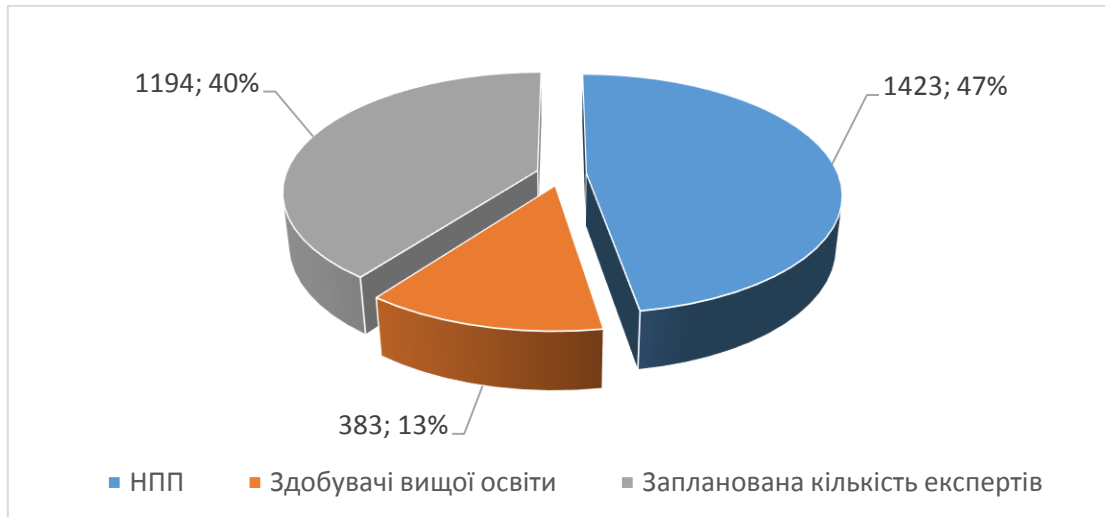

Рис. 1. Кількість експертів затверджених реєстром Національного агентства

Джерело: розроблено автором за даними [7]

Розподіл експертів ведеться за спеціальностями та областями (Рис. 2, 3).

За спеціальностями розподіл здійснюється відповідно до поданих претендентами документів, що підтверджують їх кваліфікацію за вказаною спеціальністю (спеціальностями). Так, для науково-педагогічних працівників таким документом є диплом про базову вищу освіту, науковий ступінь, вчене звання або підтвердження перебування у групі забезпечення відповідної спеціальності у ЗВО не раніше як за 5 років до дня подання документів для участі у відборі. Для здобувачів вищої освіти таким підтвердженням є документ про навчання на освітній програмі за відповідною спеціальністю або наявність вищої освіти, здобутої раніше за цією спеціальністю [5].

Так, з рис. 2 бачимо, що реєстром експертів Національного агентства охоплено всі 29 галузей знань згідно з Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти [3]. Найбільше експертів закріплено за спеціальностями галузі 05 Соціальна та поведінкові науки (18 %), 07 Управління та адміністрування (17 %) та 01 Освітні/педагогічні науки (14 %). Спеціальності таких галузей, як 03 Гуманітарні науки, 08 Право, 10 Природничі науки складають від 4 до 7 % від усіх закріплених за експертами спеціальностей [7, с. 236–240]. Разом з тим, є окремі спеціальності, за якими практично зовсім немає експертів як серед науково-педагогічних працівників, так і здобувачів вищої освіти. Серед них спеціальності таких галузей, як: 04 Богослов'я, 16 Хімічна біоінженерія, 20 Аграрні науки та продовольство, 21 Ветеринарна медицина, 26 Цивільна безпека. З метою забезпечення наявності кваліфікованих експертів зі всіх спеціальностей, Національним агентством оголошено конкурсний набір експертів з акредитації освітніх програм.

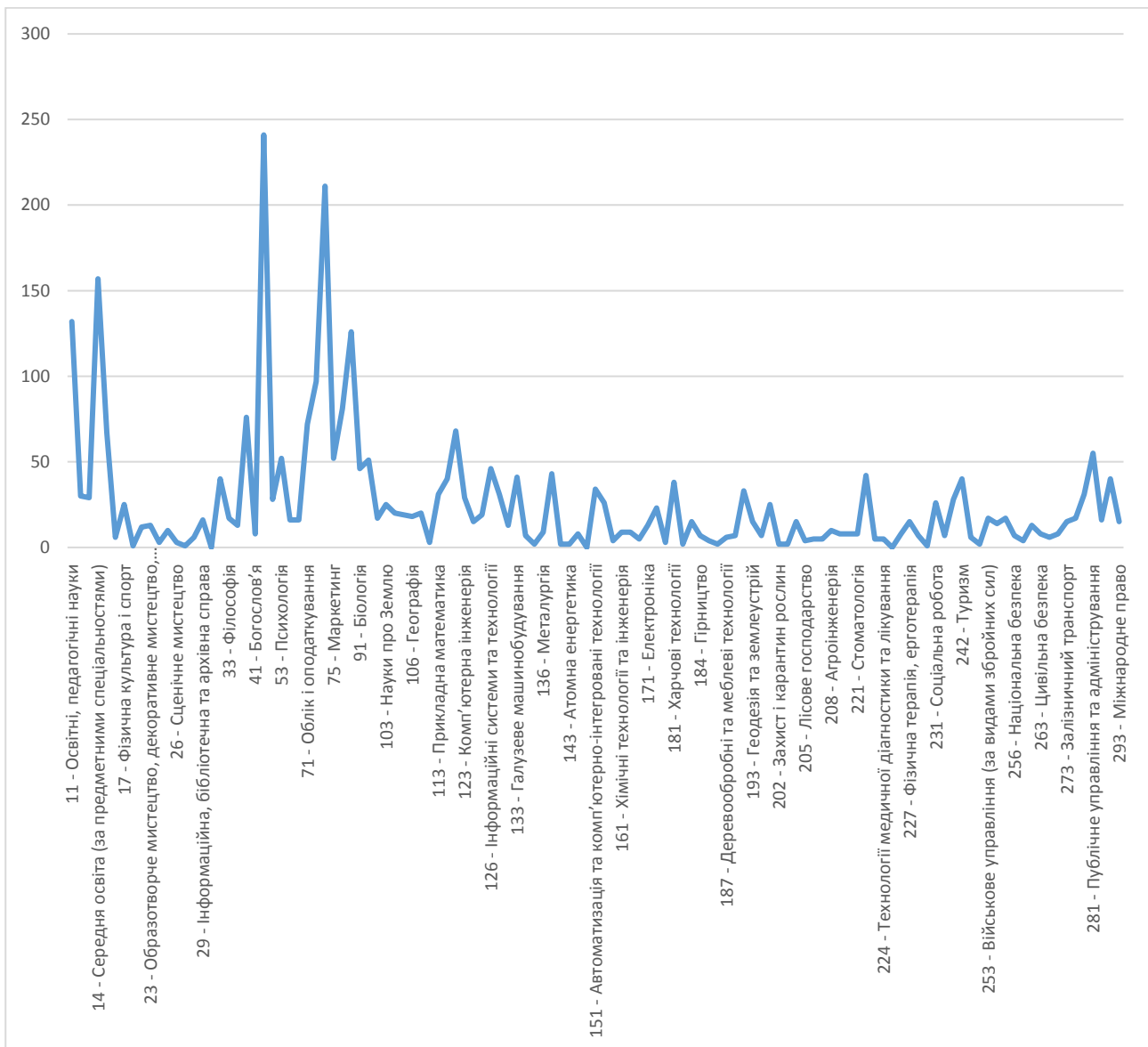

Рис. 2. Розподіл експертів за спеціальностями серед науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти

Джерело: розроблено автором за даними [7]

На рис. 3 представлено розподіл експертів за областями. Слід відмітити, що на сьогодні Національним агентством забезпечено підготовку кваліфікованих експертів практично з усіх регіонів України. Характерною особливістю є те, що основна частка експертів залучених до реєстру складає 18,7 % — з Київської та 10,7 % — з Харківської областей. Такі дані свідчать про те, що претенденти з цих областей є найбільш активними щодо реалізації нової системи акредитації освітніх програм та покращення якості вищої освіти ЗВО України в цілому.

Дані, з рис. 4 свідчать про те, що на сьогодні переважну більшість експертів серед здобувачів вищої освіти складають студенти бакалаврату (46 %), аспіранти (34 %) та студенти магістратури (18 %) [7, с. 241]. Серед студентів за ОКР «молодший спеціаліст», асистентів-стажистів, інтернів, лікарів-резидентів можливість бути залученим до покращення якості вищої освіти в Україні не користується популярністю.

Необхідно відмітити і той факт, що експерти з числа здобувачів вищої освіти можуть здійснювати функції експертів тільки під час статусу навчання та протягом одного року після його втрати. Таким чином, донабір експертів із числа здобувачів вищої освіти буде здійснюватися періодично, в той час як експерти — представники освіти можуть виконувати функції експерта аж до втрати статусу науково-педагогічного, наукового працівника або виключення їх з реєстру за рішенням Національного агентства.

II. Узагальнення досвіду експертів з метою виявлення найважливіших дискусійних питань під час проведення ними акредитаційних експертиз освітніх програм.

Зважаючи на те, що упродовж вересня-грудня 2019 року відбулися перші акредитаційні експертизи освітніх програм ЗВО України за новою системою, більшість із затверджених реєстром експертів вже мали можливість проводити акредитаційні експертизи освітніх програм та застосувати отримані знання на практиці під час роботи в експертних групах.

З метою виявлення найважливіших дискусійних питань в роботі експертів під час проведення ними акредитаційних експертиз освітніх програм, спільно з представниками Національного агентства автором було проведено опитування серед експертів. Опитувальник містив, також, окремі питання щодо оцінки експертами організації нового акредитаційного процесу в цілому, корисності навчання експертів та пропозицій щодо його покращення.

У дослідженні взяло участь 256 експертів з різних областей України із числа здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників, які були включені до складу експертних груп та проводили перші акредитаційні експертизи освітніх програм восени 2019 року.

В першу чергу, респондентам було запропоновано оцінити новий акредитаційний процес в цілому, порівняно з їх очікуваннями. Як видно з рис. 5, найвища оцінка експертів складає 8–10 балів, що свідчить про те, що новий акредитаційний процес не є незрозумілим, складним чи неправильним. В цілому, експерти готові проводити оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності ЗВО за цими програмами на предмет забезпечення і вдосконалення якості освітніх програм відповідно до критеріїв, визначених Положенням [4].

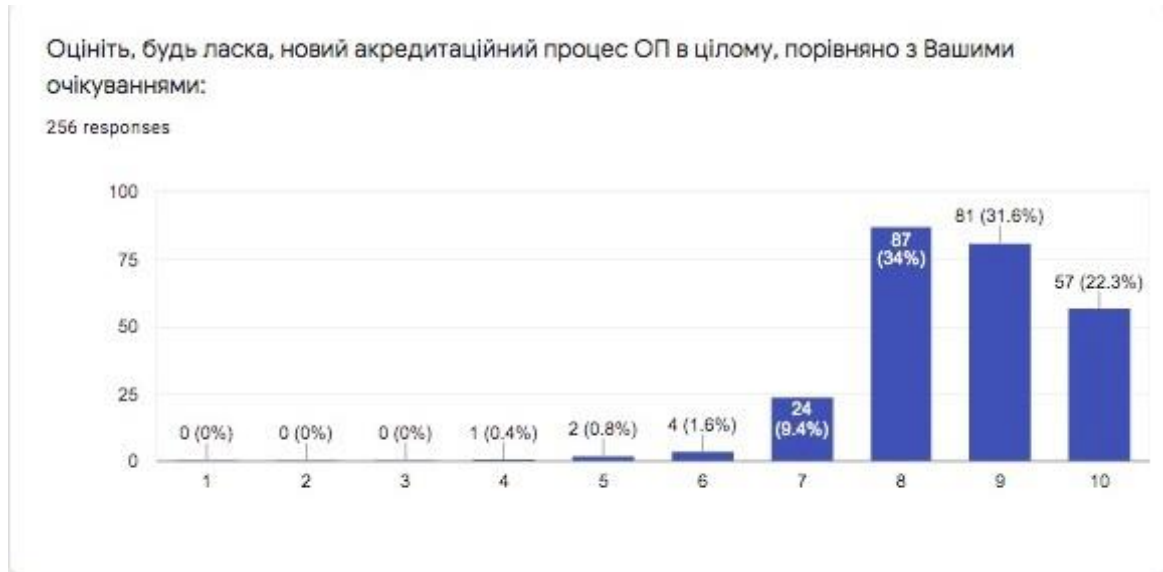

Рис. 5. Результати опитування щодо оцінки експертами нового акредитаційного процесу

Джерело: розроблено автором

Одним із суттєвих завдань опитування було визначення рівня корисності проведеного навчання для експертів. Відповідно до отриманих даних визначено, що в цілому навчання для експертів було корисним (Рис. 6.).

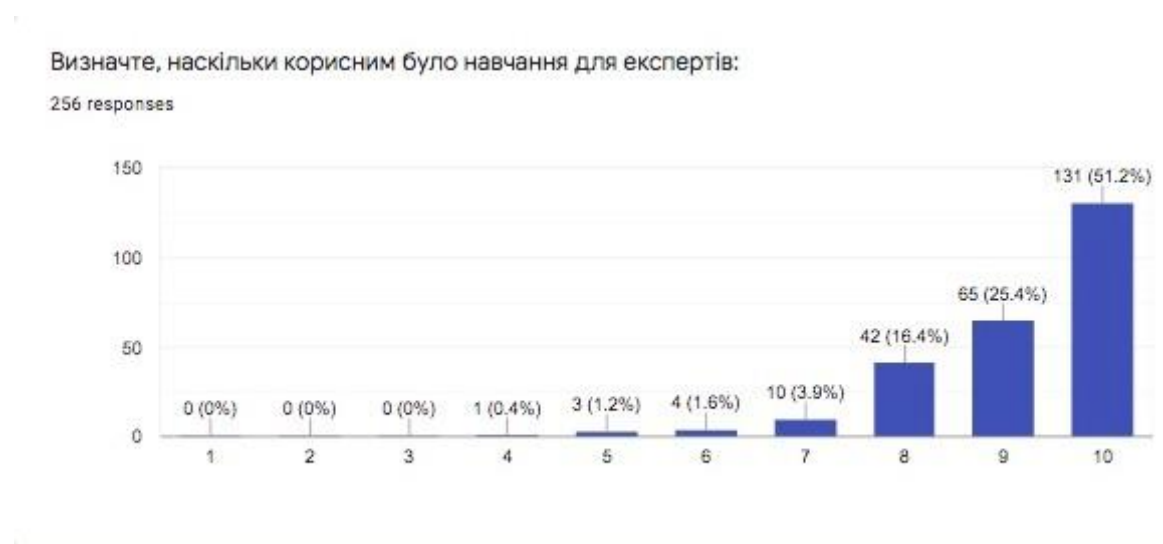

Рис. 6. Результати опитування щодо оцінки експертами рівня корисності навчання експертів з акредитації освітніх програм

Джерело: розроблено автором

Наведені дані свідчать, що 51,2 % респондентів визначають проведене навчання Національним агентством дуже корисним, 25,4 % та 16,4 % — трошки нижчий рівень корисності. Як позитивний факт можна відмітити те, що ніхто з респондентів не вважає, що навчання для експертів це марно витрачений час.

Задля виявлення недостатності знань та навичок експертів під час проведення акредитаційної експертизи, респондентам було запропоновано описати власні пропозиції та рекомендації, які слід було б додати до подальшого навчання експертів. Серед відповідей експертів найбільш поширенішими були пропозиції щодо введення до навчання експертів, зокрема в очний тренінг більше практичних завдань із написання звіту експерта. Із власного досвіду експерти описали свої спостереження та рекомендації:

- не вистачало попереднього розгляду питання, як правильно написати звіт, за можливості було б добре заздалегідь ознайомитись із готовим прикладом звіту;
- не всі експерти розуміють підхід до написання, подекуди копіюють дані із відомостей про самооцінювання освітньої програми;
- відсутність прикладу, рекомендацій щодо конкретизації що саме має бути написане в звіті (щось на кшталт алгоритму по кожному критерію);
- нечіткість вимог при складанні звіту (потребує роз'яснень та уніфікації вимог до заповнення окремих рубрик звіту);
- відсутність досвіду підготовки такого документу, зокрема при формулюванні доказової бази;
- не було жодного зразка звіту, тому не знали, як саме він має виглядати;
- нерозуміння необхідного обсягу звіту: студент викладав дуже стисло, викладачі — відповідно максимально дозволеним межах. Можливо варто наголосити на необхідності чіткості аргументів, а не заповнення обсягу.

Ще одним важливим дискусійним питанням, яке варто було б більш детально обговорювати під час навчання на тренінгах це оцінка того чи іншого критерію та підкритерію. Були сумніви щодо оцінки «В» чи «Е», а також чи можна ставити «А» коли немає ознак інноваційності. А також, неоднозначність щодо розуміння, якими саме мають бути докази та документи, що підтверджують відповідність критерію. Це призводить до суб'єктивності при встановленні рівня відповідності.

Наступним досліджуваним елементом стала оцінка методичних рекомендацій для експертів щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми, які готуються працівником секретаріату Національного агентства та надсилаються експертам разом із відомостями про самооцінювання відповідної освітньої програми перед їхнім виїздом до ЗВО (Рис. 7).

За отриманими результатами варто відмітити, що методичні рекомендації дійсно важливі для експертів (44,9 % — 10 балів, 24,6 % — 9 балів). Такий документ може слугувати для експерта дорожньою картою під час застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми, а також містить короткий огляд проблемних питань відповідної освітньої програми ЗВО.

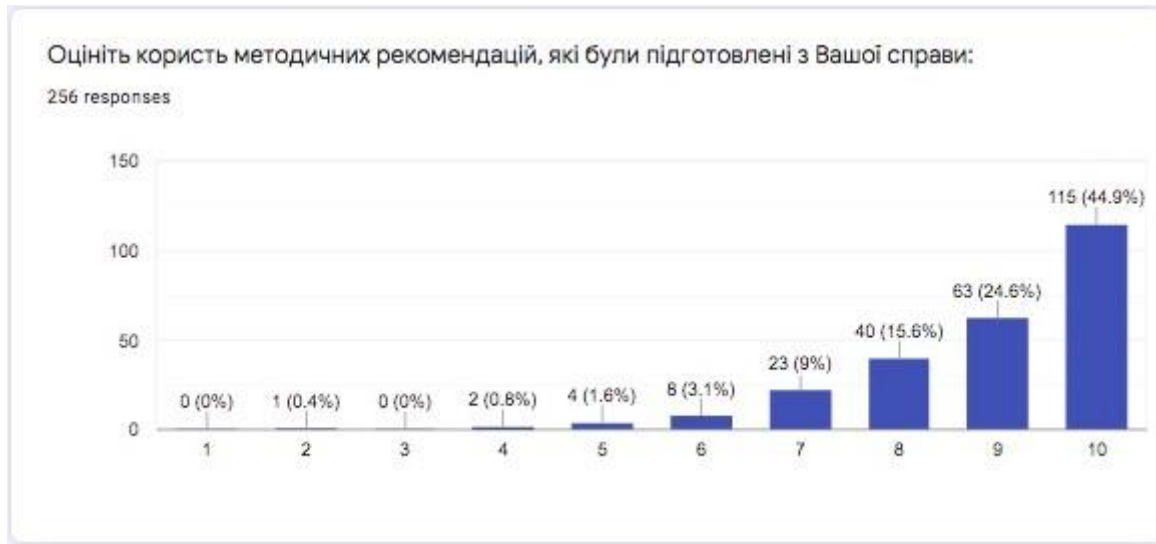

Рис. 7. Результати опитування щодо оцінки експертами методичних рекомендацій

Джерело: розроблено автором

Одним із ключових напрямів опитування було визначення найважливіших дискусійних питань, з якими експерти зіткнулися під час проведення акредитаційної експертизи освітніх програми. Тож, респондентам було запропоновано ряд найбільш поширених проблем (Табл. 1).

Таблиця 1

Результати опитування щодо виявлення основних проблем в експертів під час участі в акредитаційній експертизі

Варіанти відповіді	Частка респондентів, що обрали відповідь, %
Відкритість ЗВО	2 %
Пасивні студенти	4 %
Недостатність часу	20 %
Фінансові	6 %
Незрозумілість процесу після відправки експертного звіту	13 %
Велике навантаження	24 %
Комунікація з Національним агентством	8 %
Незрозумілість критеріїв	3 %
Написання звіту	15 %
Співпраця з експертами	3 %
Складання та дотримання плану візиту	3 %

Джерело: розроблено автором

Дані проведеного аналізу дозволяють зробити висновок, що найбільшою проблемою для експертів під час проведення акредитаційної експертизи освітніх програми є велике навантаження (24 %) та недостатність часу (20 %). Так, адже акредитаційна експертиза передбачає вивчення експертною групою відомостей про самооцінювання, доданих до них матеріалів, що стосується освітньої

програми і діяльності ЗВО за цією програмою, яка надсилається їм до виїзної експертизи, а також підготовка і погодження з ЗВО програми візиту. Для вивчення згаданих матеріалів експерти мають близько тижня і працюють дистанційно. Візит експертної групи до ЗВО триває 3 дні та включає уточнення фактів, вказаних у відомостях про самооцінювання, опитування представників заінтересованих сторін про освітню програму та діяльність ЗВО за цією програмою, а також формування рекомендацій щодо вдосконалення якості освітньої діяльності за цією програмою. Зазначимо, що 3-й день — день суджень, який передбачає написання обґрунтованого звіту про результати акредитаційної експертизи. Звіт подається керівником експертної групи до Національного агентства не пізніше ніж за сім робочих днів після завершення роботи безпосередньо в ЗВО в електронному вигляді.

Висновки з дослідження і перспективи. Таким чином, автором здійснено аналіз сучасного стану кількісних показників експертів з акредитації освітніх програм в Україні. Розкрито зміст програми навчання експертів, яке здійснюється тренерами Національного агентства. На основі отриманих результатів опитування, узагальнено досвід експертів з метою виявлення найважливіших дискусійних питань під час проведення ними акредитаційних експертиз освітніх програм.

Зазначимо, що одними із ключових дискусійних питань в новій акредитаційній системі на сьогодні є забезпечення Національним агентством необхідної кількості експертів, вдосконалення програми навчання з урахуванням пропозицій та рекомендацій самих експертів, а також удосконалення деяких особливостей роботи експертів під час проведення ними акредитаційних експертиз освітніх програм ЗВО.

В подальшому автором планується розробити пропозиції щодо вдосконалення методики підготовки експертів з акредитації освітніх програм, зокрема, особливу увагу приділити необхідності впровадження експертної підготовки здобувачів вищої освіти та аспірантів в навчальний процес вищої школи. Однією із таких пропозицій може бути впровадження навчального спецкурсу «Державна система забезпечення якості вищої освіти», метою якого буде створення умов для набуття слухачами необхідних компетенцій експерта серед здобувачів вищої освіти та аспірантів.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20150529> (дата звернення: 12.02.2020).
2. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/> (дата звернення: 12.02.2020)

3. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266.

4. Положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 11.07.2019 р. № 977, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 08.08.2019 р. за № 880/33851.

5. Порядок відбору та ведення реєстру експертів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти для проведення акредитацій освітніх програм Затверджене Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, протокол від 27 листопада 2019 р. № 16.

6. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2015-п> (дата звернення: 12.02.2020)

7. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік / за заг. ред. проф. Сергія Квіта. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2020. 244 с.

8. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [ESG], ухвалено на Міністерській конференції у Єревані 14-15 травня 2015 р.

ДОДАТОК Б.

ПЕРЕЛІК МІЖНАРОДНИХ ПУБЛІКАЦІЙ

- Avshenyuk, N., & Seminikhyna, N. (2020). Teaching Quality Assurance: Ukrainian and Australian Perspectives. In: J. Madalińska-Michalak (Ed.), *Studies on Quality Teachers and Quality In-service Teacher Education* (pp. 130–149).
- CEENQA (2020). NAQA continues to assure higher education quality remotely. CEENQA Newsletter. Volume 10 No. 1. July 2020. P. 11. [Online] Available at: https://www.ceenqa.org/wp-content/uploads/CEENQA-Newsletter_July_2020_final.pdf
- CEENQA (2020). Maintaining trust in times of uncertainty. CEENQA Newsletter. Volume 10 No. 2. December 2020. P. 11. URL: https://www.ceenqa.org/wp-content/uploads/CEENQA-Newsletter_December_2020_version_12-07.pdf
- CHEA (2020). Information about NAQA on CHEA web-site. [Online] Available at: <https://www.chea.org/international-directory/national-agency-higher-education-quality-assurance>
- ENQA (2019). Ukrainian National QA Agency Starts its Work. 24 June 2019. [Online] Available at: <https://enqa.eu/index.php/ukrainian-national-qa-agency-starts-its-work/>
- ENQA (2020). NAQA — Ukraine experience. External quality assurance in the time of COVID-19. Case examples from ENQA member agencies. P. 9. [Online] Available at: https://enqa.eu/wp-content/uploads/2020/06/External-QA-in-times-of-COVID-19_case-examples.pdf
- EQAR (2020). Information about Ukraine and NAQA on EQAR web-site. [Online] Available at: <https://www.eqar.eu/kb/country-information/country/?id=181>
- INQAAHE (2020). NAQA`s call for project partners. August 2020. [Online] Available at: <https://www.inqaahе.org/blog/naqas-call-project-partners>
- INQAAHE (2020). Association Agreement between Ukraine and the EU update. INQAAHE Newsletter. Edition 7, September 2020. [Online] Available at: [https://mailchi.mp/inqaahе.org/inqaahе-newsletter-q3-2020?e=\[UNIQID\]](https://mailchi.mp/inqaahе.org/inqaahе-newsletter-q3-2020?e=[UNIQID])
- INQAAHE (2020). Ready to cooperate: Ukrainian National QA Agency has joined INQAAHE. [Online] Available at: <https://www.inqaahе.org/blog/ready-cooperate-ukrainian-national-qa-agency-has-joined-inqaahе>
- INQAAHE (2020). Ukraine. NAQA update. INQAAHE Newsletter. Edition 6, July 2020. [Online] Available at: <https://mailchi.mp/0a2cdc254cfd/inqaahе-newsletter-q2-2020?e=%5bUNIQID>
- Kvit, S. (2020). Higher Education in Ukrainenin the Time of Independence: Between Brownian Motion and Revolutionary Reforms. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*. 7(2020): 141-159. [Online] Available from: <http://kmhj.ukma.edu.ua/article/view/219666/219381>

- Stukalo, N. (2020). Emergency Remote Higher Education Quality Assurance: Case of Ukraine in covid-19 times. *Education Quality Assurance. Education.QA*. N3(20)/2020. [Online] Available from: <https://iaar.agency/reports/o-zhurnale>
- Stukalo, N. (2020). Extending the role of the QA agencies in response to pandemic challenges Available at: <https://eua.eu/component/attachments/attachments.html?task=attachment&id=3025>
- Stukalo, N. (2020). "Life is Flux": the future of online accreditation site visits. *Advancing Quality in European Higher education: Celebrating 20 Years of ENQA*. ENQA. Brussels. P. 75-80. [Online] Available at: <https://enqa.eu/indirme/papers-and-reports/occasional-papers/Advancing%20quality%20in%20European%20higher%20education%20celebrating%2020%20years%20of%20ENQA.pdf>
- Stukalo, N., & Dluhopolskyi, O. (2020). Educational Programs Accreditation in Pandemic Times: Challenges for NAQA (Ukraine). *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 12 (1Sup2), 167-172. <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup2/260>
- Stukalo, N., & Simakhova, A. (2020). COVID-19 Impact on Ukrainian Higher Education. *Universal Journal of Educational Research* 8(8): 3673-3678 August 2020. DOI: 10.13189/ujer.2020.080846
- Wynnyckyj, M. (2020). Crisis has shown virtual quality assurance can work well. *University World News*. 6 July, 2020. [Online] Available at: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200706101702976>

**РІЧНИЙ ЗВІТ
НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ЗА 2020 РІК**

Авторський колектив:

*Артем Артюхов, Андрій Бутенко, Михайло Винницький,
Ганна Денискіна, Микита Євстіфеев, Олена Єременко,
Валентина Журавленко, Сергій Квіт, Костянтин Крамаренко,
Катерина Куницька, Іван Назаров, Неоніла Наконечна,
Олександра Осіюк, Леся Пізнюк, Наталія Стукало, Віталій Терещук,
Тарас Фініков, Олександр Хименко, Леонтій Шипілов.*

За загальною редакцією проф. Сергія Квіта та проф. Олени Єременко.